

FISKET PÅ SYDKUSTEN

En studie av fiskerinäringen i Blekinge och Skåne län

Redaktör: Lars Mohlin

Grafisk form: Fredrik Collijn

Omslagsfoto: Lars Mohlin (fiskehamn), Norrlandia (vatten)

Tryckeri: Exakta, Hässleholm

Upplaga: I 200 ex

Redaktionen avslutad 2 oktober 2002

Ingår i rapportserien Skåne i utveckling

Rapport 2002:29

ISSN 1402-3393

Text eller bilder får endast mångfaldigas efter tillstånd av länsstyrelserna.

För beställning kontakta:

Länsstyrelsen i Blekinge län, 371 86 Karlskrona, tel. 0455-87 000.

Länsstyrelsen i Skåne län, 291 86 Kristianstad, tel. 040/044-25 20 00.

FÖRORD

I Blekinge och Skåne finns en lång tradition av kustnära fiske vilken bland annat återspeglas i de många fiskehamnarna och en rik kultur kring fisk och fiske. Under senare år har dock lönsamheten i fisket försämrats och flera fiskeföretag har upphört med sin verksamhet. Återkommande larmrapporter om överfiskning och förorening av Östersjön gör att yrkesfiskets framtid kan verka oviss.

Förutom att arbetstillfällena försvinner finns det också en regional- och kulturpolitisk aspekt. Fisket bidrar i stor utsträckning till många kust- och skärgårdssamhällets överlevnad. Utan ett yrkesfiske riskerar dessa samhällen med ofta unika miljöer att förvandlas till semesterorter som är öde under större delen av året. Visserligen kan turismen också ge sysselsättning men den kan inte ersätta det för sydkusten värdefulla kulturarvet med anknytning till fisket.

En del av syftet med denna studie är att samla fakta kring fiskerinäringen i länen och söka klarlägga bakgrunden till dagens situation. Den utgör därmed underlag för länsstyrelsernas arbete med att utveckla fisket i regionen bland annat genom handläggningen av EU-stödet till näringen.

Avsikten är emellertid också att skapa en diskussion kring näringens framtid. Genom att beskriva fisket på ett övergripande sätt skapas förutsättningar för näringens aktörer, politiker, övriga beslutsfattare samt alla med intresse för fiskefrågor att delta i debatten om hur den framtida fiskeripolitiken skall utformas. Genom att även uppställa mål och föreslå åtgärder är studien samtidigt ett inlägg i denna debatt.

Det är vår förhoppning att studien i någon mån kan bidra till att skapa förutsättningar för ett även i framtiden livskraftigt yrkesfiske och en levande kust och skärgård på sydkusten.

Bengt Holgersson
Landshövding i Skåne län

Ingegerd Wärnersson
Landshövding i Blekinge län

INNEHÅLL

SAMMANFATTNING	7
-----------------------------	----------

STUDIENS BAKGRUND OCH SYFTE	27
--	-----------

Kapitel 1

FISKETS UTVECKLING I BLEKINGE OCH SKÅNE	29
1.1 • ALLMÄNT	29
1.1.1 • Hansatiden.	29
1.1.2 • 1700-talet.	29
1.1.3 • 1800-talet.	29
1.1.4 • Början av 1900-talet t.o.m. 2:a världskriget.	30
1.1.5 • Efterkrigstiden.	32
1.1.6 • 1960-och 1970-talen.	33
1.1.7 • 1980-talet.	34
1.1.8 • 1990-talet till idag.	34
1.2 • ADMINISTRATIV HISTORIK	36

Kapitel 2

FISKETS NUVARANDE SITUATION I BLEKINGE OCH SKÅNE	37
2.1 • INLEDNING	37
2.2 • ALLMÄNT	37
2.3 • DEN BIOLOGISKA FISKERESURSEN	37
2.3.1 • Beståndsutvecklingen i Östersjön.	37
2.3.1.1 • Torsken	38
2.3.1.2 • Sillen	40
2.3.1.3 • Skarpsillen	40
2.3.1.4 • Laxen	42
2.3.1.5 • Ålen	43
2.3.2 • Miljöpåverkan m.m.	44
2.3.2.1 • Övergödningen/Eutrofieringen	44
2.3.2.2 • Miljögifterna	44
2.3.2.3 • Sälskadorna	45
2.3.2.4 • Skarvskadorna	46
2.3.2.5 • Fritidsfisket/fisketurismen	46
2.4 • DE ADMINISTRATIVA BEGRÄNSNINGARNA AV FISKERESURSEN	48
2.4.1 • Allmänt	48
2.4.2 • Begränsningarna av fiskeansträngningen	48
2.4.3 • Särskilt om begränsningarna av flottan	49
2.4.4 • Tillgången till fiskevatten	51
2.4.5 • Tillsynen och kontrollen	51
2.5 • FISKEFLOTTAN OCH FISKAREKÅREN	52
2.5.1 • Fiskeflottan	52
2.5.1.1 • Allmänt	52
2.5.1.2 • Fiskefartygens antal och längd	52
2.5.1.3 • Fiskefartygens bruttotonnage	57
2.5.1.4 • Fiskefartygens ålder	59

2.5.2 • Fiskarekåren	60
2.5.2.1 • Antalet yrkesfiskare	60
2.5.2.2 • Yrkesfiskarnas åldersfördelning	62
2.5.2.3 • Yrkesfiskarnas könsfördelning	62
2.5.2.4 • Kustfiskehushållens inkomster	62
2.5.2.5 • Nyrekryteringen och utbildningsmöjligheterna	65
2.6 • FÅNGSTERNA OCH FÅNGSTMÖNSTRET	66
2.6.1 • Fångsterna i det svenska saltsjöfisket	66
2.6.2 • Fångsterna i sydkustfisket	68
2.6.2.1 • Fångststatistiken	68
2.6.2.2 • De totala fångsterna	69
2.6.2.3 • Torskfångsterna	69
2.6.2.4 • Sillfångsterna	72
2.6.2.5 • Skarpsillfångsterna	72
2.6.2.6 • Fångsterna i foderfisket	75
2.6.2.7 • Laxfångsterna	75
2.6.2.8 • Ålfångsterna	77
2.6.2.9 • Fångsterna av övriga arter	79
2.6.3 • Fångstmönstret i sydkustfisket	83
2.6.3.1 • Fiskeinriktningen längs de olika kustavsnitten	83
2.6.3.2 • Fångstplatserna	84
2.7 • FISKEHAMNARNA	92
2.8 • FISKBEREDNINGSINDUSTRIN	95
2.9 • MARKNADEN, INTÄKTS- OCH KOSTNADSUTVECKLINGEN	96
2.10 • STRUKTURSTÖDET	97
2.10.1 • Programperioden 1995–1999	97
2.10.1.1 • Stödet till modernisering och nybyggnation i fiskeflottan	97
2.10.1.2 • Stödet till anpassning av fiskeansträngningen	98
2.10.1.3 • Stödet till fiskehamnarna	98
2.10.1.4 • Stödet till fiskberedningsindustrin	98
2.10.2 • Programperioden 2000–2006	99

Kapitel 3

DISKUSSION, MÅL OCH FÖRSLAG TILL ÅTGÄRDER	101
3.1 • ALLMÄNT	101
3.1.1 • Fiskeripolitisk referensram	101
3.2 • DEN BIOLOGISKA FISKERESURSEN OCH FISKET	102
3.2.1 • Torsken	103
3.2.1.1 • Förvaltningen av torskbeståndet	103
3.2.1.2 • Fördelningen av torskkvoten	107
3.2.1.3 • Förslag till åtgärder	109
3.2.2 • Sillen	110
3.2.2.1 • Förslag till åtgärder	112
3.2.3 • Skarpsillen	112
3.2.3.1 • Bifångsterna av sill i skarpsillfisket	112
3.2.3.2 • Bifångsterna av torsk i skarpsillfisket	113
3.2.3.3 • Slutsatser	115
3.2.3.4 • Förslag till åtgärder	115

3.2.4 • Laxen	115
3.2.4.1 • Förslag till åtgärder	116
3.2.5 • Ålen	116
3.2.5.1 • Förslag till åtgärder	116
3.2.6 • Havsöringen	117
3.2.6.1 • Förslag till åtgärder	117
3.2.7 • Tillsynen och kontrollen	117
3.2.7.1 • Förslag till åtgärder	119
3.3 • FISKEFLOTTAN	119
3.3.1 • Flottans modernisering och krisen i början på 90-talet	119
3.3.2 • Anpassningen av fiskeflottan	119
3.3.2.1 • Utvecklingsprogrammet för flottan	119
3.3.2.2 • Fartygstillstånden och skrotningsbidragen	120
3.3.3 • Fiskeinriktningar	122
3.3.3.1 • Garnfiske	122
3.3.3.2 • Trålfiske	123
3.3.4 • Förslag till åtgärder	124
3.4 • FISKAREKÅREN	125
3.4.1 • Yrkesfiskelicens	125
3.4.2 • Utbildning	126
3.4.3 • Förslag till åtgärder	127
3.5 • FISKEHAMNARNA	127
3.5.1 • Förslag till åtgärder	128
3.6 • FISKBEREDNINGSIKONSTRIN	129
3.6.1 • Förslag till åtgärder	130
3.7 • MARKNADEN, INTÄKTS- OCH KOSTNADSUTVECKLINGEN	130
3.7.1 • Förslag till åtgärder	132
3.8 • STRUKTURSTÖDET	133
3.8.1 • Allmänt	133
3.8.2 • Kollektiva åtgärder inom det småskaliga kust- och insjöfisket	133
3.8.3 • Anpassning av fiskeansträngningen, skrotningsbidragen	134
3.8.4 • Förslag till åtgärder	134

DIAGRAM- OCH TABELLFÖRTECKNING	135
---------------------------------------	------------

LITTERATUR OCH KÄLLOR	136
------------------------------	------------

SAMMANFATTNING

STUDIENS BAKGRUND OCH SYFTE

Trots ökade fångstmängder minskade antalet fiskare och fiskefartyg i det svenska fisket kraftigt under 90-talet. Särskilt markant har minskningen under senare år varit på sydkusten d.v.s. i Blekinge och Skåne samt på södra ostkusten där flottan nästan halverats.

Bland orsakerna till den negativa trenden för fisket nämns överfiskning och föroreningar, dålig och osäker arbetsmiljö, sämre konkurrensvillkor i förhållande till fiskare från andra länder etc.

På grund av internationella regleringar har tyngdpunkten i det svenska fisket förskjutits till Östersjön. Samtidigt har också en utveckling skett mot ett större och fångsteffektivare fartygstonnage som till stora delar

bedriver ett fiske efter sill och skarpsill för tillverkning av fiskmjöl. Under senare år har bestånden av den för sydkustfisket mycket viktiga torsken minskat och trots stigande priser har lönsamheten i detta fiske försämrats. Även ål- och laxfisket har problem. Östersjöns ökade betydelse har inte gynnat det sydkustbaserade fisket som huvudsakligen bedrivs kustnära med mindre fartyg.

Mot bakgrund av den aktuella situationen beslutade länsstyrelserna i Blekinge och Skåne län att genomföra en studie över fiskerinäringen i de båda länen. Avsikten var att söka orsakerna till den negativa utvecklingen, skapa diskussion och föreslå lösningar på problemen.

FISKETS UTVECKLING I BLEKINGE OCH SKÅNE

1900-talets fiske har karaktäriserats av en snabb teknikutveckling. Införandet av motorer, större fartyg, nya fångstmetoder, syntetiska redskapsmaterial, frysteknik och elektronik har medfört att fångsterna kunnat ökas samtidigt som antalet fiskare har minskat.

Länge ansågs havets resurser outtömliga. Under senare delen av 1900-talet tvingades man dock konstatera att fiskeflottans kapacitet blivit så stor att hela fiskbestånd kunde påverkas om inte regleringar infördes. Avskräckande exempel var torsken utanför Kanadas ostkust och sillen i Nordsjön. Under slutet av 70-talet började också flera stater att flytta ut sina fiskegränser till 200 nautiska mil vilket utestängde den svenska fiskeflottan från en stor del av dess traditionella fiskevatten i Nordsjön. Detta sammanföll med att Östersjön vid denna tid hade ett starkt bestånd av vuxen sill och ett ökande torskbestånd. Östersjön kom därmed att få en allt större betydelse för det svenska fisket.

80-talet kännetecknas främst av mycket stora landningar av torsk. Kustfisket som legat efter trålfisket beträffande den tekniska utvecklingen moderniserades nu snabbt och garnfiske efter torsk med mindre fartyg bedrevs nu tack vare dragmaskiner på allt djupare vatten. Antalet fiskare på sydkusten ökade under denna period. Under decenniet byggdes också beredningsindustrin på sydkusten ut, bl.a. med hjälp av statliga subventioner.

Det omfattande torskfisket under 80-talet fick så småningom till följd att bestånden minskade och den långa perioden av lönsamt fiske i Östersjön upphörde i början på 90-talet. 1994 avskaffades prisregleringen på sill och därmed försvann lönsamheten även i detta fiske. Många fiskare på sydkusten fick nu ekonomiska problem och för att rädda fartygen kvar i flottan erbjöd staten ränte- och amorteringsfrihet på de statliga fiskerilånen. Även bankerna tvingades tillgripa liknande åtgärder.

Det svenska EU-medlemskapet 1995 medförde att Sverige kom att omfattas av EU:s fiskeripolitik. Detta

innebar bl.a. att det svenska fisket fick möjlighet att erhålla stöd ur EU:s strukturfonder, något som sydkustfisket på grund av låg investeringsvilja dock endast i ringa mån förmått tillgodogöra sig. EU-inträdet innebar också krav på att den svenska fiskeflottan skulle minskas. För att stimulera detta gavs nu premier till de fiskare som skrotade sitt fartyg eller tog det ur flottan. Samtidigt infördes obligatorisk yrkesfiskelicens och fartygstillstånd för att reglera omfattningen av fiskeflottan. Regleringen och nedskärningskraven gav upphov till en omfattande handel med fartygston vilken innebar höga priser på gamla fartyg, priser som under perioden 1997–2000 översteg skrotningpremien och som medförde att flera fartyg på sydkusten såldes till fiskare på västkusten där investeringsviljan var högre. Från sydkusten inhandlade fartygston användes sedan för investeringar i nya och större fartyg.

Trots de försämrade torskfångsterna under 90-talet har lönsamheten i detta fiske till viss del under senare år upprätthållits genom höjda priser till fiskarna. Inom sillfisket var lönsamheten låg fram till 2001, då priserna på konsumtionssill ökade och har sedan dess legat på en hög nivå. Inom ål- och laxfisket har lönsamheten försämrats på grund av den ökade konkurrensen från den odlade fisken. Under en period i slutet av 90-talet gav ett lågt oljepris och höga priser en mycket god lönsamhet för foderfisket efter sill och skarpsill.

Den försämrade lönsamheten i sydkustfisket har inneburit att sydkustflottan nästan halverats under 90-talet. Antalet fiskare på sydkusten har under samma period minskat med nästan en fjärdedel och uppgick enligt senaste officiella beräkning per den 31 januari år 2001 till 567 st. På grund av den låga nyrekryteringen är idag medelåldern bland fiskarna på sydkusten hög (48,7 år) vilket dock är ungefär lika med medeltalet för hela riket.

Allmänt

Fiskets nuvarande situation och framtid är beroende av flera olika faktorer. I första hand är det givetvis den biologiska fiskeresursen d.v.s. de tillgängliga och fångstbara fiskbeståndens storlek som är avgörande. Finns det ingen fisk att fånga till skäligen kostnad kommer yrkesfisket att upphöra. För att skydda och fördela fiskeresursen finns

därför ett omfattande internationellt och nationellt regelverk. Resursen påverkas i hög grad av fångstuttaget men även av naturliga variationer och miljöpåverkan på grund av andra mänskliga aktiviteter än fiske. Vidare är fiskerinäringens framtid beroende av dess struktur och marknadsutsikter.

Den biologiska fiskeresursen

Fisket efter torsk, sill, skarpsill och lax i Östersjön regleras genom överenskommelser inom Baltiska Fiskerikommissionen (IBSFC) där EU-länderna och samtliga övriga berörda stater ingår. För varje år fastställs en högsta tillåtna fångst (TAC) för dessa arter i Östersjön som inte får överskridas. Denna TAC delas sedan upp mellan de olika staterna. Fastställandet av TAC:n grundas på de beståndsuppskattningar och fångstrekommendationer som utförs av biologerna i det Internationella Havsforskningsrådet (ICES) med dess Rådgivande Kommitté för Fiskevård (ACFM). Biologernas rekommendationer sammanvägs också med ekonomiska och politiska hänsyn varför TAC:n ofta överskrider de av biologerna rekommenderade kvantiteterna. För Östersjön fastställs även regler om redskapsanvändning och minimimått etc. Dessa kan även gälla andra arter än de som omfattas av TAC.

Beståndsutvecklingen i Östersjön

Torsken

I Östersjön finns två bestånd av torsk, ett mindre väster om Bornholm och ett större öster om Bornholm. Ca 10% av den svenska torskfångsten i Östersjön kommer från det västra beståndet och ca 90% från det östra.

Båda torskbestånden fiskas idag över av biologerna rekommenderad nivå. Särskilt det östra beståndet anses idag fiskas utom biologiskt säkra gränser. Biologerna rekommenderade inför 2002 att inget fiske efter torsk ur detta bestånd borde tillåtas under 2002 och att en plan för återuppbyggnad av beståndet bör fastställas snarast möjligt.

Sillen

ICES anser att sillen i Östersjön beskattas utom biologiskt säkra gränser. Medelvikten per åldersgrupp i fångsterna har sjunkit bl.a. beroende på ändrad födotillgång. Biologerna anser att fisket måste minskas och att en plan för återuppbyggnad av lekbeståndet bör upprättas.

Skarpsillen

Beståndet i Östersjön anses vara inom biologiskt säkra gränser. Skarpsillbeståndet är för närvarande stort på grund av god rekrytering och låg predation från torsk. Ökar mängden torsk måste fiskeridödligheten sänkas.

Laxen

Ca 90% av laxfångsterna i Östersjön beräknas utgöras av odlad lax och den vilda produktionen uppskattas till ca 9% av den totala. Med anledning av den kritiska situationen för den vilda laxen tog den Baltiska Fiskerikommissionen fram *Salmon Action Plan* vilken har som mål att återskapa minst 50% av den naturliga laxproduktionen i varje laxförande vattendrag. Man försöker också styra fisket mot ett ökat uttag av odlad lax. Situationen för den vilda laxen har, mycket tack vare minskad dödlighet i sjukdomen M 74, stadigt förbättrats sedan planen infördes. En ökad dödlighet har dock noterats de två senaste åren.

Ålen

Det europeiska ålbeståndet har minskat sedan början på 1950-talet primärt beroende på att färre larver/glasålar når Europa via Golfströmmen från Sargassohavet där ålen har sina lekplatser. I dag beräknas ålinvandringen ha minskat med 90–95% sedan 50-talet. Särskilt i Östersjön har åltätheten minskat kraftigt. För att stödja yrkesfisket görs i Sverige utsättningar av mindre ål i sjöar och längs ostkusten. Ålfisket omfattas för närvarande inte av några internationella regleringar annat än ett minimimått på 35 cm. Nationellt har minimimåttet skärpts och vissa andra föreskrifter införts.

Miljöpåverkan m.m.

Naturliga variationer t.ex. beroende på väder och klimatologiska förändringar har alltid inverkat på fisket men under modern tid har också tillkommit påverkan av andra mänskliga verksamheter än fiske. Jordbruk, industri och biltrafik ger genom utsläpp av gödningsämnen och gifter upphov till effekter som uppmärksammas i återkommande larmrapporter om döda havsbottnar, försämrade lekplatser för fisken samt hälsovådlig fiskkonsumtion. Övergödningen av Östersjön är fortsatt hög och kan t.o.m. förväntas öka. Halterna av kvicksilver samt PCB och DDT sjunker medan kadmium och s.k. bromerade föreningar t.ex. flamskyddsmedel ökar.

EU kommissionen har i december 2001 fastställt gränsvärden för förekomsten av dioxin i fisk för humankonsumtion och djurfoder som saluförs inom EU. Dessa gränsvärden, som gäller fr.o.m. 1 juli 2002, innebär att en

del av fisken som fångas i Östersjön inte får försäljas inom EU och fr.o.m. 1 oktober 2002 inte heller till länder utanför EU om inte dessa medgivit det. Det gäller feta fiskarter som lax och sill samt eventuellt ål som uppvisar höga värden. Sverige har dock medgivits ett sexårigt undantag avseende konsumtionsfisk. Denna fisk får även fortsättningsvis säljas inom Sverige men inte inom övriga EU-länder. Undantaget motiveras med att Sverige sedan gammalt istället för gränsvärden har ett system med av Livsmedelsverket till konsumenterna utfärdade kostråd. Hur de nya reglerna kommer att påverka den svenska fiskerinäringen är i skrivande stund oklart.

Utfyllnad av grundbotten, dragning av gas-, el- och telekablar, utbyggnad av vattenkraft och havsbaserad vindkraft,

De administrativa begränsningarna av fiskeresursen

På grund av det moderna fiskets överkapacitet är det nödvändigt att förhindra ett ohållbart fångstuttag genom bestämmelser som reglerar fiskets bedrivande och omfattning. Vid fastställandet av föreskrifter för fisket måste dock hänsyn tas också till de negativa sociala och ekonomiska effekterna av regleringar i fisket. I tider av minskande fiskbestånd och en överdimensionerad fiskeflotta är det en svår balansgång att under anpassningen värna om bestånden samtidigt som intresset av fiskeföretagens sysselsättning och en levande kustbygd tillvaratas. Utformandet av begränsningar för havsfisket kompliceras dessutom ytterligare av fiskens fria rörelser över nationella och internationella vattenområden vilket kräver överenskommelser mellan flera länder.

Företräda nationernas havsrättskonvention från 1982 ger kuststaterna rätt att intill 200 sjömil utöva suveräna rättigheter avseende bl.a. fisket. Konventionen stadgar också skyldighet för staterna att verka för bevarandet av fisktillgångarna i dessa områden.

Som nämnts regleras fisket i Östersjön genom överenskommelser inom Baltiska Fiskerikommissionen (IBSFC) där EU och samtliga övriga berörda länder ingår.

Sedan Sveriges inträde i EU omfattas det svenska fisket av den gemensamma fiskeripolitiken (Common Fishery

Policy, CFP). Politiken omfattar fiskerinäringen från havet till konsumenten och dess regler är direkt bindande för alla medlemsländer. CFP:s grundprincip är att fisket inom EU:s vatten är gemensamt för medlemsstaterna. Från denna princip finns dock vissa undantag. I EU-ländernas vatten är fisket inom kustvattenzonen (inom 12 nautiska mil från baslinjen) förbehållet det egna landets fiskare eller dem som av tradition fiskat där. I EU:s vattenområden kan EU reglera nyttjandegraden (antal fartyg, fångsttider etc.), förbjuda fiske inom vissa områden, fastställa fångstkvoter, bestämma vilken typ av redskap som får användas, bestämma maskstorlekar och minimimått på fångad fisk etc.

Förutom de av EU införda regleringarna får medlemsstaterna själva utfärda bestämmelser angående fiskets bedrivande. De nationella bestämmelserna får dock bara innebära en skärpning av EU:s bestämmelser och får endast avse lokala fiskbestånd eller enbart tillämpas för det egna landets fiskare. De nationella bestämmelserna i Sverige bestäms av riksdag och regering samt av Fiskeriverket som tillsammans med länsstyrelserna på myndighetsnivå ansvarar för fiskeresursen genom insatser för fiske- och beståndsvård samt kontroll m.m. Kontrollen till havs och i landningshamnarna sköts av Kustbevakningen.

Fiskeflottan och fiskarekåren

Fiskeflottan

Allmänt

Den svenska fiskeflottan bestod enligt senaste officiella beräkning per den 31 december 2000 av nästan tvåtusen fartyg. Den utgör därmed ca 2 % av EU:s flotta som 1998 bestod av knappt 100 000 fartyg. Den svenska flottan utgörs huvudsakligen av ett stort antal regionalt anpassade flottor bestående av mindre fartyg som främst opererar i sitt närområde och som landar sina fångster i eller i närheten av hemmahamnen. Den regionala flottan landar till övervägande del sin fångst till humankonsumtion. Det regionala fisket har ofta stor betydelse för syssel-

sättning och näringsliv i skärgårdsområden och kustbygder. Förutom de regionala flottorna förekommer en rörlig flotta av större fartyg, som huvudsakligen har sin hemmahamn på västkusten. Dessa fiskar i samtliga tillgängliga fiskevatten och riktar sitt fiske mot flera arter och fiskbestånd.

Fiskefartygens antal, längd och bruttotonnage

Fiskeflottan i Blekinge och Skåne bestod vid utgången av år 2000 av totalt 472 fartyg. Av dessa var 418 (89%) under 12 meters längd (båtar) och resterande 54 (11%) 12 meter och däröver (skepp). Det småskaliga kustfisket är alltså klart dominerande vad avser antalet fartyg i sydkustflot-

tan. Fartygen ägs nästan uteslutande av de personer som är aktiva i fisket. Generellt sett är sydkustflottan spridd på ett stort antal hamnar, men det större tonnaget är klart koncentrerat till Simrishamn, Sölvesborg och Karlskrona. Under 90-talet har antalet fartyg i den svenska fiskeflottan halverats. Detta gäller även sydkusten där särskilt minskningen av antalet skepp d.v.s. fartyg 12 meter och längre, varit påtaglig. På sydkusten och övriga kuststräckor har skeppens bruttotonnage (bruttotonnage är ett rymdmått) under perioden minskat med något över 40%. Sydkustens andel av det större tonnaget i riket har samtidigt minskat från 20% till 12%. På västkusten har däremot detta tonnage ökat och dess andel av hela rikets skeppstonnage har ökat från 68 till 80%.

Sammanfattningsvis kan fastslås att den svenska fiskeflottan under 90-talet utvecklats mot färre men längre och större fartyg varav en stigande andel har sin hemmahamn på västkusten.

Fiskefartygens ålder

Medianåldern för svenska fiskeskepp i hela riket var den 31 dec. 2001 26 år och för mindre fartyg 21 år. Generellt sett är syd- och västkustflottan yngre än ostkustflottan. Genomsnittsåldern för fiskefartyg inom EU är 18 år.

Beträffande sydkustens fiskeflotta kan konstateras att den typiska sydkustbåten är en ca 20 år gammal garnfiskebåt med en längd understigande 12 meter. I sydkustflottan finns även ett mindre antal större trålare som bedriver fiske efter torsk och sill för konsumtion samt ett visst foderfiske.

Fiskarekåren

Antalet yrkesfiskare

Med undantag av ett par år under mitten av 80-talet har antalet yrkesfiskare på sydkusten stadigt minskat sedan slutet av 60-talet. Under 90-talet har minskningen varit nästan dubbelt så stor på sydkusten (23%) som i medeltal för hela riket (12,5%).

Som tidigare nämnts uppgick antalet saltvattensfiskare på sydkusten per den 31 dec. 2000 till 567 st. varav i Blekinge 289 och i Skåne 278. I hela Sverige fanns vid denna tidpunkt totalt 2 562 saltvattensfiskare. Detta ger Blekinge och Skåne en andra respektive tredje plats efter Västra Götalands län (1 119) och före Hallands län (232) och Kalmar län (208). På sjätte plats kommer Gotlands län (84).

De på sydkusten mest fiskeberoende kommunerna är Sölvesborg med 135 yrkesfiskare, Karlskrona med 117, och Simrishamn med 101 st. Dessa tre kommuner utgör alltså tillsammans hemort för hela 62% av sydkustens fiskarekår.

Yrkesfiskarnas ålders- och könsfördelning

Medelåldern hos Sveriges fiskare är hög och ökade mellan åren 1995 och 2000 från 44 till 47 år. I Blekinge och Skåne var den i februari 2001 48,7 år. På västkusten är medel-

åldern ca 45 år. Anmärkningsvärt är det låga antalet fiskare på sydkusten i åldersgrupperna 30 år och yngre (39 st.) vilket tyder på en låg nyrekrytering. Yrkesfiskare är ett utpräglat manligt yrke, på sydkusten finns 5 kvinnliga licensierade yrkesfiskare.

Kustfiskehushållens inkomster

En starkt bidragande orsak till den minskade rekryteringen av nya fiskare på sydkusten är förmodligen de ofta relativt låga inkomsterna och den hårda arbetsmiljön i kustfisket. För att få en bild av yrkets ekonomiska villkor kan det vara intressant att studera fångst- och värdeutvecklingen per fiskare under de senaste decennierna. Trots att antalet fiskare under de senare decennierna minskat har de totala fångstmängderna generellt sett ökat sedan början av 90-talet främst beroende på foderfisket. Fångstvärdet har trots de senaste årens minskande torskfångster hållits uppe genom främst höga priser på torsk och foderfisk. Under det senaste året har även ökade priser på konsumtionsill dragit upp värdet.

I genomsnitt fångar en fiskare idag ungefär tre gånger så mycket fisk som sin kollega för 35 år sedan. Värdeutvecklingen per fiskare har dock inte hållit jämna steg med fångstutvecklingen. Om värdena indexeras finner man att värdeökningen per fiskare endast varit ca 30%. Värdemässigt per fiskare ligger sydkustfiskaren under riksgenomsnittet, t.o.m. under riksgenomsnittet från 1979 och senare, men inte i samma höga grad som beträffande fångstvikten per fiskare (25% respektive 63% lägre). Sydkustfiskarens fångst är alltså mer värd per ton. Detta är en följd av att foderfiskets andel är mindre på sydkusten.

Enligt Fiskeriverkets rapport rörande kustfiskebefolkningens ekonomi avseende inkomståret 1997 låg den genomsnittliga näringsinkomsten per hushåll inom det småskaliga kustfisket i egentliga Östersjön (fartyg <12 m) under inkomståret på 57 600 kr. Fiskarna på västkusten hade högre inkomster än fiskarna på sydkusten.

Nyrekryteringen och utbildningsmöjligheterna

Som framgått är nyrekryteringen av fiskare låg. Förutom de osäkra framtidsutsikterna har den försämrade lönsamheten, de hårda arbetsvillkoren, det ökande ensamfisket med färre platser för lottkarlar och de höga priserna på begagnade båtar försvårat rekryteringen. Detta tillsammans med ökade krav på nautisk och teknisk kompetens gör det viktigare än tidigare att det finns möjlighet att utbilda sig till yrkesfiskare. I Simrishamn finns sedan ett antal år en fiskelinje på gymnasienivå. Det är dock ovisst om denna kommer att finnas kvar i framtiden. Sveriges Fiskares Riksförbund och Fiskbranschens Riksförbund har föreslagit en etablering av ett gemensamt utbildnings- och utvecklingscentrum för de olika delarna inom fiskbranschen.

Fångsterna och fångstmönstret

Fångsterna i det svenska saltsjöfisket

Den totala mängden fisk som landades i det svenska saltsjöfisket ökade åter under mitten av 90-talet och uppgick 1998 till 403 000 ton vilket är den högsta noteringen någonsin. Den har därefter sjunkit och uppgick år 2001 preliminärt till 298 000 ton.

Fångstvärdet i saltsjöfisket ökade markant under 80-talet då torskfisket i Östersjön kulminerade. Efter en nedgång i början av 90-talet har en värdeuppgång åter skett, främst beroende på stigande fångster och priser på foderfisk, men även stigande priser på torsk i slutet av decenniet. Den fördubblade fångstmängden inom foderfisket under 90-talet har dock gett långt ifrån motsvarande värdeökning. Detta beror på att foderfisket utgjort en markant ökad andel av fångsten och att prisnivån i detta fiske är låg. Trots minskande fångster under de tre senaste åren nådde det svenska fisket år 2001 sitt högsta förstahandsvärde i absoluta tal någonsin, 1,174 miljarder kr, enligt preliminära beräkningar. Detta på grund av en stigande andel av sill/strömning till konsumtion och ökande torskpriser. Under de allra senaste åren har foderfiskets andel av fångsten sjunkit. Beaktas det minskade penningvärdet har dock fångstvärdet minskat långt under siffrorna från 40-, 50- och 60-talen och försörjer idag betydligt färre fiskare.

Fångsterna i sydkustfisket

Baserat på fångstmottagarnas uppgifter, uppgick den på sydkusten landade totala fångsten år 2001 preliminärt till 30 412 ton vilket är ca 10% av den totala svenska fångstvikten (angående denna statistiks missvisning se vidare avsnitt 2.6.2.1). Fångstens värde i förstahandsledet uppgick till något över 257 miljoner kr vilket är ca 22% av det totala svenska fångstvärdet. Enligt loggboksstatistiken är fångsten något större.

Trots de minskade torskfångsterna under 90-talet har som nämnts lönsamheten i torskfisket de senaste åren till viss del upprätthållits genom höjda fiskpriser. Värdet av den ilandförda torsken på sydkusten uppgick enligt landningsstatistiken år 2001 preliminärt i förstahandsledet till ca 213 milj. kr. Landningarna av fiskare hemmahörande på sydkusten uppgick, om man använder landningsstatistikens fiskpriser, enligt loggböckerna samma år till ca 134 milj. kr.

Under de två senaste åren har också fisket riktats mindre efter foder och mer efter konsumtionssill. Värdet av konsumtionssill som landats på sydkusten uppgick enligt landningsstatistiken till ca 22 milj. kr.

Fångsterna och lönsamheten i ål- och laxfisket har minskat under senare år. Dessa fisken utsätts för en ökande konkurrens från den odlade fisken. Värdena enligt landningsstatistiken uppgår till ca 6 respektive ca 2 milj. kr år 2001.

Den ojämförligast viktigaste arten för sydkustfisket är alltså torsken. Hela 66% av fiskeföretagen är helt beroende av torskfisket och 84% har över hälften av sin inkomst från detta fiske. Det fåtal fiskeföretag som har ett litet beroende av torsken är sill- och skarpsillträlare samt vissa lax- och ålfiskare.

Huvuddelen av den svenskfångade torsken fångas i Östersjön, men endast en del lämnas på östersjökusten.

Fångstmönstret i sydkustfisket

Fiskeinriktningen längs de olika kustavsnitten

Längs samtliga av sydkustens kuststräckor dominerar garnfisket efter torsk. Avviker gör fisket i norra Öresund och Skälderviken där det bedrivs ett blandfiske efter ett flertal arter (hummer, krabba, piggar, tunga, skrubba, sill, sjurygg m.fl.). Längs Skånes ostkust bedrivs fortfarande även ett ganska omfattande ålfiske med botten-garn och i Simrishamn finns några större trälare stationerade som förutom torsk fiskar sill och skarpsill. I västra Blekinge är också lax- och ålfisket av betydelse.

Fångstplatserna

Huvuddelen av den svenska torskfångsten 2001 fångades i direkt anslutning till sydkusten, med de allra högsta fångsterna i de inre delarna. I Öresund stod de skånska fiskarna för i stort sett hela den svenska torskfångsten, vilket beror på de speciella förhållanden som råder för fisket i området. Sydkustfiskarnas torskfångster är koncentrerade till kustområdena och avtar starkt med avståndet från sydkusten.

Liksom torskfisket bedrivs sydkustfiskarnas sillfiske i huvudsak i anslutning till sydkusten. Under de två senaste åren har sydkustfiskarnas sillfiske nästan uteslutande skett för konsumtionsändamål. Övriga fiskares fångster styrs även dessa till stor del av landningshamnens belägenhet. Stora fångster sker av denna anledning i anslutning till fångstmottagningsstationen i Västervik.

Sydkustfiskarnas fiske efter skarpsill visar stora likheter med sillfisket. Fångsterna sker i anslutning till sydkusten eller till Västervik. Övriga fiskares skarpsillfiske i Östersjön under 2001 koncentrerades till området i anslutning till Västervik. Under tidigare år har denna grupp fiskare bedrivit ett betydligt större skarpsillfiske i Hanöbukten.

Fiskehamnarna

Blekinge och Skåne karaktäriseras av ett förhållandevis stort antal fiskehamnar som ligger jämnt spridda längs kusten. Totalt finns det 69 hamnar varav det landades fisk i 47 st. år 2001 enligt Fiskeriverkets landningsstatistik. Många av hamnarna är små med endast enstaka eller ett fåtal fiskare.

De landningshamnar på sydkusten som hade de största mottagningskvantiteterna av fisk år 2000 var Simrishamn, Karlskrona, Nordersund och Trelleborg.

Som nämnts är sydkustflottan spridd på ett stort antal hamnar men det större tonnaget är klart koncentrerat till Simrishamn, Sölvesborg och Karlskrona.

Fiskberedningsindustrin

En redovisning av sydkustens fiske kräver även att fiskberedningsindustrin behandlas.

I Blekinge och Skåne fanns enligt SCB år 1999 42 fiskberedningsföretag varav 21 i Blekinge och 21 i Skåne. Företagen i Blekinge hade 194 sysselsatta och en omsättning på ca 329 milj. kr. I Skåne var antalet sysselsatta 77 och omsättningen ca 106 milj. kr.

Beredningsföretagen kan huvudsakligen indelas i följande tre kategorier: industriell produktion av lågförädlade fiskprodukter, industriell produktion av högförädlade fiskprodukter samt rökerier. I de först- och sistnämnda kategorierna återfinns flertalet beredningsföretag på sydkusten. Produktion av högförädlade fiskprodukter sker enbart i ett fåtal företag. Under senare år har stora investeringar gjorts för att uppfylla EU:s hygienkrav.

Marknaden, intäkts- och kostnadsutvecklingen

Den svenska konsumtionen av fisk- och skaldjursprodukter har varit relativt oförändrad under 90-talet och uppgick 1999 till 155 000 ton med ett värde av 9,2 miljarder kr. Per person konsumerade svensken 1998 16,4 kg fisk och skaldjursprodukter. Den svenska exporten av beredda fiskprodukter har ökat under senare år

och på grund av problemen inom jordbrukets animalieproduktion, med sjukdomar och den etiska debatten kring djuruppfödningen, torde det finns förutsättningar för ökade marknadsandelar. Ett allvarligt hot mot utvecklingen är dock de av EU beslutade gränsvärdena för dioxin i livsmedel.

Strukturstödet 1995–1999

Det svenska stödet till fiskerinäringen har under föregående programperiod 1995–1999 finansierats genom Fonden för Fiskets Utveckling (FFU) samt genom av svenska staten särskilt avsatta medel. FFU är en av EU:s strukturfonder. I vissa fall har också regionala utvecklingsmedel från länsstyrelserna använts. Stödet var främst ett investeringsstöd och utgick i form av ett avskrivningslån som inte behövde betalas tillbaka under förutsättning att man inte upphörde med verksamheten inom en viss tid. För investeringar inom flottan ersatte stödet de tidigare s.k. fiskerilånen som var återbetalningspliktiga krediter med en av staten subventionerad ränta.

Stödet till modernisering och nybyggnation i fiskeflottan

Sydkustfiskarna har under föregående programperiod visat en låg investeringsvilja medan 90% av stödet till nybyggnation inom flottan och 70% av stödet till modernisering inom flottan har tillfallit investeringar i Västra Götaland. I Skåne och Blekinge har stödet främst varit inriktat på förbättring av fångst kvaliteten genom t.ex. bidrag till kyltankar och på arbetsmiljö- och säkerhetsförbättrande åtgärder.

Stödet till anpassningen av fiskeansträngningen

I Skåne och Blekinge erhöles under programperioden stöd till skrotning av 17 respektive 12 fartyg. Eftersom sydkustflottan under perioden 1995–99 minskat med 197 fartyg är det endast för få av de fartyg som tagits ur flottan som bidrag erhöles. Detta beror bl.a. på den tidigare relaterade handeln med fartygston där priserna ofta överstigit skrotningsbidraget. Flera mindre fartyg har också försvunnit i samband med att de i periodens början beviljade avvecklingslicenserna upphört att gälla.

Stödet till fiskehamnarna

Målet med stödet till fiskehamnarna har varit att förbättra mottagning och service. För att gynna övergången från foder- till konsumtionsfiske har särskilt satsats på kvalitetshöjande åtgärder som t.ex. kylanläggningar.

Behovet av investeringar i de många hamnarna på sydkusten har varit stort. I Skåne har stöd från FFU och Länsstyrelsen fördelats på 22 beviljade ansökningar avseende 14 olika hamnar. I Blekinge har stöd fördelats på 6 beviljade ansökningar avseende 5 olika hamnar.

I Simrishamn och Karlskrona var det under slutet av 90-talet aktuellt med uppförande av större fångst-

mottagningsanläggningar för främst skarpsill men även för torsk och sill. Dessa investeringar skrinlades dock på grund av försämrade marknadsförutsättningar. Dessa planer har dock åter aktualiserats i Simrishamn under år 2002.

Stödet till fiskberedningsindustrin

Investeringsviljan i beredningsindustrin har varit stor sedan EU-inträdet. Till Skåne och Blekinge har stöd beviljats till 48 respektive 22 ansökningar. Investeringarna har främst syftat till att uppfylla EG:s hygienbestämme-

ser men även flera nyetableringar, nybyggen och stora utökningar har genomförts. Särskilt mot slutet av programperioden stod flera mindre sydkustföretag inför ultimatum att antingen förbättra hygien för att uppnå EU-godkännande eller lägga ned verksamheten. Vissa lades ned men många valde att utföra de erforderliga investeringarna. Företagen har också investerat i nya maskiner och förpackningsutrustningar. Detta har medfört att många av de återstående företagen idag står väl rustade med moderna anläggningar.

Strukturstödet 2000–2006

Det tidigare stödprogrammet ersattes av ett nytt år 2000. Det nya programmet överensstämmer till stora delar med det gamla. Stödsatsen har dock minskat från 40 till 20% och stöd till kollektiva åtgärder inom det småskaliga kust- och insjöfisket samt socioekonomiska

åtgärder har tillkommit. Förutom investeringar som direkt ökar avkastningen i ett företag stöds även investeringar i miljöförbättrande åtgärder, arbetsmiljö och säkerhet. Totalt finns ett stödbelopp på ca 120 miljoner kr per år disponibelt inför den kommande perioden.

DISKUSSION, MÅL OCH FÖRSLAG TILL ÅTGÄRDER

Allmänt

I detta avsnitt diskuteras utvecklingen inom fisket och de bakomliggande orsakerna till denna samt belyses de problem och möjligheter som finns i näringen. Vidare föreslås konkreta åtgärder som bedöms kunna påverka utveck-

lingen av i första hand sydkustfisket i önskvärd riktning. Som underlag för diskussionen och förslagen beaktas de mål som är fastställda för fiskeripolitiken inom Sverige och EU.

Den biologiska fiskeresursen och fisket

Torsken

Förvaltningen av torskbeståndet

Torsken i Östersjön beskattas sedan lång tid så hårt att bestånden nu anses vara utom biologiskt säkra gränser. Större delen av fångsterna utgörs av torsk som väger ca ett halvt kg eller mindre och som inte hunnit att leka. För att bygga upp och bevara en tillräcklig lekbiomassa krävs en långsiktig planering. Inom Baltiska Fiskerikommissionen pågår för närvarande ett arbete med att ta fram en aktionsplan för torskbestånden i Östersjön. Som ett första steg beslutade kommissionen i mars 2001 att införa en nyutvecklad selektiv trålmodell i april 2002. Denna är anpassad för ett minimimått på 40 cm. Tyvärr tilläts även ett alternativ till denna trålmodell i form av en traditionell trål med 130 mm:s diagonalmaska. Trots sitt större mått, fångar denna flera av de mindre torskarna än den selektiva varför denna modell är den som i allmänhet nyttjas. Maskstorleken i torskfisket med garn höjdes till 110 mm och antalet garn per fartyg begränsades om än på en alltför hög nivå. Dessutom infördes ett krav på vittjning av torskarnas inom 48 timmar. Sveriges önskan om en höjning av minimimåttet på torsk från 35 cm till 40 cm uppfylldes inte utan istället förväntas de nya redskapsreglerna tillse att fångsten av torsk under 40 cm blir marginell.

Fiskestoppet för torsk har förlängts och gäller nu från den 1 juni till 31 augusti.

Dessa i och för sig positiva åtgärder kan dock på grund av av den rådande beståndssituationen i ett övergångsskede medföra problem för trålfiskarna.

Vid tidpunkten för införandet av de nya trålmodellerna var årsklasserna 1998 och 1999 mycket hårt nedfiskade. Denna beståndssituation skulle även med tidigare maskstorlekar och minimimått innebära ett svagt torskfiske 2002. Effekten av att Fiskerikommissionen i detta skede inför redskap som släpper ut torsk kring 40 cm kommer, enligt länsstyrelsernas bedömning, att bli ett mer eller mindre olönsamt torsktrålfiske under senare delen av 2002. Situationen kommer inte att förbättras förrän den relativt starka årsklassen 2000 uppnår den storleken då den kan börja fångas. Med de nu föreskrivna redskapen så kommer detta sannolikt inte att ske förrän våren 2003.

För flertalet trålfiskare på sydkusten saknas alternativ till torskfisket att tillgå. För att underlätta övergången till ett långsiktigt hållbart torsktrålfiske bör därför möjligheterna till ersättning eller andra åtgärder snarast utredas. I det fall inga åtgärder vidtas så finns en avsevärd risk för att den redan kraftigt bantade flottan på sydkusten tappar ytterligare trålfiskefartyg. Blir det så kommer torskfisket,

då det åter blir lönsamt, att i än större grad beskattas av det storskaliga rörliga fisket. Ytterligare minskningar av kapaciteten på sydkusten kommer också att ge kännbara effekter på såväl service som fångstmottagning.

Fördelningen av torskkvoten

Det är det småskaliga, regionala fisket som först drabbas när ett bestånd är på väg att fiskas ut. Det rör sig om fiskare som ofta är beroende av fiske efter en eller ett fåtal fiskarter inom ett begränsat havsområde. I Skåne och Blekinge är det stora flertalet fiskare beroende av ett sådant närfiske efter torsk. Ett lönsamt torskfiske i Östersjön är därför en grundförutsättning för en fiskeflotta på sydkusten. EU:s intentioner beträffande småskaligt kustfiske är mycket tydliga. Småskaligt fiske bör särbehandlas eftersom det främjar både sysselsättning och hållbara fiskuttag.

I det danska torskfisket i Östersjön tillämpas sedan ett antal år en ordning med individuella icke överförbara torskkvoter för det mindre tonnaget. Det finns anledning att studera de danska erfarenheterna av personliga kvoter och utreda om ett system med individuella årskvoter för småskaligt fiske efter torsk i Östersjön är något som även bör genomföras i Sverige. Genom individuella årskvoter kommer de fiskare som är helt beroende av ett lokalt fiske att få ökade möjligheter att kunna fiska året runt. Systemet löser dock inte det problem som uppstår om den tillgängliga kvoten inte räcker till att ge alla en skälig årskvot. I en sådan situation finns dock möjlighet att prioritera det lokala fisket som saknar alternativa fiskemöjligheter.

I Danmark har man för övrigt även tagit fram ett vetenskapligt underlag för en politisk diskussion om individuella överförbara kvoter, d.v.s. personliga kvoter som kan säljas fiskare emellan. Införandet av ett sådant system i Sverige saknar idag anhängare, men det finns all anledning att följa debatten i Danmark.

De ransoneringssystem för torsk som varit i bruk i Sverige sedan 1996 för att minska risken för fiskestopp och sprida ut fisket under året innebär att veckoransoner fastställs för olika fartygsstorlekar. Dessa ransoner har ökat under senare år vilket kan ge en illusion av ett förbättrat torskfiske som medger allt större ransoner. Så är dock inte fallet. Det är istället den allt sämre tillgången på torsk i kombination med en alltför stor TAC som medfört svårigheter för det svenska fisket att fiska upp hela den svenska kvoten. För att öka fångsterna höjs ransonerna och allt fler och större fartyg kan få lönsamhet i att fiska torsk. Ransonerna innebär sedan 1997 ingen direkt begränsning för något segment inom flottan. Följden är ett rekordhögt fisketryck, vilket märkts på ett rekordstort flyttrålsfiske av flera länder under perioder då den svaga torskstammen ansamlas inför leken. Denna utveckling är starkt oroande då kvotbegränsningarna inte är satta på en nivå som garanterar en långsiktigt hållbar utveckling av lekbeståndet. Ett utvidgat fredningsområde som omfattar hela lekområdet vid Bornholm under hela lekperioden bör införas för att skydda lekfisken.

En återuppbyggnad av torskbestånden i Östersjön kommer att kräva minimala uttag under de kommande

åren. Om detta genomförs är det viktigt att ransonerna sätts så att de stora pelagiska fiskefartygen inom flottan ej inriktar sitt fiske mot torsk, utan att detta förbehålls det småskaliga fisket som ej har alternativa fiskemöjligheter. I detta sammanhang skall också beaktas att de fiskare som tidigare fiskat ål, skarpsill, strömming och lax i ökande utsträckning kan komma att hänvisas till torskfisket, beroende på effekterna av gränsvärdet för dioxin i livsmedel.

Förslag till åtgärder

- En långsiktigt hållbar förvaltningsplan för Östersjöns torskbestånd måste införas snarast. Mest angeläget är att minska uttaget och höja minimimåttet.
- Alternativet till den selektiva 120 mm:s trålen i form av en trål med diagonalmaska måste slopas. Maskmålet i den selektiva trålen bör utvärderas och eventuellt sänkas något.
- Ersättning för stillaliggande bör snarast utredas som ett medel för att underlätta genomförandet av de nu införda selektiva torsktrålarna.
- I syfte att bevaka efterlevnaden av de nya föreskrifterna för trålfisket bör storlekssammansättningen av den trålfångade torsken följas och jämföras med den förväntade. Vid avvikelser bör tillsynen intensifieras mot aktuellt fartyg.
- Ransoneringssystemet för torsk bör anpassas så att det medger ett fiske under hela året som gynnar det småskaliga fisket. Ransonernas storlek bör halveras för att minska det största rörliga tonnagets fiske ute på torskens lekområden.
- Fiskeriverket bör få i uppdrag att, i samråd med fiskets organisationer, utreda effekterna av och ta fram ett förslag till regler för individuella ej överlåtbara torskkvoter i Östersjön. Är slutsatserna positiva bör ett sådant system snarast införas på försök i Sverige. En särskild kustfiskekvot för det småskaliga fisket bör också utredas.
- Mängden tillåtna redskap i garnfisket bör minskas ytterligare.
- Det bör snarast utredas vilka åtgärder som måste vidtagas för att minska antalet i havet kvarstående förlorade garn. En opprensning av förlorade garn bör snarast genomföras på de viktigaste fiskeplatserna.
- Stöd från strukturfonderna till installation av krokmaskiner för fiske efter torsk i Östersjön bör prioriteras.
- Den tillåtna bifångsten av torsk under minimimåttet bör minimeras. Höjs ej minimimåttet så skall den slopas helt.
- Den tillåtna bifångsten av torsk i trålfisket efter sill- och skarpsill bör maximeras till högst 500 kg per landning så att fisket inte inriktas mot att erhalla bifångster av torsk.
- Fredningsområdet för torsk bör utökas så att det innefattar större delen av lekområdet för torsk och fredas för allt fiske under hela torskens lekperiod.
- Det småskaliga fisket bör tillförsäkras en möjlighet att bedriva ett begränsat riktat torskfiske även under sommarfredningen.

Sillen

Fisket efter sill i Östersjön har från att ha varit ett av två ben för fisket på sydkusten blivit av mer begränsad betydelse. Fram till mitten på 90-talet bedrev många sydkusttrålare ett riktat fiske efter sill. En minskad förekomst av större sill samt det slopade prisstödet medförde dock att detta fiske minskade och under den senare delen av 90-talet fångades merparten av sillen som bifångst i fisket efter skarpsill. Garnfisket efter sill i Östersjön upphörde långt tidigare och bedrivs idag enbart i mindre omfattning i Öresund efter Rügensillen som vandrar genom sundet. Under de senare åren har dock det riktade sillfisket åter ökat tack vare högre priser och något ökad förekomst av större sill. Detta fiske sker i huvudsak med flyttrål. Är denna prisbild varaktig så är förutsättningarna för fisket efter konsumtionssill goda framöver. Stora satsningar genomförs nu också på sydkusten för att öka kapaciteten inom fångstmottagningen vilket tillsammans med den förbättrade prisbilden bör öka lönsamheten i fisket efter konsumtionssill. De beslutade gränsvärdena för dioxin är dock en osäkerhetsfaktor.

Med tanke på att ett omfattande fiske bedrivs efter sillens och skarpsillens predatorer, torsk och laxen, så är det viktigt att en beskattning även sker av sill och skarpsill. Att ej beskatta dessa arter kan sannolikt få konsekvenser för exempelvis torsk i de tidigaste livsstadier. Biologiskt sett har inte fångstens användning någon betydelse, men naturligtvis bör fisket i första hand nyttjas för mänsklig konsumtion om sådan efterfrågan finns. I dagsläget nyttjas övervägande delen av såväl sill som skarpsill till foderändamål.

Sillens minskade medelstorlek och sämre tillväxt är centrala problem för fisket i Östersjön. Orsaken till detta kan vara minskad födotillgång samt att småsillen i allt mindre grad utsätts för torskpredation. En ensidig skattning av bestånden i södra Östersjön kan dessutom innebära att småvuxen strömming från norra Östersjön breder ut sig mot söder och utgör en ökande andel av fångsten.

Sillbestånden i södra Östersjön beskattas idag efter en gemensam kvot. Fisket sker i huvudsak på uppväxtområdena ute i havet där olika sillbestånd samlas. Ett exempel på denna beskattningsmodells svaghet är att i teorin kan hela sillkvoten i egentliga Östersjön fiskas på ett mindre antal eftertraktade sillbestånd. TAC:n innebär därmed inget skydd för överbeskattning av enskilda sillbestånd. Ser man till den fördelningen som fisket haft under 1998 och 2000 så kan man konstatera att fisket också sker relativt koncentrerat på ett par områden. Om dessa bestånd skall stärkas så krävs troligtvis begränsningar i fisket på just dessa sillbestånd. Det enda riktade fisket på dessa bestånd är det begränsade kustnära fisket som sker efter leksillen. Detta fiske kan dock inte vara orsaken till nedgången i beståndet då det förekommit sedan mycket lång tid tillbaka. Det är dock mycket sannolikt att den kraftiga expansionen i skarpsillfisket under 90-talet på sillens uppväxtområden har haft en påverkan på sillbestånden på sydkusten. Någon

närmare kunskap kring denna påverkan saknas dock, vilket är mycket otillfredsställande.

Ett riktat fiske efter sill för konsumtion bedöms i framtiden kunna få en större omfattning och en acceptabel lönsamhet om förekomsten av större sill ökar. Införandet av gränsvärden för dioxin kan komma att påverka sillen och sillfisket mycket påtagligt. Ett minskat foderfiske efter sill kan komma att innebära en förskjutning av sillfisket mot sydligaste delen av Östersjön. Detta kan leda till ytterligare belastning på de sydliga sillbestånden vilket kan skada såväl bestånden som lönsamheten för sydkustens sillfiskare. Detta samt andra konsekvenser måste utredas och åtgärder måste vidtagas för att mildra effekterna.

Förslag till åtgärder

- En långsiktig förvaltningsplan för Östersjöns sillbestånd måste tas fram och fastställas. Till dess att kunskapen kring Östersjöns sillbestånd förbättrats så att skattningen kan ske i förhållande till de olika beståndens styrka, måste försiktighetsprincipen tillämpas i förvaltningen.
- Fisket efter konsumtionssill måste prioriteras genom att ransoner sätts så att beredningsindustrin får en tillgång på sill under hela året och att foderfisket efter skarpsill ej tillåts väster om longituden 16 00 O.
- Fiskeriverket bör styra foderfisket efter sill till områden där man kan förvänta sig att fiska på de sillbestånd som är starka och småväxta och där risken för bifångst av torsk är minimal.
- Den tillåtna bifångsten av torsk i trålfisket efter sill- och skarpsill bör maximeras till högst 500 kg per landning, så att fisket inte inriktas mot att erhalla bifångster av torsk.
- Trålning med 32 mm:s silltrålar måste dels undersökas vad avser överlevnaden av utsorterad småsill och dels utvecklas vad avser selektionen av småtorsk.
- Om sill från vissa områden i Östersjön, på grund av för höga dioxinhalter inte kommer att få saluföras, så måste förvaltningsåtgärder vidtagas för att undvika ett överfiske på de sillbestånd som har godkända halter.

Skarpsillen

Bestånden av skarpsill har sedan torskens tillbakagång under senare delen av 80-talet expanderat i Östersjön. Innan dess var skarpsillen i Östersjön hårt ansatt av torsk och förekomsten var inte så omfattande som idag. Skarpsillfiske som det nu bedrivs med stora rationella enheter ökade kraftigt i omfattning i början på 90-talet. Bakom denna ökning låg en rationalisering av flottan, ökande bestånd av skarpsill och sill i Östersjön samt en stark marknad för fiskmjöl. Skarpsillfisket bedrivs idag av Östersjöns största fiskeskepp i huvudsak med parflyttrålar med 16 mm:s diagonalmaska. Skarpsillen nyttjas huvudsakligen för foderframställning. Det finns dock även en marknad för skarpsill till konsumtion. Avsättningsmöjligheterna till denna styrs dock mycket av det ekonomiska läget i Ryssland, Baltikum och övriga Östeuropa där skarpsill är en vanlig råvara till fiskkonserver. För att

kunna nyttja skarpsillen till konsumtion krävs en stor kylkapacitet och en rationell sorteringsanläggning.

Under 1997–99 förelåg en period av internationell brist på foderfisk varvid priserna fördubblades på skarpsillen. Detta fick till följd att mycket stora delar av fiskeflottan, även mindre fiskeskepp, bedrev fiske efter skarpsill. Fisket efter skarpsill bedrevs under denna period till stora delar i Hanöbukten av såväl sydkustflottan som av fartyg från andra platser. Detta trots att man konstaterade störst bifångster av torsk inom just detta område. Orsaken var att lastkapaciteten var liten hos många fartyg och att man önskade minsta möjliga gångtid för att öka förtjänsten. Torskbifångsten bidrog också till att höja lönsamheten i fisket, men tyvärr konstaterades vid landningskontrollen att bifångsterna tidvis bestod av mycket torsk under minimimått, speciellt i bottentrålsfisket. Idag är priserna på foderfisk åter normala och fisket efter skarpsill bedrivs enbart av de större fartygen varav ett mindre antal är stationerade på sydkusten.

De av EU införda gränsvärdena för dioxin i fisk kommer påverka fisket efter skarpsill, men sannolikt kommer det att bedrivas även framledes.

Fisket med 16 mm:s trålmaska är ett mycket omtvistat fiske och föreskrifterna för dess bedrivande innehåller många oklarheter.

Följande föreskrifter har sedan 1999 gjort förutsättningarna för skarpsillfiskets bedrivande väster om longitud 16 00 O (ungefär Bornholm), mycket komplicerade:

- Det är förbjudet att fånga mer än 20% sill vid skarpsillfiske.
- Hanteringen av fångsten inom detta område skall ske på sådant sätt att bifångsterna av sill kan nyttjas till mänsklig konsumtion.
- Det är förbjudet för svenska fiskare att dumpa tillbaka sill i havet.

Då det ej går att styra andelen sill i skarpsillfisket, innebär dessa regler att detta fiske i praktiken är förbjudet. Trots detta pågår det i stor omfattning.

Avsikten med att minska de tillåtna bifångsterna av sill i skarpsillfisket är att skydda uppväxande sillbestånd. Begränsningen innebär också indirekt att omfattningen av skarpsillfisket borde minska i området väster om 16:e longituden, vilket är önskvärt med tanke på att huvud delen av Östersjöns uppväxande torskbestånd liksom många värdefulla sillbestånd uppehåller sig inom detta havsområde.

I det fall dessa föreskrifter ej efterlevs bör ett förbud för trålning med 16 mm:s maska övervägas väster om 16:e longituden.

Även i övriga delar av Östersjön bör en översyn av skarpsillfisket göras med tanke på osäkerheten kring effekterna på sillbeståndet. Då risk för bifångster av småtorsk idag även föreligger inom kustområdet på södra ostkusten bör samma inskränkningar göras i detta område som i området väster om longitud 16 O.

Förslag till åtgärder

- En förvaltningsplan bör upprättas för skarpsillen i vilken särskilt skall beaktas skarpsillens predation av fiskyngel samt dess betydelse som föda åt torsken.
- En miljökonsekvensbeskrivning av industrifisket bör genomföras varvid omfattningen och effekterna av bifångsterna av torsk och sill i skarpsillfisket särskilt bör belysas. I detta sammanhang är det särskilt viktigt att ytterligare utreda hur stor förekomsten är av småtorsk i centrala Östersjön.
- Fiskeriverket bör, till dess effekterna av skarpsillfisket är klarlagda, styra fisket med skarpsilltrålar till områden med starka bestånd av småvuxen sill samt undvika områden med uppväxande torsk.
- Ett klargörande av reglerna för skarpsillfisket måste ske av Fiskeriverket och föras ut till fiskare och kustbevakning. Fiskerikontrollen måste dessutom intensifieras för att tillse att gällande bifångstregler för sill i skarpsillfisket följs. Ett totalförbud för trålning med 16 mm:s maska väster om 16:e longituden bör övervägas om inte nuvarande begränsningar ger någon effekt.
- Bottentrålning med skarpsilltrålar bör ej vara tillåten med anledning av riskerna för bifångst av småtorsk.
- Den tillåtna bifångsten av torsk i trålfisket efter sill- och skarpsill bör maximeras till högst 500 kg per landning, så att fisket inte inriktas mot att erhålla bifångster av torsk.

Laxen

De flesta av de vilda laxbestånden i Bottniska viken är, eller har varit, akut utrotningshotade. Under åren har andelen lax som har sitt ursprung i en fiskodling ökat till totalt ca 90% av all lax i Östersjön. Ett omfattande fiske på laxens uppväxtområden i södra Östersjön har resulterat i att alltför få vilda laxar återvänt till sina födelseälvar för att leka. Detta innebär en utarmning av det genetiska materialet och en minskad biologisk mångfald. På sikt kan för arten livsviktiga egenskaper gå förlorade.

Fiske efter lax är ett viktigt komplement för fiskare som bedriver ett småskaligt, kustnära fiske i Skåne och Blekinge. Att långsiktigt kunna säkra och utveckla detta fiske är viktigt för att trygga sysselsättningen för många fiskare. Sedan 1998 har det svenska laxfisket omfördelats så att en större andel av fisket i dag bedrivs längs Norrlandskusten.

Laxfiskets fördelning över året styrs av Fiskeriverkets föreskrifter. I denna delas den svenska laxkvoten upp i tre fiskeperioder för att möjliggöra ett fiske under hela året. Trots denna uppdelning så har det under tidigare år inträffat en rad fiskestopp. Detta har medfört att den mest lönsamma försäljningen av lax, den till färskvarumarknaden, har stoppats. Orsaken till detta är ett intensivt fiske under perioder med god tillgång på lax. Priserna på lax under dessa perioder sjunker kraftigt på grund av den mättade marknaden och priserna är anmärkningsvärt låga. På så vis blir värdet av den svenska laxkvoten betydligt lägre än den kunde varit med ett mer marknadsanpassat fiske.

Förslag till åtgärder

- Då omfördelningen av laxfisket i Östersjön fått genomslag bör Fiskeriverket ta initiativ till en konsekvensutredning. Av utredningen bör det även framgå hur fiskare i södra Sverige, som förlorat inkomster genom omfördelningen av laxfisket, kan kompenseras.
- Föreskrifterna för laxfisket bör ses över i syfte att undvika fiskestopp under året och öka värdet på den svenska laxkvoten.

Ålen

Ålfångsterna har gått kraftigt tillbaka sedan 1960-talet. Nedgången har varit betydligt större i Östersjön än på Västkusten även om en nedgång även skett där. Ålfisket har dock i viss omfattning kunnat leva kvar längs ostkusten ända upp till Stockholm. En bidragande orsak till detta är ett rationellare fiske, de utsättningar som skett av ålyngel och småål samt en gynnsam prisbild på ål fram till 1998. Under 1999 sjönk priset på ål kraftigt på grund av överskott på marknaden. Under de senaste åren har dock marknaden stabiliserats, men priserna har inte kommit upp i 1998 års nivå och förväntas inte heller göra det.

Förslag till åtgärder

- Arbetet med en förvaltningsplan för ål måste avslutas och vara internationellt förankrad. Den grundläggande åtgärden för att stärka ålbeståndet måste vara att via ökade utsättningar av glasål och sättål utnyttja de omfattande uppväxtområden som finns i bl.a. Sverige. Den traditionella ålfiskekulturen på sydkusten måste beaktas vid utformningen av planen.
- Utsättningarna av ål i de svenska vattnen bör fortsätta då dessa bedöms, av såväl fiskare som forskare, ha en mycket stor betydelse för ålfisket. Formerna för utsättningarna måste dock utvärderas löpande så att en fortsatt utsättning av sättål och ålyngel kan ske på ett optimalt vis. En analys av effekterna av införandet av gränsvärden för dioxin i livsmedel bör göras och beaktas i detta sammanhang.
- Stöd bör ges till ökad lokal förädling av ål samt till redskapsutveckling inom ålfisket för att minska redskapskostnaderna. Dessa åtgärder kan eventuellt diskuteras inom ramen för strukturstödområdet *Kollektiva åtgärder inom det småskaliga kust- och insjöfisket*

Havsöringen

Havsöringbestånden på sydkusten är i dagsläget bland de starkaste sedan början av 1900-talet. Fisket efter havsöring är i stort av marginell betydelse för sydkustfisket men utgör ett viktigt komplement för vissa kustfiskare. I dag bedrivs också ett omfattande sport- och fritidsfiske efter havsöring med handredskap och garn.

De starka bestånden av havsöring på sydkusten innebär att nuvarande fisketryck inte utgör något hot mot ett långsiktigt bevarande av arten. Däremot så föreligger det en omfattande misshushållning på det sätt som resursen

beskattas. Andelen utlekt fisk i det strandnära garnfisket under januari–april är stor och möjligheten att återutsätta fisk är liten, då fisken antingen kvävs i garnet eller skadas så svårt att den inte överlever. Detta fiske innebär att stora delar av den värdefulla resurs som havsöringen kan utgöra kasseras i onödan. Får fisken gå kvar i havet så återfår den konditionen under försommaren och kan då utgöra en tillgång för samtliga kategorier fiskare.

Förslag till åtgärder

Garnfiske efter havsöring på grundområdena ut till 3 meters djup bör begränsas så att fångst av utlekt fisk minimeras.

Tillsynen och kontrollen

Under år 2000 har åttiosju överträdelse begångna av yrkesfiskare upptäckts och rapporterats enligt uppgifter från Fiskeriverket. Vid ett tjugotal fall lades anmälan ner. Påföljderna för de brott där dom fallit var överlag böter på 1 000–5 000 kr. Vid ett fall av fiske i ett fredat område utdömdes dock ett bötesbelopp på 23 500 kr. Anledningen till att antalet upptäckta fall är relativt begränsade är till stora delar att föreskrifterna för fisket dels är svårtolkade och dels i många fall är nära nog omöjliga att övervaka.

I den mån olagliga fiskemetoder eller fiske på fredade områden inte beivras och kännbara straff utdöms ökar snabbt detta fiske i omfattning. En dålig lönsamhet i fisket innebär dessutom att fiskaren i större omfattning är beredd att ta de risker ett olagligt fiske medför. De kollegor som inte är beredda att bryta mot föreskrifterna straffas av denna illojala konkurrens genom sämre lönsamhet, skador på fiskbestånden och att tillgänglig fiskkvot minskar.

Fiskeriverket har på regeringens uppdrag lagt fram förslag beträffande påföljder som skall tillämpas vid brott mot fiskebestämmelserna. I förslaget upptas skärpta fängelsestraff, högre böter och administrativa åtgärder i form av indragning av yrkesfiskelicens och fartygstillstånd samt införande av landningsavgifter för fisk som landats trots förbud.

Förslag till åtgärder

- De regler som tas fram för fisket måste var enkla att tyda och övervaka.
- Alternativa lättkontrollerade förvaltningsformer som t.ex. stora områden med fiskestopp bör prioriteras i den framtida förvaltningen.
- Åtgärder för att stoppa överuttagen av fisk bör prioriteras. Systemet med checkpoints bör övervägas.
- Förslagen i Fiskeriverkets rapport 2001-12-17 om den svenska användningen av sanktioner i ärenden om överträdelse av fiskebestämmelser, innebärande mer kännbara påföljder för brott mot fiskerilagstiftningen, bör snarast genomföras. *Fortsättning nästa sida. →*

- Information om aktuella fiskeregler, deras bakgrund och syfte, måste föras ut till fiskarna för att öka förståelsen och efterlevnaden.
- Samordning av tillsynen och en ökad dansk insats måste ske på fredningsområdet för torsk i Östersjön.

- En lösning av det sedan länge pågående olagliga trålfisket i Öresund måste komma till stånd.
- Under 2003 måste särskild uppmärksamhet ägnas åt trålfisket efter torsk.

Fiskeflottan

Flottans modernisering och krisen i början på 1990-talet

Sydkustens fiskeflotta moderniserades i stor omfattning i mitten på 80-talet. Flottan var då ålderstigen och staten beviljade ekonomiskt stöd för att stimulera en förnyelse. Moderniseringen skedde i en situation då lönsamheten i fisket varit god under en mycket lång period, vilket bidrog till relativt höga fartygspriser. Kalkylerna vid fartygsköpen grundade sig på tidigare års resultat, vilket skulle visa sig vara för optimistiskt.

Torskkrisen på 90-talets början och sloandet av prisstödet på fisk 1994 innebar att lönsamheten i fisket rasade och svårigheter uppstod för de många fiskare som då var högt belånade. Krisen innebar att antalet fiske-skepp på sydkusten på grund av konkurser och utförsäljningar hade minskat med 34% under perioden 1990–1995. Den då gällande statliga skrotningsersättningen var i detta läge inte något alternativ då premien endast var mellan 2 500 och 3 500 kr per bruttoton beroende på fartygets ålder.

I samband med EU-medlemskapet ökades skrotningsbidraget till 12 000 kr per bruttoton. Det fanns då ett uppdämt behov hos många av att kunna avveckla sitt fiske utan kvarvarande skulder. Flera, framför allt äldre skepp, skrotades därför på sydkusten.

Anpassningen av fiskeflottan

Utvecklingsprogrammet för flottan

Medlemskapet i EU innebar att ett flerårigt utvecklingsprogram för flottan fastställdes (FUP). Detta innebär att Sveriges liksom övriga EU-länders fiskeflottor måste bantas. Varje segment inom flottan har ett av EU fastställt bantningskrav grundat på beståndssituationen hos de fiskbestånd som segmentets fartyg fiskar på.

Fartygstillstånden och skrotningsbidragen

Medlen för att reglera flottans storlek i FUP är dels de i september 1994 införda kraven på fartygstillstånd för fiskefartyg och dels skrotningsbidragen. Fartygstillstånden kan inskränkas avseende giltighetsperiod, fångstområden, fångstätt, redskap och fiskarter. Fiskeriverket har regeringens uppdrag att meddela föreskrifterna för fartygstillstånden. Fiskeriverket valde vid införandet av fartygstillstånden, att enbart införa begränsningar i form av giltighetsperiod i de fartygstillstånd som utfärdades. Därmed infördes inga begränsningar för vilket fiske som fartygen får bedriva och således ej heller några hinder mot flyttning mellan de olika segmenten. Vilket segment ett fartyg tillhör bestäms istället av den dominerande fångsten, räknat i vikt, under före-

gående år. Vid försäljning under året eller vid nybyggnation/införsel bestäms segmenttillhörigheten av vad köparen uppger för fiskeinriktning i sin ansökan om fartygstillstånd. Denna möjlighet medför att segmentens storlek varierar mellan åren och försvårar arbetet med att följa gällande FUP. Tack vare bl.a. goda priser på sill och foderfisk samt lågt oljepris var intresset, framförallt på delar av västkusten, mycket stort 1997–99 för att bygga till och modernisera befintliga skepp eller nyinvestera i större. Inte heller vid besluten om fartygstillstånden inför dessa investeringar infördes några andra begränsningar än beträffande giltighetsperiod. Trots att dessa fartyg byggdes med en huvudsaklig inriktning på ett pelagiskt fiske i Nordsjön och Östersjön, så är de därmed inte på något vis begränsade till detta fiske. Detta innebär att denna expansion även indirekt berör bl.a. torskfisket.

Kravet i FUP:n på minskningar av det totala tonnaget i flottan innebar vidare att den nämnda expansionen krävde motsvarande minskningar i flottan. Fiskaren som utökade sitt tonnage var alltså tvungen att föra ut motsvarande ur flottan. Följden blev att det 1997 uppstod en handel med fartygston vilket i praktiken är detsamma som handel med rättigheten att fiska med ett fartyg och som betalas per bruttoton. Denna handel hanterades fiskarna emellan, men förankrades först hos Fiskeriverket. Handeln med fiskerättigheter har haft en prishöjande effekt på de äldre fartygen. Detta är en faktor som motverkar förnyringen i framför allt trålfiskeflottan. En effekt av denna handel var att fiskekapaciteten inte längre minskades genom skrotning utan istället ökades genom att tonnaget flyttades från fartyg som fiskade 4–5 dagar i veckan med äldre utrustning till fartyg som nu fiskar dygnet runt med dubbel besättning och toppmodern utrustning. Förskjutningen av fiskekapaciteten mot västra Sverige accentuerades också då minskningen på sydkusten fick motsvarande ökning på västkusten.

Den ovan beskrivna utvecklingen av större kombinationsfartyg och skrotning/utförsäljning av mindre torskfiskefartyg innebär att den svenska fiskeflottan i dagsläget har en mycket stor andel av sin fiskekapacitet knuten till storskaliga fiskefartyg. Fiskeriverkets beslut att inte begränsa fartygstillstånden till vissa specifika inriktningar innebär vidare att den svenska flottan har en stor flexibilitet, men också att fisketrycket efter torsk inte minskat trots att många torsktrålare slutat fiska. Orsaken till detta är att större delen av den samlade fiskekapaciteten har möjligheter och förutsättningar att rikta fisket mot torsk om detta fiske erbjuder den bästa lönsamheten. Expansionen av det storskaliga flyttrålfisket under torskens lekperiod

visar också på en sådan utveckling. I samband med investeringarna i nya fiskefartyg har kalkylerna också baserats på att fartyget får användas på detta flexibla sätt. Av den anledningen får det betraktas som osannolikt att Fiskeriverket i framtiden kommer att begränsa vilka fiskeinriktningar som fartygen får nyttjas till. Om så blir fallet kommer sannolikt krav på compensation att föras fram.

Utvecklingen på sydkusten under 90-talet har inneburit en större procentuell minskning i trålfiskeflottan än i garnfiskeflottan. I många delar kompletterar de olika fiskena varandra och det finns därför många starka skäl för att arbeta för att bibehålla en fiskeflotta som innehåller såväl trålare som garnfiskefartyg. Mycket talar dock för att denna utveckling kommer att fortsätta och att de trålare som kommer att finnas kvar är stora enheter som har möjlighet att bedriva ett rationellt fiske efter sill och skarpsill. En sådan utveckling kommer att medföra att fångstkapaciteten kommer att minska på sydkusten. I en situation med ett svagt torskbestånd torde denna utveckling vara en sund anpassning till rådande förhållanden. Den sämre säkerheten och i viss mån arbetsmiljön på mindre fartyg samt minskat antal sysselsatta är dock kännbara konsekvenser.

Fisket efter sill och skarpsill i Östersjön kräver dock en viss storskalighet för att uppnå lönsamhet. Vad gäller torskfisket så är det inte så att det storskaliga fisket alltid är lönsammare än det småskaliga. Det gäller troligen enbart då tätheten av torsk i havet är relativt stor. Under andra förutsättningar kan ett mer småskaligt torskfiske, tack vare mindre investeringar och möjligheten att anpassa fiskansträngningarna, klara av att få en högre lönsamhet. En skattning av fiskeresursen med stora fartyg innebär också generellt sett att en större del av fångstvärdet används för kapitalkostnader istället för till arbetskraft.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att åtgärderna som vidtagits för att styra flottans utveckling sedan EU-inträdet har medfört att vi fått en i vissa delar allt mer fångsteffektiv och storskalig fiskeflotta och en i andra delar allt mer utarmad småskalig fiskeflotta. Denna utveckling har under de senaste åren inneburit att flottan på sydkusten minskat kraftigt. Genom den ökade förskjutningen av fiskekapaciteten mot det stora tonnaget från västkusten har underlaget för ett livskraftigt fiske på sydkusten minskat. Effekten har blivit svårigheter att vidmakthålla god fångstmottagning, nödvändig service etc. och därmed har också sysselsättningen i sydkustfiskets kringnäringar minskat. En sådan utveckling är svår att vända då den fiskekapacitet som förts ut bundits upp i fartyg som bedriver ett mer rörligt och inkomstbringande fiske.

Att modernisera fiskeflottan, uppnå en regional balans och att utveckla konkurrenskraftiga fiskeföretag är ett mål för den svenska fiskeripolitiken. Ett annat mål är att slå vakt om ett småskaligt fiske och att verka för ett livskraftigt fiske längs hela den svenska kusten. Dessa mål innebär att det finns ett starkt stöd för åtgärder som syftar till att stärka fisket på sydkusten. Dessa åtgärder måste anpassas till de följande specifika förutsättningarna som gäller för fisket i denna region:

- En begränsad rörlighet hos flottan på sydkusten.
- Ett mycket stort beroende av torskfisket i Östersjön.
- En potentiellt stor fiskekapacitet efter torsk i Östersjön i förhållande till de tillgängliga resurserna. En stor del av kapaciteten återfinns på västkusten.
- Ett litet lekbestånd av torsk och därav fortsatt låga tillgängliga fångstuttag av torsk under de kommande åren.
- En stor variation i torskens reproduktionsresultat.

Utifrån ovanstående problembild ställs följande förslag till åtgärder:

Förslag till åtgärder

- Fiskeriverket bör i samråd med länsstyrelserna och fiskets organisationer:
 1. Utvärdera gällande riktlinjer för bedömning och beviljande av fartygstillstånd.
 2. Undersöka om fartygstillstånden kan begränsas till att avse de fiskeinriktningar som har utrymme för expansion vid nybyggnation eller utbyggnad av större skepp. En översyn bör även göras av möjligheten att begränsa nuvarande tillstånd vad avser fiskeinriktning och fiskeområde.
 3. Utredda hur bantningen av fiskeflottans kapacitet kan ske så att det inte ensidigt riktas mot det mindre tonnaget.
 4. Analysera för- och nackdelar med ett storskaligt respektive småskaligt torskfiske.
 5. Utvärdera hur den fria rörligheten hos fiskeflottan påverkat det småskaliga, lokala fisket.
 6. Utvärdera effekterna av stödet till anpassning av fiskeflottan. Skrotningspremien bör ej överstiga en nivå så att den innebär ett oönskat hinder för inköp av äldre begagnade fartyg.
 7. Ta fram och stödja åtgärder för att förbättra kvaliteten på den garnfångade fisken.
 8. Prioritera stöd till åtgärder för ökad säkerhet och arbetsmiljö på fiskefartygen. I synnerhet åtgärder som minskar riskerna vid ensamfiske.
- Lämpligheten att bedriva ett småskaligt trålfiske med garnfartyg bör granskas. Detta avser såväl säkerhet som tekniska förutsättningar.
- På grund av sydkustflottans stora torskberoende bör åtgärder som kan öka rörligheten och diversifieringen inom den östersjöbaserade flottan utredas t.ex. ändrad fiskeinriktning, praktik och utbildning inom alternativa fiskeinriktningar och fångstområden samt redskapsanskaffning. I detta sammanhang spelar de regionala utvecklingsplanerna för kustfisket en stor roll.
- Möjligheten att, eventuellt med strukturstöd, ta fram konstruktionsritningar på ett mindre kombinationsfartyg med följande krav bör prövas:
 1. Max 13-15 m långt och ca 30 bruttoton.
 2. Ståhöjd i lastrum.
 3. Hög verkningsgrad på maskin och propeller.
 4. Låg bränsleförbrukning.
 5. En konstruktion som medger säker trålning.
 6. En prisvärd konstruktion och tillverkning.

Fiskarekåren

Fiskarekåren på sydkusten har, som tidigare redovisas, minskat kraftigt och medelåldern har stigit under de senaste åren. Detta är en konsekvens av att framtidstron och därmed nyrekryteringen inom fisket på sydkusten är låg. Den klart största orsaken till detta bedöms vara osäkerheten inom det framtida torskfisket i Östersjön. Många fiskare saknar också tilltro till myndigheternas förmåga att förvalta fiskbestånden. En regional förankring och beslut i nära samråd med de berörda är viktiga instrument för att nå ett långsiktigt hållbart fiske.

Yrkesfiskelicens

En bidragande orsak till den negativa trenden är även svårigheterna att nyetablera sig som fiskare. Många yrkesfiskare på sydkusten har startat sin fiskarekarriär med en mindre garnbåt och fram till 1994 kunde detta ske helt utan några som helst tillstånd. Redskapsbegränsningarna och yrkesfiskelicensens införande 1994 har i princip stängt denna väg in i yrket. Den återstående vägen, att få anställning som lottkarl, har därför fått en ökad betydelse samtidigt som den försvårats på grund av det ökande ensamfisket och det minskande antalet fartyg.

Nuvarande lagtillämpning vid beviljande av yrkesfiskelicens medger nära nog enbart nyetablering i de fall sökanden har minst ett par års inkomster från fisket. Saknas detta gäller att licens enbart skall beviljas om det finns utrymme för ett ökat fångstuttag inom den planerade fångstriktningen.

Detta innebär i dagsläget nästan ett totalstopp för nya licenser då få fiskeföretag på sydkusten kan bli lönsamma utan ett fiske efter torsk. Med tanke på torskbeståndets situation och torskfiskestoppet under sommaren finns det givetvis skäl för att vara restriktiv med etableringen av ytterligare torskfiskare, men i denna bedömning måste också behovet av förnyring av fiskarekåren på sydkusten vägas in. Likaså motiverar den proportionellt stora minskning som skett på sydkusten en mer generös inställning till nyetablering på denna kuststräcka.

Licensen innebär vidare inte någon rättighet att skaffa fiskefartyg, utan detta prövas särskilt via fartygstillståndet. Vad beträffar garnfiskefartyg under 12 meter finns inte

heller några nedskärningskrav och för närvarande finns även outnyttjat utrymme för nybyggnation inom segmentet. Detta faktum motiverar ytterligare en mer generös policy vad beträffar nyetablering i det småskaliga kustfisket.

Lagtillämpningen borde av nämnda skäl ändras så att man vid beslut om yrkesfiskelicens för en nyetablerad fiskare istället ser till effekten av ökningen av fångstkapaciteten. Vid en sådan bedömning är effekten av en garnfiskares fångstkapacitet av en mer begränsad betydelse. Då inga begränsningar i fartygstillstånden införts inom den svenska fiskeflottan är dessutom inget fiskefartyg förhindrat att bedriva torskfiske i Östersjön. Som tidigare nämnts har ej heller ransonerna haft någon begränsande verkan sedan 1997. Skall nyetableringen av småskaliga fiskare ej tillåtas så länge den storskaliga flottan har kapacitet att fiska upp den svenska torskvoten, så lär ingen återhämtning av det småskaliga fisket ske längs östersjökusten. Genom kombinationen av en restriktiv linje för licens till nyetablering av fiskare på sydkusten och den generösa rörligheten av flottan så sker i dag en omfördelning av torskresursen från småskaligt kustfiske i Östersjön till det större rörliga tonnaget på västkusten.

Förslag till åtgärder

- Fiskeriverket bör i samråd med länsstyrelserna och fiskets organisationer genomföra en översyn av gällande riktlinjer för bedömning och beviljande av yrkesfiskelicens.
- Licensansökningar som avser nyetablering av yrkesfiskare på sydkusten bör få en mer positiv behandling. Behovet av förnyring och nyetablering, tidigare minskningar i flottan samt effekten av bedömt fångstuttag av torsk skall vägas in i bedömningen.
- Fiskeriverket bör undersöka möjligheten att med strukturstöd eller arbetsmarknadsmedel stödja ett lärlingssystem för yrkesfiskare och/eller yrkesfiskeutbildningar.
- Forum för diskussioner på det lokala planet kring frågeställningar som är viktiga för yrkesfiskarna bör bildas. Detta bör t.ex. kunna ske i inom ramen för strukturstöd-området *Kollektiva åtgärder inom det småskaliga kust- och insjöfisket*.

Fiskehamnarna

Sydkusten kännetecknas av ett stort antal oftast mindre fiskehamnar. Att det finns många hamnar innebär både för- och nackdelar. Korta gångavstånd och transporter till havs är fördelaktigt men flera hamnar med små mottagningskvantiteter kan inte erbjuda tillräcklig service till fiskarna och uppfylla de kvalitetskrav som numera måste ställas. De mindre hamnarna är ofta belägna långt från fångstmottagarna vilket innebär längre landtransporter med större kostnader och risk för sämre kvalitet som följd. De större hamnarna uppfyller till stora delar de krav som ställs på mottagning och service.

Allmänt sett finns det ett stort behov av förbättringsåtgärder. Åtgärderna är dock ofta mycket kostnadskrävande och även i den mån de stöds inom strukturprogrammet krävs stora insatser från kommuner eller privata ägare. Att antalet yrkesfiskare har minskat gör det i många fall svårt att motivera nya investeringar. Särskilt många mindre hamnar har drabbats hårt av de gällande reglerna om redskapsbegränsningar och krav på yrkesfiskelicens som medfört att också binärings- och husbehovsfisket minskat. Det är därför troligt att en utveckling kommer att ske mot färre men större fiskehamnar.

Denna utveckling är förmodligen nödvändig ur närings-ekonomisk synpunkt men den medför negativa konsekvenser för flera mindre kustsamhällen. Att söka mildra dess effekter och samtidigt beakta näringsens behov är därför en viktig men svår uppgift. Fiskeriverket har fått i uppdrag att analysera vilka hamnar som kan anses viktigast. Denna analys skall sedan nyttjas för prioriteringar vid fördelningen av strukturmedel.

Förslag till åtgärder

- Vid beviljande av strukturstöd måste de strategiskt viktigaste hamnarna som har förutsättningar att vidareutvecklas prioriteras. I denna bedömning bör dock även regionalpolitisk hänsyn tas. I Fiskeriverkets kommande analys och stödgivning förutsätter länsstyrelserna att berörda intresseorganisationer och länsstyrelser ges tillfälle att bistå verket med information och synpunkter om hamnarna i regionen. Eventuellt kan detta också behandlas inom ramen för stödområdet *Kollektiva åtgärder inom det småskaliga kust- och insjöfisket*.
- Ägarna och fiskarna samt övriga intressenter i respektive fiskehamn bör ta initiativ till överläggning kring utvecklingsmöjligheterna för hamnen i fråga. Detta bör ske i anslutning till Fiskeriverkets analys.
- Som underlag för prioriteringen av strukturstöden och diskussioner kring utvecklingsmöjligheterna bör en studie av fiskehamnarna i länen genomföras.

I diskussionen kring fiskehamnarna skall beaktas att sydkustens läge är det mest strategiska vad avser närheten till Sveriges fiskeresurser. Detta innebär att det finns förutsättningar för att öka landningarna av fisk i regionen. Med ökade landningar skapas resurser för att förbättra hamnarna för fiskmottagning.

- För de hamnar som inte anses strategiskt viktiga men som har ett kulturhistoriskt värde bör möjligheterna att erhålla medel från annat håll undersökas t.ex. ur anslag för bibehållande av viktiga kulturmiljöer. Likaså bör möjligheterna till införande av kulturbidrag inom ramen för EU-stödet till fisket diskuteras.
- För att öka möjligheten till investeringar i de mindre hamnarna bör en generös tolkning av stödkriterierna medges. EU-stöd skall kunna beviljas även om åtgärden inte är till nytta enbart för yrkesfisket.
- Vid myndigheternas fördelning av EU-stöd på sydkusten skall åtgärder som utökar fångstmottagningskapaciteten för osorterade fångster av sill och skarpsill vara ett fortsatt gynnat område.
- För att motverka att för fisket och många kustsamhällen viktiga hamnar försvinner bör gällande regler beträffande inkomstkraven för att erhålla yrkesfiskelicens ses över, se avsnitt *Fiskarekåren* (sid. 20).

Fiskberedningsindustrin

De svenska beredningsföretagen har gynnats av det svenska inträdet i EU genom ökade avsättningsmöjligheter på den gemensamma marknaden och näringen har efter en tidigare nedgång expanderat de senaste åren. Kraven på anpassning till EU:s hygienbestämmelser har slagit ut en del företag men de kvarvarande håller idag en hög teknisk standard.

Ett problem för beredningsföretagen är dock bristen och den ojämna tillgången på råvara som medför att nyttjandegraden i anläggningarna periodvis är låg. Fisket är väderberoende och underkastat både naturliga variationer i fiskbestånden samt myndigheternas fiskestopp då fångstkotorna är uppfiskade. Bristen och den ojämna tillgången på fisk framtvingar kompensation genom import.

Ett annat problem är att kvaliteten på fisken varierar beroende på var den är fångad och av hanteringen i fångstledet. Förutom av den varierande kvaliteten och tillgången på råvara kompliceras beredningsverksamheten av en starkt säsongberoende efterfrågan. Detta medför också en periodvis låg nyttjandegrad i beredningsanläggningarna.

Den svenska fiskberedningsindustrins produkter har generellt sett en låg förädlingsgrad jämfört med den övriga livsmedelsindustrins. Detta gäller även fiskberedningsföretagen på sydkusten som endast i låg utsträckning processar fisken. Ett mål i den nya strukturplanen för EU-stöden är därför att höja förädlingsgraden. Enligt många företag på sydkusten är det dock tveksamt om en satsning på ökad förädling skulle betala de höga investeringar som då krävs.

De föredrar istället en ökad satsning på färskmarknaden. Under senare år har en del fiskare startat beredning av egenfångad fisk, ibland även i kombination med serveringsverksamhet i hamnarna.

Förslag till åtgärder

- Stöd till åtgärder som främjar en ökad färskmarknad för fisk bör prioriteras. Detta skulle gynna de mindre beredningsföretagen på sydkusten och därmed också det småskaliga yrkesfisket. Särskilt åtgärder som ökar tillgängligheten på färsk fisk bör stödjas då denna har stor betydelse för efterfrågan.
- För att minska importberoendet och för att möjliggöra en fortsatt landning av sill och skarpsill på sydkusten bör fångstmottagningskapaciteten för osorterade fångster av dessa arter vara en fortsatt prioriterat åtgärd för strukturstöd. Särskilt viktigt är att utveckla möjligheterna att hålla en hög kvalitet på fångsten samt att öka andelen som går till konsumtion.
- För att undvika plötsliga fiskestopp och bättre utnyttja industrins produktionskapacitet bör Fiskeriverket införa ett veckoransoneringsystem som effektivare än hittills anpassar fångsterna till efterfrågan från marknaden. Införande av fiskestopp måste kunna undvikas under de tider då beredningsindustrin är i stort behov av råvara t.ex. inför de stora helgerna.

Fortsättning nästa sida. →

- Beredningsföretagen bör främja ökad kvalitet och behovsanpassade fiskleveranser genom mera kvalitets- och efterfrågerelaterade priser till fiskarna. I detta sammanhang bör effekten av den pågående utvecklingen av internethandel med fisk utredas.
- Möjligheterna att återuppta det i Simrishamn tidigare påbörjade projektet kring utveckling av sillmassa bör undersökas.
- EU-stöd bör prioriteras till fiskare som vill kombinera fiske med beredning av egen fångst. Detta ger ökade inkomstmöjligheter samtidigt som det kan bidra till en levande kustbygd. I detta sammanhang är det viktigt att poängtera de livsmedelshygieniska krav som ställs för att få förädla och sälja fisk.
- Effekterna för fiskberedningsindustrin av de nyligen beslutade gränsvärdena för dioxin i livsmedel bör snarast utredas.

Marknaden, intäkts- och kostnadsutvecklingen

Avgörande för fiskets framtidsutsikter är förutom råvarutillgången hur efterfrågan på dess produkter kan förväntas utvecklas under de närmaste åren.

Det kan antagas att marknaden för fiskprodukter har en god tillväxtpotential i Europa. Den svenska produktionen har ökat men en fortsatt expansion förutsätter att näringen anpassar sig till utvecklingen inom övriga livsmedelssektorer vad avser ökad förädling, kvalitet, tillgänglighet, marknadsföring och miljötanke.

Inom alla grenar av livsmedelsproduktionen ställer konsumenterna idag krav på att produktion och uppfödning sker på ett etiskt riktigt och långsiktigt hållbart sätt. Konsumenternas växande miljö- och kvalitetsmedvetande innebär krav på ett mera selektivt och beståndsvårdande fiske. Vildfångad fisk från ohotade bestånd borde tilltala de konsumenter som vänder sig mot djurfabriker och plågsamma djurtransporter. Fiskens höga näringsvärde och nyttiga fetter är andra positiva faktorer. Av nämnda skäl torde det för närvarande finnas goda förutsättningar att genom olika åtgärder öka konsumtionen av fisk och vinna ökade marknadsandelar.

Ett hot mot näringen är emellertid de inom EU beslutade nya gränsvärdena för dioxin i fisk för humankonsumtion och djurfoder. Det är i skrivande stund oklart hur dessa kommer att påverka det svenska fisket i Östersjön.

Konkurrensen från vattenbruket ökar och har tidigare främst märkts på laxmarknaden där den odlade fisken ofta föredras av både konsumenter och beredningsindustri. Under de senaste åren har emellertid även ålfiskarna märkt av en konkurrens från vattenbruket. Ett skytande hot från fjärran är den ökande lågprisimporten av beredda fiskprodukter från Kina

För sydkustens del vore det en vinst om det stora beroendet av torsken minskade. Man bör därför söka skapa en ökad marknad för andra fiskslag och fiskprodukter. Den förskjutning mot foderfiske som tidigare skett ger en sämre avkastning av de tillgängliga sill och skarpsillbestånden då foderfisken har en lägre prisbild. Det finns därför goda skäl för fiskerinäringen att kontinuerligt arbeta med att finna avsättning på konsumtionsmarknaden. Ansvaret för dessa åtgärder åvilar i första hand marknaden aktörer och EU-stöden kan nyttjas för finansiering av olika projekt.

Hinder mot lönsamhet i yrkesfisket är de ökade fångst- ansträngningar som numera krävs samt de höga priserna på fartygston som även försvårar rekrytering av unga fiskare. Fisketurismen är en hittills ganska oexploaterad inkomstkälla för yrkesfisket. T.ex. kan turboatsfiske vara ett komplement för kustnära fiskare under en del av året. Skattelättnad i form av s.k. yrkesfiskareavdrag har föreslagits men det är osäkert om det kommer att införas.

Det är alltså en lång rad faktorer som påverkar framtidsutsikterna för den svenska fiskerinäringen. Sammanfattningsvis kan dock antagas att en rätt förvaldat fiskeresurs och en till konsumenternas ökande krav väl anpassad beredningsindustri skulle medföra goda förutsättningar för ett svenskt fiske i Östersjön och för den svenska fiskerinäringen även i framtiden.

Nedan föreslås några konkreta åtgärder som skulle kunna förbättra marknaden för fiskerinäringen särskilt på sydkusten.

Förslag till åtgärder

- En snar etablering av internethandel för fisk på sydkusten bör ske. Denna skulle kunna ge ökade landningar i regionen, även från t.ex. danska fiskare och belönar kvalitet vilket ger marknadsfördelar.
- För att minska sydkustens stora beroende av torskfisket bör åtgärder vidtagas som stimulerar konsumtionen av andra fiskslag t.ex. sill och ål, kring vilka det finns en lång och rik kulturtradition i regionen. Stöd till marknadsföring kan sökas inom strukturstödområdet *Avsättningsfrämjande åtgärder*. Dessa åtgärder kan eventuellt i första skedet också diskuteras inom ramen för stödområdet *Kollektiva åtgärder inom det småskaliga kust- och insjöfisket*.
- Möjligheterna för yrkesfiskare att komplettera fisket med inkomster från fisketurism t.ex. turboatsfiske bör undersökas. Dessa åtgärder kan t.ex. diskuteras inom ramen för stödområdet *Kollektiva åtgärder inom det småskaliga kust- och insjöfisket*.

Strukturstödet

Allmänt

En viktig skillnad mellan det nya gällande och det gamla strukturprogrammet är att stödsatserna till företag vid investeringar inom fiskeflottan, vattenbruket och beredningsindustrin har minskats från tidigare 40 % av investeringskostnaden till 20 %. Det kan antagas att detta medför ökad risk för att vissa investeringar inte realiseras på grund av större svårigheter att erhålla erforderlig finansiering från banker och andra kreditinstitut. Särskilt åtgärder som inte sker av rena lönsamhetsskäl blir svårare att få genomförda vid en stödsats om endast 20 %. Även om stödets totala storlek för sektorn är oförändrad kan det därför bli färre åtgärder och en mindre strukturell effekt än tidigare. Positivt är att stöden nu i högre grad kommer att utgå som bidrag istället för avskrivningslån.

Kollektiva åtgärder inom det småskaliga kust- och insjöfisket.

Ur sydkustperspektiv förtjänar det nya insatsområdet *Kollektiva åtgärder inom det småskaliga kust- och insjöfisket* särskilt att nämnas. Här är målsättningen att genom kollektiva åtgärder skapa ett ekologiskt hållbart och ekonomiskt bärkraftigt fiske längs samtliga kuststräckor och verka för bättre utbildningsmöjligheter. Regionala utvecklingsplaner för fisket har utarbetats för Skåne och Blekinge och med dessa som grund skall stödinsatser utformas och stödmedel fördelas. Detta sätt att arbeta innebär att man tar ett samlat regionalt grepp om näringen.

Anpassningen av fiskeansträngningen, skrotningsbidragen

Skrotningsbidragens främsta syfte är att reducera fiskeflottans överkapacitet i enlighet med det fleråriga utvecklingsprogrammet för flottan (FUP). Som nämnts är det särskilt syd- och ostkustflottan som minskat kraftigt under senare år. Den eftersträvade minskningen av fångstkapaciteten har motverkats av att äldre tonnage köpts upp för att i många fall ersättas av nytt tonnage med högre fångstkapacitet. Gamla ton har ersatts av nya mer fångsteffektiva. Den låga lönsamheten inom segment 4 i Östersjön d.v.s. huvudsakligen torskrålare, innebär att bantningen i detta segment förmodligen, liksom tidigare, till stor del kommer att ske på syd- och ostkusten. Den i sammanhanget diskuterade möjligheten att låsa fartygstonnage till respektive kuststräcka bedöms inte vara någon lämplig lösning av problemet.

Vid anpassningen av fiskeansträngningen bör därför i högre grad än tidigare beaktas andra möjligheter än skrotning. Inom insatsområdet anpassning av fiskeansträngningen finns möjlighet att ge stöd till förbättrad selektivitet. Det är också sannolikt att resursbevarande åtgärder även inom andra områden kan minska reduktionsbehovet av fiskeflottan.

Mot att i ökad utsträckning försöka anpassa fiskeansträngningen genom andra medel än skrotning kan invändas att man därmed kanske bara bidrar till att ytterligare en tid hålla liv i en flotta med överkapacitet. Sett ur sydkustens och det småskaliga fiskets perspektiv är det emellertid också frågan om möjligheten för detta fiske att överleva till dess att förhoppningsvis målen med fiskeripolitiken d.v.s. ett fiske i balans med resursen, uppnåtts.

Förslag till åtgärder

Förslag på EU-stödets användning beträffande de olika insatsområdena som kan stärka fisket på sydkusten har tidigare framförts under respektive delområde. Dessa skall därför inte åter redovisas. Dock kan ett par ytterligare insatser och allmänna prioriteringar som berör strukturstödet nämnas här.

- Möjligheterna att omfördela ytterligare medel till stödområdet *Kollektiva åtgärder inom det småskaliga kust- och insjöfisket* bör undersökas. Detta skulle sannolikt öka den strukturella effekten av strukturstödet och öka möjligheten att uppnå målet med ett livskraftigt småskaligt fiske.
- Fiskeriverket bör särskilt uppmärksamma möjligheten att använda strukturmedel för att ersätta fiskare som avstår från fiske på överfiskade bestånd under det att fiskestopp eller beståndsvårdande åtgärder genomförs.
- Stödgivningen som syftar till anpassning av fiskeansträngningen bör omformas med anledning av att den nästan enbart haft effekt på det småskaliga tonnaget. Sker ej detta kommer effekten av stödet att bli en omstrukturering av fiskeflottan mot en storskalig inriktning.

FISKET PÅ SYDKUSTEN

En studie av fiskerinäringen i Blekinge och Skåne län

2002 Länsstyrelserna i Blekinge och Skåne län

STUDIENS BAKGRUND OCH SYFTE

Bakgrund

Trots ökade fångstmängder minskade antalet fiskare och fiskefartyg i det svenska fisket kraftigt under 90-talet. Särskilt markant har minskningen under senare år varit på sydkusten d.v.s. i Blekinge och Skåne samt på södra ostkusten. Antalet yrkesfiskare på sydkusten har minskat med en fjärdedel under 90-talet och uppgick enligt Fiskeriverkets senaste officiella beräkning per den 31 december 2000 till 567 st. Under samma period har antalet fiskefartyg och fartygstonnaget minskat med nästan hälften och medelåldern i fiskarekåren har stigit på grund av den låga rekryteringen av nya fiskare.

Bland orsakerna till den negativa trenden för fisket nämns bland andra minskade fiskbestånd på grund av överfiskning och föroreningar, dålig och osäker arbetsmiljö samt sämre konkurrensvillkor i förhållande till fiskare från andra länder.

På grund av internationella regleringar har tyngdpunkten i det svenska fisket förskjutits till Östersjön. Samtidigt har också en utveckling skett mot ett större och fångsteffektivare fartygstonnage som till stora delar bedriver ett fiske efter sill och skarpsill för tillverkning av fiskmjöl. Under senare år har bestånden av den för sydkustfisket mycket viktiga torsken minskat och trots stigande priser har lönsamheten i detta fiske försämrats. Även ål- och laxfisket har problem.

Tillgången på fisk är givetvis den viktigaste förutsättningen för fisket. Av EU-kommissionens rapport år 2000, inför översynen av de fleråriga utvecklingsprogrammen för fiskeflottan, framgår att överkapaciteten inom fisket är mycket stor inom EU:s fiskevatten, bland andra Östersjön. I rapporten betraktas också flera fiskbestånd i Östersjön som över- eller utfiskade. Framtiden tycks alltså ovisst för näringen och bland många fiskare på sydkusten verkar framtidstron vara låg.

I Östersjön bedrivs också fiske av ett stort antal fiskare och fartyg från västkusten. Bland många av dessa fiskare har man i alla fall under 90-talet funnit en investeringsvilja som ofta har saknats bland kollegorna från sydkusten. Av totalt beviljat EU-finansierat strukturstöd till nybyggnation av fiskefartyg under åren 1995–1999 har mer än 90% avsett Västra Götalands län medan Blekinge och Skåne tillsammans erhållit ca 4%. Av stödet till modernisering av fartyg har 70% tillfallit fiskare från Västra Götaland samtidigt

som Blekinge och Skåne erhållit 5 respektive 7%. I många fall har sydkustbåtar köpts upp av fiskare från västkusten för att sedan skrotas eller avregistreras och därigenom bereda plats för nyinvesteringar i den av begränsningar omfattade fiskeflottan. Många av dessa används sedan i östersjöfisket. Den västkustbaserade flottan är visserligen landets största men detta förklarar inte de oproportionellt stora skillnaderna i investeringarnas omfattning. Även inom fiskberedningsindustrin har investeringarna på västkusten dominerat de senaste åren. En stor del av den fisk som fångas i Östersjön förädlas på västkusten för att sedan i många fall säljas tillbaka till sydkusten.

Från bland andra många sydkustfiskares sida uttrycker man ofta ett starkt missnöje med att man har ytterst små möjligheter att få sin röst hörd och påverka fiskefrågorna. Man menar att besluten tas i Bryssel, Warszawa, Stockholm och Göteborg med mycket litet inflytande från de fiskare som är beroende av det lokala fisket för sin utkomst. Bristen på inflytande och uppfattningen att de beslutande ofta saknar förmåga att lösa det lokala och regionala fiskets problem är med stor säkerhet också en bidragande orsak till fiskets negativa utvecklingen på sydkusten.

Östersjöns ökade betydelse har alltså inte gynnat det sydkustbaserade fisket som huvudsakligen bedrivs kustnära med mindre fartyg och västkustens dominans inom näringen har förstärkts de senaste åren. Detta överensstämmer inte med målen för den svenska fiskeripolitiken och det måste därför anses vara av stor vikt att klarlägga orsakerna och söka åtgärder som kan ge en positiv utveckling för fisket på sydkusten.

Man beräknar att en yrkesfiskare sysselsätter mellan en och tre personer på land beroende bl.a. av vilken förädlingsprocess den landade fisken genomgår. Förutom den rena sysselsättningseffekten finns det emellertid också en regional- och kulturpolitisk aspekt. Fisket bidrar i stor utsträckning till kust- och skärgårdssamhällellenas överlevnad. Dessa samhällen med ofta unika miljöer riskerar idag att förvandlas till semesterorter som utan ett levande yrkesfiske är öde under större delen av året. Visserligen kan turismen också ge sysselsättning men den kan inte ersätta det för sydkusten värdefulla kulturarvet med anknytning till fisket.

Syfte

Mot bakgrund av den aktuella situationen beslutade länsstyrelserna i Blekinge och Skåne län år 2000 att genomföra en studie över fiskerinäringen i de båda länen. Avsikten var att söka orsakerna till den negativa utvecklingen, skapa diskussion och föreslå lösningar på problemen.

Studien är främst avsedd att utgöra underlag för länsstyrelsernas arbete med att utveckla fiskerinäringen inom regionen bl.a. genom handläggningen av EU-stö-

det till näringen för innevarande programperiod år 2000–2006. Den vänder sig emellertid även till de verksamma inom näringen och till politiker och andra beslutsfattare inom kommuner och övriga berörda myndigheter. Det är också länsstyrelsernas förhoppning att även andra med intresse för fiskefrågor skall finna värde i studien. På så sätt kan den förhoppningsvis bidra till att skapa förutsättningar för ett livskraftigt yrkesfiske och en levande kust och skärgård.

Uppläggning och avgränsning

Studien beskriver nuläget inom fiskerinäringen i de båda länen genom sammanställningar av uppgifter från fiskeloggböcker, register, litteratur, intervjuer med företrädare för näringen etc. Framkomna fakta jämförs bakåt i tiden samt ställs i relation till utvecklingen och förhållandena inom fisket i andra delar av landet.

På grundval av det framtagna materialet diskuteras tänkbara orsaker till den nuvarande situationen och hur den framtida utvecklingen kan se ut. Vidare läggs fram förslag till förändringar inom näringen samt åtgärder för att uppnå dessa. Det är viktigt att poängtera att som grund för diskussionen och förslagen ligger de mål och prioriteringar som fastställts i EU:s gemensamma fiskeripolitik (Common Fishery Policy) vilken efter Sveriges inträde i EU även omfattar den svenska fiskerinäringen.

Studiens framställning följer fiskens hantering från havet till konsumenten. Efter en historisk översikt behandlas först den biologiska resursen, olika faktorer

som påverkar resursen samt de föreskrifter och begränsningar som gäller vid fiskets utövande. Därefter beskrivs fiskeflottan, hamnarna och beredningsindustrin för att avslutas med en redogörelse för marknaden samt erfarenheterna av strukturstödet under föregående programperiod. Avsikten i dessa inledande avsnitt är att teckna en tämligen heltäckande bild av näringen och dess förutsättningar. Vissa områden kan dock endast behandlas mycket översiktligt inom ramen för denna studie. I de avslutande avsnitten förs sedan en diskussion kring redovisade fakta och olika problem samt ges förslag till åtgärder.

Studien avser det havsbaserade fisket och behandlar inte insjöfisket eller odlingen av fisk (vattenbruket). Den problembild som framkommer i studien gäller främst fisket i södra Östersjön och i viss mån Öresund. Av denna anledning diskuteras inte nordvästra Skånes kustområde (se nedan).

Finansiering

Studien har huvudsakligen finansierats av EU inom ramen för EU:s strukturfonder – gemenskapsinitiativet *Pesca* samt insatsområdet *Branschgemensamma åtgärder*. Länsstyrelserna i Blekinge och Skåne län har bidragit med övrig finansiering samt personella resurser.

De numera avskaffade Pesca-medlen var avsedda för åtgärder inom kommuner som är särskilt beroende av fiskerinäringen s.k. Pesca-kommuner. Pesca-kommuner i Blekinge och Skåne var Karlskrona, Sölvesborg

och Simrishamn. Flera av de aktuella frågeställningarna är dock inte möjliga eller lämpliga att enbart beskriva och besvara i ett lokalt perspektiv. Författarna har därför valt att låta studien omfatta hela Blekinges kustregion samt Skånes hela kust utom sträckan norr om Kullens fyr. Att Skånes nordvästra kustområde undantagits beror på att detta till stor del har andra förutsättningar som hellre bör behandlas i en studie över västkustfisket.

Studiens utförande

Studien har utförts i samarbete mellan fiskeenheterna vid länsstyrelserna i Blekinge och Skåne län. Från Länsstyrelsen i Blekinge har medverkat Lars Lundahl, Kersti Magnusson och Johan Carlsson. Från Länsstyrelsen i Skåne har Johan Wagnström, Lars Mohlin och Kerstin Söderlind medverkat. Projektsekreterare har varit Lars Mohlin.

För den huvudsakliga faktainsamlingen, texten och redigeringen svarar Lars Mohlin och Johan Wagnström.

I genomförandet av studien bedömdes det som önskvärt och nödvändigt att inledningsvis, från en referensgrupp bestående av företrädare för näringen, inhämta synpunkter och diskutera frågeställningar som uppkom. Denna referensgrupp har sammanträtt två gånger. I gruppen har ingått Leif Hansson, Mats Tagesson och Jörgen Nordgren från Svenska Sydkustfiskarnas Centralförbund, Lennart Swenson, Tony Larsson och Krister Persson från Skånes Fiskareförbund, Joachim Säfström och Bengt Johansson från Sveriges Yrkesfiskares Ekonomiska Förening, Karl-Erik Karlsson och Rolf Andersson från Sveriges Kust-

och Insjöfiskares Organisation, Jaan Kamm från Foodia Fisk AB, Peter Nordqvist från David Nordqvist Fiskexport AB, Knut Jeppsson från Bengtssons Fisk HW Nilssons Eftr AB samt Peter Axelsson från Nordhav i Lomma AB.

Förutom ovan nämnda har bland andra flera tjänstemän på Fiskeriverket bidragit med fakta och synpunkter.

Till alla dessa och övriga som bidragit ber vi att få framför vårt varma tack!

För de synpunkter och förslag som framförs i studien svarar författarna.

FISKETS UTVECKLING I BLEKINGE OCH SKÅNE

I.1 • ALLMÄNT

Sedan tusentals år har jakt och fiske varit ett viktigt inslag i människans försörjning. Medan jakten till stor del har förlorat sin betydelse för folkhushållningen är fisket alltjämt en väsentlig näring med en i våra dagar mycket omfattande regelflora.

För att förstå dagens situation inom ett område och då man diskuterar framtiden, är det oftast nöd-

vändigt att känna till den historiska bakgrunden. Den följande historiebeteckningen kan dock tyckas mer omfattande än vad denna studie kräver. Författarna har ändå valt detta omfång då det i samband med arbetet med studien från flera håll framkommit önskemål om en allmän historiebeteckning av sydkustfisket.

I.1.1 • Hansatiden

I Skåne upplevde fisket en första storhetstid då Hansan på 1200- och 1300-talen organiserade ett omfattande sillfiske med Skanör och Falsterbo som centra. Tillgången på sill var mycket riklig i södra Östersjön och Hansan kontrollerade saltproduktionen i Lüneburg.

Falsterbohalvön var en central punkt för handel med sill under större delen av medeltiden och lockade ett mycket stort antal fiskare och handelsmän under högsäsong på sensommaren och hösten. Redan vid denna tid utfärdades författningar som reglerade fisket.

I.1.2 • 1700-talet

Efter det stora sillfisket under medeltiden var det i Sverige länge vanligast att fiske bedrevs i kombination med jordbruk. I mitten av 1700-talet, då sillen gick till i stora mängder vid västkusten, sökte dock myndigheterna öka antalet heltidsfiskare för att bättre tillvarata havets rikedomar. Fiskarna försågs med s.k. gärningsbrev och vid 1800-talets början fanns det ca 400 skattskrivna fiskare i Blekinge. Gärningsbrevet innebar att man hade ”laga förvar” och inte kunde bli betraktad som lösdrevare. Detta rättsskydd åtnjöt egna företagare eller de som hade förmögenhet eller var anställda i enskild eller allmän tjänst. Den nya yrkeskategorien hade rätt att hålla drängar och pigor trots att man inte ägde mantalssatt jord.

Av betydelse var också 1766 års fiskeristadga i vilken kronan upplät fritt fiske i öppna havet och vid kronoskär, stränder och holmar som inte hörde till något hemman. Detta innebar slutet på den av kronan sedan medeltiden hävdade regalrätten som innebar att allt fiske i saltvattenområdet tillhörde kronan och att viss del av fiskarnas inkomster skulle tillfalla denna. På enskilt vatten var dock fortfarande fisket förbehållet

strandägaren inom det s.k. landgrundet. Landgrundets utsträckning var inte preciserad.

Det blev dock en konkurrens mellan de nya heltidsfiskarna och de bönder som hade fiske som komplement till jordbruket. Bönderna var rädda om sina fiskeplatser och de nya fiskarna hade därför svårt att skaffa mark till bosättning genom arrende eller köp, vilket var ett villkor för att bli antagen som saltjöfiskare. Fiskarna blev istället ofta hänvisade till byns allmänning där arrendet kunde bestå i saltad fisk eller inkomsten från ett av jordägaren medsänt sillgarn. Det fria fisket i kronovatten kom också att minska i betydelse eftersom stora delar av kronomarken genom skatteköp kom i enskild ägo. Myndigheterna som insåg fiskets potential för folkhushållningen sökte dock stödja de nya näringsidkarna genom att upplåta kronomark utan arrendavgift. Fiskarnas syn på böndernas binäringsfiske illustreras av samtida ramsor som ”Åker som gödes av gäddefjäll ger ej bröd till julekväll.”

Förutom viss export av saltad och torkad fisk såldes i Blekinge vid denna tid färsk sill inom det egna länet samt till Kristianstads-, Kronobergs- och Jönköpings län.

I.1.3 • 1800-talet

Trots myndigheternas ansträngningar under 1700-talet så ökade antalet yrkesfiskare endast långsamt. Först i och med de stora skiftesreformerna i början på 1800-talet, då det blev lättare för fiskarna att få tillgång till mark, tog ökningen fart.

1766 års fiskeristadga ersattes 1852 av en ny stadga som dock inte förbättrade de icke strandägande

fiskarnas tillgång till det värdefulla strandfisket. Huvudregeln var fortfarande att fiskerätten inom landgrundet var förbehållen strandägaren. Var inte landgrundets utsträckning lagligen bestämd sträckte sig den enskilda fiskerätten minst ”ettundra famnar från det ställe invid stranden, der stadigt djup af en famn widtager.” Strandägarna kunde också ganska god-

tyckligt med stöd av stadgan utöka sin fiskerätt ytterligare. Detta inskränkte än mer de obesuttna fiskarnas strandfiskemöjligheter. Inom en del kustområden var dock visst fiske genom hävd fritt även inom enskilt vatten.

1864 infördes en förordning om näringsfrihet och man behövde inte längre myndigheternas tillstånd att bedriva näring som fiskare. Antalet fiskare ökade sedan snabbt och enligt de tidigaste officiella noteringarna fanns det på 1880-talet sammanlagt nästan 4 500 yrkesfiskare i Blekinge och Skåne. Antalet yrkesfiskare längs de olika kuststräckorna vid denna tid framgår av fig. 1–2 där även utvecklingen fram till 1960 illustreras. (Enstaka nollvärden i diagrammen beror på att uppgifter saknas för denna period.) Angående utvecklingen under 1960-talet och framåt se fig. 20.

Sydskustfiskets fångster bestod liksom idag främst av sill, torsk, lax och ål. Sillfisket var det mest betydande. En vanlig fiskemetod var vrakfiske d.v.s. drivgarnsfiske i öppen sjö med båten förtöjd vid garnlänken. Blekingefiskarna var framstående i detta fiske. Bl.a. var man bland de första som kunde reglera garnens djup i vattnet och man engagerades som instruktörer i Bohuslän, Halland och Gotland. Under somrarna bedrev många vrakfiske kring Bornholm där man i början inte var välkomna bland den lokala fiskare-

befolkningen men uppskattades av rökerierna för den mindre sill som man genom sina finmaskigare garn kunde leverera. Hustru eller dotter följde ofta med för att hjälpa till med arbetet.

Fiskare från Råå var bl.a. framträdande i fisket i Kattegatt och engagerades på 1880-talet av Hallands läns hushållningssällskap för att lära hallänningarna att fiska effektivare. Rååfiskarna lärde de halländska fiskarna att fiska med drivgarn efter sill och att använda däckade båtar. Insatserna resulterade i kraftigt ökade fångster i det halländska fisket.

I 1896 års fiskelag bortföll den otydliga landgrundsregeln och nu stadgades istället att strandägarens enskilda fiskerätt omfattade allt vatten som fanns t.o.m. 180 meter från det ställe invid stranden där ett stadigt djup av 2 meter vidtog. Den nya lagen medförde dock inte någon större förändring beträffande det enskilda vattnets utsträckning. Lagen stadgade emellertid vissa undantag från grundregeln att fisket inom det enskilda vattnet var förbehållet strandägaren. Dessa undantag grundades främst på sedvanerätt eller hävd. Således ägde t.ex. i Blekinge varje undersåte rätt att inomskärs idka strömmingsfiske med garn. Vid Skånes västra kust fick undersåtarna fritt utöva fiske eller agntäkt vid annans strand.

1.1.4 • Början av 1900-talet t.o.m. andra världskriget

Den första förbränningsmotorn infördes i det Blekingiska fisket 1904. Motorn var på 4 hästkrafter och kostade 1 000 kr vilket ungefär motsvarade en årsinkomst för dåtidens fiskare. Genom hushållningssällskapen kunde man få lån till bl.a. motorer i en särskild av staten inrättad lånefond. Motorn kom snabbt att revolutionera fisket och det dröjde inte många år förrän den hade ersatt åror och segel.

Slutet av 1800-talet och början av 1900-talet var en period med dålig lönsamhet främst i sillfisket. Första världskriget innebar dock förbättrade villkor beroende på stigande fiskpriser på grund av den rådande livsmedelsbristen. Många fiskare upplevde då en tid av relativt välstånd som emellertid snart avlöstes av en djup lågkonjunktur under mellankrigsåren. Den svåra världsdepressionen slog hårt mot fisket och antalet fiskare minskade. Staten sökte förbättra fiskarnas villkor genom att införa minimipriser på vissa fiskslag. På ost- och sydkusten infördes prisreglering på sill 1938.

Kring sekelskiftet kom också två tekniska innovationer som kom att starkt påverka fisket. Det fasta bottengarnet och snurrevaden/trålen.

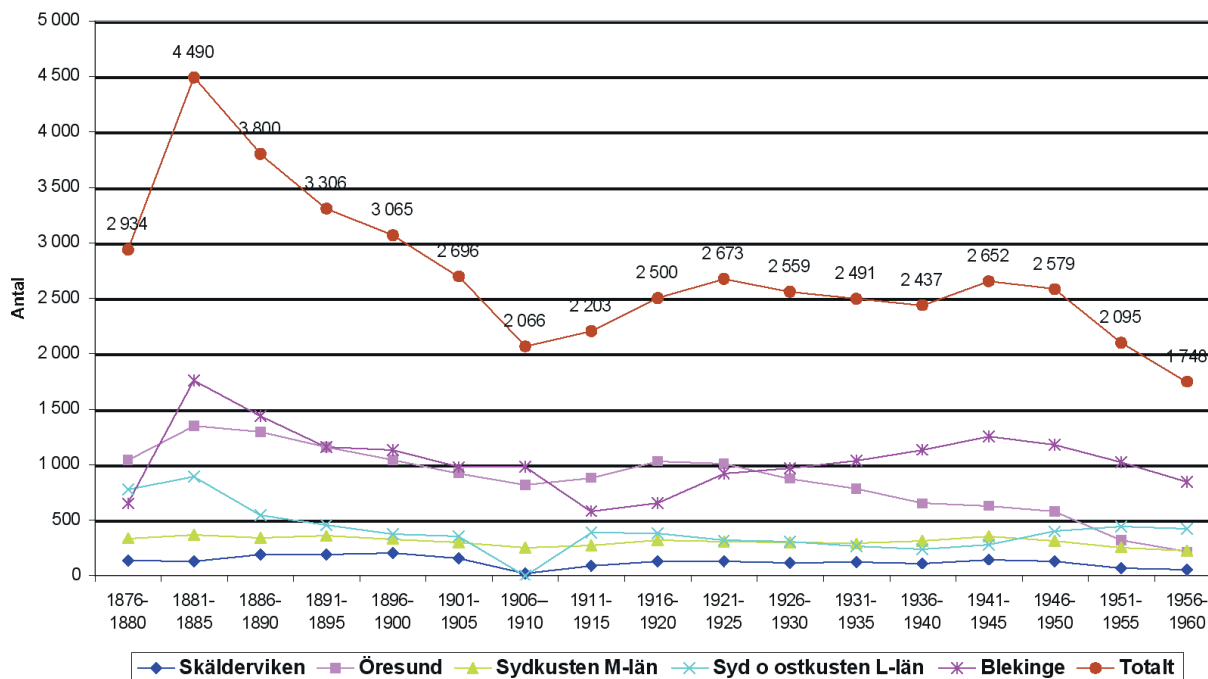
Bottengarnet som främst syftade till fångst av den dyra vandringsålen kom i bruk under 1920-talet. Redskapet kom efter hand att ersätta de större ryssjor som benämndes hommor. Det var ett kostsamt redskap som gav utövaren höjd status. Den nya fiskemetoden gav upphov till en ny kategori fiskare som benämndes

”ålbottengarnsfiskare”. Till skillnad mot i det vanliga garnfisket sköttes fisket helt av männen som också hade hand om försäljningen av fångsten som nästan uteslutande skedde till partihandeln.

Fiske med aktiva redskap t.ex. strandnot och snurrevad hade bedrivits redan under slutet av 1800-talet, snörpvaden kom till Sverige från Amerika 1882, men det var först i och med motorns införande i fisket som genombrottet kom för detta fiske. Snurrevadsfisket utvecklades först på västkusten. Under 30-talet kom den s.k. uttertrålen och därmed det moderna trålfisket. Trålfisket var i början riktat mot flatfisk. Trålarna benämndes därför ”spätteskutor” och fisket var så intensivt att flatfisken nästan fiskades ut. Därefter gick man i slutet av 30-talet över till torsk och i början av 40-talet även till sill. Trålfisket hade därmed blivit ett åretruntfiske. 1938 fanns i Blekinge 32 trålare och i Skåne 34. De nya fiskemetoderna skulle komma att innebära att fångsterna steg mycket kraftigt under 50- och 60-talen.

Trålfisket innebar också att familjens arbetsinsats i fisket minskade. Tidigare var det vanligt att hela familjen engagerades i fisket genom att plocka och vittja garnen, rensa och försälja fisk, reparera redskap m.m.. Den nya fiskemetoden innebar att männen ofta ensam skötte hela fisket och denna grupp fiskare fick en högre status än garnfiskarna. Fisket ställde krav på större fiskehamnar med stora kajplatser och under

Fig. 1. Antal yrkesfiskare i Blekinge och Skåne 1876–1960

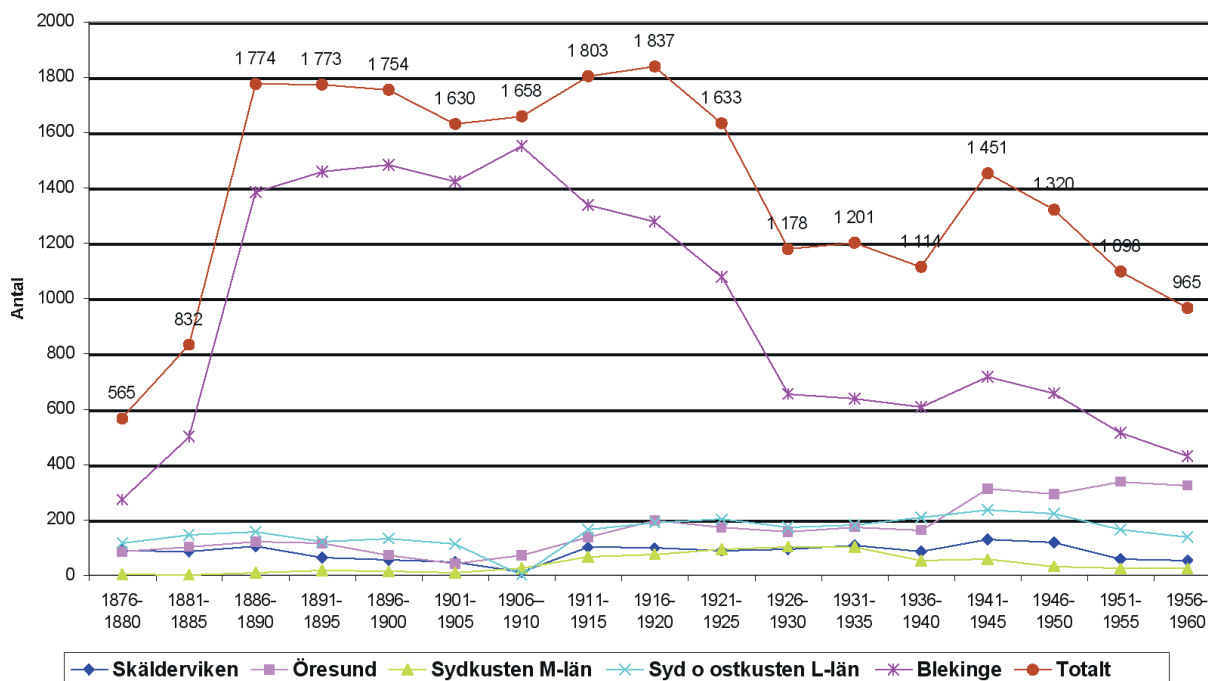

Källa: Bunte, Fiskesamhällen i Sydsverige 1876–1960

Fil: yrkesfiskare skåne o blek 1876-1960.xls

Som framgår ovan var antalet yrkesfiskare särskilt stort i Blekinge och i Öresund i början av 1880-talet. Antalet binäringsfiskare beräknas vid denna tid till ca 800. Särskilt i Blekinge har binäringsfiskarna varit många. Under perioden 1906–1910 beräknades i Blekinge hela 1 551 personer vara binäringsfiskare. Antalet binäringsfiskare och utvecklingen fram till 1960 framgår av följande diagram.

Fig. 2. Antal binäringsfiskare i Blekinge och Skåne 1876–1960

Källa: Bunte, Fiskesamhällen i Sydsverige 1876–1960

Fil: yrkesfiskare skåne o blek 1876-1960.xls

30-talet tillkom flera hamnar med stöd av medel som staten avsatt för att lindra den stora arbetslösheten under denna tid.

Under andra världskriget var en stor del av västkustflottan stationerad i Skåne och Blekinge. Anledningen var att faran för påverkan från kriget var mindre i Östersjön. Västkustflottan fick överlag ett gott mottagande och för vissa fiskare blev besöket långvarigt då de bildade familj och etablerade sig som fiskare på sydkusten. Detta innebar en kunskapsöverföring mellan fiskarna och bidrog starkt till trålfiskets utveckling på sydkusten. Under 30-talet fanns enbart mindre trälare och det skulle dröja fram till 50-talet innan större trälare upp mot 50 fot införskaffades på sydkusten.

1.1.5 • Efterkrigstiden

Under andra världskrigets rådande högkonjunktur för fisket beslöt yrkesfiskarna, visa av erfarenheterna från den svåra situationen efter första världskriget, att börja organisera sig fackligt. Man ville inte åter uppleva att, som efter förra kriget, vara i underläge gentemot fiskhandlarna. 1944 bildades därför i Blekinge *Svenska Sydkustfiskarnas Centralförbund* (SSC) med 15 underavdelningar och 1 200 medlemmar. I Skåne bildades 1946 *Skåne Fiskareförbund* med ca 900 medlemmar och 31 lokalavdelningar. 1948 bildades sedan riksorganisationen *Sveriges Fiskares Riksförbund* till vilken de båda organisationerna anslöt sig. Man sneglade på bondekooperationen och arbetade för att åstadkomma en kollektiv fångstförsäljning till fiskhandlarna. 1953 bildades *Blekingefiskarnas centralförening* med uppgift att försälja SSC-medlemmarnas fångster. I Skåne bildades medlemsföretagen *Trelleborgsfisk*, *Östersjöfisk* och *BRA Fisk*. All fisk skulle tas om hand och man tecknade avtal med flera grossister som förband sig att ta emot olika andelar.

Efter kriget hade en ny prisreglering införts som innebar att staten åter garanterade fiskarna ett minimipris på fisken. Den överskottsfisk som inte gick att sälja till detta minimipris skulle fiskarna enligt regleringen själva omhänderta i egna företag. Överskottet såldes sedan till ett lägre garantipris. För detta ändamål hade fiskarna i Blekinge och Skåne 1946 bildat *Sydkustfisk*.

Den kollektiva fiskförsäljningen förbättrade villkoren för fiskarna. De var nu garanterade att få sin fångst såld och detta till ett rimligt pris. Den innebar dock att den förr så vanliga individuella torghandeln försvann och därmed också ytterligare fiskarhustrurnas insats i fisket.

Genom ökad filetering, först för hand och sedan med maskin, samt genom införandet av djupfrysningen som konserveringsmetod kunde försäljningen av torsk under 50-talet utsträckas till att även omfatta sommarsäsongen och efterfrågan ökade.

I början av 50-talet kom också de syntetiska fiskeredskapen av nylon och terylen. De nya materialen

Liksom under föregående krig steg fiskpriserna under andra världskriget på grund av livsmedelsbrist och ransonering. De tidigare införda minimipriserna som tillkommit för att garantera fiskarna en dräglig inkomst ersattes nu av ett system med maximipriser som skulle värna om konsumenten och som inte fick överskridas utan tillstånd av staten.

Fr.o.m. 1913 finns för första gången en officiell statistik över fiskfångsterna i hela riket, se fig. 26. Detta år uppgick det svenska saltsjöfiskets fångster till 72 000 ton. Efter en topp 1918 på 136 000 ton sjönk de till som lägst 68 000 ton 1921. Därefter skedde en ökning under perioden till 153 000 ton 1945.

gjorde garnen lättare och starkare, de fiskade bättre och behövde inte torkas.

I och med trålfisket, de nya tekniska hjälpmedlen som ekolod, radar och radio, de nya redskapsmaterialen och djupfrysningstekniken var nu grunden lagd för det moderna åretruntfisket. Före kriget hade antalet fiskare ökat men det alltmer effektiviserade fisket innebar, trots kraftigt stigande fångster, att antalet fiskare sjönk på sydkusten under 40 och 50-talen, från ca 2 600 till något över 1 700, se fig. 1.

50 och 60-talen var goda år för ålfisket med stora fångster och mycket goda förtjänster för dessa fiskare. Exempel på detta är fisket i Hanöbukten med centrum i Åhus där kusten levde upp till epitetet "Guldkusten".

Det svenska havsfiskets totala fångster steg under perioden från 161 000 ton 1946 till som högst 268 000 ton 1959. 1956 finns för första gången ett foderfiske registrerat i statistiken. Detta uppgick till 16 000 ton.

1896 års fiskelag ersattes 1950 av lagen om rätt till fiske samt lagen om gräns mot allmänt vattenområde.

I lagen om gräns mot allmänt vattenområde, som även avsåg annan användning av vattnet än till fiske, bestämdes nu att till enskilt vatten skulle hänföras allt vatten inom 300 m från fastlandet eller från ö av minst 100 m längd. Om kurvan för 3 m djup gick längre ut än 300 m var även vattnet inom denna kurva enskilt. Övrigt vatten var med vissa undantag allmänt.

I *allmänt* vatten fick enligt lagen om rätt till fiske, varje svensk medborgare fiska med rörligt fiskeredskap t.ex. garn, krok, handredskap etc. För fast redskap t.ex. bottengarn, krävdes myndighets (länsstyrelsens) tillstånd.

I *enskilt* vatten stadgade den nya lagen, liksom sin föregångare, som huvudregel att fiske endast fick bedrivas av jordägaren eller den som enligt avtal, urminnes hävd etc. hade rätt därtill. Från denna regel fanns dock en rad delvis mycket långtgående undantag om fritt fiske. Dessa var i många fall regionalt betingade och innebar ofta ett stadfästande av tidigare sedvanerätt.

Vid Blekinges östra kust (norr om Torhamnsudde) fick varje medborgare fiska i enskilt vatten efter strömming/sill och skarpsill med skötar och sillnät samt fiska med tobisnot.

Vid Blekinges södra kust (väster om Torhamnsudde) fick svensk medborgare fiska på enskilt vatten närmast stranden (d.v.s. enskilt enligt 300-metersregeln) med nät, långrev och tobisnot men däremot inte med övriga rörliga redskap t.ex. spinnspö.

Vid Skånes östra och södra kuster var nu allt fiske

med rörliga redskap fritt på enskilt vatten för svenska medborgare.

Vid Skånes västra kust var allt fiske med alla redskap fritt för svenska medborgare på enskilt vatten med undantag för ostronfisket som fortfarande förbehölls den enskilde fiskerättsägaren. Till skillnad från vid övriga kuststräckor i Blekinge och Skåne blev alltså här även fisket med fasta redskap fritt inom enskilt vatten. Dock krävdes tillstånd av länsstyrelsen för utsträckningen.

1.1.6 • 1960- och 1970-talen

Under 60-talet uppstod en kris inom fisket på grund av stora överskott på sill vilket medförde låga priser. Samtidigt var det brist på torsk och höga oljepriser. Många belånade fartyg fick problem och genom att man gått i borgen för varandra blev det en dominoeffekt och flera företag drabbades. Denna kris var störst på västkusten men även sydkusten drabbades.

Kvicksilverdebatten orsakade en kraftig, om än relativt kortvarig, kris inom fisket. Konsumtionen av fisk sjönk och fiskeföretagen fick svårt att klara ekonomin.

Under 70-talet kulminerade fisket med nya effektiva redskap efter Nordsjösillen. Detta sillbestånd kollapsade 1977 och man började nu inse att det moderna fisket var så effektivt att hela bestånd kunde påverkas om inte fisket reglerades. Fisket stoppades och Nordsjöstaterna följde Islands exempel från 1975 och flyttade ut sina fiskegränser till 200 nautiska mil. Denna åtgärd utestängde den svenska fiskeflottan från stora delar av dess traditionella fiskevatten i Nordsjön. Fisket flyttades istället till Östersjön som kom att få en allt större betydelse för det svenska fisket. Året efter, 1978, utvidgade även Sverige och övriga östersjöstater fiskezonerna i Östersjön och på grund av tvisten med dåvarande Sovjetunionen uppstod den s.k. Vita zonen. Inom zonen som utgjorde ett mycket stort område öster om Gotland bedrevs fiske av samtliga kuststater runt Östersjön. Via sina band med Danmark fiskade även fartyg från Färöarna på den danska kvoten och Norge kunde fiska med stöd av de kvoter man köpt av Sovjetunionen.

I slutet av 70-talet var förutsättningarna osedvanligt goda för fisket i Östersjön med ett starkt bestånd av vuxen sill och ett ökande torskbestånd. Priset på sill var högt då fisket låg nere i Nordsjön och lönsamheten i sillfisket var därmed god. Även torskfisket var mycket lönsamt då priserna hölls uppe av det sviktande torskbeståndet kring Island och stora mängder landades. Det förekom vid denna tid även ett riktat fiske efter småtorsk för djurfoderframställning.

Eftersom den svenska beredningsindustrin endast klarade att bereda en mindre del av landningarna exporterades stora delar av fångsterna för beredning utomlands. De beredda produkterna importerades

sedan ofta tillbaka till Sverige. För att öka den inhemska beredningen beviljade staten i slutet på 70-talet och i början på 80-talet omfattande lån till utbyggnad av beredningsindustrin på sydkusten. Effekten av detta blev en ökad beredningsindustri och många nya arbetstillfällen. Bl.a. fanns en stor legoskärning av torskfilé till stora livsmedelsföretag i regionen.

Trots den stora satsningen på beredningsindustrin fortsatte övervägande delen av västkustflottan att lossa sina fångster i utlandet där de fick ett något högre pris.

Antalet yrkesfiskare på sydkusten hade minskat sedan andra världskriget men under 70-talets andra hälft vände den minskande trenden vad beträffar kustfisket. De höga priserna på dieselolja som kraftigt ökade kostnaderna i trålfisket och den goda torsk-tillgången var de främsta orsakerna. Vid denna tid genomgick dessutom garnfisket en revolutionerande förändring. Tidigare hade de mindre fartygen bedrivit garnfiske främst efter lax och sill samt krokfiske efter torsk. Genom utvecklingen av nylonggarn och dragmaskiner för nät så var det nu möjligt att garnfiska efter torsk även på djupare vatten.

Kustfisket som legat efter trålfisket avseende den maskinella och elektroniska utvecklingen moderniserades nu snabbt och autopilot, radar, ekolod, dragmaskin etc. anskaffades. Nya skrovkonstruktioner introducerades och plast blev ett dominerande skrovmaterial i fiskebåtarna.

1978 fastslogs ett antal fiskeripolitiska mål för Sverige: ett inkomstmål för de sysselsatta inom fiskesektorn, ett konsumentmål, ett effektivitetsmål och ett sysselsättningsmål. Detta medförde bl.a. införandet av ett licenssystem och ett ökat stöd till fiskets rationalisering genom fiskerilån, statsbidrag och lånegarantier. Licensen var inte nödvändig för att få bedriva yrkesfiske men den var en förutsättning för att kunna erhålla statligt stöd.

Under perioden steg först det svenska havsfiskets fångster från 259 000 ton 1960 till som högst 376 000 ton 1964. Foderfisket hade nu ökat kraftigt. (Denna hittills högsta totala årsnotering skulle stå sig ända till 90-talets mycket omfattande foderfiske.) Därefter sjönk fångsterna kraftigt under 70-talet och uppgick 1979 till 191 000 ton, se fig. 26 och 27.

I.1.7 • 1980-talet

I början av 80-talet mattades sillpriserna på grund av att sillfångsterna åter ökade i Nordsjön. Prisfallet minskades dock av att ett prisregleringssystem som finansierades av en export- och importavgift på fisk infördes. Systemet fördelade mellan 70 och 80 miljoner kr per år till det svenska fisket. Dessutom hade östersjö-sillen genom sin lägre fetthalt vissa fördelar vad avsåg produkter som riktade sig mot marknaden kring Östersjön.

Trots prisstödet minskade sillfisket successivt på grund av en vikande prisbild. Den främsta orsaken till de låga priserna var det överskott på sill som sedan dess till stora delar kännetecknat den internationella marknaden för konsumtionssill.

Torskfisket fortsatte att utvecklas kraftigt och mycket stora landningar skedde under första halvan av 80-talet. Det goda fisket och statlig stimulans i form av fiskerilån med låga räntor och lånegarantier, medförde att den ålderstigna flottan på sydkusten till stora delar moderniserades. Ökade svårigheter att försäkra äldre träfartyg och att erhålla licens för äldre skepp bidrog också till moderniseringen. Äldre träbåtar skrotades med statliga bidrag och många ståltrålare inköptes. Under 80-talets isvintrar klarade dessa isen bättre än träfartygen.

Det omfattande torskfisket fick så småningom till följd att bestånden och fångsterna minskade i mitten på 80-talet med början norrifrån. De minskande salthalterna i Östersjön medförde dessutom en lägre rekrytering av torsk. Det svenska fisket kunde dock vidmakthållas på en relativt hög nivå, sett ur historiskt perspektiv, då bestånden i södra Östersjön fortfarande var goda och flottan effektiviserats.

Det totala svenska havsfisket under perioden steg kraftigt i början från att ha legat på 191 000 ton 1979

till 259 000 ton 1984. Därefter sjönk det till som lägst 197 000 ton 1987 för att sedan åter öka. 1984 uppgick den svenska torskfångsten till 60 000 ton vilket fortfarande är gällande rekord, se fig. 26 och 28.

Genom Förenta Nationernas havsrättskonvention (UNCLOS) gavs 1982 kuststaterna rätt att intill 200 sjömil utöva suveräna rättigheter avseende bl.a. fisket. Detta var en följd av att flera stater som ovan nämnts redan tidigare börjat att ensidigt utöka sina ekonomiska zoner. Konventionen stadgade skyldighet för staterna att verka för bevarande av fisketillgångarna i dessa områden. Genom det långt tidigare inrättade Internationella havsforskningsrådet (ICES) togs nu fram ett fiskeribiologiskt underlag för fastställande av fångstkvoter för de olika fiskbestånden i Östersjön. Östersjöländerna lyckades dock inte alltid komma överens om en högsta tillåtna fångstmängd (TAC) på torsk. I de fall en TAC fastställdes hamnade den ofta på så hög nivå att den inte fick någon begränsande verkan.

Det under perioden gällande handelsavtalet mellan EG och EFTA innebar att beredda fiskprodukter till EG belades med höga tullar. Detta utgjorde ett hinder för utvecklingen av den svenska beredningsnäringen. En tullfri kvot innebar dock en minskad effekt av detta handelshinder.

1985 infördes genom ändring i lagen om rätt till fiske det s.k. fria handredskapsfisket. Detta innebar att fisket med handredskap d.v.s. huvudsakligen spöfisket, blev fritt för allmänheten längs hela Sveriges kust. För sydkustens vidkommande var det endast Blekinge som påverkades då, som framgått ovan, detta fiske redan tidigare var fritt i Skåne.

I.1.8 • 1990-talet till idag

I början av 90-talet bröts en lång period av lönsamt fiske i Östersjön. Torskfisket försämrades kraftigt och trålfisket efter torsk betalade periodvis inte ens bränslet. Vissa trålare riggade om till garn för att med stora garnmängder försöka få lönsamhet i fisket. Fiskeriverket införde periodvisa torskfiskestopp och ransoneringsåtgärder.

Sillfisket blev ett alternativ för de lite större trålarna men 1994 försvann lönsamheten även i detta fisket då prisregleringssystemet upphörde med 30 procentiga prissänkningar på sill som följd. Orsaken till att prisregleringssystemet upphörde var att det stred mot EES-avtalet som trätt i kraft samma år.

I detta skede uppstod akuta ekonomiska problem för många fiskare på sydkusten, speciellt för de som investerat i fartyg under slutet av 80-talet. Inkomsterna från fisket räckte vare sig till räntor eller amorteringar på lånen och många fiskare sålde eller försökte

sälja sina fartyg. För att rädda kvar fartygen i flottan till dess fisket blev bättre erbjöd staten nu ränte- och amorteringsfrihet på de statliga fiskerilånen i först två, men sedan även upp till fyra år. Syftet med detta var även att undvika statliga förluster. Även de involverade bankerna tvingades till liknande åtgärder. Samtidigt beviljades ersättning till de fiskare som måste ligga stilla på grund av torskfiskestoppen. Den svenska kronans fall och de höga räntorna försvårade ytterligare situationen. Åtgärderna genomfördes med en förhoppning om att torskbestånden åter skulle stärkas och att EU-medlemskapet skulle ge bättre priser och ökade stödmöjligheter.

1994 ersattes 1950 års lag om rätt till fiske med en ny fiskelag som ännu är gällande. Allmänhetens rätt att fiska i enskilt och allmänt vatten kvarstår men rätten begränsas nu av redskapsbegränsningar för icke yrkesfiskare. Syftet är att stärka yrkesfisket gentemot det

ökade fritidsfisket. För att inte omfattas av redskapsbegränsningarna krävs att man har yrkesfiskelicens. Detta innebär att licens nu i princip är en nödvändighet för att kunna försörja sig som yrkesfiskare. Endast den som fiskar med stöd av enskild rätt eller är lottkarl på en fiskebåt kan bedriva yrkesmässigt fiske utan stöd av licens. Vid beviljande av licenser skall hänsyn tas till den biologiska resursen och till möjligheten att försörja sig på fisket. Ett annat syfte med införandet av obligatorisk licens var att bättre kunna reglera yrkesfisket efter EES avtalet och inför det eventuella EU-inträdet. Enligt dåvarande regler hade annars andra länders medborgare haft samma rätt som svenska att utan licens fiska inom svenska vatten under förutsättning att de var bosatta i Sverige. 1995 infördes även kravet på fartygstillstånd för att fiska yrkesmässigt med fartyg med en längd av 5 m eller längre, vilket var en anpassning till EU:s regler.

De nya fiskelagen och dess följdförfattningar innebär dessutom mindre regionalt och lokalt differentierade fiskebestämmelser än tidigare och att länsstyrelsens föreskriftsrätt på fiskets område har upphört.

Man kan här göra reflexionen att den rättsliga utvecklingen mot det fria fisket nu har vänt. Den fria etableringsrätten som fiskare är borta. De tidigare avskaffade gärningsbrevens har ersatts med krav på yrkesfiskelicens och allmänhetens rätt att fiska i både allmänt och enskilt vatten har begränsats genom redskapsbegränsningar. Inskränkningarna torde dock denna gång inte vara föranledda av andra skäl än insikten om att havet är en begränsad resurs som måste förvaltas. Det moderna fiskets höga effektivitet har framtingat denna mer begränsande lagstiftning.

Det svenska inträdet i EU 1995 innebar att Sveriges fiskerinäring kom att omfattas av EU:s gemensamma fiskeripolitik. Detta innebar bl.a. att det svenska fisket fick möjlighet att erhålla stöd ur EU:s strukturfonder*. Som närmare beskrivs i följande kapitel har sydkustfisket emellertid endast i relativt ringa mån kunnat tillgodogöra sig EU-stöden. Här bör dock särskilt nämnas att EU-inträdet bl.a. innebar en höjd skrotningspremie vilken lockade ekonomiskt trängda sydkustfiskare att lägga ner sin verksamhet. Den höga belåningen på fartygen innebar också att bankerna i många fall tryckte på för att skrota fartyg vars skrotningspremie gav en högre intäkt än vad en försäljning kunde inbringa.

Syftet med skrotningsbidraget var att anpassa fiskeflottan till den fleråriga planen för flottans utveckling som är en del av EU:s fiskeripolitik. Utvecklingsplanen medförde att storleken på Sveriges flotta fick en övre begränsning och att Sverige ålades att minska fiskeflottan med en av EU fastställd procentsats. För att få

fiska med sitt fartyg måste man nu ha fartygstillstånd för motsvarande tonnage. Detta medförde i sin tur att en handel med fiskerättigheter i form av fartygston uppstod. Många fartyg på sydkusten köptes av fiskare från västkusten som sålde dessa till tredje land eller avregistrerade dem och flyttade över tonnaget till ett större ny- eller tillbygge. Denna handel medförde att priset på tonnage i de segment som ej fick utökas, under perioden 1997–1999, översteg skrotningspremien. Därmed överfördes många fartygston från sydkusten till västkusten. Förfarandet innebar också att den eftersträvade minskningen av fångstkapaciteten motverkades genom att äldre tonnage ersattes av nytt tonnage med högre fångstkapacitet.

Torskfångsterna under senare hälften av 90-talet var huvudsakligen svaga. Lönsamheten i torskfisket har dock under de senaste åren till viss del upprätthållits genom höjda priser till fiskarna. Tack vare stora exportmöjligheter till Ryssland och Baltikum hade sill- och skarpsillfisket en uppgång under första hälften av 90-talet, men denna kollapsade 96/97 beroende på krisen i den ryska ekonomin. Under 90-talet ökade foderfisket efter skarpsill och sill och gav, särskilt under decenniets sista år, en mycket god lönsamhet åt dess utövare genom stigande världsmarknadspriser och låga oljepriser. Fisket efter konsumtionssill har tack vare förbättrad efterfrågan och ökade priser ökat under de senaste åren. Lönsamheten i ålfisket försämrades under slutet av decenniet då överskott på odlad ål utsatte detta fiske för en kraftig pris konkurrens. I laxfisket har fångsterna sjunkit under senare år och även här håller konkurrensen från den odlade fisken nere priserna.

Trots försämrat fiske av många arter nådde de totala fångsterna i det svenska fisket under 90-talet de högsta kvantiteterna någonsin. 1998 uppgick de till 403 000 ton. Detta beror på det omfattande foderfisket som då uppgick till 319 000 ton d.v.s. 79% av det totala fisket.

Svårigheterna i fisket under 90-talet har medfört att antalet fiskeföretag på sydkusten minskat betydligt. Som tidigare nämnts uppgår antalet yrkesfiskare i Blekinge och Skåne enligt senaste beräkningar till ca 560 st.

* Med förkortningen EU avses den Europeiska Unionen vilket är ett vidare begrepp än EG som avser den Europeiska Gemenskapen. I många sammanhang blandas dessa begrepp samman då de kan vara svåra att klart definiera. I detta arbete har för enkelhetens skull valts att genomgående använda benämningen EU även då EG är den korrekta t.ex. beträffande strukturstöden till fisket.

I.2 • ADMINISTRATIV HISTORIK

Rikets styrande insåg tidigt fiskets betydelse för Sveriges försörjning. På central och regional myndighetsnivå har fiskefrågorna under årens lopp sorterat under flera olika myndigheter och varit föremål för ett otal organisatoriska utredningar.

Från 1600-talet hanterades fisket av Kammarkollegiet och Kommerskollegiet och senare även av Lantbruksakademien. Fr.o.m. 1903 samlades alla centrala fiskefrågor under en enda myndighet, Lantbruksstyrelsen. Först 1948 fick fisket en helt egen myndighet i och med bildandet av Fiskeristyrelsen som efter vissa turer lokaliserades till Göteborg. 1991 bytte Fiskeristyrelsen i samband med en omorganisation namn till Fiskeriverket. Regionalt fanns från 1800-talet en fiskerintendentorganisation som i början lydde under Lantbruksstyrelsen och som kom att bestå till 1985 då den ersattes av ett antal utredningskontor som en del av Fiskeristyrelsen.

På länsnivå fanns före 1967 ingen särskild statlig fiskeradministration. Vissa fiskefrågor handlades av länsstyrelserna. Många hushållningssällskap hade emellertid särskilda fiskerikonsulenter anställda som skulle verka för fiskets utveckling. 1967 övergick hushållningssällskapens fiskeverksamhet i de statliga lantbruksnämnderna. 1977 fördes sedan den länsvisa fiskeradministrationen direkt under Fiskeristyrelsen genom inrättandet av fiskenämnderna. Fiskenämnderna i sin tur införlivades 1991 i länsstyrelserna.

Statistik över fisket insamlades sporadiskt av bland andra hushållningssällskapen med början från senare delen av 1800-talet. 1913 fick Statistiska Centralbyrån ansvaret för en rikstäckande fiskestatistik. Statistiken krävde då omfattande omräkningar mellan de olika mått- och viktenheter som användes i olika delar av landet. I mitten av 1990-talet överfördes ansvaret för den officiella fiskestatistiken till Fiskeriverket.

FISKETS NUVARANDE SITUATION I BLEKINGE OCH SKÅNE

2.1 • INLEDNING

I föregående kapitel har det blekingska och skånska fiskets historia och utveckling beskrivits. I detta kapitel är avsikten att redogöra för fiskets nuvarande situation. Ambitionen är att redovisa det faktiska läge som utgör grund för den diskussion och de slutsatser och förslag som framförs i följande kapitel.

I kapitlet behandlas först den biologiska fiskeresursen d.v.s. fiskbestånden. Därefter de olika faktorer som förutom fisket påverkar fiskeresursen och de föreskrifter och begränsningar som gäller vid fisket utövande. Sedan beskrivs fiskeflottan, fiskarekären och fångsterna. Därefter redogörs för fiskehamnarna och

beredningsindustrin. För att få en nödvändig helhetsbild av fiskerinäringen avslutas framställningen med en skildring av marknaden och strukturstödet.

Till fiskerinäringen brukar också räknas vattenbruket, d.v.s. odlingen av fisk och skaldjur. Även om Blekinge och Skåne har några stora och ledande vattenbruksföretag och Sverige har en omfattande import av odlad fisk, behandlas med något undantag inte denna näring här. Att särskilt skildra dess förutsättningar i en studie som är inriktad på yrkesfisket skulle göra framställningen alltför omfattande.

2.2 • ALLMÄNT

Fisket i Blekinge och Skåne (sydkusten) kan indelas i havsfiske, kustfiske och insjöfiske. Havsfisket bedrivs i Östersjön och omfattar främst torsk, sill, skarpsill och lax. Några sydkustfiskare bedriver även fiske i Västerhavet. I kustområdet bedrivs ett småskaligt fiske efter torsk, lax, havsöring, ål, plattfisk, gädda och abborre. Någon allmängiltig definition av vad som avses med havs-, kust- eller småskaligt fiske finns inte men som vägledning kan nämnas att i EU:s förordningar avses med småskaligt kustfiske, fiske som bedrivs med fartyg med en total längd understigande 12 meter. Totalt fanns enligt officiell statistik per den 31 december 2000 i Sverige 1 592 fartyg av denna storlek vilket är 82% av alla landets fiskefartyg. I Blekinge och Skåne är också det småskaliga fisket dominerande med 418 av totalt 472 fartyg d.v.s. 89%. Det beräknas att det småskaliga kustfisket i Sverige står för ca 3% av den totala fångsten, 14% av förstahandsvärdet och 45% av antalet landningar.

Yrkesmässigt insjöfiske bedrivs i rationell skala främst i de skånska sjöarna Ringsjön och Vombsjön.

Denna typ av fiske omfattas visserligen numera av EU:s fiskeripolitik men behandlas inte i denna studie som endast avser det havs- och kustbaserade fisket.

Sydskustfisket omfattar både konsumtions- och foderfiske. Konsumtionsfisket avser fisk för mänsklig konsumtion och fångsterna i foderfisket avsätts som djurfoder. Huvuddelen av den skarpsill som fångas och en stor andel av den mindre sillen används till foder. Foderfisket bedrivs endast av större trålare.

Som inledningsvis nämnts beräknar man att en yrkesfiskare sysselsätter mellan en och tre personer på land beroende av vilken förädlingsprocess den landade fisken genomgår. Beredning till mänsklig konsumtion ger högst sysselsättningseffekt. Beräkningen inkluderar förutom beredningsföretag även förstahandsmottagare, oljeföretag, fiskeredskapstillverkare, motortillverkare, skeppsvarv, landtransporter, fordon, lastning, lossning, isförsörjning etc.

2.3 • DEN BIOLOGISKA FISKERESURSEN

2.3.1 • Beståndsutvecklingen i Östersjön

Fiskens rörlighet, oberoende av nationella och andra gränslinjer i havet, medför att ett fungerande internationellt samarbete är en förutsättning för att man skall kunna övervaka, uppskatta och ge prognoser för den framtida utvecklingen av fiskbestånden. Internationella havsforskningsrådet (International Council for Exploration of the Sea, ICES), i vilket bland andra deltar biologer från alla berörda kuststater, svarar genom sin Rådgivande Kommitté för Fiskevård

(ACFM) för den biologiska rådgivningen angående fiskbeståndens skötsel. ACFM:s uppgift är att beskriva den historiska utvecklingen av exploaterade bestånd och ge råd om förväntade effekter av olika fiskevårdande insatser samt rekommendera nödvändiga åtgärder. Även EU-kommissionen har ett organ, STECF, med liknande funktion. Det vilar sedan på styrande politiker för de berörda staterna att slutligen fastställa de faktiska regleringsåtgärderna i form av t.ex. årliga

totalfångster (Total Allowable Catch, TAC), maskstorlekar och minimimått. De uppgifter som behövs i arbetet med beståndsuppskattningarna erhålles på i princip två sätt; genom biologisk provtagning (ur kommersiella fångster och från egna trålundersökningar) och genom fångstdata (från loggböcker och landningsstatistik). Genom de biologiska provtagningarna får man uppgifter om andelen lekmogen fisk, årsklasstyrka samt medelvikt per åldersgrupp d.v.s. ålderssammansättning och kondition i de nyttjade bestånden. Detta i sin tur ger en bild av den mängd fisk som är tillgänglig för fiske. Mängden lekmogen fisk används för att karaktärisera historiska förändringar i ett fiskbestånds status. Genom att göra uppskattningar av årsklasstyrka kan man göra prognoser över beståndsutvecklingen 1–2 år framåt. Det är dock mycket svårt att bestämma årsklasstyrka under tidiga levnadsstadier och att göra absoluta uppskattningar, vilket har medfört att relativ förekomst (ungfiskindex) mäts först under början av det andra levnadsåret. Statistiska data från loggböcker och landningsnoteringar ger uppgifter om fångstmängder, fisketid, fångstfördelning på olika områden, redskap samt fångst i förhållande till ansträngning. Tillsammans med uppgifterna från de biologiska provtagningarna får man en uppfattning om i hur hög grad bestånden utnyttjas.

Genom ett antal internationella fördrag och överenskommelser har EU:s stater och de övriga berörda staterna inom Baltiska Fiskerikommissionen för Östersjön (International Baltic Sea Fishery Commission, IBSFC) enats om att vissa försiktighetsåtgärder skall tillämpas inom fisket i Östersjön i avsikt att vårda och bevara fiskeresursen. Försiktighetsåtgärderna innebär att biologerna skall försöka beskriva biologiskt säkra gränser för fiskbestånden. ICES:s rekommendationer utgör beslutsunderlag vid Baltiska Fiskerikommissionens fastställande av fångstkvoter (TAC:er) för Östersjön. De arter i Östersjön som omfattas av TAC är torsk, sill, skarpsill och lax.

ICES har beräknat referensnivåer för lekbeståndens storlek (mängden köns mogen fisk) och för den årliga fiskeridödligheten (hur stor andel av beståndet som under året dör på grund av fiske). Man använder sig då av två nivåer: *trösklar* och *begränsningar*. *Tröskelvärdena* anger en högre säkerhetsnivå. *Tröskelvärdena* anger således ett större lekbestånd och en lägre fiskeridödlighet än *begränsningsvärdena*. Om lekbeståndet sjunker under tröskelnivån eller fiskeridödligheten stiger över tröskelnivån är det nödvändigt att vidtaga åtgärder. Skillnaden mellan *tröskelvärdena* och *begränsningsvärdena* styrs av osäkerheten i såväl de data som man använder för beståndsuppskattningarna som i de naturliga processerna. *Begränsningsvärdena* för fiskeridödlighet och lekbeståndsstorleken sätts så att om dessa överskrids respektive underskrids är det stor sannolikhet för att beståndet hamnar utanför biologiskt säkra gränser.

Det är viktigt att betona att den biologiska rådgivningen endast ger politikerna olika alternativ till beslut och de förväntade följderna av dessa. Sedan är det representanterna för de olika länderna som beslutar. För Sveriges del förbereds förhandlingarna med möten mellan Jordbruksdepartementet och Fiskeriverket som också samråder med Sveriges Fiskares Riksförbund. Därefter sker förberedande överläggningar mellan de berörda medlemsländerna för att försöka finna en gemensam linje. Sedan väntar överläggningar med EU-kommissionens generaldirektorat för fiske, DG fiske, i Bryssel. Sveriges representeras där av Jordbruksdepartementet och Fiskeriverket. Målet med dessa diskussioner är att lägga fast de förhandlingspositioner som EU-kommissionen, som representerar Sverige i dessa sammanhang, skall driva vid förhandlingarna i Fiskerikommissionen för Östersjön. Medlemsländerna deltar ej direkt i förhandlingarna i Fiskerikommissionen, men finns på plats för att kunna konsulteras av EU-kommissionen under förhandlingarnas gång.

Följande uppgifter angående torsk-, sill- och skarpsillbeståndens situation i Östersjön är främst hämtade från Bengt Sjöstrand, men även från P-O Larsson, båda på Fiskeriverkets havsfiskelaboratorium.

2.3.1.1 • Torsken

Fisket

Fisket bedrivs med bottentrålar med hög öppning (som även kan användas pelagiskt), torskarn och i liten omfattning krok. Garnfisket har ökat under 90-talet och tidvis svarat för ca 50 % av fångsterna.

Fisket efter torsk i Östersjön regleras genom överenskommelser inom Baltiska Fiskerikommissionen om maximala årliga uttag, minsta tillåtna maskstorlek, minsta tillåtna storlek på landad torsk, maximala bifångster av torsk i andra fisken, förbudstider och förbudsområden m.m.

På biologiska grunder särskiljs två bestånd av torsken: ett mindre väster om Bornholm och ett större öster om Bornholm. TAC:en är dock gemensam för de båda bestånden.

De svenska fångsterna av torsk och övriga arter framgår i avsnittet *Fångsterna i det svenska saltsjöfisket*.

Torskbeståndet väster om Bornholm

Ca 10 % av den svenska fångsten kommer från detta område. Hälften av fångsten tas med trål hälften med garn. Danmark svarar för största delen av fångsten.

Kunskaperna kring detta eller dessa bestånd är fortfarande begränsade, men det finns torsk som leker på ett flertal platser väster om Bornholm. Lek har konstaterats i bl.a. i Arkonabassängen, Mecklemburgsbukten, väster om Rügen, Bälten och Öresund. Öresundstorsken som är mer snabbväxande än östersjöbestånden, leker i Öresund, men förekommer i ökande omfattning i västra Östersjön. Den kan dock inte fortplanta sig i detta område då rommen inte är anpassad till Östersjöns låga

salthalt. Den antages återvändra då den är drygt 40 cm till Öresund för att leka. Utöver nämnda torskbestånd förekommer det även att torskyngel från Kattegat driver med strömmen in i Östersjön.

Mål för resursbevarande

Fiskerikommissionen har utvecklat en långtidsplan för förvaltningen av torskfisket. Den innebär att gränsvärdet för lekbiomassa satts till 9 000 ton, tröskelvärdet till 23 000 ton och att fiskeridödligheten inte skall överstiga 1.0 (F_{PA}).

Beståndstatus

Beståndet fiskas över den överenskomna nivån. Lekbeståndet uppskattas till ca 30 000 ton (2001). Uppskattningarna är emellertid osäkra. Lekbeståndet var som högst 1980 med ca 55 000 ton. Beståndet ökar från sin lägsta nivå 1992 som resultat av god rekrytering (främst årsklasserna 1994 och 1997). Senare årsklasser har varit under genomsnittlig storlek. Fisketrycket på ung torsk har ökat och fångsterna är mycket beroende av de rekryterande årsklasserna. Torsk från årsklasserna 1998 och 99 kommer att svara för 70% av fångsten år 2002. Landningarna ur detta bestånd har legat på mellan 40 000 och 50 000 ton per år under 70-talet fram till mitten av 80-talet då de började minska och var som lägst 1991 då de inte nådde 20 000 ton. Efter en ökning under senare halvan av 90-talet har de åter minskat.

Råd för 2002

Fiskeridödligheten bör sänkas med åtminstone 10% för att komma under den beslutade tröskelnivån. Motsvarande TAC år 2002 är högst 36 300 ton. Utfallet av förhandlingarna presenteras i nästa stycke.

Torskbeståndet öster om Bornholm

Ca 90% av den svenska fångsten kommer från detta bestånd, huvudsakligen från delområde 25. Drygt hälften är trålfångad, resten garnfångad. Polen och Sverige fångar numera mest torsk i området. Lekbeståndet var som högst 700 000 ton kring 1980 och minskade därefter till som lägst 100 000 ton kring 1992. Fångstlandningarna ur detta bestånd har legat kring 150 000 ton per år under 70-talet fram till början av 80-talet då de ökade kraftigt till som högst över 400 000 ton kring 1984. Därefter sjönk de till som lägst 38 000 ton 1993. Efter en svag ökning under mitten av 90-talet har de åter minskat.

Mål för resursbevarande

Baltiska Fiskerikommissionen har utvecklat en långtidsplan för förvaltningen av torskfisket. Den innebär att gränsvärdet för lekbiomassa satts till 160 000 ton, tröskelvärdet till 240 000 ton och att fiskeridödligheten inte skall överstiga 0.6 (F_{PA}).

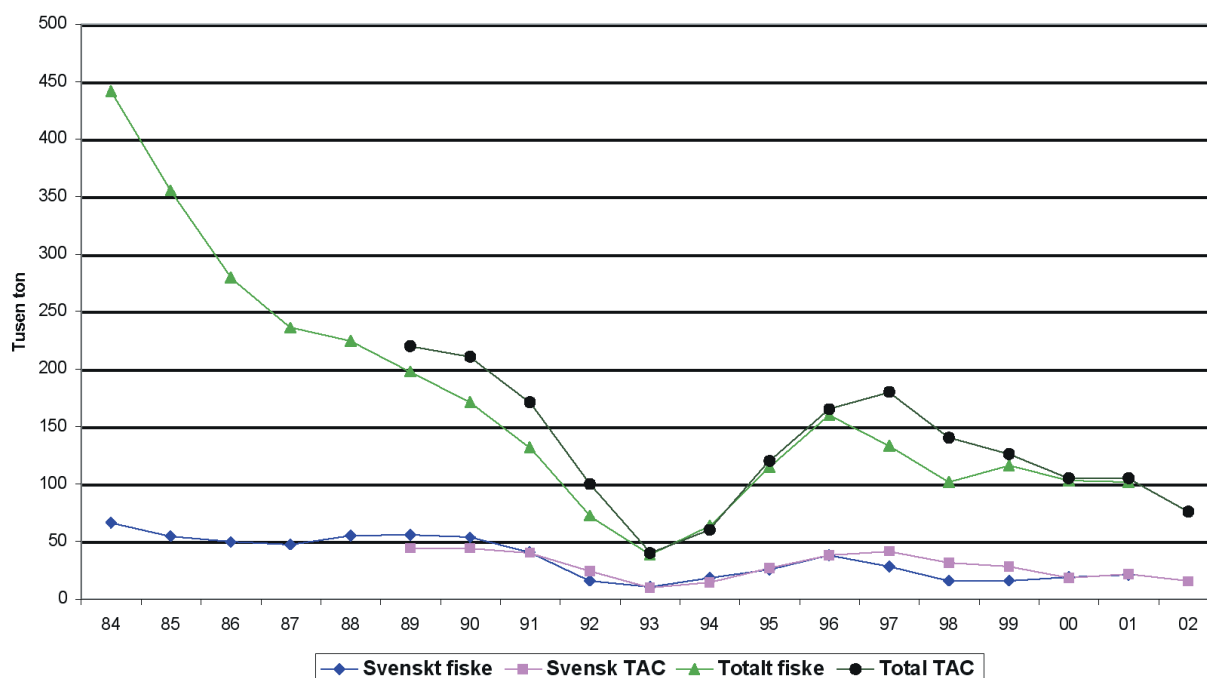
Beståndstatus

Beståndet är utom säkra biologiska gränser. Den tillgängliga informationen tyder på att lekbeståndet är lägre än tröskelvärdet och lägre än gränsvärdet sedan 1997. Fiskeridödligheten har nått över tröskelnivån. Rekryteringen har, historiskt sett, varit svag sedan årsklass 1985.

Råd för 2002

Inget fiske efter torsk bör tillåtas 2002. En återuppbyggnadsplan bör fastställas fortast möjligt. Den bör innehålla kriterier för när fisket kan tillåtas igen. Nuvarande förbudsområde och förbudstid anses inte vara

Fig. 3. TAC och landningar av torsk i Östersjön

Källa: Sveriges Fiskares Producentorganisation och Fiskeriverket

Fil: TAC o torskfiske i Östersjön.xls

tillräckligt effektiva för att uppnå en snabb och säker återuppbyggnad. Utökade förbudsområden och förbudstider kan, om de åtföljs av markanta minskningar i fiskeansträngning eller fångst, bidra till återuppbyggnaden. Den selektiva trålmodellen med 120 mm:s fyrkantmaska, som infördes den 1 april 2002, kan bidra till förbättrad selektion och minskade mängder discard (fisk som kastas överbord). En alternativ till trålen med selektionsmaska medgavs dock i form av 130 mm:s diagonalmaska i bakre delen. Då denna selekterar sämre förväntas flertalet fiskare att nyttja denna.

Resultatet av förhandlingarna i den Baltiska Fiskerikommissionen blev att TAC:n för 2002 blev 76 000 ton varav den svenska är 15 203 ton. Nuvarande förbudsområde bibehålls, men fredningstiden utökades med en månad. Minimimåttet ändrades ej, men minsta maskstorlek i garn höjdes till 110 mm. Bifångsten av undermålig torsk förbjöds i torskfisket (denna har dock ännu inte införts i EU:s föreskrifter) och den tillåtna bifångsten av torsk i sill-/skarpsillfisket sänktes till 3%. Garnmängden begränsades till 12 respektive 24 km för fartyg under respektive över 12 meter. Tiden torskgarnen får stå ute begränsades till 48 timmar.

2.3.1.2 • Sillen

Fisket

Sill/strömning fångas huvudsakligen med flyttrål (tillsammans med skarpsill), men även med bottentrål. Under lektiden används garn (skötar) och bottengarn i en del kustområden. Svenskt fiske efter sill har under senare år utvecklats till ett flyttrålsfiske med inriktning på fiskmjöl och olja. Foderfisket är mest intensivt under vinter/vår och sker i hela egentliga Östersjön öster om Bornholm (delområde 25–28).

Mål för resursbevarande:

Har ej definierats av ansvariga instanser.

ICES föreslår nedanstående referensvärden:

- Fiskeridödlighet: Gränsvärde 0.33 och tröskelvärde 0.17
- Lekbestånd: ICES återkommer 2003 med förslag.

Beståndsstatus

Lekbeståndet har minskat kraftigt under 80- och 90-talen från nästan 2 miljoner ton 1974. Även om den exakta beståndstorleken idag är okänd, är det högst sannolikt att lekbeståndet fortsatt att minska under de senaste åren och idag är nära ett historiskt minimum. Fiskeridödligheten har ökat under 90-talet och beståndet beskattas utom säkra gränser.

Beståndsuppskattningarna försvaras av att beståndet består av populationer med olika tillväxtförmåga. Tillväxthastigheten är högre i de sydliga lekområdena och avtar mot nordost. Sillbestånden beskattas dock med en gemensam kvot för hela södra Östersjön. TAC för sill har fastställts på en betydligt högre nivå än de rapporterade landningarna sedan 1989. Medan pro-

portionerna av sill/skarpsill ändrat sig i fångsterna till 30/70 har dessa ändringar inte återspeglats i beslutade TAC:er och kvoter utan dessa är idag ungefär 50/50. Det har därmed skapats ett skäl för felrapportering mellan arterna varvid skarpsill inrapporteras som sill. Detta innebär att underlaget för beståndsuppskattningarna för dessa arter försämras.

Sillens medelvikt per åldersgrupp i fångsterna har minskat kraftigt sedan mitten på 80-talet. Detta torde vara kopplat till dels att en ökande andel av långsamväxande sill från de östra delarna har ingått i fångsten, dels en uttalad magerhet hos strömningen orsakad av ändrad födotillgång. En konsekvens av den minskande medelstorleken på sillen är att lekbeståndets vikt har sjunkit kontinuerligt, medan däremot antalet vuxna sillar har hållit sig konstant 1982–1996, men därefter minskat markant.

Råd för 2002

Fiskeridödligheten skall sänkas till under tröskelvärdet ($F=0.17$) för att medge en ökning av lekbeståndet mot 1 million ton. TAC för Östersjön bör sättas så, att fångsten år 2002 ur detta bestånd inte överstiger 73 000 ton. Utöver detta tillkommer ca 50 000 ton för områdena väster om 16:e longituden (delområde 22–24, se karta i avsnitt 2.6.3.2). En plan för återuppbyggnad av lekbeståndet bör upprättas. Resultatet av förhandlingarna i den Baltiska Fiskerikommissionen blev att TAC:n för 2002 sattes till 200 000 ton varav den svenska är 47 102 ton.

2.3.1.3 • Skarpsillen

Fisket

Skarpsill fångas huvudsakligen med flyttrål (tillsammans med sill/strömning), men även med bottentrål. Svenskt fiske efter skarpsill har utvecklats först under senare år som ett flyttrålsfiske med inriktning på fiskmjöl och olja. Det är intensivast under vinter-vår och sker i hela egentliga Östersjön (delområde 25–28) se karta i avsnitt 2.6.3.2. Fångstlandningarna av skarpsill i Östersjön har ökat från kring 50 000 ton per år under mitten av 80-talet till som högst över 500 000 ton kring 1997.

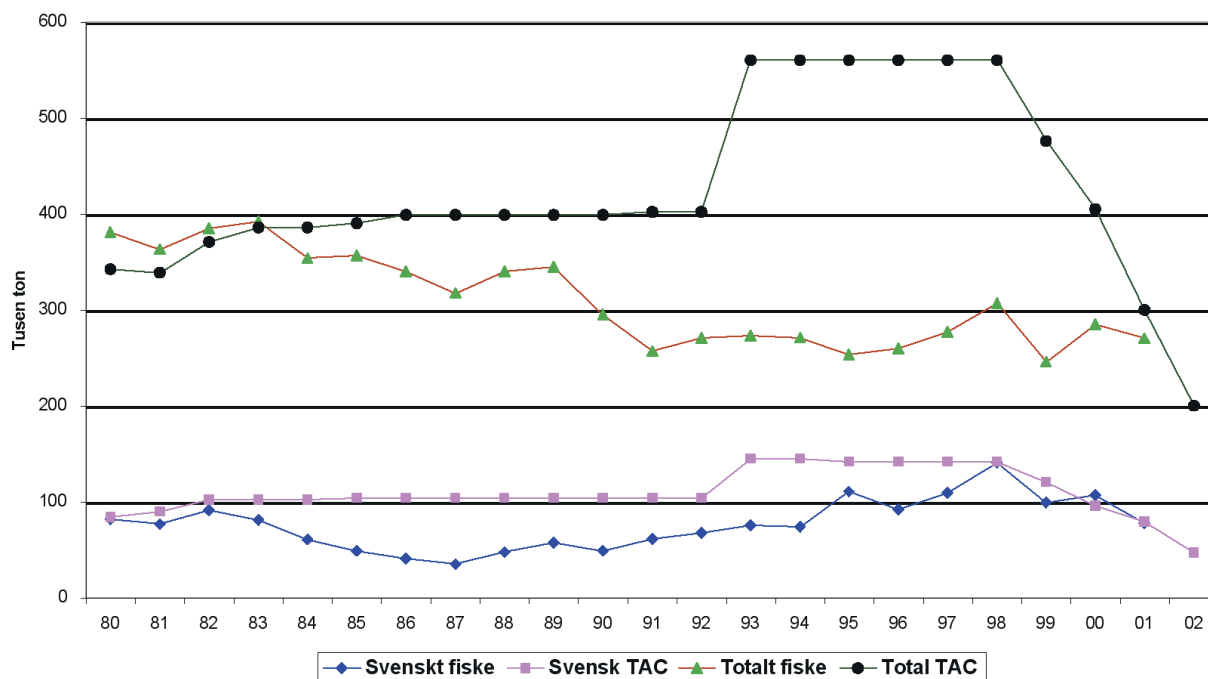
Mål för resursbevarande

Baltiska Fiskerikommissionen har utvecklat en långtidsplan för förvaltningen av skarpsillfisket. Den innebär att gränsvärdet för lekbiomassa satts till 200 000 ton, tröskelvärdet till 275 000 ton och att fiskeridödligheten inte skall överstiga 0.4 (F_{PA}).

Beståndsstatus

Beståndet anses vara inom säkra biologiska gränser. Lekbeståndet har ökat under första hälften av 90-talet och nådde sin högsta nivå kring 1996–97 på ca 1 300 000 ton. Lekbeståndet har ökat under senare år och nådde sin högsta nivå 1996–97 men har sedan

Fig. 4. TAC och landningar av sill i Östersjön

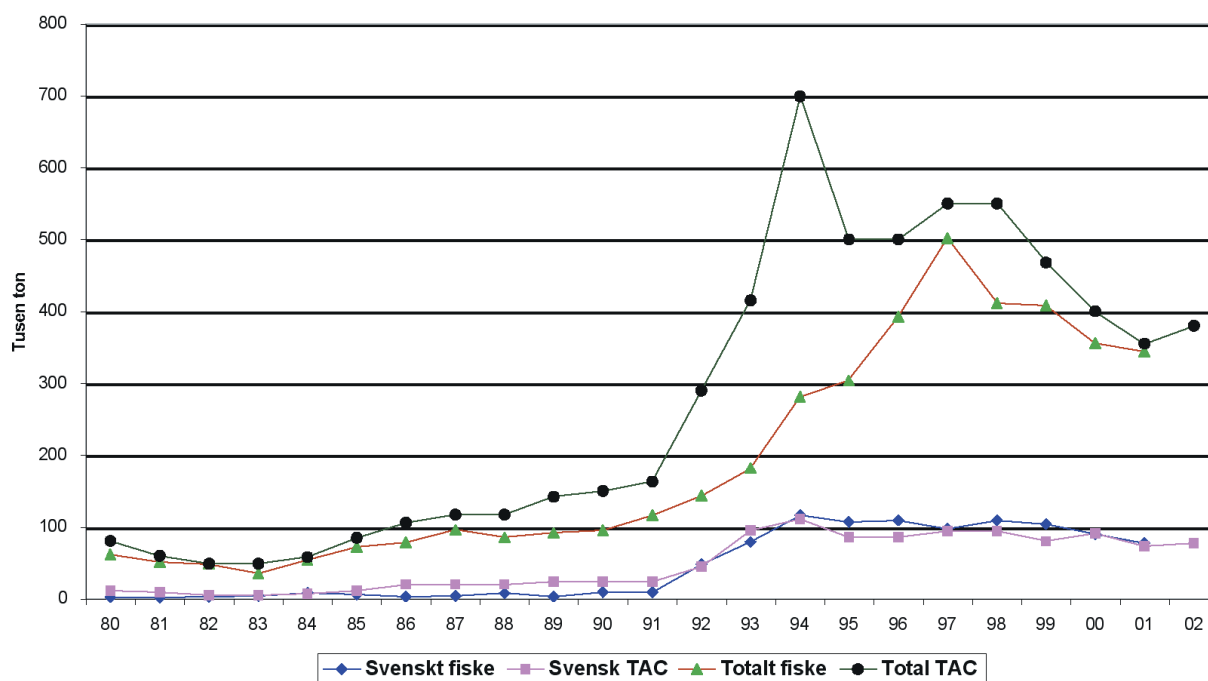

Källa: Sveriges Fiskares Producentorganisation och Fiskeriverket

Fil: TAC o sillfiske i Östersjön.xls

Figuren ovan visar att en sviktande marknad för sill medförde att tillgängliga kvoter ej fiskades upp under en lång period. Foderfisket efter sill under 90-talet medförde dock ökade uttag. TAC:n har sänkts kraftigt under de senaste åren för att säkra ett tillräckligt stort lekbestånd. De bristande kunskaperna kring de olika sillbeståndens status kräver också en ökad försiktighet i förvaltningen.

Fig. 5. TAC och landningar av skarpsill i Östersjön

Källa: Sveriges Fiskares Producentorganisation och Fiskeriverket

Fil: TAC o skarpsillfiske i Östersjön.xls

Liksom sillfisket har skarpsillfisket ökat markant under 90-talet och den svenska TAC:n har nyttjats fullt ut.

minskat. Fiskeridödligheten har fördubblats sedan början på 90-talet och är nära tröskelnivån. Rekryteringen genom 1998 årsklass var dålig medan årsklass 1999 uppskattas vara stor. Årsklass 2000 tycks vara under genomsnittet.

Råd för 2002

Fiskeridödligheten bör bibehållas under tröskelvärdet. Det motsvarar en TAC 2002 på högst 369 000 ton. TAC för hela Östersjön år 2001 var 355 000 ton vilket då var en minskning från 400 000 ton år 2000. Resultatet från förhandlingarna blev en ökad TAC år 2002 till 380 000 ton varav den svenska är 77 158 ton. Förhållandet mellan sill- och skarpsillkvoterna överensstämmer därmed i stora drag med proportionerna av sill/skarpsill i fångsterna.

Den fiskeridödlighet beståndet kan klara/motstå är beroende på den naturliga dödlighetsnivån, som är kopplad till mängden torsk i Östersjön. Skarpsillbeståndet är för närvarande stort som följd av god rekrytering och låg predation från torsk. Ökar mängden torsk bör fiskeridödligheten sänkas för skarpsill.

2.3.1.4 • Laxen

Under 1900-talets första hälft förstördes många av laxens naturliga lek- och uppväxtområden i samband med den omfattande flottledrensningen av våra vattendrag i norra Sverige. Efter andra världskriget förvärrades situationen ytterligare då antalet vattendrag som reglerades för kraftproduktion ökade kraftigt. Genom att bygga dammar och kraftverk stängdes många vattendrag av helt för lekvandrande fisk, vilket medförde att betydande områden som var viktiga för fiskens lek inte längre var åtkomliga.

Den fysiska påverkan av laxens uppväxtvattendrag skapade, tillsammans med förorenande utsläpp, förorening och den tekniska utvecklingen av fiskeflottan, en situation där åtgärder var nödvändiga för att behålla livskraftiga och beskattningsbara laxbestånd. En av dessa åtgärder var att man började göra kompensationsutsättningar i vatten där laxens möjligheter till lek och uppväxt spolerats av mänsklig verksamhet. Idag sätter man i Sverige ut ca 1.8 miljoner laxar årligen i dessa vattendrag. Utöver kompensationsutsättningarna gör man även stödutsättningar för att stärka hotade naturliga bestånd och förstärkningsutsättningar för att förbättra fisket.

Utsättningarna av odlad lax har dock skapat problem med beståndsblandning av vild och odlad lax i havet. En del av problematiken består i att man inte kan fiska enbart på odlade bestånd utan att samtidigt fiska på det vilda beståndet.

Vildlax skapar vid sin reproduktion bestånd som anpassas efter förhållandena i hemälven genom en naturlig selektion. Selektionen verkar så att de individer, vars anlag passar dåligt för de lokala förhållandena slås ut, och de vars anlag passar bra för vidare sina egenskaper till nästa generation. Vid odling av lax verkar

selektionen på samma sätt, dock med den väsentliga skillnaden att det är de fiskar som är bäst anpassade för miljön i fiskodlingen som överlever. Dessutom stannar dessa fiskar från ett begränsat antal föräldraindivider, vilket gör de genetiska skillnaderna mellan individerna liten i förhållande till vad de hade varit i ett vilt bestånd.

När den odlade laxen vuxit till sig och återvänder för att leka i älven där den sattes ut, blandas den med vildlaxen och tillför därmed icke önskvärda anlag i avkomman. Samtidigt ”späds” andra önskvärda anlag ut som finns hos vildlaxen och minskar beståndets anpassningsförmåga vid förändringar i livsmiljön. Den genetiska utarmningen är idag ett stort problem för vildlaxbestånden och kan vara avgörande för deras fortlevnad i ett senare skede. Idag är bara en av tio laxar i Östersjön resultat av naturlig reproduktion och fortfarande sker utsättningar av odlad lax i stor omfattning.

M74-syndromet, som drabbar yngel från havsvandrande laxhonor är en ytterligare faktor som bidragit till svaga laxbestånd. Sjukdomen hade i början på 90-talet förödande effekter med en dödlighet på 80-90% både för den odlade och vilda laxen. Under slutet av 90-talet minskade dödligheten orsakad av M74 avsevärt för att under 1999 enbart vara ca 10%. Därefter har en ökning åter skett och 2002 var dödligheten nästan 40%. Förekomsten av sjukdomen har fluktuerat oförutsägbart från år till år och man är fortfarande ganska osäker på vilka faktorer som leder till utvecklandet av M74. Detta gör att bedömningar av storleken hos framtida bestånd blir mycket osäkra. Man har dock märkt en koppling till brist på vitamin B1 (thiamin) hos lekande laxhonor. Troligen uppkommer denna brist på grund av att laxen ändrat sitt födoval, mot bl.a. en ökad andel skarpsill, som en följd av förändringar i ekosystemet.

Under 1999 bedrevs havsfiske efter lax av totalt 312 fartyg i Östersjön. Vid detta fiske används huvudsakligen drivgarn. De flesta fiskade dock mindre än 20 dagar och bara 54 av dessa fiskade mer än 40 dagar. Förmodligen kan bara de båtar som fiskar mer än 40 dagar få ut mer än halva årsinkomsten av detta fiske.

De totala fångsterna av lax i Östersjön har minskat stadigt det senaste decenniet, från 5 636 ton 1990 till 2 162 ton 1999. Fisket till havs har under denna period minskat i proportion till älvfisket och det kustnära fisket.

Tidigare dominerades fisket i älvar av fasta redskap, not och garn, med detta fiske har minskat och sportfisket har under senare tid expanderat.

Fiskekvoterna för lax i östersjöområdet bestäms sedan 1991 av Baltiska Fiskerikommissionen. Kvoten anges idag i antal istället för vikt främst beroende på att en kvot i vikt kan medföra ett för stort uttag, om laxen fångas tidigt i sin livscykel och därmed vid mycket låg medelvikt. TAC för hela Östersjön är år 2002 450 000 laxar, samma som under år 2000 och 2001.

Baltiska Fiskerikommissionens primära mål är att åter skapa minst 50% av den naturliga produktionen

av vild lax i varje laxförande älv senast år 2010 och att samtidigt hålla fiskekvoterna så höga som möjligt. För att nå detta mål föreslog man i Salmon Action Plan (SAP), 1997–2010, omfattande återställnings- och restaureringsarbeten av vattendrag som utgör potentiellt viktiga lekområden för lax. I takt med att åtgärder genomförs siktar man på att kunna avveckla utsättningarna i flertalet av de befintliga laxälvarna om inte beståndssituationen är så kritisk att de måste fortsätta. I vissa av Bottniska vikens älvar har man redan nått 50 % naturlig produktion.

Enligt tidigare beräkningar har laxfisket i Östersjön till 90 % baserats på odlad lax. 10 % av laxfångsterna baseras således på vilda bestånd, men senare data tyder på att denna andel är större. För att undvika fiske på blandade bestånd har man därför försökt att rikta fisket genom en omfördelning av fiskekvoterna i Östersjön. Under 1998 fördelades den svenska fångstkvoten med 50 % i egentliga Östersjön och 50 % i Bottniska viken. Tidigare fångades bara 20–40 % i Bottniska viken. Effekten av denna omfördelning är att fisket i högre grad koncentreras till områden utanför de utbyggda älvarna längs Norrlandskusten, där andelen vild lax är betydligt mindre än genomsnittligt, samtidigt som fisket på blandade bestånd i egentliga Östersjön minskar. Därmed ökas totalt sett andelen vildlax och risken för spridning av odlad lax till älvar med naturreproducerande bestånd minskas. I åtgärdsprogrammet för den antagna förvaltningsplanen för laxen anser man att denna omfördelning bör fortsätta, för att nå en ytterligare minskning av fisket på blandade bestånd.

I egentliga Östersjön och Bottenviken sattes under åren 1998 och 1999 ut ca 5,56 miljoner odlade laxar årligen. Den vilda produktionen uppskattades under samma år till ca 0,6 miljoner per år, vilket motsvarar ca 9 % av den totala produktionen och ca 35 % av den potentiella produktionen i älvarna. Tätheterna av lekfisk 1995–1997 och laxungar 1996–1998 antyder en ökning av smoltproduktionen i Östersjön 2000–2002, men man väntar en minskning igen 2003–2004.

2.3.1.5 • Ålen

Ålen är den tredje ekonomiskt viktigaste arten för fisket i Sverige och en av de viktigaste för det småskaliga kustfisket. Ålen har sin lekplats i Sargassohavet och hittills har alla försök att få den att fortplanta sig på konstlad väg misslyckats. Ålen fångas dels som yngel s.k. glasål, då den förts från lekplatserna i Sargassohavet till Europa med Golfströmmen, dels som uppväxande gulål och dels som återvandrande blankål. Ålfisket är för närvarande inte föremål för några internationella regleringar annat än ett minimimått på 35 cm i Östersjön. Nationellt har minimimåttet skärpts och vissa andra föreskrifter införts.

Under flera år har fångsterna av ål i Östersjön minskat kraftigt. De svenska fångsterna i havet var som störst i slutet av 50-talet då de uppgick till nästan

8 000 ton per år. De har sedan dess stadigt minskat till 425 ton enligt landningsstatistiken för år 2001. Fångsterna av ål i sötvattenområdet är ungefär en tredjedel så stora som de i havet.

För att stödja yrkesfisket görs i Sverige årligen utsättningar av mindre ål i sjöar och längs ostkusten. I Sverige finns också två ålodlingar, en i Skåne och en i Blekinge, som föder upp ål för konsumtion och utsättning i naturvatten. Tidigare fanns ytterligare en i Skåne men denna har nyligen lagts ned.

Fiskeriverket fick i regleringsbrevet för år 2000 i uppdrag av regeringen att belysa den allvarliga situationen för det europeiska ålbeståndet, huvudsakligen ur ett svenskt perspektiv, samt dess effekter på främst det småskaliga kustfisket samt redovisa förslag till åtgärder för att långsiktigt skydda beståndet. I en med anledning därav upprättad PM, daterad 2000-06-14, konstaterar Fiskeriverket följande beträffande ålbeståndet.

Det europeiska ålbeståndet har minskat sedan början på 50-talet primärt beroende på att färre larver/glasålar via Golfströmmen når den europeiska kontinenten från lekplatserna i Sargassohavet. Nedgången i invandrande ålyngel är så stor som 90–95 % jämfört med under 50-talet. Åltätheten är dock relativt stabil på svenska västkusten men har minskat kraftigt i östersjöområdet. Fångsterna av blankål kan inte förväntas öka i Östersjön på naturlig väg förrän tidigast efter en ålgeneration, d.v.s. efter minst tio år.

Tänkbara orsaker till det minskande beståndet är klimatologiska och oceanografiska förändringar, det omfattande fisket efter glasål i Mellan- och Sydeuropa, fisket efter gul- och blankål i bl.a. Sverige, höga miljögiftshalter hos könsmogna honor, minskad tillgång till uppväxtområden t.ex. genom strandutfyllningar, hög dödlighet för utvandrande ål vid passage genom kraftverk, predation av skarv samt förekomst av sjukdomar och parasiter. Det går dock inte att ensidigt fastslå en enda orsak utan sannolikt är nedgången en följd av flera olika faktorer inverkan.

För att förhindra en fortsatt minskning föreslås att man försöker öka ålens lekbestånd i Sargassohavet genom ett minskat fiske efter utvandrande blankål. Detta är den åtgärd som skulle ha den snabbaste genomslagskraften. Sverige bör ta initiativ till upprättandet av en arbetsgrupp för ål inom EU-kommisionen som utarbetar ett europeiskt åtgärdsprogram.

Bland de fiskerestriktioner som kan vidtas nämns höjning av minimimåttet i Europa, fångstkvotering, begränsningar i fångstansträngningen genom att reglera antal redskap, fångsttider och fångstområden, frivillig inlösen av fasta fisken, säkerställande av tillgång på glasål för utsättning. På längre sikt bör man kunna öka det utvandrande beståndet genom utsättning och omflyttning av ålyngel och genom att tillgängliggöra lämpliga uppväxtområden.

Tänkbara miljöåtgärder är skapande av fiskvägar och ålyngelsamlare vid vandringshinder, bevarande av

uppväxtområden samt reducering av mängden skarv i vissa områden. Utsättning av ål har haft goda effekter främst i insjöfisket. En höjning av minimimåttet minskar tillgången på sättål men detta skulle kunna kompenseras genom import av överskott på glasål från Sydeuropa

och England. För närvarande är det dock osäkert hur framtida ålutsättningar skall finansieras.

Åtgärder bör också vidtas för att öka forskningen om ål som, trots sin stora betydelse för det svenska fisket, varit av relativt liten omfattning.

2.3.2 • Miljöpåverkan m.m.

Som tidigare framgått är fiskbeståndens storlek och därigenom fiskets framtid idag i hög grad beroende av fångstuttaget men även andra faktorer påverkar. Naturliga variationer t.ex. beroende på väder och klimatologiska förändringar har alltid förekommit men under modern tid har tillkommit påverkan av andra mänskliga aktiviteter än fiske. Listan över dessa kan göras lång. Jordbruk, industri och biltrafik ger genom utsläpp av gödningsämnen och gifter upphov till effekter som uppmärksammas i återkommande larmrapporter om döda havsbottnar och hälsovådlig fiskkonsumtion. Utfyllnad av grundbottnar, dragning av gas-, el- och telekablar, utbyggnad av vattenkraft och havsbaserad vindkraft, båttrafik och friluftsliv har påverkan på det kustnära fisket. Bland för sydkusten påtagliga fysiska ingrepp kan nämnas omfattande utfyllnader av grundområden i Öresund, Öresundsbron, Baltic Cable, Swe Pol Link och den planerade utbyggnaden av vindkraften. Under senare år har också ökande förekomst av säl och skarv slagit hårt mot yrkesfisket längs vissa kuststräckor. Nedan behandlas närmare några av de för kustfisket betydelsefulla faktorerna.

Som framgått är detta ett stort ämnesområde som endast mycket översiktligt kan behandlas inom ramen för denna studie.

2.3.2.1 • Övergödningen/Eutrofieringen

Tillförseln av gödande ämnen till Östersjön är fortsatt hög och har inte minskat i den omfattning som avsågs när östersjöstaterna 1988 uppsatte som mål att halvera utsläppen av närsalter. Nivåerna är desamma som för tio år sedan och riskerar t.o.m. att öka. Den eventuella utvidgningen av EU kan förväntas medföra ökade utsläpp från jordbruket i bl.a. Polen.

Resultatet av övergödningen är ökad algutväxt med syrebrist och döda bottenområden som följd. De låga syre- och salthalterna i Östersjön har bidragit till att det numera endast finns en fungerande lekplats för torsk, den öster om Bornholm. Enstaka saltvattensinbrott i samband med stormar har inte kunnat vända utvecklingen. Den genom övergödningen ökande grumlingen av vattnet medför också sämre betingelser för den för fiskfaunan viktiga blåstången som på grund av minskat solljusgenomsläpp inte kan växa på samma vattendjup som tidigare. För det kustnära fisket innebär övergödningen dessutom problem med kraftig algpåväxt på nät och bottengarn samt massförekomst av maneter.

2.3.2.2 • Miljögifterna

Övervakningen av miljögifterna och de eventuella effekterna på fisk bedrivs inom det nationella miljöövervakningsprogrammet. Undersökningarna sker i samarbete mellan Naturhistoriska Riksmuseet, Kustlaboratoriet och Stockholms och Göteborgs Universitet.

Inledningsvis kan konstateras att halterna av de flesta miljögifterna i Östersjön fortsätter att sjunka, dock finns en stigande oro beträffande kadmium och de nytillkomna s.k. bromerade föreningarna. Även minskningen av dioxinhalten i fisk har under de senaste åren stannat av.

EU kommissionen har i december 2001 fastställt gränsvärden för förekomsten av dioxin i fisk för humankonsumtion och djurfoder som saluförs inom EU. Dessa gränsvärden, som gäller fr.o.m. 1 juli 2002, innebär att en del av fisken som fångas i Östersjön inte får försälas inom EU eller exporteras till tredje land utan dess medgivande. Det gäller feta fiskarter som lax och sill samt eventuellt ål som uppvisar höga värden. Sverige har dock medgivits ett sexårigt undantag avseende konsumtionsfisk. Denna fisk får även fortsättningsvis säljas inom Sverige men inte inom övriga EU-länder. Undantaget motiveras med att Sverige sedan gammalt istället för gränsvärden har ett system med av Livsmedelsverket till konsumenterna utfärdade kostråd. Hur de nya reglerna kommer att påverka den svenska fiskerinäringen är i skrivande stund oklart.

Enligt Naturhistoriska Riksmuseets årliga analyser av miljögifter i fisk har kadmiumhalten i fisk i Östersjön ökat med mellan 5 och 8 % varje år de senaste tio åren trots att tillförseln till miljön borde ha minskat genom bl.a. lägre halter av kadmium i konstgödsel och ökad återvinning av batterier. Det är därför enligt forskarna troligen äldre föroreningar som fortsätter att läcka ut via vattendragen. Kadmium har bl.a. återfunnits i den kustnära abborren vilket indikerar att föroreningarna även härrör från Sverige. Forskarna har dock inte kunnat konstatera några skador på fisken i Östersjön och de konstaterade halterna ligger under de nivåer som anses ge skador på människor.

Kvicksilverhalterna i strömming/sill är låga i Östersjön och närmar sig nu bakgrundshalterna. De sjöar, vattendrag och kustområden där de högsta tungmetallhalterna uppmätts har blivit påverkade av lokala föroreningsutsläpp direkt till vattnet. Fram t.o.m. 60-talet släppte exempelvis massaindustrin ut stora kvicksilvermängder med avloppsvattnet. Närliggande vatten-

områden blev i många fall svartlistade. Fisk från dessa vatten hade så höga kvicksilverhalter att den inte fick säljas. I vattenmiljöerna närmast de största utsläppskällorna var faunan starkt utarmad. Sedan dess har metallutsläppen i de flesta fall minskat kraftigt eller upphört. Metallhalterna i vattnet har därmed gradvis sjunkit och faunan har återhämtat sig helt eller delvis. Återhämtningen har emellertid tagit lång tid eftersom bottensedimenten utanför anläggningarna förblev metallförorenade långt efter det att utsläppen upphörde. Från bottarna kunde metallerna efterhand läcka tillbaka ut i vattnet. En del kvicksilverförorenade vattenområden var sålunda svartlistade ännu i början av 90-talet och utsläppen från bland andra Rönnskärsverken har medfört att sedimenten än i dag har tiofalt förhöjda arsenikhalter i hela Bottenviken.

Användningen av PCB och DDT är förbjuden i västvärlden och halterna av dessa ämnen i strömming och sill i Östersjön har sjunkit med i genomsnitt 5 till 10 % per år sedan slutet av 70-talet. Den tidigare vanliga klorgasblekningen av pappersmassa med skadliga utsläpp av stora mängder klorerat organiskt material har helt upphört. Trots detta är förorenad fisk fortfarande en av huvudvägarna för organiska miljögifter att nå människor i Sverige. Som framgått har förekomsten av de ”traditionella” miljögifterna i östersjöfisken stadigt minskat sedan 70-talet. I gengäld har dock förekomsten i naturen av nya organiska ämnen, s.k. bromerade föreningar, miljögifter som påminner mycket om PCB, ökat. Ämnena används bl.a. som flamskyddsmedel i elektroniska apparater. Forskare har hittat halter av ämnena i sill och strömming vilket visar att gifterna redan är spridda i naturen. Effekterna av dessa ämnen vet man ännu ganska lite om men ny forskning visar att de kan ge upphov till fosterskador och sköldkörtelförstoring. I Sverige har användningen av vissa bromerade flamskyddsmedel förbjudits.

I Sverige har som nämnts kostråd utfärdats beträffande vissa fiskarter. Fet östersjöfisk, d.v.s. lax och sill/strömming, anses ha sådana miljögiftshalter att den inte bör ätas alltför ofta. Misstankar finns att konsumtion av östersjöfisk ger minskad fertilitet hos kvinnor och sänker födelsevikten hos barn. Det har också konstaterats att redan ganska låga halter av dioxiner kan påverka den manliga reproduktionsförmågan. I praktiken torde dock råden främst beröra utsatta grupper såsom gravida kvinnor och storkonsumenter. Flertalet svenskar skulle förmodligen kunna öka sin fiskkonsumtion utan att hamna i konflikt med rekommendationerna. Dessutom bör de positiva hälsoeffekterna av fiskkonsumtionen vägas in t.ex. anses intag av de fleromättade fetter som finns i fisk ge minskad risk för hjärt- och kärlsjukdomar. Enligt nyligen publicerade studier vid University of Oxford samt Harvard medical school i Boston skall också de fettsyror som förekommer i fisk spela en avgörande positiv roll vid förebyggande och behandling av depressioner.

2.3.2.3 • Sälskadorna

Det finns tre sälarter i svenska vatten; vikaren som förekommer i Bottniska viken, gråsälén som främst finns i Bottniska viken och i Östersjön samt knubbsälén som dominerar längs västkusten ner till Öresund. Samtliga arter är fridlysta i Sverige. Som en följd av det stigande antalet sälar i svenska vatten har sälskadorna i fisket ökat kraftigt under 90-talet, särskilt på Norrlandskusten. Sälarna söker främst föda i passiva fiskeredskap som nät, ryssjor, bottengarn och fallor. Förutom att de äter upp eller skadar delar av fångsten, skadar de även redskapen.

Försök med sälkrämmor och ”sälsäkra” fiskeredskap har pågått de senaste åren och man har nu lyckats utveckla en lax- och sikfälla som visat sig vara mindre känslig för skador. Denna s.k. push up falla är främst avsedd för fisket på Norrlandskusten och kommer att introduceras i större skala i fisket under 2002. Under 2002 kommer också Fiskeriverket och Naturvårdsverket att satsa medel för utveckling av sälsäkra ålbottengarn. På sydkusten är det främst detta fiske som drabbats och i projektet kommer bland andra några av de berörda sydkustfiskarna att delta.

Enligt tillgänglig statistik från särskilda journalförare och från fiskeloggböcker under åren 1996–1997 har summan av fångstförlusterna genom sälskador i det svenska fisket beräknats till 22 miljoner kr (med en osäkerhetsfaktor på plus/minus 50 %) under 1997 (FISKERIVERKET RAPPORT 2000:3). Det antages vidare att skadorna ökar i takt med gråsälpopulationen d.v.s. med ca 7 % per år. Till detta kommer skador på redskapen och indirekta kostnader i form av att fångstplatser måste överges och antalet redskap reduceras eller att redskapen måste vittjas oftare.

Det är längs ost- och norrlandskusten som de mest omfattande skadorna inträffat, men även fisket på västkusten har omfattande skador. I Skåne är särskilt den nordvästra kusten drabbad. Det kustnära fisket som utgör en stor andel av fisket i länet är speciellt utsatt och kraven från fiskare på skyddsjakt ökar ständigt. Enligt till Länsstyrelsen i Skåne inkomna ansökningar om ersättning för sälskador ur den s.k. viltskadefonden uppgick *värdet av det sälskadedrabbade fisket* till ca 2 miljoner kr år 2000 och år 2001 till ca 3,2 miljoner. Observera att värdet alltså inte avser själva skadan utan det fiske på vilket sedan skadans omfattning skall beräknas. I huvudsak är det yrkesfisket längs nordvästra kusten som drabbats. Till skadedrabbade licensierade fiskare i Skåne utbetalades 400 000 kr för skador inträffade under år 2000 och samma belopp för skador under 2001. Blekinge har tidigare varit relativt forskonat från sälskador men under våren 2002 har omfattande skador rapporterats på garnfisket efter torsk. Till Länsstyrelsen i Blekinge har det hittills inkommit sju ansökningar om ersättning.

I maj 2002 konstaterades att det virus som orsakade stor dödlighet hos sälarna 1988 återigen slagit till.

I skrivande stund har flera döda sälar påträffats på västkusten men indikationer finns på att dödligheten inte kommer att bli lika omfattande som 1988.

2.3.2.4 • Skarvskadorna

Mellanskarven häckar i grunda kustområden och i insjöar i södra och mellersta Sverige. På grund av dess konkurrens med människan om fiskeresursen har den alltid varit illa sedd och förföljd. Efter att ha varit fördriven som häckfågel från Sverige sedan 1909 etablerade den sig på nytt i södra Kalmarsund i slutet av 40-talet. Fram till mitten av 80-talet var antalet skarvar lågt (ca 750 häckande par) men därefter har den ökat mycket kraftigt. Från mitten av 80-talet beräknas populationen ha ökat med 30% per år och uppgick 1995 till 15 400 häckande par (HENRI ENGSTRÖM, MELLANSKARVENS EKOLOGI OCH EFFEKTER PÅ FISK OCH FISKE, FISKERIVERKET RAPPORT 1:1998). Ökningen antages bero på förbättrat fågelskydd samt goda levnadsbetingelser genom förändringar i fiskbestånden på grund av ökad övergödning av vattnen. Under de senaste åren har dock ökningstakten avstannat. Koncentrationen av skarvar är idag störst i Smålands och Blekinges skärgårdar. De flesta skarvarna lämnar Sverige efter avslutad häckning i augusti och övervintrar i medelhavsområdet och Centraleuropa.

Skarven är inte specialiserad på någon särskild fiskart utan fångar de vanligast förekommande och mest tillgängliga arterna. I sjöar och grunda östersjökustområden dominerar abborre och mört och i skärgården under häckningen tånglake och strömming. Andelen ål i skarvens föda beräknas i danska undersökningar från början av 90-talet till 1–3%.

Att bedöma skarvens inverkan på fiskbestånden är mycket svårt beroende på komplexiteten i naturliga ekosystem. Det är rimligt att antaga att stora fågelkolonier påverkar antalet fiskar inom födosöksområdet. Det kan också antagas att bytesfiskar undviker de områden där skarven fiskar och söker andra uppehållsplatser. I de beräkningsmodeller som gjorts (Henri Engström) har antalet skarvar i en koloni multiplicerats med deras dagliga fiskkonsumtion (0,4 kg) och det antal dagar de uppehåller sig i vattnen närmast kolonin. Under häckningstiden (mars till augusti) beräknas en koloni på ursprungligen 1 000 par skarvar konsumera 318 ton fisk. Inverkan på fiskbestånden är givetvis också beroende av storleken på kolonins födosöksområde som kan variera kraftigt. Ett vattenområdes fiskproduktion kan antagas ligga mellan 0,03 och 0,1 ton/ha/år.

Som nämnts är konflikten mellan skarv och människa av gammalt ursprung. För yrkesfiskets vidkommande består skadorna i att skarven decimerar fiskbestånden, skrämmer bort fisken samt plockar bort och skadar fisk i redskapen. Skadad fisk är ofta osäljbar för yrkesfiskaren. Skarvens predation på ål är osäker men eftersom ålen generellt minskat i antal kan man

inte bortse från att de ökande skarvbestånden har en inverkan på ålfisket. I Sverige har skador på yrkesfisket säkert kunnat konstateras i vissa insjöar med stora skarvbestånd t.ex. Ellestadssjön i Skåne. På kusten är det betydligt svårare att bedöma skarvens inverkan men ett flertal yrkesfiskare kan vittna om att det förekommer flitigt med skador på den fisk som fångats i redskapen. Skarvskador är svåra att förhindra genom jakt då fåglarna är mycket skygga. En möjlighet är att övertäcka bottengarnens förgård med flytande nät.

Mellanskarven är upptagen på EU:s lista över sällsynta, sårbara och hotade arter och sedan Sveriges EU-inträde 1 januari 1995 gäller här ett generellt jaktförbud på skarv. Undantag kan medges av länsstyrelsen. I Skåne och Blekinge har hittills beviljats ett fåtal tillstånd till sådan skydds jakt. Gällande bestämmelser medger inte ersättning åt yrkesfiskare för skarvskador på samma sätt som för skador orsakade av säl. Länsstyrelsen i Skåne län har gjort en framställning om detta till Naturvårdsverket.

2.3.2.5 • Fritidsfisket och fisketurismen

Enligt enkätundersökningen "Fiske 2000" som Statistiska centralbyrån (SCB) utfört på uppdrag av Fiskeriverket uppgick antalet personer som fritidsfiskade under det senaste året (1999) till ca 2,3 miljoner. Dessa fiskare beräknas ha fångat drygt 58 000 ton fisk varav 34 457 ton i havet och 23 765 ton i sötvattenområdet. Under 1999 omsatte dessa personer 3,3 miljarder kr på utrustning, resor och båtar. Det svenska yrkesfiskets landningar i havet, inräknat landningar i utlandet och foderfisket, uppgick under samma period till ca 329 000 ton till ett värde i förstahandsledet på ca 961 miljoner kr. Fritidsfiskets fångster i havet uppgick alltså viktmissigt enligt denna undersökning till mer än en tiondel av yrkesfiskets havsfångster, foderfisket inräknat.

Med fritidsfiskare avses här dels sportfiskare som fiskar med huvudsakligen handredskap (t.ex. spö eller lina som förs från hand), dels husbehovsfiskare som huvudsakligen fiskar med garn/nät, tina/bur och liknande redskap samt dels s.k. generalister som fiskar med både handredskap och andra redskap.

I södra Östersjön och Öresund beräknas fritidsfiskets fångster under 1999 ha uppgått till 7 168 ton varav sportfisket svarar för 6 221 ton, husbehovsfisket för 799 ton och generalisterna för 133 ton. Enligt SCB:s fångststatistik landade under samma period yrkesfiskare 23 803 ton på sydkusten. Utmärkande för fritidsfisket i södra Östersjön och Öresund i förhållande till fisket i övriga havsområden är att här finns det överlägset största sportfisket men det klart minsta husbehovsfisket.

I fig. 6 redovisas fritidsfiskets beräknade fångster av vissa arter i samtliga svenska havsområden enligt enkäten Fiske 2000 jämförda med det svenska yrkesmässiga saltjöfiskets landningar i Sverige under 1999 enligt SCB:s

statistik. Totalt fångade fritidsfiskare 34 457 ton och yrkesfiskare landade 57 668 ton. (Det yrkesmässiga fiskets landningar i utlandet och foderfisket är undantagna i dessa värden.) Till "Gädda, abborre mm" har förts definitionerna "Rovfisk" och "Andra sötvattensarter" i Fiske 2000 och definitionen "Sötvattensfisk" i SCB:s landningsstatistik. Yrkesfiskets mycket låga värden för makrill förklaras av att nästan hela denna fångst på totalt 4 985 ton landats/mottagits i utlandet.

Det bör nog påpekas att de beräknade fångstmängderna i fritidsfisket är statistiskt osäkra men tydligt är ändå att fångsterna enligt undersökningen är omfattande och beträffande vissa fiskarter t.o.m. tycks överstiga det yrkesmässiga fiskets. Trots att bestämmelser om redskapsbegränsningar för fritidsfisket har införts är detta fiske av sådan storlek, både fångst- och värdemässigt, att det inte kan negligeras i en studie över yrkesfisket och dess framtid. Fisketurismen är också en expanderande näring som i vissa fall kan tänkas komma att konkurrera med det kustnära yrkesfisket men den kan också vara ett komplement till detta.

För sydkustens del förefaller dock konkurrensen mellan fritids- och yrkesfisket mindre uttalad eftersom fritidsfisket här till övervägande del utgörs av sportfiske med handredskap som inte på samma sätt som garnfiske kolliderar med yrkesfisket. Konflikter har dock konstaterats vilket särskilt märks i Öresund där pilkfisket efter torsk är omfattande. De bästa fiskeplatserna där turbotur och fritidsfiskare önskar bedriva fiske är också många yrkesfiskares fångstplatser. Frustrationen

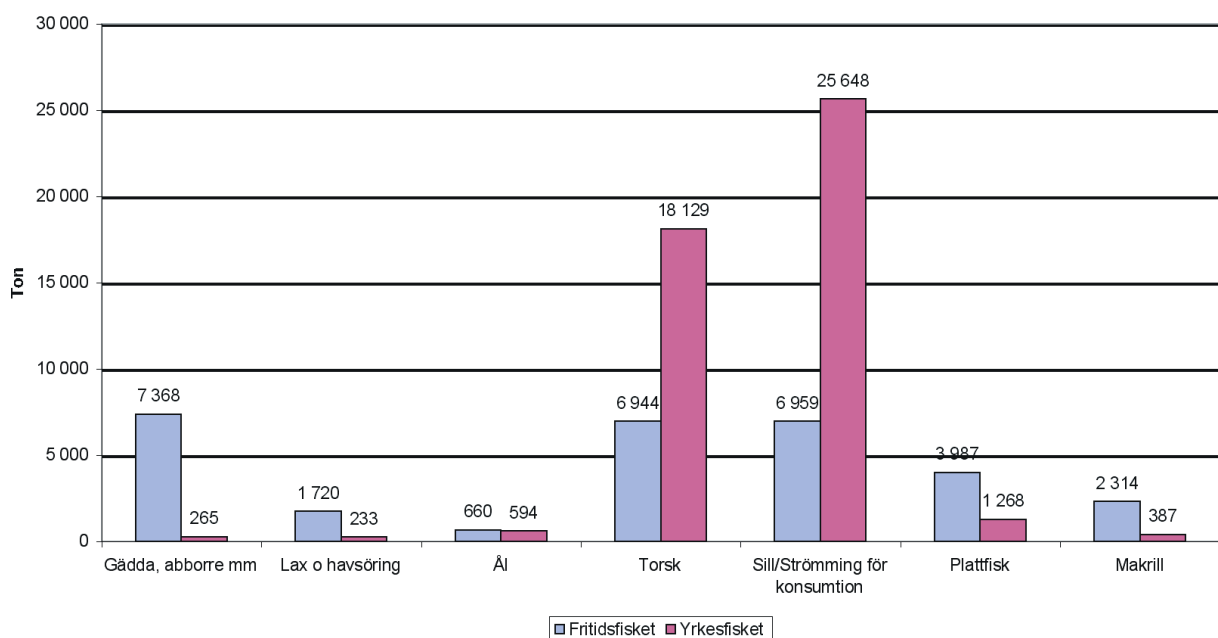
kan härvidlag vara stor hos sportfiskare som inte kunnat fiska som planerat och från yrkesfiskare som fått garnen förstörda av pilkar som sitter i garnen och utgör en fara.

Ett annat exempel där konflikter har märkts är det ökande trollingfisket efter lax och havsöring. De fångster som landas t.ex. under olika tävlingar och laxfestivaler, irriterar ofta de yrkesfiskare som inte får fiska under laxfiskestoppen. Länsstyrelsen i Skåne har bl.a. därför föreslagit Fiskeriverket att införa en fångstbegränsning i detta fiske på tre laxar/havsöringar per dag.

Ett problem längs stora delar av sydkusten är också det omfattande fritidsfisket med garn efter havsöring. Detta fiske sker även under perioden efter leken då fisken är i dålig kondition. Även om havsöringen återutsätts är överlevnaden låg vilket innebär ett dåligt tillvaratagande av fiskeresursen och av de fiskevårdande åtgärder som görs i de havsöringförande vattendragen.

Även om fritidsfisket och fisketurismen i vissa fall förefaller konkurrera med det kustnära yrkesfisket är det som påpekats möjligt att det är just genom den tilltagande fisketurismen som detta yrkesfiske kan ges ökade möjligheter att överleva. Några exempel på detta har redan setts i Öresund och på sydkusten där yrkesfiskare kombinerat det traditionella fisket med att köra pilk- och trollingfisketurer. En förutsättning för vidareutveckling i denna riktning är bl.a. att licenssystemet inte försvårar sådana initiativ.

Fig. 6. Det yrkesmässiga saltsjöfiskets landningar i Sverige exklusive foderfisket samt fritidsfiskets fångster i havet 1999

Källa: Fiske 2000 och SCB:s landningsstatistik

Fil: Fritids- o yrkesfiskets fångster.xls

2.4 • DE ADMINISTRATIVA BEGRÄNSNINGARNA AV FISKERESURSEN

2.4.1 • Allmänt

Den biologiska resursen är den grundläggande faktor som begränsar fångstuttaget av fisk. Tidigare har här beskrivits nuläget när det gäller olika för yrkesfisket viktiga fiskbestånd samt hur dessa påverkats av fisket och andra faktorer.

På grund av det moderna fiskets alltför höga fångstkapacitet är det nödvändigt att förhindra ett ohållbart fångstuttag genom bestämmelser som reglerar fiskets bedrivande och omfattning. Detta kan innebära att den för fiskaren tillgängliga resursen krymper utöver vad den biologiska resursen kortsiktigt medger, något som dock är ofrånkomligt i ett längre perspektiv. Fiskaren måste alltså ibland begränsa sin fångstansträngning även om han för stunden inte upplever någon brist på fisk. Denna begränsning kan vara svår att få gehör för hos den som är beroende av fisket för sin dagliga försörjning. Beståndsuppskattningarna är ofta osäkra och lokalt varierande fisktillgång kan göra det svårt att motivera generella bestämmelser.

Alternativet vore att låta fisket reglera sig självt genom att de fiskeföretag som på grund av minskade fångster inte når lönsamhet slås ut och därmed erhålla en balans mellan fisketryck och tillgång. Detta skulle dock inte innebära en ansvarsfull hushållning med vare sig fiskeresurser eller realkapital. Eftersom fisken inte omfattas av någons äganderätt så länge den inte är fångad, finns det inte vid sjunkande fiskbestånd någon tillräckligt prisreglerande faktor som gör att den blir så dyr att fånga att den biologiska balansen garanteras. Visserligen krävs en större fångstansträngning men fiskaren

kommer att fortsätta fiska så länge intäkten ger skäligen kompensation för arbete och kostnader. Varje enskild fisk blir också i en sådan situation mer värdefull för fiskaren eftersom bristande tillgång oftast innebär att kilopriset stiger. På grund av den moderna flottans storlek och effektivitet skulle metoden därför innebära stor risk för att fisketrycket inte skulle minska förrän fiskbestånden var så decimerade att de inte kunde återställas inom överskådlig tid. Som exempel på de sociala och ekonomiska följderna av en sådan utfiskning kan nämnas det kanadensiska torskfiskets kollaps.

Vid fastställandet av föreskrifter för fisket måste dock hänsyn tas också till de kortsiktigt negativa sociala- och ekonomiska effekterna av regleringar i fisket. Om fiskeflottan är överdimensionerad innebär dessa hänsyn att man inte genast kan krympa den för fiskaren tillgängliga resursen så mycket som på lång sikt kan antagas vara lämpligt ur biologisk resurssynpunkt. I tider av minskande fiskbestånd är det en svår balansgång att under anpassningen värna om bestånden samtidigt som intresset av livskraftiga fiskeföretag och en levande kustbygd tillvaratas. Idealet är givetvis ett fiske i perfekt balans med naturresursen som ger sina utövare en stadigvarande och jämn inkomst. Att helt uppnå detta torde dock vara en utopi eftersom den biologiska resursen även utan påverkan av fisket fluktuerar kraftigt. Utformandet av begränsningar för havsfisket kompliceras dessutom ytterligare av fiskens fria rörelser över nationella och internationella vattenområden vilket kräver överenskommelser mellan flera länder.

2.4.2 • Begränsningarna av fiskeansträngningen

Av grundläggande betydelse för havsfisket är Förenta nationernas havsrättskonvention från 1982 som ger kuststaterna rätt att intill 200 sjömil utöva suveräna rättigheter avseende bl.a. fisket. Konventionen stadgar skyldighet för staterna att verka för bevarande av fisktillgångarna i dessa områden. Genom konventionen från 1995 om gränsöverskridande fiskbestånd skall kuststaterna och andra stater som fiskar på de fria haven samarbeta i regionala organisationer för att bevara fiskeresursen. För Östersjöns del finns Gdanskkonventionen som avser fisket och bevarandet av de levande tillgångarna i Östersjön och Bälten. Genom konventionen upprättades IBSFC, Baltiska Fiskerikommissionen, (se närmare i avsnitt 2.3.1). För vattnen utom 200 sjömil finns en FN-överenskommelse om förvaltning av långtvandrande och gränsöverskridande fiskebestånd.

Sedan Sveriges inträde i EU omfattas det svenska fisket av den gemensamma fiskeripolitiken (Common Fishery Policy, CFP). Denna politik omfattar fisker-

inäringens alla aspekter från havet till konsumenten. Politikens regler är direkt bindande för varje medlemsland. Till grund för inrättandet ligger juridiska, politiska, ekonomiska, sociala och miljömässiga faktorer. Det övergripande målet är att bidra till att skapa en balans mellan bevarande och förvaltning av fiskeresursen och ett varaktigt och rationellt nyttjande av resursen. Ansvaret för politikens tillämpning delas mellan alla av fiskerinäringen berörda parter såsom EU:s institutioner, nationella regeringar, regionala och lokala myndigheter, fiskare och fiskeriorganisationer. CFP innebär att alla EU:s länder omfattas av samma bestämmelser. CFP består av tre delar: resurspolitik, strukturpolitik och marknadspolitik. Överenskommelser med tredje land kan ses som en fjärde del av fiskeripolitiken. Därutöver finns bestämmelser om kontroll i syfte att övervaka efterlevnaden av reglerna.

CFP:s grundprincip är att fisket inom EU:s vatten är gemensamt för medlemsstaterna. Från denna princip finns dock vissa undantag. I EU-ländernas vatten är

fisket inom kustvattenzonen (inom 12 nautiska mil från baslinjen) förbehållet det egna landets fiskare eller de som av tradition fiskat där. Ett annat undantag är den s.k. relativa stabiliteten som innebär att vid fiskets fördelning mellan medlemsstaterna skall hänsyn tas till medlemsstaternas traditionella fiske, till särskilt fiskeberoende regioner samt till den fångstförlust som medlemsstaterna drabbades av i samband med utvidgningen av fiskezonerna. Fördelningen av EU:s gemensamma fångstkvoter enligt den relativa stabiliteten innebär att medlemsstaterna har vissa i förväg bestämda andelar av EU:s kvoter.

I EU:s vattenområden kan EU reglera nyttjandegraden (antal fartyg, fångsttider etc.), förbjuda fiske inom vissa områden, fastställa fångstkvoter, bestämma vilken typ av redskap som får användas, bestämma maskstorlekar och minimimått på fångad fisk etc. Fr.o.m. 1 september 1994 måste alla svenska fartyg som fiskar såväl i gemenskapens vatten som i övriga havsområden ha fartygstillstånd. Befälhavarna på alla fiskefartyg som överstiger 10 meter måste också föra s.k. fiskeloggbook över fångsterna som visar art, kvantitet, fångst- och landningsplats. Till bestämmelserna är kopplade sanktioner som fastställs nationellt.

Beträffande fisket i Östersjön kompliceras administrationen av att inte alla kuststater är medlemmar i EU. Som tidigare nämnts svarar Internationella havsforskningsrådet (ICES) genom sin Rådgivande Kommitté för Fiskevård (ACFM) för den biologiska rådgivningen angående fiskbeståndens skötsel. Genom ett antal internationella fördrag och överenskommelser har bland andra EU:s stater och de övriga staterna inom Baltiska Fiskerikommissionen enats om att vissa försiktighetsåtgärder skall tillämpas inom fisket i avsikt att vårda och bevara fiskeresursen. Biologerna skall försöka beskriva biologiskt säkra gränser för fiskbestånden. ICES' rekommendationer utgör sedan underlag vid Baltiska Fiskerikommissionens fastställande av fiskekvoter (Total Allowable Catch, TAC) för Östersjön. TAC delas sedan in i nationella kvoter.

2.4.3 • Särskilt om begränsningarna av flottan

Som framgått i avsnitt 2.4 finns det ett mycket omfattande regelverk i syfte att begränsa fångstuttag och fångstansträngning och därmed säkerställa den framtida resurstillgången. Att här närmare beskriva kvoter, redskap, fredningstider, minimimått etc. skulle vara alltför vittgående. Dock kan det finnas anledning att närmare studera bestämmelserna kring begränsningen av fiskeflottan. Effekterna av dessa bestämmelser har nämligen kommit att särskilt påverka sydkustens fiskeflotta.

Den svenska fiskeflottans storlek är liksom de övriga EU-flottornas reglerad i det s.k. fleråriga utvecklingsprogrammet för flottan, FUP (eng. Multiannual Guidance Program, MAGP). Detta program är en

Dessa anges i en totalt tillåten fångstmängd inom ett visst område under en viss tid. När kvoterna är uppfiskade måste fisket förbjudas. Den TAC-nivå som de ansvariga politikerna fastställt har generellt överskridit de rekommendationer som fiskeribiologerna givit. Skälet till detta är dels påtryckningar från fiskareorganisationer dels att man vill undvika de negativa konsekvenserna som nedskurna kvoter får på sysselsättning och ekonomi. Beslut om kvotfördelningen inom EU:s fiskevatten fattas av EU:s ministerråd. Som framgått är de arter som omfattas av Östersjöns TAC torsk, sill, skarpsill och lax.

Yrkesfisket innanför baslinjen i Östersjön, yrkesfisket i sötvattensområdet och fritidsfisket omfattas inte av EU:s föreskrifter. Det åligger dock Sverige att i den nationella lagstiftningen tillse att detta fiske inte sker i strid mot EU:s föreskrifter.

Förutom de av EU införda regleringarna får således medlemsstaterna själva utfärda bestämmelser angående fiskets bedrivande. De nationella bestämmelserna får dock bara innebära en skärpning av EU:s bestämmelser och får endast avse lokala fiskbestånd eller enbart tillämpas för det egna landets fiskare. Dessa bestäms i första hand av riksdag och regering. I Sverige är Fiskeriverket ansvarigt för fiskerinäringen och enda regel-föreskrivande myndighet för fisket. De lokala länsfiskestadgorna som beslutades av länsstyrelserna är numera borttagna. Fiskeriverket ansvarar tillsammans med länsstyrelserna också för fiskeresursen genom insatser för fiske- och beståndsvård, kontroll m.m. Kontrollen till havs och i landningshamnarna sköts av Kustbevakningen.

I fiskelagen (SFS 1993:787) och förordningen om fisket, vattenbruket och fiskerinäringen (SFS 1994:1716) ges de grundläggande föreskrifterna om rätten till fiske, fiskets bedrivande, redskapsbegränsningar, yrkesfiskelicens, strukturåtgärder, tillsyn m.m.. I Fiskeriverkets författningssamling (FIFS) finns de ytterligare föreskrifter som krävs för dessa författningars tillämpning.

plan för anpassning av fiskeflottan till den tillgängliga fiskeresursen. Planen gällde ursprungligen t.o.m. år 2001 men giltighetstiden har med motsvarande bantningskrav förlängts t.o.m. 2002. Den svenska flottan är indelad i segment beroende på storlek, fiskeinriktning och redskapstyp. Sverige har hittills till övervägande del uppfyllt de årliga nedskärningsmålen. Beträffande garnbåtar mindre än 12 meter finns för närvarande inga nedskärningskrav.

För att åstadkomma en minskning av flottan har bidrag utbetalats till fiskare som skrotat eller avregistrerat sitt fiskefartyg. Under föregående strukturprogramperiod 1995–1999 har skrotningspremien varierat mellan 12 000 kr och 8 000 kr per bruttoton

(BT). För att uppnå en högre bantningstakt höjdes premien tillfälligt under hösten 2001 till 18 000 kr per BT för samtliga segment utom fartyg under 12 meter som fiskar med passiva redskap (garn etc.). Bruttotonnaget är volymen av ett fartygs samtliga utrymmen. Ett bruttoton är ca 2,83 m³.

Utvecklingsprogrammet har resulterat i att om en fiskare avser att föra in ett nytt eller ett större fartyg i de segment som omfattas av nedskärningskrav måste det finnas outnyttjade/lediga bruttoton i detta segment.

Detta har gett upphov till en omfattande handel med ton vilken drivit upp priserna på begagnade fartyg. Man måste alltså köpa sig fiskerättigheterna. I stor omfattning är det fartyg från sydkusten som köpts upp av västkustfiskare som avregistrerat fartygen och använt tonnen till nya eller större fartyg. Denna omfördelning av ton från sydkusten till västkusten är i dag ett av de största problemen för sydkustfisket och diskuteras närmare i kapitel 3 avsnitt 3.3.

Fig. 7. Den svenska fiskeflottans segmentindelning och nedskärningskrav enligt FUP IV enligt EU-kommissionens beslut om ändring 1999-06-14

Segment	Fartygstyp och fiske	Nedskärningskrav %	Mål i BT 31 dec 2001	Mål i kW 31 dec 2001	Mål i BT (aktivetsdagar) 31 dec 2001	Mål i kW (aktivetsdagar) 31 dec 2001
1	Fartyg mindre än 12 meter fiskande med passiva redskap	Inga nedskärningskrav	7 974	92 328	–	–
2	Räktrålare	2,2%	5 496	23 044	–	–
3	Fartyg fiskande med vad eller trål efter pelagiska arter t.ex. sill och makrill	0,5%	23 256	83 586	–	–
4	Bottentrålare fiskande efter demersala och bentiska arter t.ex. torsk, plattfisk och havskräfta	26,4%	11 841	49 741	1 656	6 956
5	Fartyg 12 meter eller större fiskande med passiva redskap efter torsk	18,4%	2 330	11 884	–	–
6	Fartyg 12 meter eller större fiskande med passiva redskap efter lax	26,1%	262	1 273	–	–
Totalt			51 159	261 857	1 656	6 956

Källa: Fiskeriverket

2.4.4 • Tillgången till fiskevatten

Förutom nämnda begränsningar i fisket är givetvis tillgången till fiskevattnen d.v.s. den juridiska rätten att fiska i vattnen, av betydelse. Det har också framgått att grundprincipen är att fisket inom EU:s vatten är gemensamt för medlemsstaterna.

För fisket i svenska vatten gäller att i *allmänt vatten* (utanför 300 m från land eller utanför 3 m djupkurva om denna sträcker sig längre ut) är fisket i princip fritt för alla svenskar. För utsträckning av fasta fiske-redskap t.ex. bottengarn, på allmänt vatten krävs dock tillstånd av länsstyrelsen. Att fisket är fritt innebär i detta sammanhang att man har rätten att fiska men man måste ändå följa gällande bestämmelser angående redskap, minimimått, fredningstider etc.

I *enskilt vatten* (innanför ovannämnda gräns) varierar bestämmelserna. På kuststräckan norr om Falsterbo fyr är endast ostronfisket förbehållet fiskerättsägaren. Här får således även fisket med fasta redskap ske utan tillstånd av fiskerättsägaren, dock krävs ett tillstånd av länsstyrelsen. Längs Skånes östra och södra kust är allt fiske fritt i det enskilda vattnet med undantag av fisket med fasta redskap som kräver fiskerättsägarens tillstånd. I Blekinge får man i enskilt vatten, längs länets sydkust, utan lov fiska med handredskap, nät, långrev och tobisnot. Snörpvad är tillåtet på vattendjup över 6 meter. Norr om Torhamns udde får man endast fiska med handredskap (t.ex. spö eller pilk), långrev och sillgarn.

2.4.5 • Tillsynen och kontrollen

Tillsynen och kontrollen av fiskeföreskrifterna är mycket viktig för beståndsvärden och för att fisket skall ske på samma villkor för samtliga fiskare.

Kustbevakningen är ansvarig myndighet i Sverige för tillsynen och kontrollen av fisket. Tillsynen sker till havs med patrullbåtar och flygplan och i hamnarna görs landningskontroller. Bland Kustbevakningens viktigaste tillsynsuppgifter inom fisket kan nämnas kontroll av att bestämmelser om fiskeförbud, maskstorlekar i garn och trålar, minimimått på fisk och bifångster i fisket efterlevs.

Fiskeriverkets tillsynsuppgifter är, förutom att utfärda föreskrifter, att bistå Kustbevakningen med nödvändig information samt att kontrollera loggboksuppgifterna d.v.s. de uppgifter om fångster och fiskeansträngningar som varje licensierad fiskare är skyldig att lämna.

Att ha den juridiska rätten att fiska är ingen garanti för tillträde till fiskeplatserna. På grund av en ökad konkurrens om goda fiskeplatser har konflikterna inom fisket ökat. I södra Östersjön är konkurrensen om fiskeplatserna ofta stor. En del östersjöstater som inte är med i EU har enligt avtal rätt att fiska en del av sin torsk-kvot i EU:s vatten. Den ökade trängseln har resulterat i flera intermezzon och bråk om de mest givande fiskeplatserna även med svenska båtar inblandade. Detta problem har tagits upp i förhandlingarna med de aktuella länderna och vissa restriktioner har införts.

Inom garnfisket efter torsk sätts ofta nya garn ut direkt efter det att de tidigare har vittjats. Detta görs för att fiskaren inte skall förlora sin fiskeplats till någon annan fiskare. Garn sätts även över tidigare satta garn vilket leder till irritation hos de inblandade. Detta förekommer i såväl Östersjön som Öresund. Orsaken är att allt fler garn används per fiskare och att fisket har koncentrerats till de områden där torsk förekommer i tillräcklig omfattning. Den ökade garnmängden innebär även att garn sätts på platser där det enligt tradition enbart bedrivits trålfiske. Detta medför att garn körs över av trålare med stora förluster för garnfiskaren som följd. Risk finns även att dessa garn förloras men ändå står kvar och fiskar under lång tid.

Länsstyrelsen förordnar fisketillsynsmän vars uppgift i första hand är att kontrollera det kustnära fisket och fisket i inlandsvattnen.

För att möjliggöra kontroll av fisket finns särskilda föreskrifter om hur denna skall utföras samt krav på att fiskaren skall anmäla olika händelser till Kustbevakningen. Som exempel kan nämnas att yrkesfiskare som landar osorterad fångst av sill och skarpsill skall anmäla planerad lossning till Kustbevakningen två till fyra timmar före ankomst i hamn.

2.5 • FISKEFLOTTAN OCH FISKAREKÅREN

2.5.1 • Fiskeflottan

2.5.1.1 • Allmänt

Den svenska fiskeflottan bestod år 2000 av nästan tvåtusen fartyg. Den utgör därmed ca 2% av EU:s flotta som 1998 bestod av knappt 100 000 fartyg.

Den svenska flottan utgörs huvudsakligen av ett stort antal regionalt anpassade flottor bestående av mindre fartyg som främst opererar i sitt närområde och som landar sina fångster i, eller i närheten av, hemmahamnen. Den regionala flottan landar till övervägande del sin fångst till humankonsumtion. Det regionala fisket har ofta stor betydelse för sysselsättning och näringsliv i skärgårdsområden och kustbygder.

Förutom de regionala flottorna förekommer en rörlig flotta av större fartyg, som huvudsakligen har sin hemmahamn på västkusten. Dessa fiskar i samtliga tillgängliga fiskevatten och riktar sitt fiske mot flera arter och fiskbestånd. En del sådana fartyg är specialiserade på fiske efter pelagiska arter, andra fiskar huvudsakligen efter bottenlevande fisk. En stor del av fångsterna i det pelagiska fisket utgörs för närvarande av skarpsill och mindre sill som används till djurfoder.

2.5.1.2 • Fiskefartygens antal och längd

Fiskeflottan i Blekinge och Skåne bestod den 31 dec. år 2000 av totalt 472 fartyg. Av dessa var 418 (89%) under 12 meters längd (båtar) och resterande 54 (11%) 12 meter och däröver (skepp). Det småskaliga kustfisket är alltså klart dominerande vad avser antalet fartyg i sydkustflottan. Fartygen ägs nästan uteslutande av de per-

soner som är aktiva i fisket. Flottan fördelar sig inom sydkusten på de olika kuststräckorna enligt fig. 8.

Generellt sett är sydkustflottan spridd på ett stort antal hamnar, se avsnitt 2.7 om fiskehamnarna, men det större tonnaget är klart koncentrerat till Simrishamn, Sölvesborg och Karlskrona.

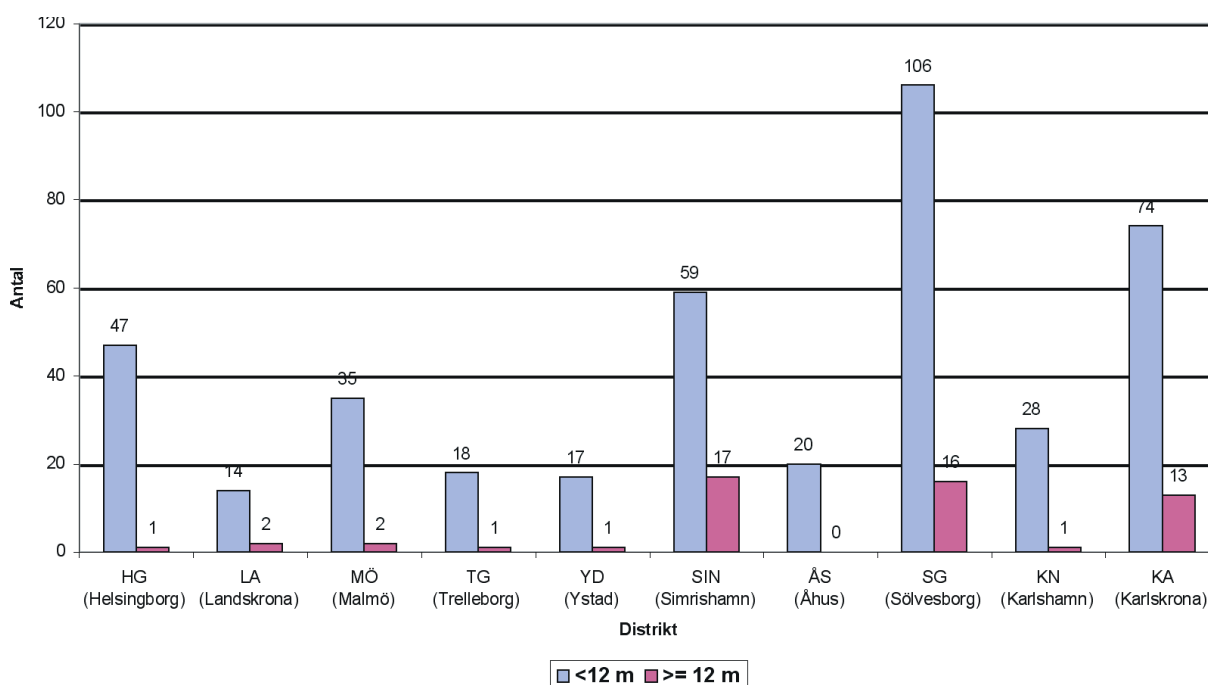
Under de senaste två decennierna har den svenska fiskeflottan genomgått en kraftig förändring som också varierat mellan de olika kuststräckorna.

Tabellen i fig. 9 visar antalet fartyg av olika längd fördelade på Sveriges kuststräckor åren 1979, 1985, 1990, 1995, 1996 och 1999. Med västkusten avses Västra Götalands samt Hallands län. Med sydkusten avses Skåne och Blekinge län. Med södra ostkusten avses Kalmar, Gotlands, Östergötlands, Södermanlands, Stockholms och Uppsala län. Med norra ostkusten avses Gävleborgs, Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län. (De procentuella förändringarna i tabellen är beräknade per kuststräcka och avser alltså inte procentenheter i förhållande till hela flottan.)

Som framgår av fig. 9 har antalet fiskefartyg längs samtliga kuststräckor sammantaget minskat kraftigt under perioden. En viss ökning av båtar på västkusten och skepp på syd- och norra ostkusten kunde noteras under senare halvan av 80-talet då torskfisket var som störst.

Under 90-talet har antalet fiskefartyg i hela riket minskat med 2 161 st. från 4 129 utgörande 52%. Minskningar har skett på alla kuststräckor och omfattar båda längdklasserna. Sydkusten skiljer sig inte från

Fig. 8. Antal fiskefartyg hemmahörande på sydkusten fördelade på tulldistrikt per den 31 dec. 2000

Källa: Fiskeriverket

Fil: Fartyg tulldistrikt sydkusten.xls

Fig. 9. Antal fartyg (båtar och skepp) 1979-31 dec. 2000 fördelade på olika kuststräckor

Kuststräcka:	Västkusten		Sydkusten		Södra Ostkusten		Norra Ostkusten	
	<12 m	>=12 m	<12 m	>=12 m	<12 m	>=12 m	<12 m	>=12 m
31 dec 1979	1 509	322	999	95	1 681	91	1 295	23
1 jan 1985	1 292	316	906	99	1 259	85	674	26
Förändring antal 1979–1985	-217	-6	-93	+4	-422	-6	-621	+3
Förändring procent 1979–1985	-14%	-2%	-9%	+4%	-25%	-7%	-48%	+13%
1 jan 1990	1 719	285	791	114	753	86	337	44
Förändring antal 1985–1990	+427	-31	-115	+15	-506	+1	-337	+18
Förändring procent 1985–1990	+33%	-10%	-13%	+15%	-40%	0%	-50%	+69%
1 jan 1995	737	267	599	75	439	83	297	43
Förändring antal 1990–1995	-982	-18	-192	-39	-314	-3	-40	-1
Förändring procent 1990–1995	-57%	-6%	-24%	-34%	-42%	-3%	-12%	0%
31 dec 1999	590	235	422	55	334	47	256	29
Förändring antal 1995–1999	-147	-32	-177	-20	-105	-36	-41	-14
Förändring procent 1995–1999	-20%	-12%	-30%	-27%	-24%	-43%	-14%	-33%
Förändring antal 1990–1999	-1 129	-50	-369	-59	-419	-39	-81	-15
Förändring procent 1990–1999	-66%	-18%	-47%	-52%	-56%	-45%	-24%	-34%
Förändring antal 1979–1999	-919	-87	-577	-40	-1 347	-44	-1 039	+6
Förändring procent 1979–1999	-61%	-27%	-58%	-42%	-80%	-48%	-80%	+26%
31 dec 2000	598	236	418	54	327	45	249	27
Förändring antal 1999–2000	+8	+1	-4	-1	-7	-2	-7	-2
Förändring procent 1999–2000	+1%	0%	-1%	-2%	-2%	-4%	-3%	-7%

Källa: SCB och Fiskeriverket

riksgenomsnittet. Totalt har här under denna period 428 fartyg utgörande halva antalet i sydkustflottan försvunnit. Trots detta har sydkustens andel av flottans totala numerär ökat från ca 22% till ca 24% under 90-talet. Förvånande är kanske även att västkustens andel av fiskeflottans totala numerär under perioden minskat från 49% till 42%.

Vid tolkningen av dessa siffror måste beaktas att underlaget för beräkningen av antalet fartyg före och efter 1994 skiljer sig beroende på införandet av fartygstillstånden. Förändringarna kan därför till viss del tillskrivas denna faktor. Tidigare beräkningar omfattade i större utsträckning även mindre båtar som endast delvis användes i yrkesfiske.

Vid en jämförelse med andra kuststräckor kan också konstateras att under 90-talet har antalet båtar (fartyg under 12 meters längd) minskat mest på västkusten (minus 66%) och minst på norra ostkusten (minus 24%). På sydkusten har antalet minskat med 47%. Detta förklarar västkustens minskade andel av flottans totala numerär. Den stora minskningen av båtar på västkusten ligger dock främst på båtar mindre än 8 m under första halvan av 90-talet. Detta beror förmodligen på den nya fiskelagens och fartygstillståndens införande som minskade det omfattande husbehovsfisket.

Ser man enbart till skeppen (fartyg 12 meter och längre) har dessa i hela riket under 90-talet minskat med 163 st. från 529 motsvarande 31%. Här märks alltså en lägre procentuell minskning än beträffande den totala numerären. Flest skepp har försvunnit på sydkusten både i antal (minus 59 st.) och i andel (minus 52%). I antal har norra ostkusten den lägsta minskningen (minus 15 st.) och procentuellt har väst-

kusten den lägsta minskningen (minus 18%). Skeppens andel av flottans totala numerär har ökat från 13 till 19%. Västkustens andel av antalet skepp har samtidigt ökat från 54 till 64%.

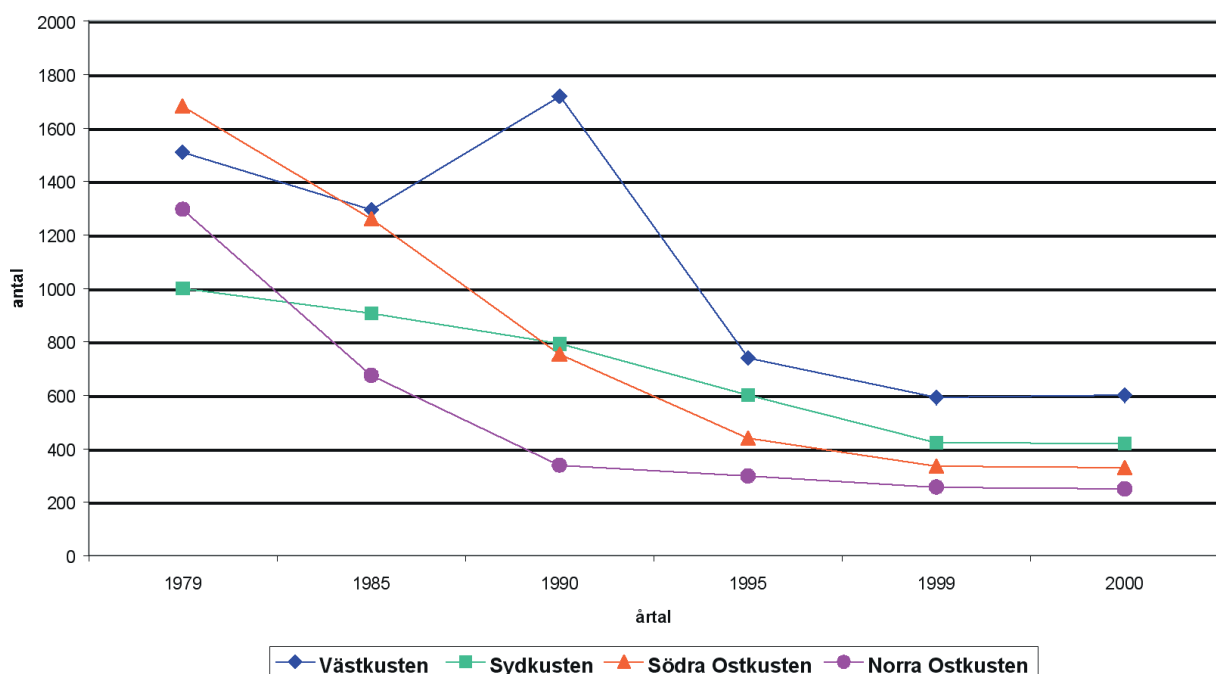
Sammanfattningsvis kan konstateras att flottan under 90-talet utvecklats mot färre men längre fartyg varav de längre fartygen en stigande andel hör hemma på västkusten. Samtidigt uppvisar sydkusten den största minskningen av antalet skepp. De senaste tillgängliga officiella siffrorna per den 31 dec. 2000 visar att denna utveckling fortsatt under år 2000 men att nedgången under året var störst på ostkusten.

Fig. 9 illustreras i följande diagram i fig. 10–13 över de olika kuststräckorna.

Sedan september 1994 är det nödvändigt att ha av Fiskeriverket beviljat fartygstillstånd för att bedriva yrkesmässigt fiske med fartyg längre än 5 m. Fig. 14 visar utvecklingen av antalet fartygstillstånd i Blekinge och Skåne.

Här noteras en särskilt stark minskning under senare år i Skåne län. Denna kan till viss del antagas bero på det stora antalet s.k. avvecklingslicenser som gavs i dåvarande Malmöhus län i samband med den nya fiskelagens införande 1994. Licenserna gavs till deltids- och fritidsfiskare som investerat stora belopp i fiskebåtar och utrustning men som inte kvalificerade sig för yrkesfiskelicens då de hade annat heltidsarbete eller inte kunde redovisa en tillräckligt stor deklarerad inkomst av fiske. Licenserna motiverades med att dessa personer skulle ges en skälig tid att avveckla sitt fiske och gavs med en begränsad giltighetstid i förhållande till investeringens storlek. De sista avvecklingslicenserna löpte ut 1999.

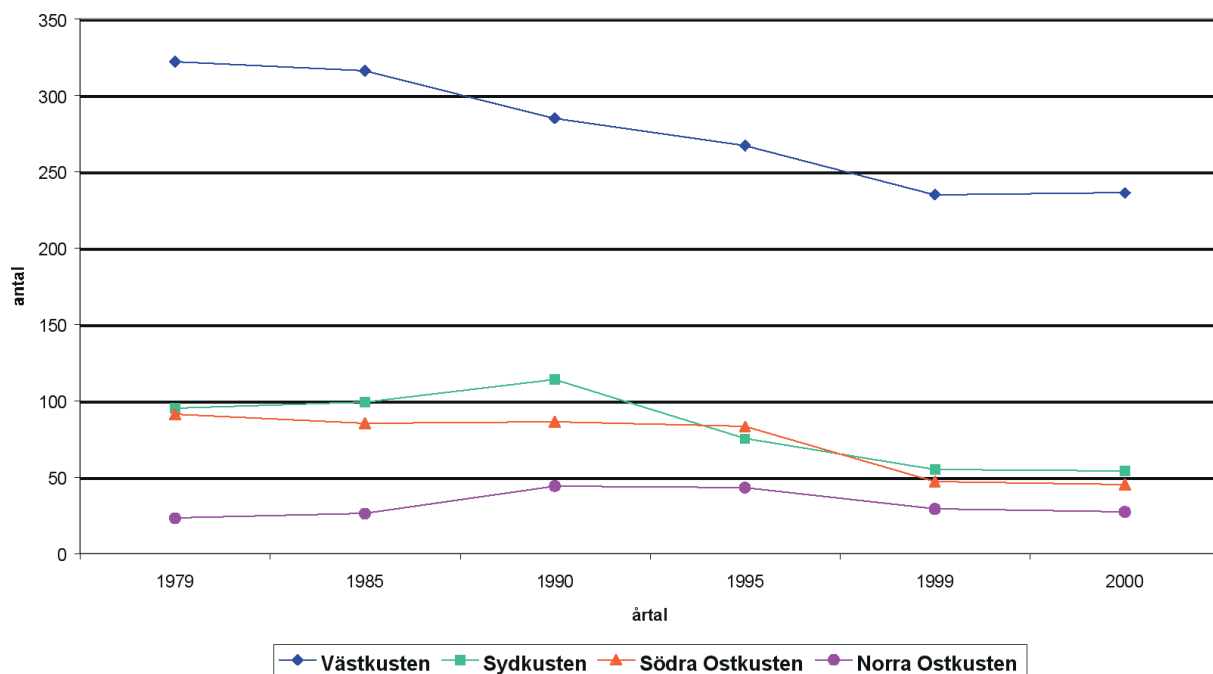
Fig. 10. Förändring av antal fartyg under 12 meter

Källa: SCB och Fiskeriverket

Fil: Antal fartyg 78-99.xls

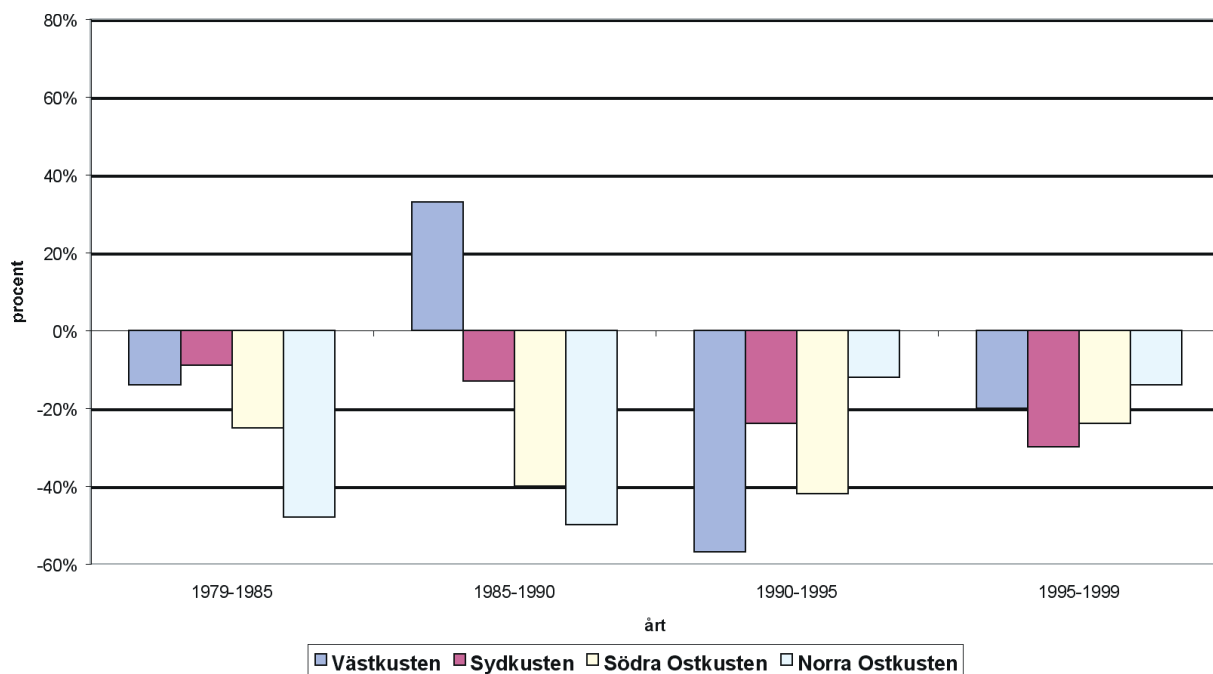
Fig. 11. Förändring av antal fartyg 12 meter och längre

Källa: SCB och Fiskeriverket

Fil: Antal fartyg 78-99.xls

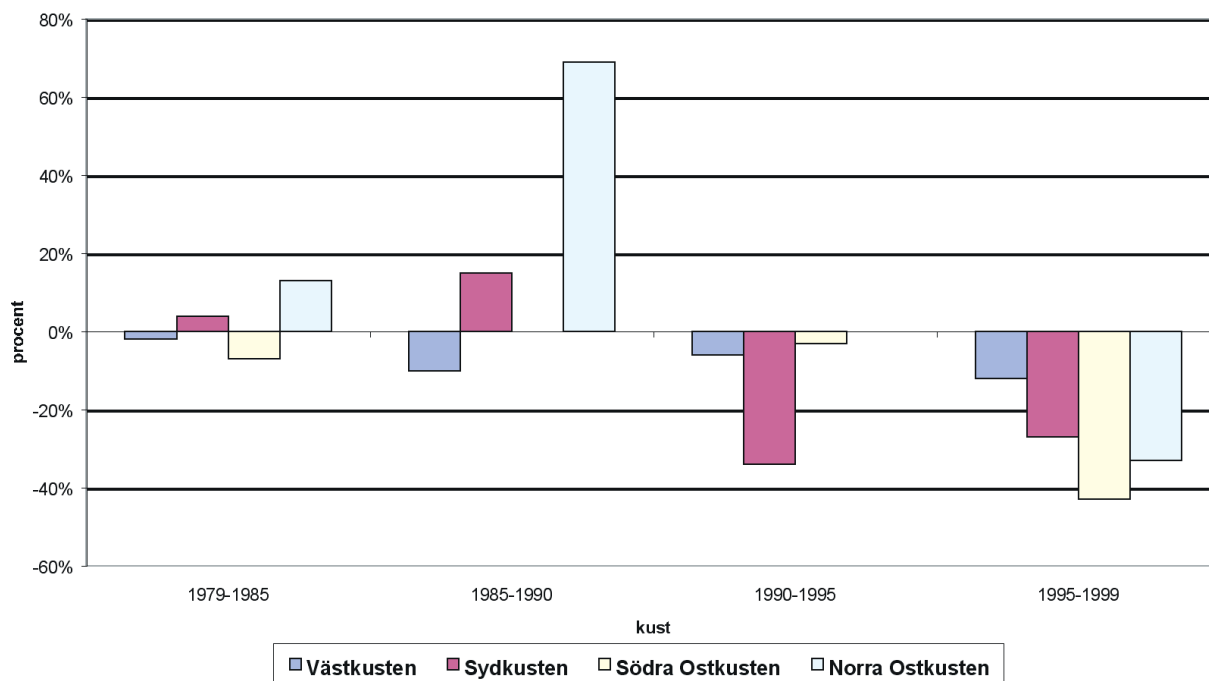
Fig. 12. Procentuell förändring per tidsintervall av antal fartyg under 12 meter

Källa: SCB och Fiskeriverket

Fil: Antal fartyg 78-99.xls

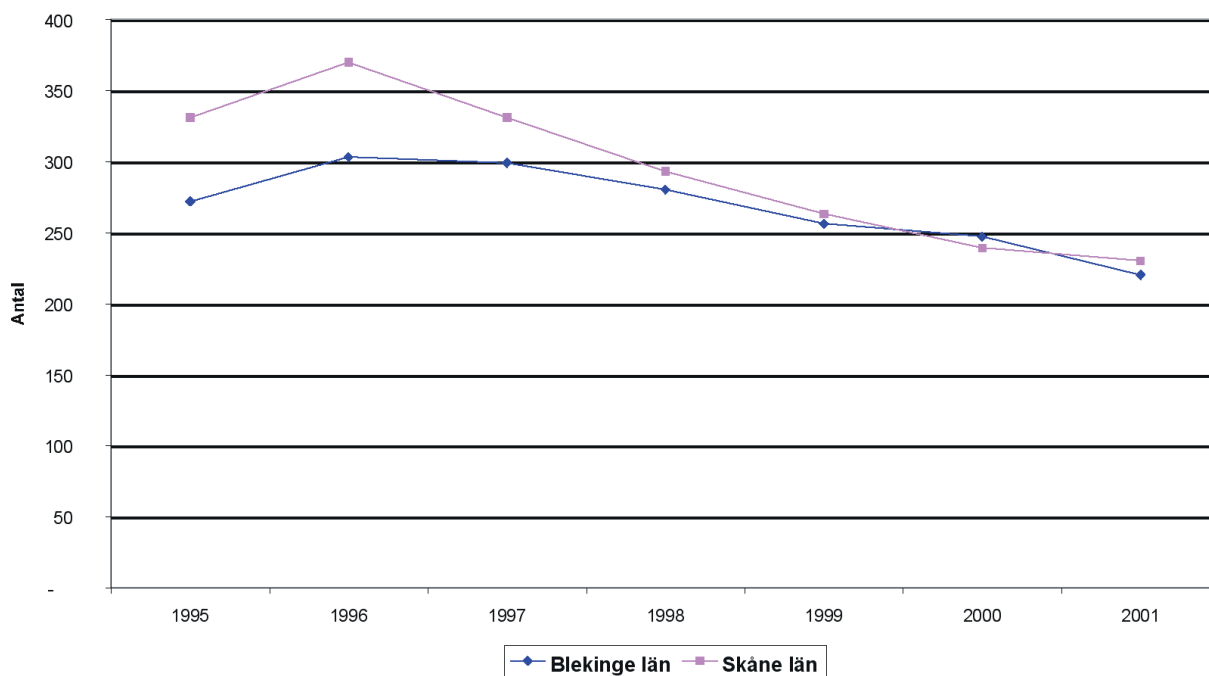
Fig. 13. Procentuell förändring per tidsintervall av antal fartyg 12 meter och längre

Källa: SCB och Fiskeriverket

Fil: Antal fartyg 78-99.xls

Fig. 14. Antal fartygstillstånd i Blekinge och Skåne 1995–2001

Källa: Fiskeriverket

Fil: fartygslic95-99allalän.xls

2.5.1.3 • Fiskefartygens bruttotonnage

Förutom fiskefartygens antal och längd är det intressant att även studera flottans bruttotonnage. Att även beakta tonnaget ger en mera fullständig bild av flottans fångstkapacitet. Som tidigare nämnts är bruttotonnaget ett volymmått.

Tabellen i fig. 15 visar bruttotonnageutvecklingen beträffande de längre fiskefartygen (skeppen) på de olika kuststräckorna under åren 1985 till 1999. Observera att värdena för de olika åren inte är exakt jämförbara då en ändring skett i beräkningsgrunden av tonnaget i och med EU-inträdet. Detta innebär att samtliga fartyg måste mätas om enligt ett nytt mät-system som i de flesta fall medför att tonnaget ökar. Alla fartyg i den svenska flottan är ännu inte ommätta. (De procentuella förändringarna i tabellen är beräknade per kuststräcka och avser alltså inte procentenheter i förhållande till hela flottan.)

Skeppens sammanlagda bruttotonnage har under 90-talet ökat med 2 805 bruttoton på västkusten samtidigt som de minskat på övriga kuststräckor med 5 997 ton, en total minskning i hela riket med 3 192 ton motsvarande 7%. Detta kan jämföras med den numerära minskningen av skeppen på 31%. Västkustens andel av skeppens sammanlagda bruttotonnage har under perioden ökat från 68 till 80% medan sydkustens andel minskat från 20 till 12%.

På sydkusten ökade fiskeskeppens bruttotonnage med 34% under slutet av 80-talet för att sedan minska

med 42% under 90-talet. Minskningen av tonnaget är där dock under det senaste decenniet lägre än minskningen av antalet skepp (52%, se fig. 9). På södra och norra ostkusten har bruttotonnaget under 90-talet minskat med ca 40% vilket är ungefär lika med minskningen av antalet fartyg. Avvikelse uppvisar västkusten där skeppens bruttotonnage ökat med 9% under den senaste tioårsperioden. Ökningen är där störst under senare halvan av 90-talet. Samtidigt har som tidigare nämnts antalet skepp på denna kuststräcka minskat med 18%.

Studium av skeppens bruttotonnageutveckling under 90-talet förstärker ytterligare den bild som framkommit i föregående avsnitt om flottans längd och numerär. Skeppens totala bruttotonnage har visserligen minskat (minus 7%) men inte i samma utsträckning som numerären (minus 31%). De återstående fartygen blir alltså allt större. En ökande andel av dessa fartyg har sin hemmahamn på västkusten. De senaste tillgängliga officiella siffrorna per den 31 dec. 2000 visar att skeppens totala bruttotonnage faktiskt ökade under år 2000 medan antalet skepp minskade något. Utvecklingen tycks alltså fortsätta som under 90-talet. Tonnageökningen har skett på västkusten och södra ostkusten. Sydkustens tonnage har däremot minskat med 6%.

Tabellen i fig. 15 illustreras i följande diagram i fig. 16 o 17 över de olika kuststräckorna.

Fig. 15. Bruttotonnage skepp 1985-31 dec. 2000 fördelade på olika kuststräckor

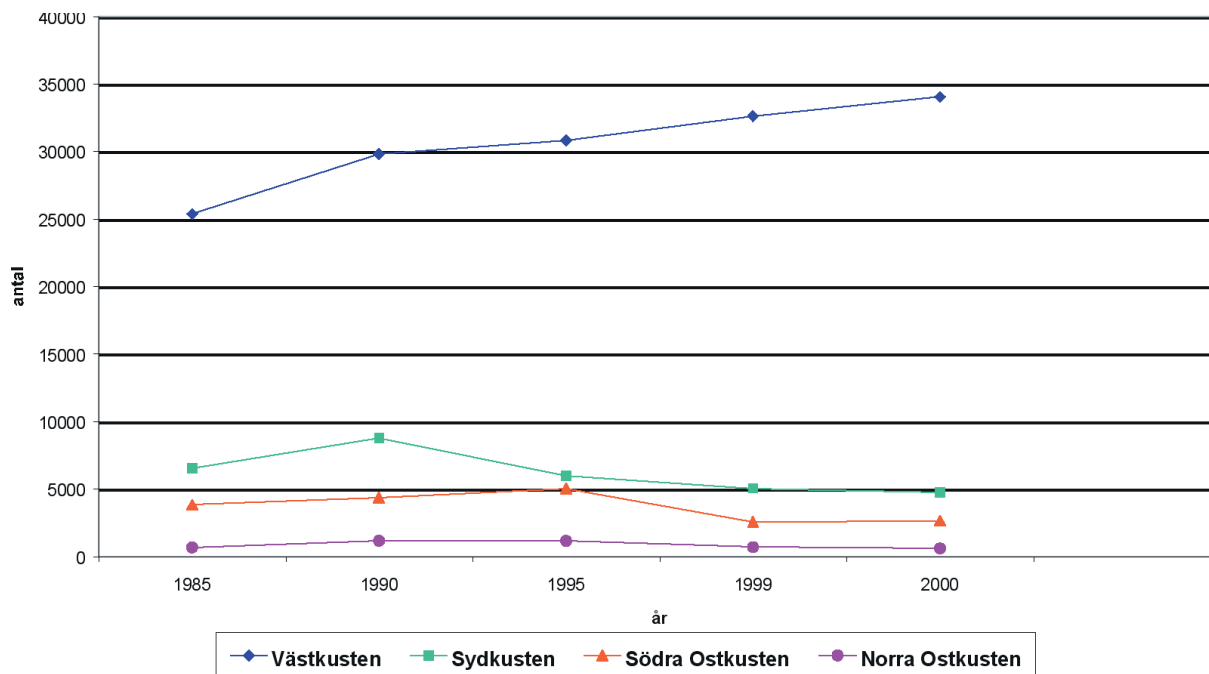
Kuststräcka:	Västkusten	Sydkusten	Södra Ostkusten	Norra Ostkusten
Längd	>=12 m	>=12 m	>=12 m	>=12 m
1 jan 1985	25 351	6 534	3 802	657
1 jan 1990	29 786	8 755	4 338	1 146
Förändring antal brt 1985-1990	+4435	+2 221	+536	+489
Förändring procent brt 1985-1990	+17%	+34%	+14%	+74%
1 jan 1995	30 798	5 978	4 986	1 137
Förändring antal brt 1990-1995	+1 012	-2 777	+648	-9
Förändring procent brt 1990-1995	+3%	-32%	+15%	-1%
31 dec 1999	32 591	5 035	2 530	677
Förändring antal brt 1995-1999	+1 793	-943	-2 456	-460
Förändring procent brt 1995-1999	+6%	-16%	-49%	-40%
Förändring antal brt 1990-1999	+2 805	-3 720	-1 808	-469

Tabellen fortsätter på nästa sida. →

Kuststräcka:	Västkusten	Sydkusten	Södra Ostkusten	Norra Ostkusten
Längd	>=12 m	>=12 m	>=12 m	>=12 m
Förändring procent brt 1990–1999	+9%	-42%	-42%	-41%
Förändring antal brt 1985–1999	+7 240	-1 499	-1 272	+20
Förändring procent brt 1985–1999	+29%	-23%	-33%	+3%
31 dec 2000	34 027	4 734	2 629	591
Förändring antal brt 1999–2000	+1 436	-301	+99	-86
Förändring procent brt 1999–2000	+4%	-6%	+4%	-12%

Källa: SCB och Fiskeriverket

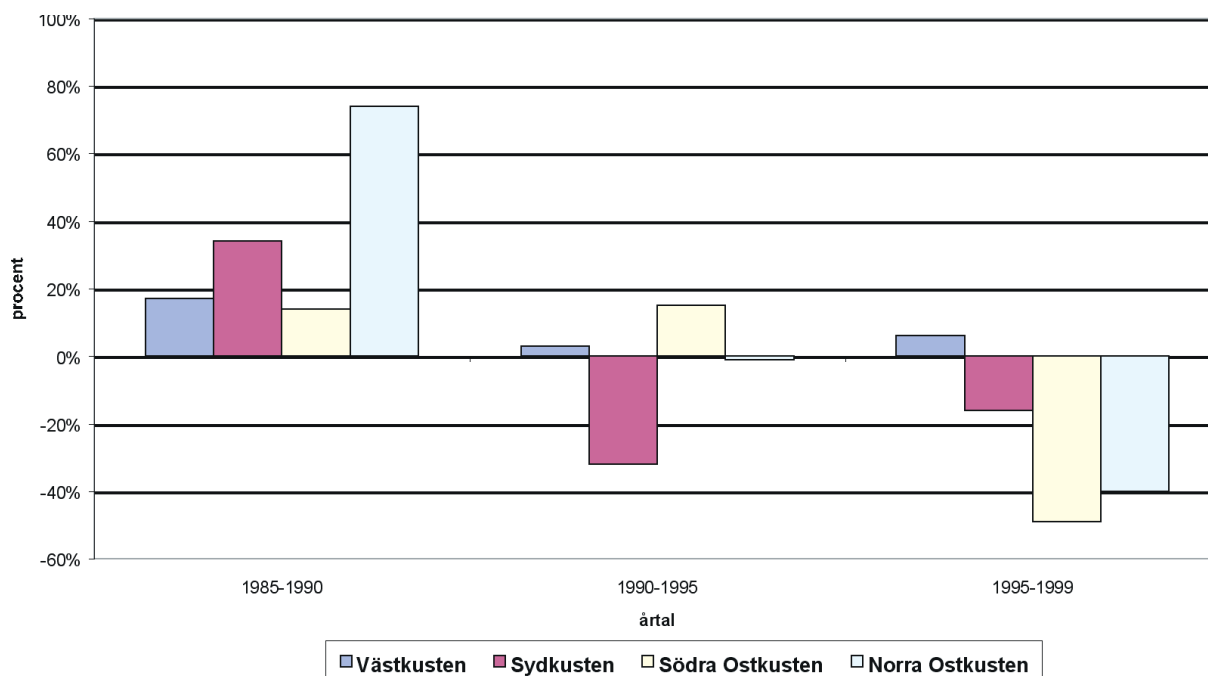
Fig. 16. Förändring av bruttotonnage fartyg 12 m och längre

Källa: SCB och Fiskeriverket

Fil: Antal fartyg 78-99.xls

Fig. 17. Procentuell förändring per tidsintervall av bruttotonnage fartyg 12 m och längre

Källa: SCB och Fiskeriverket

Fil: Antal fartyg 78-99.xls

2.5.1.4 • Fiskefartygens ålder

Jämförd med övriga Europas fiskeflottor är den svenska flottan förhållandevis ålderstigen. Genomsnittsåldern för fiskefartyg inom EU är 18 år. Enligt statistik från Fiskeriverket per den 31 dec. 2001 var medianåldern för svenska fiskefartyg som är 12 meter och längre 26 år och för mindre fartyg 21 år. Åldersfördelningen längs de olika kuststräckorna i Sverige framgår av fig. 18.

Här kan man generellt konstatera att ju större fartygen är desto äldre är de. Detta kan förefalla oväntat eftersom de senare årens nybyggnation huvudsakligen skett inom det större tonnaget. Förklaringen är ett antal stora fartyg av hög ålder.

Fig. 19 visar åldersfördelningen inom flottan i de olika tulldistrikten på sydkusten.

Även på sydkusten är de större fartygen genomsnittligt äldre vilket dock är mer förståeligt eftersom de senaste årens nybyggen på sydkusten endast varit mindre fartyg.

Det vanligaste byggmaterialet bland de större fiskefartygen är metall medan plast dominerar bland de mindre. På sydkusten finns dock fortfarande ett förhållandevis stort antal träfartyg.

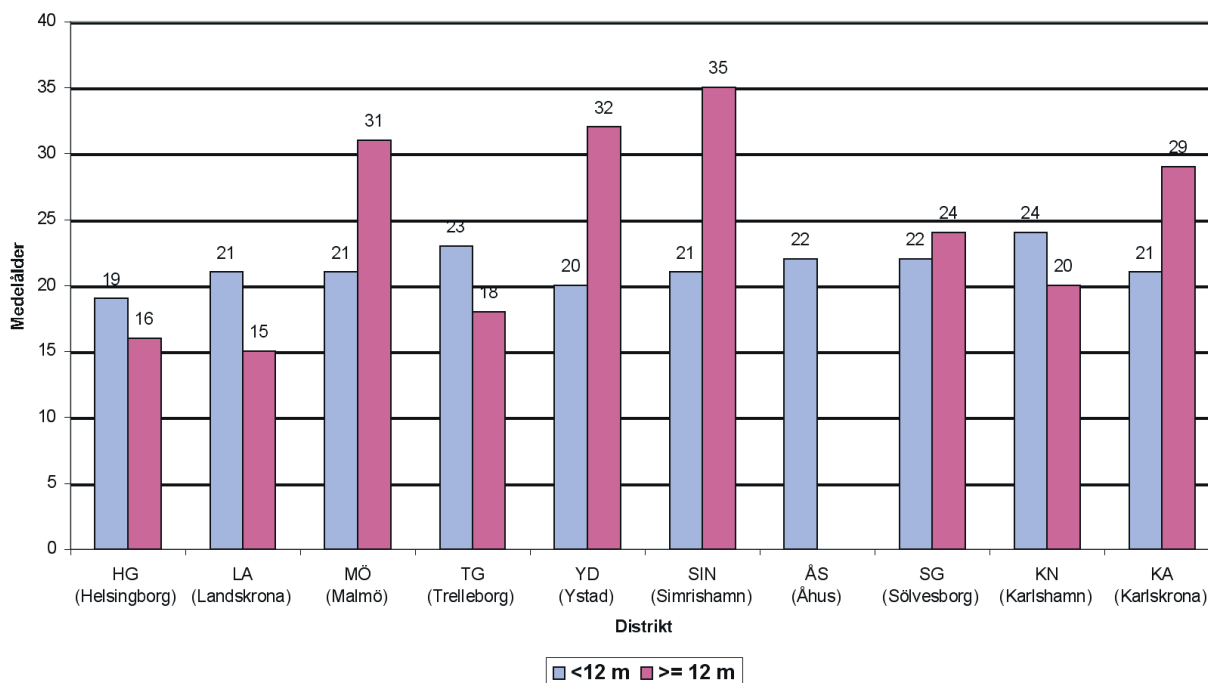
Sammanfattningsvis kan konstateras att den typiska sydkustbåten är en ca 20 år gammal garnfiskebåt av plast eller trä med en längd understigande 12 meter. I sydkustflottan finns även ett mindre antal större trålare som bedriver fiske efter torsk och sill för konsumtion samt ett visst foderfiske.

Fig. 18. Den svenska fiskeflottans medelålder fördelad på kuststräckor och längdklasser per den 31 dec. 2000 (medianvärde)

Fartyglängd	<10 m	10–11,99 m	12–17,99 m	18–23,99 m	>=24 m
Västkusten	21	18	21	23	30
Sydkusten	22	20	22	20	34
Södra ostkusten	24	31	40	38	35
Norra ostkusten	20	20	21	36	Inga fartyg

Källa: Fiskeriverket

Fig. 19. Medelålder för fiskerfartyg hemmahörande på sydkusten fördelade på tulldistrikt per den 31 dec. 2000 (medianvärde)

Källa: Fiskeriverket

Fil: Fartyg tulldistrikt sydkusten.xls

2.5.2 • Fiskarekåren

2.5.2.1 • Antalet yrkesfiskare

Som tidigare nämnts uppgick antalet saltvattensfiskare på sydkusten enligt senaste gjorda beräkningar per den 31 dec. 2000 till 567 st. varav i Blekinge 289 och i Skåne 278. I hela Sverige fanns vid denna tidpunkt totalt 2 562 saltvattensfiskare. Detta ger Blekinge och Skåne en andra respektive tredje plats efter Västra Götalands län (1 119) och före Hallands län (232) och Kalmar län (208). På sjätte plats kommer Gotlands län (84).

De kommuner på sydkusten som har flest yrkesfiskare är Sölvesborg med 135, Karlskrona med 117 och Simrishamn med 101. Dessa tre kommuner utgör alltså tillsammans hemort för hela 62 % av sydkustens fiskarekår.

I den historiska översikten i kapitel 1 har redogjorts för utvecklingen av antalet fiskare i Blekinge och Skåne från slutet av 1800-talet till 1960, se fig. 1 och 2. Fig. 20 belyser utvecklingen i hela riket från 1965 till 2000 och baseras på de periodvis gjorda s.k. fiskeriräkningarna samt Fiskeriverkets statistik för senare år. I dessa upptas även yrkesfiskare utan yrkesfiskelicens. I siffrorna ingår ej sötvattensfiskare.

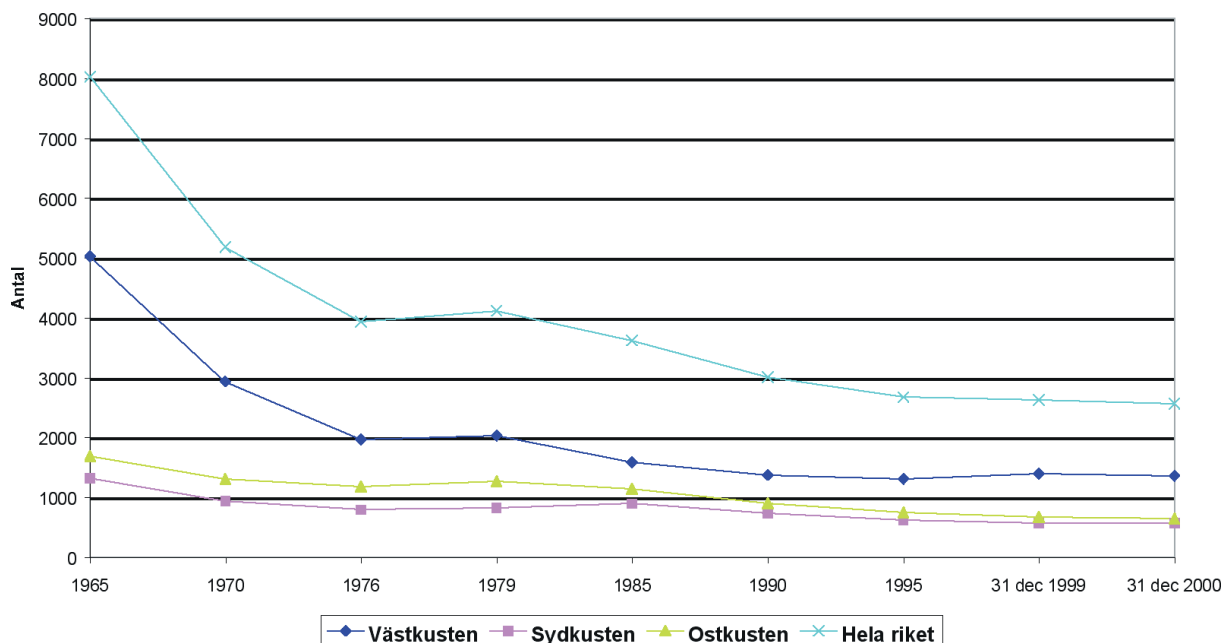
I hela riket har antalet yrkesfiskare minskat kraftigt sedan 1965, från över 8 000 till 2 562 vid periodens slut. Den största minskningen skedde från slutet av 60-talet till mitten av 70-talet som var en period med sjunkande fångster och ökande rationalisering. Under denna tid var det särskilt på västkusten som antalet minskade.

Med undantag av åren kring mitten av 80-talet, då torskfisket blomstrade, har antalet fiskare på sydkusten minskat och uppgår nu till mindre än hälften av antalet år 1965. Minskningen eskalade under 90-talet då sydkustfiskarna minskade med 23 %. I hela riket har kåren under samma period minskat med 12,5 %.

De senaste årens utvecklingen i Blekinge och Skåne illustreras även i fig. 21 som avser beviljade yrkesfiskelicenser.

Här verkar dock framgå en annan utveckling. Studerar man siffrorna under 80- och 90-talen förefaller det som om antalet fiskare i Blekinge och Skåne inte minskat under perioden som helhet. Antalet tycks lika stort nu som i mitten av 80-talet. Detta är dock siffror som är missvisande. Diagrammet visar *licensierade* yrkesfiskare och före 1994 var det inte obligatoriskt med licens för att få bedriva yrkesfiske. Licensen var endast en förutsättning för att kunna erhålla statligt stöd. 1994 års fiskelag, med införande av bestämmelser om redskapsbegränsningar för den som inte hade licens, medförde att många yrkesfiskare som tidigare inte brytt sig om att söka licens nu tvingades göra detta. Likaså var det, som konstaterats beträffande fartygstillstånden, många deltids- och fritidsfiskare som vid denna tid erhöll s.k. avvecklingslicens på två till fem år. Detta var särskilt förekommande i dåvarande Malmöhus län. Detta förklarar ytterligare den starka ökningen av licenser under mitten av 90-talet.

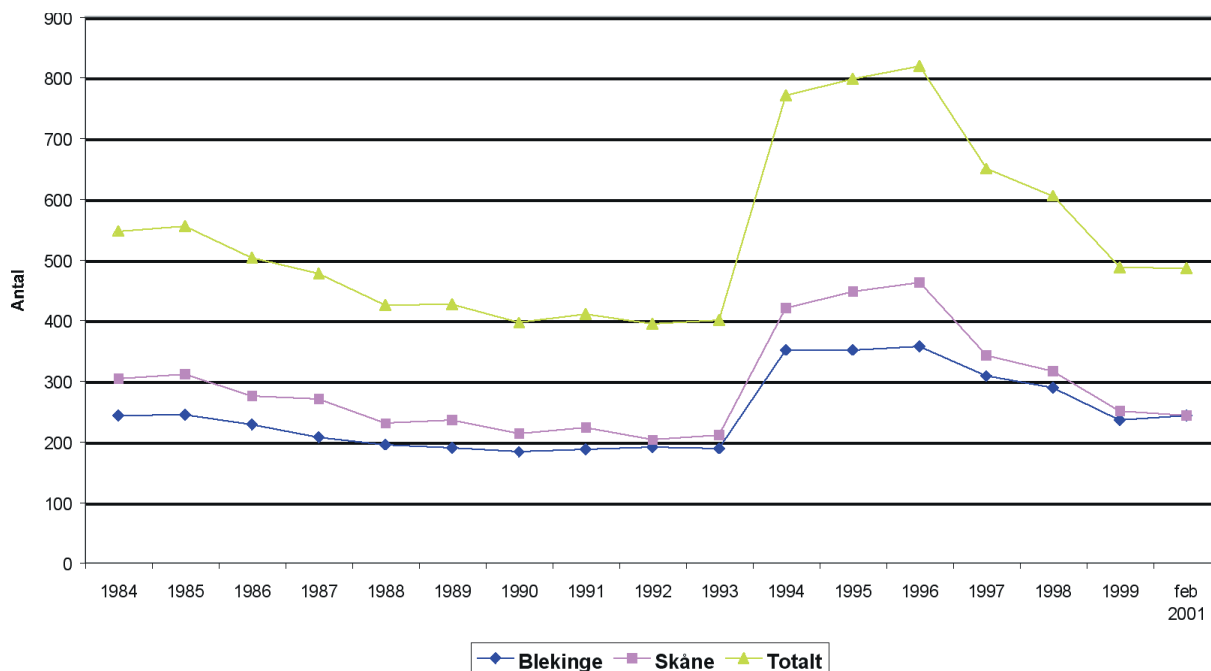
Fig. 20. Totala antalet yrkesfiskare på de olika kuststräckorna 1965 - 31 dec. 2000

Källa: SCB och Fiskeriverket

Fil: Fiskare Skåne o Blek enl fiskeriräkning.xls

Fig. 21. Antalet licensierade yrkesfiskare i Blekinge och Skåne 1984-2001

Källa: Fiskeriverket

Fil: Licfiskare Skåne o Blekinge 1984-2001 enl licensstatistik.xls

Fr.o.m. år 1996 började dock avvecklingslicenserna att upphöra och man kan skönja en nedåtgående trend beträffande antalet licenser fram till år 2000 då avvecklingslicenserna helt upphört. Det är emellertid inte endast dessa fiskare som försvunnit. Eftersom andelen fiskare som har licens är större nu än under perioden före 1994 borde, om inte antalet fiskare minskat, antalet licenser vara högre idag än före fiskelagens införande. Att antalet är ungefär lika stort som i mitten av 80-talet indikerar därmed en minskning under perioden. Visserligen finns även idag ett antal fiskare som inte sökt licens då de inte behöver detta, eftersom de tjänstgör som lottkarlar eller fiskar med stöd av enskild rätt, men dessa utgör endast en mindre andel. Sannolikt är nedgången t.o.m. större än vad som kan utläsas av licenssiffrorna eftersom antalet licenser är en trög indikator på negativa förändringar. Licenserna ges på en viss tid, oftast fem år. Den som slutar yrkesfiska tidigare anmäler ofta inte detta utan behåller sin licens giltighetstiden ut och kan då utan redskapsbegränsning bedriva ett fiske vid sidan av sitt ordinarie arbete. Förändringarna av antalet yrkesfiskare syns därför inte direkt i licensregistret. Nedgången bekräftas ju också av föregående diagrams siffror från fiskeriräkningen.

2.5.2.2 • Yrkesfiskarnas åldersfördelning

Medelåldern hos Sveriges fiskare är hög och ökade mellan åren 1995 och 2000 från 44 till 47 år. I Blekinge och Skåne var den i februari 2001 48,7 år. Fiskarna i Blekinge är något äldre än de i Skåne. Medianåldern är 50 år i Blekinge och 48 år i Skåne. På västkusten är medelåldern ca 43 år.

Som framgår av fig. 22 är det en ganska jämn spridning på sydkusten mellan de yrkesverksamma i åldersgrupperna 31 till 65 år. Anmärkningsvärt är dock det låga antalet fiskare i åldersgrupperna 30 år och yngre. Det finns i de tre äldsta ålderskategorierna var för sig fler fiskare än i gruppen -25 år eller i gruppen 26–30 år. Det är således en mycket låg rekrytering av nya unga fiskare. Västkusten har en högre andel fiskare i de yngre ålderskategorierna.

2.5.2.3 • Yrkesfiskarnas könsfördelning

Yrkesfiskare är ett utpräglat manligt yrke. Endast 1 % av fiskarekåren utgörs av kvinnor. Totalt i Sverige fanns det den 31 dec. 2000 endast 27 kvinnliga yrkesfiskare varav 19 var saltvattensfiskare. I Blekinge och Skåne uppgick antalet till 5. Den låga andelen kvinnor förklaras säkerligen av att fisket fortfarande är en mycket fysiskt krävande sysselsättning även om en rad arbetsbesparande hjälpmedel tillkommit under senare år. Förr var det vanligt att kvinnorna hjälpte till med lossning, rensning och saluförande men detta förekommer inte längre. Orsakerna till detta har tidigare beskrivits i det historiska kapitlet. Fiskarhustrun idag har oftast ett eget yrke utanför fisket. Däremot är det inte ovanligt att det är kvin-

norna som sköter fiskeföretagets ekonomi och har hand om den dagliga bokföringen och betalningar etc.

2.5.2.4 • Kustfiskehushållens inkomster

En starkt bidragande orsak till den minskade rekryteringen av nya fiskare på sydkusten är förmodligen de ofta relativt låga inkomsterna och den hårda arbetsmiljön i kustfisket. Den osäkra miljön med hög risk för arbetsskador, den ofta långa arbetstiden och de höga investeringskostnaderna kan tyckas motivera en hög inkomst. Å andra sidan finns det trots detta inslag i yrket som många värdesätter högt, t.ex. friheten att vara sin egen eller att vistas i naturen, som gör att man är beredd att acceptera en lägre inkomst. Den ökade mekaniseringen har också gjort yrket lättare.

För att få en bild av yrkets ekonomiska villkor kan det inledningsvis vara intressant att studera fångst- och värdeutvecklingen per fiskare under de senaste decennierna.

Värdet av den av svenska fiskare under år 2001 landade fångsten i havsfisket uppgick enligt preliminära uppgifter till 1,174 miljarder kr i förstahandsledet vilket är en ökning från 955 miljoner år 2000. Den samlade fångstvikten var 298 000 ton vilket är en minskning från 332 000 ton år 2000.

Trots att antalet fiskare under de senare decennierna minskat har, som tidigare framgått, de totala fångsterna generellt sett ökat sedan början av 90-talet främst beroende på foderfisket. Fångstvärdet har trots de senaste årens minskande torskfångster hållits uppe genom främst höga priser på torsk och foderfisk. Under det senaste året har även ökade priser på konsumtions sill höjt värdet.

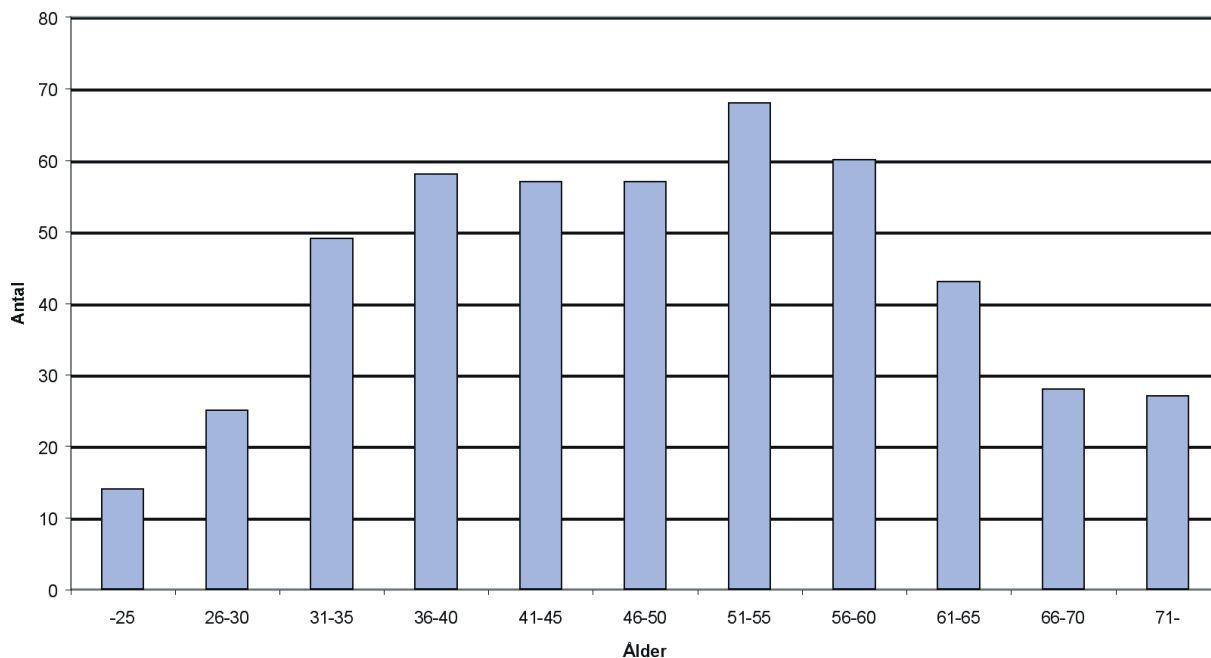
Fig. 23 visar fångstvikterna per yrkesfiskare sedan 1965.

Av sammanställningen framgår att en fiskare i dag i genomsnitt fångar ungefär tre gånger så mycket fisk som sin kollega för 35 år sedan. År 1965, som var ett år med historiskt sett mycket stora fångster, fångade 8 026 yrkesfiskare sammanlagt 368 000 ton fisk. År 2000 fångade 2 562 fiskare 332 000 ton. Fångstökningen per fiskare är en följd av det ökade foderfisket, men även den tekniska utvecklingen med effektivare fångstmetoder, ett ökat antal redskap och ett förmodligen ökat antal fisketimmer per fiskare. Några allmänna slutsatser avseende fångstutvecklingen per fiskare går dock inte att dra av dessa siffror då utvecklingen förmodligen skiljer sig avsevärt mellan de olika fiskeinriktningarna. T.ex. är produktivitetsförändringar svåra att bedöma inom fisket eftersom detta förutsätter att fisktillgången och fiskeansträngningen inte varierat mellan de olika åren.

Den genomsnittliga sydkustfiskaren fiskade under år 2000 48 ton, baserat på statistik från fångstmottagarna (se avsnitt 2.6.2.1 angående fångststatistik) vilket är avsevärt mindre än riksgenomsnittet.

Värdeutvecklingen per fiskare har dock inte hållit jämna steg med fångstutvecklingen:

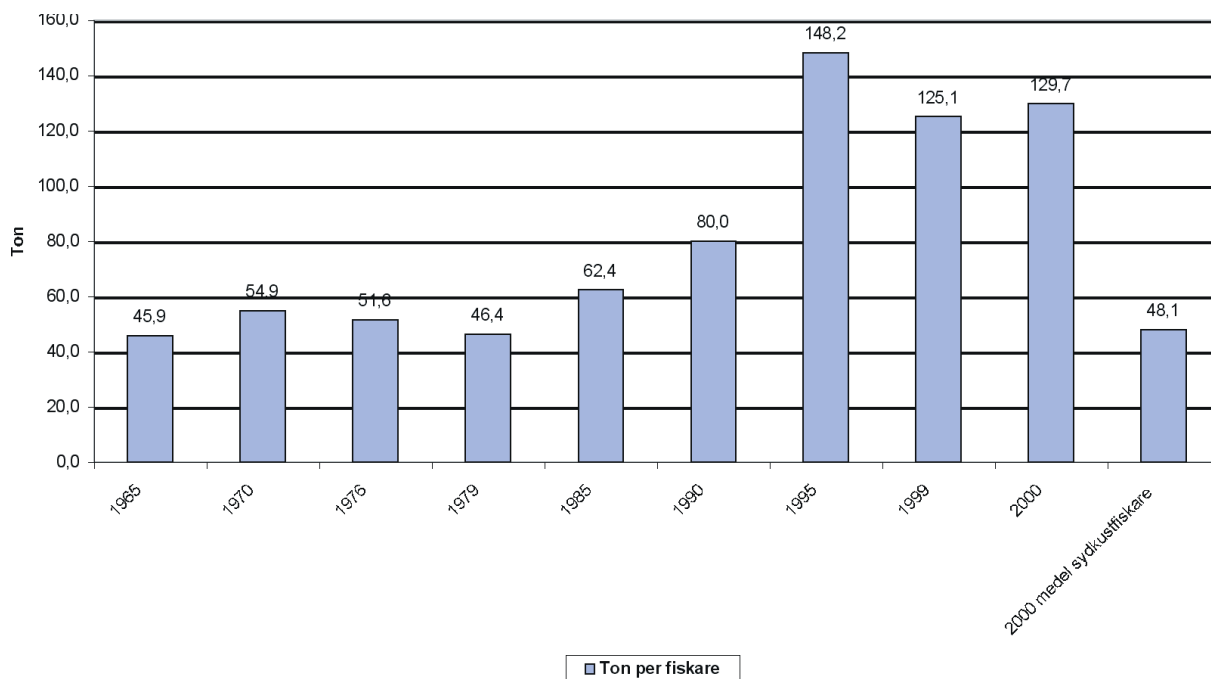
Fig. 22. Åldersfördelning licensierade yrkesfiskare i Blekinge och Skåne län, feb. 2001

Källa: Fiskeriverket

Filer: Fiskares alder sk o blek mars 01.xls, Licenser o farttillst Skåne per mars-2000.xls, Lic BLEK feb-01.xls

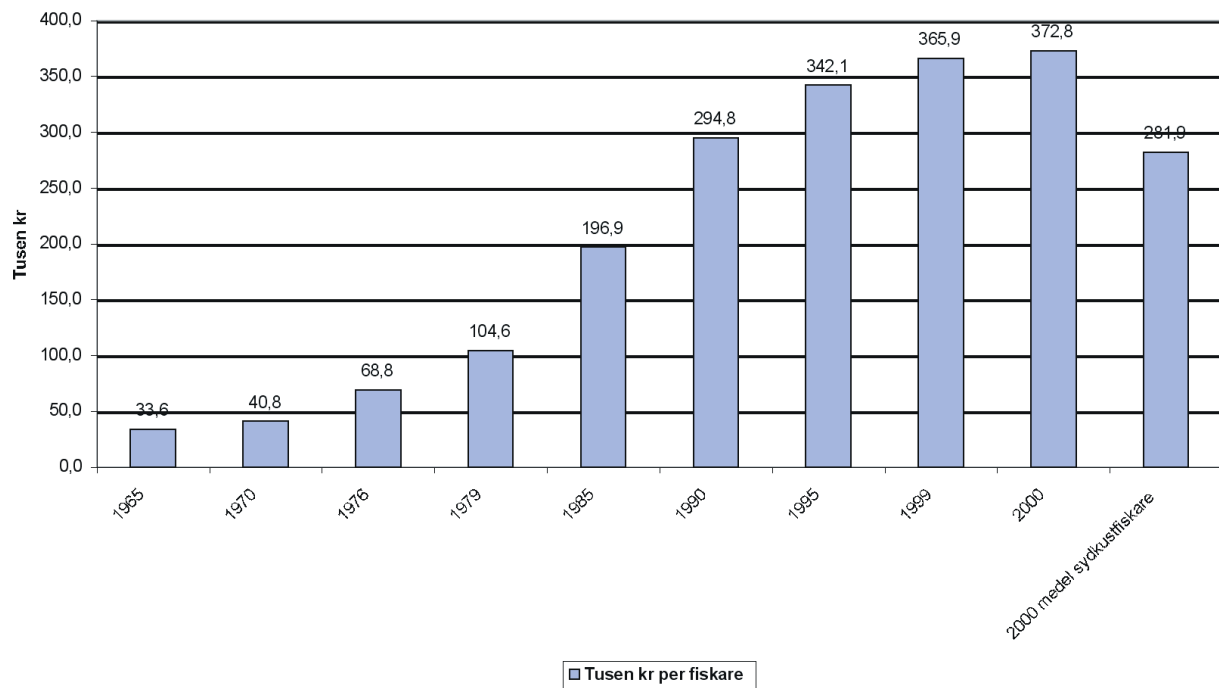
Fig. 23. Saltsjöfiskets fångstvikter per yrkesfiskare år 1965–2000

Källa: SCB:s landningsstatistik och Fiskeriverkets statistik

Fil: Fångst värde o vikt i förhållande till antal fiskare.xls

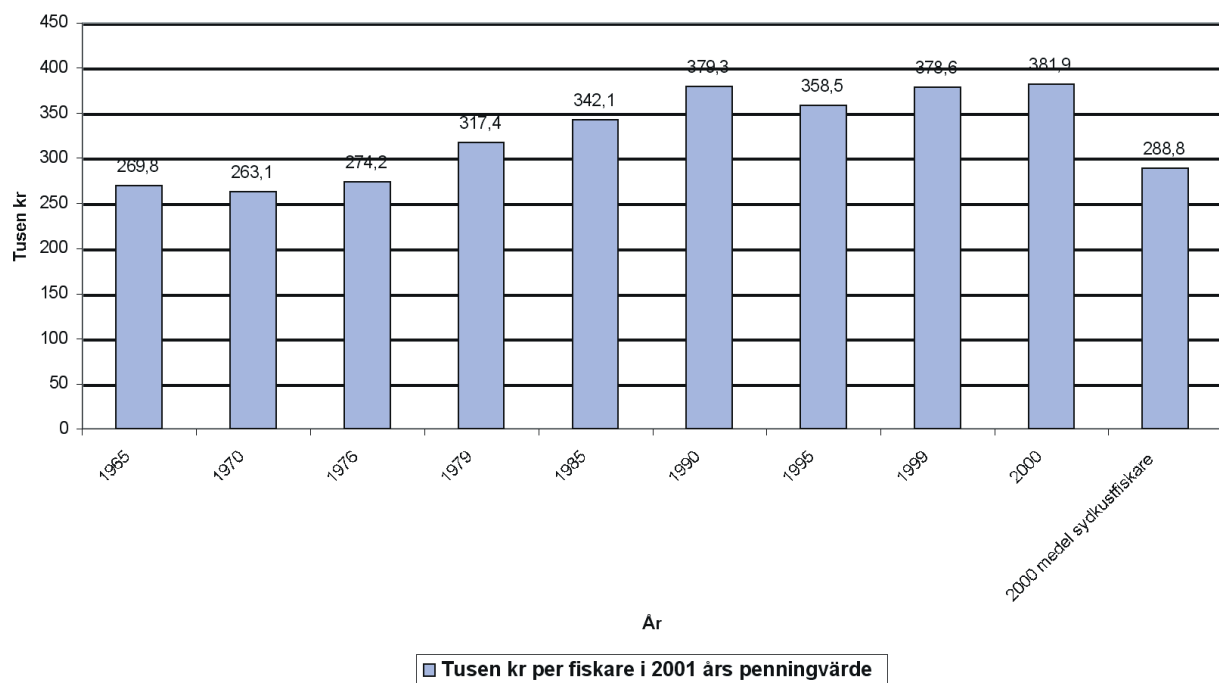
Fig. 24. Saltsjöfiskets fångstvärden per yrkesfiskare år 1965–2000, ej indexerade penningvärden

Källa: SCB:s landningsstatistik och Fiskeriverkets statistik

Fil: Fångst värde o vikt i förhållande till antal fiskare.xls

Fig. 25. Saltsjöfiskets fångstvärden per yrkesfiskare år 1965–2000, i 2001 års penningvärde

Källa: SCB:s landningsstatistik och Fiskeriverkets statistik

Fil: Fångst värde o vikt i förhållande till antal fiskare.xls

Ser man till värdet av fångsten per fiskare har i absoluta tal mer än en tiodubbling skett medan man om värdena indexerar finner att värdeökningen per fiskare, trots en tredubblad landning, endast varit ca 30 %, se fig. 24 och 25. Även värdemässigt ligger sydkustfiskaren under riksgenomsnittet, t.o.m. under riksgenomsnittet från 1979 och senare, men inte i samma höga grad som beträffande fångstvikten (25 % respektive 63 % lägre).

Det genomsnittliga fångstvärdet år 2000 kan tyckas ganska högt. Det ökade totala fångstvärdet år 2001, 1,174 miljarder kr, indikerar också en ytterligare höjning av värdet per fiskare. (Uppgifter angående antalet fiskare per 31 dec. 2001 är ännu ej publicerade.) Skattningen av fiskeresursen med allt större fartyg innebär dock allmänt sett att en större del av fångstvärdet används för kapitalkostnader istället för till arbetskraft. Frågan är alltså om dagens genomsnittliga fiskare får mera över i plånboken än kollegan under 60-talet.

Enligt Fiskeriverkets rapport rörande kustfiskebefolkningens ekonomi avseende inkomståret 1997 hade fiskarna på västkusten genomgående högre inkomster än de på sydkusten. Lägst inkomster hade fiskarna på ostkusten. Inkomsterna var generellt sett högst inom trålfisket. Inom det småskaliga kustfisket i egentliga Östersjön (fartyg <12 m) låg den genomsnittliga näringsinkomsten per hushåll under inkomståret på 57 600 kr. Högst inkomst redovisades av fiske med ålbottengarn (59 500 kr) och torsk- och piggvargarn (59 400 kr). I fisket med övriga nät och ryssjor var inkomsten 45 300 kr. Som jämförelse kan nämnas att inom övriga areella näringar var hushållens genomsnittliga näringsinkomst lägre än inom fisket; jordbruk 41 500 kr och rennäring 16 000 kr.

Kustfiskehushållens i Östersjön genomsnittliga sammanlagda förvärvsinkomst låg på 170 000 kr. Den låga inkomsten av näringsverksamhet i fiskehushållen kompensades alltså av en högre inkomst av tjänst. Föga överraskande var det männen som svarade för nästan hela näringsinkomsten medan kvinnorna svarade för den största tjänsteinkomsten. Den totala förvärvsinkomsten för jordbrukarhushållet låg i genomsnitt på 218 000 kr och på 121 000 kr för rennäringshushållet. Även inom dessa näringar gällde att hushållen var mycket beroende av tjänsteinkomsterna. (KUSTFISKEBEFOLKNINGENS EKONOMI, TORE GUSTAVSSON OCH BERNT JOHNSSON, FISKERIVERKET RAPPORT 2000:1)

2.5.2.5 • Nyrekryteringen och utbildningsmöjligheterna

Den vanliga formen för nyrekrytering av fiskare har varit att man börjat som s.k. lottkarl ombord hos någon etablerad fiskare och på det viset lärt sig yrket från grunden. I ett senare skede har man skaffat sig en egen båt och börjat fiska på egen hand. Detta är ett förfaringsätt som blivit mindre förekommande på senare år. Det ökande ensamfisket och de, på grund av tonhandeln, höga priserna på begagnade båtar har försvårat rekryteringen av unga fiskare. Dessa förhållanden har säkerligen slagit hårdare mot sydkust- än västkustfisket. På västkusten är fartygen oftast större med flera besättningsmän och fisket bedrivs vanligen i form av släkt- eller familjeföretag.

Det alltmer teknikberoende fisket ställer idag högre krav på teoretisk utbildning än tidigare. Det stadgas idag om behörighet inom navigation, maskin och säkerhet och det är mycket elektronisk apparatur som måste behärskas. Det är därför idag viktigare än tidigare att det finns möjlighet att utbilda sig till yrkesfiskare. I Simrishamn finns sedan ett antal år en fiskelinje på gymnasienivå. Det är dock ovisst om denna kommer att finnas kvar i framtiden.

Sveriges Fiskares Riksförbund och Fiskbranschens Riksförbund, som organiserar fiskberedningsföretagen, har tillsammans med Fiskeriverket och Skolverket utrett frågan om etablering av ett gemensamt utbildnings- och utvecklingscentrum för de olika delarna inom fiskbranschen. I detta skall bl.a. ges kurser i säkerhet, behörighet och livsmedelshantering. Flera kommuner har visat intresse och strukturmedel från EU kommer att sökas.

2.6 • FÅNGSTERNA OCH FÅNGSTMÖNSTRET

2.6.1 • Fångsterna i det svenska saltsjöfisket

Den totala mängden fisk som landades i det svenska saltsjöfisket ökade kraftigt under mitten av 90-talet och uppgick 1998 till 403 000 ton vilket är den högsta noteringen någonsin. Den har därefter sjunkit och uppgick år 2001 preliminärt till 298 000 ton. Det svenska fiskets fångster sedan 1913 illustreras i fig. 26.

I början av 90-talet minskade sillfisket för konsumtion på grund av slopas prisstöd och liten förekomst av större sill i Östersjön. Istället ökade foderfiskets viktandel av fångsten kraftigt under 90-talet och det är detta fiske som svarat för att den totala fångsten ökat. Under de senaste tre åren har detta fiske dock minskat i omfattning. Foderfisket bedrivs i första hand efter skarpsill och sill.

Den värdemässiga utvecklingen av de totala fångsterna i saltsjöfisket framgår av diagrammet i fig. 27. För att få en rättvisande bild av utvecklingen har värdena indexerats i 2001 års penningvärde enligt SCB:s konsumentprisindex. Indexering är ej möjlig för år före 1915. Priserna avser fångstledet.

I diagrammet kan noteras höga fångstvärden under de båda världskrigen. Under mitten av 60-talet nåddes de högsta värdena hittills tack vare historiskt stora sillfångster. Det goda torskfisket under 80-talet gav inte relativt sett så höga värden som man kanske skulle kunna förvänta. Sveriges andel av de stora torskfångsterna var relativt blygsam samtidigt som den stora tillgången pressade priserna. Efter en nedgång i slutet av

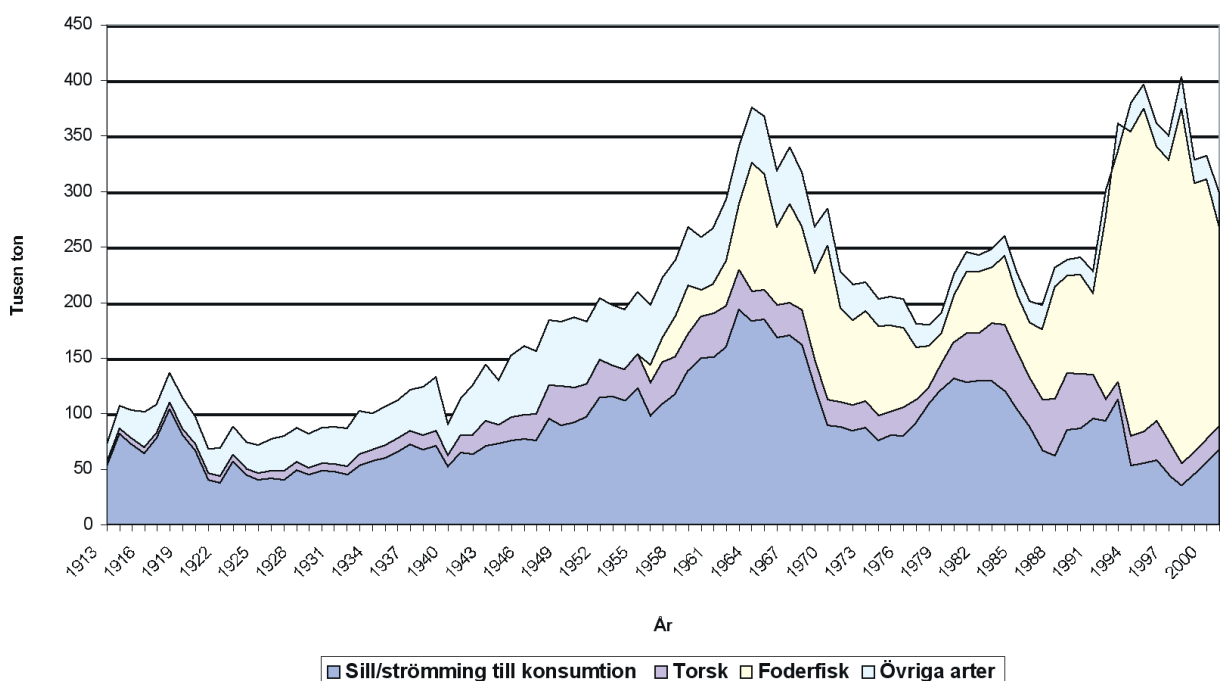
80- och i början av 90-talet har en värdeuppgång åter skett, främst beroende på stigande fångster och priser på foderfisk, men även stigande priser på torsk i slutet av decenniet. Att inte värdeökningen är ännu större beror på att foderfisket utgjort en markant andel av fångstökningen och att prisnivån i detta fiske är låg. Trots minskande fångster under de tre senaste åren nådde det svenska fisket år 2001 i absoluta tal sitt högsta förstahandsvärde någonsin, 1,174 miljarder kr, enligt preliminära beräkningar. Detta beror på en stigande andel av sill/strömming till konsumtion och fortsatt ökande torskpriser. Beaktas det minskade penningvärdet har dock fångstvärdet minskat långt under siffrorna från 40-, 50- och 60-talen och försörjer idag betydligt färre fiskare.

Det svenska torskfiskets fångst- och värdeutveckling illustreras i fig. 28. Priserna avser fångstledet och är också indexerade i 2001 års penningvärde.

På grund av stigande fiskpriser har värdet av det svenska torskfisket under andra halvan av 90-talet och början av 2000-talet inte minskat i proportion till de minskade fångsterna under perioden. Observera att värdeaxeln i fig. 28 är logaritmisk!

De totala landningarna av olika fiskslag i det svenska saltsjöfisket under 90-talet framgår av tabellen i fig. 29. Noterbart är att mer än hälften av den svenska fångsten under de två senaste åren landats eller sålts i utlandet.

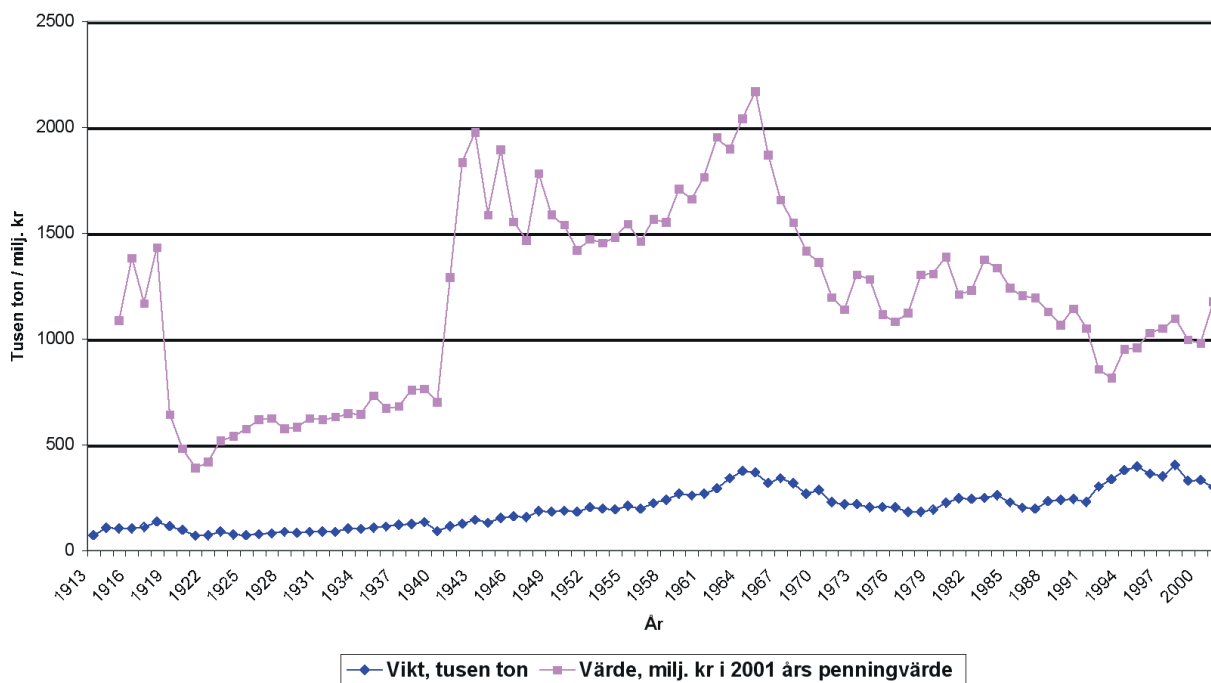
Fig. 26. Fångsterna i det svenska saltsjöfisket 1913–2001

Källa: SCB:s landningsstatistik

Fil: fangster fr o m 1913.xls

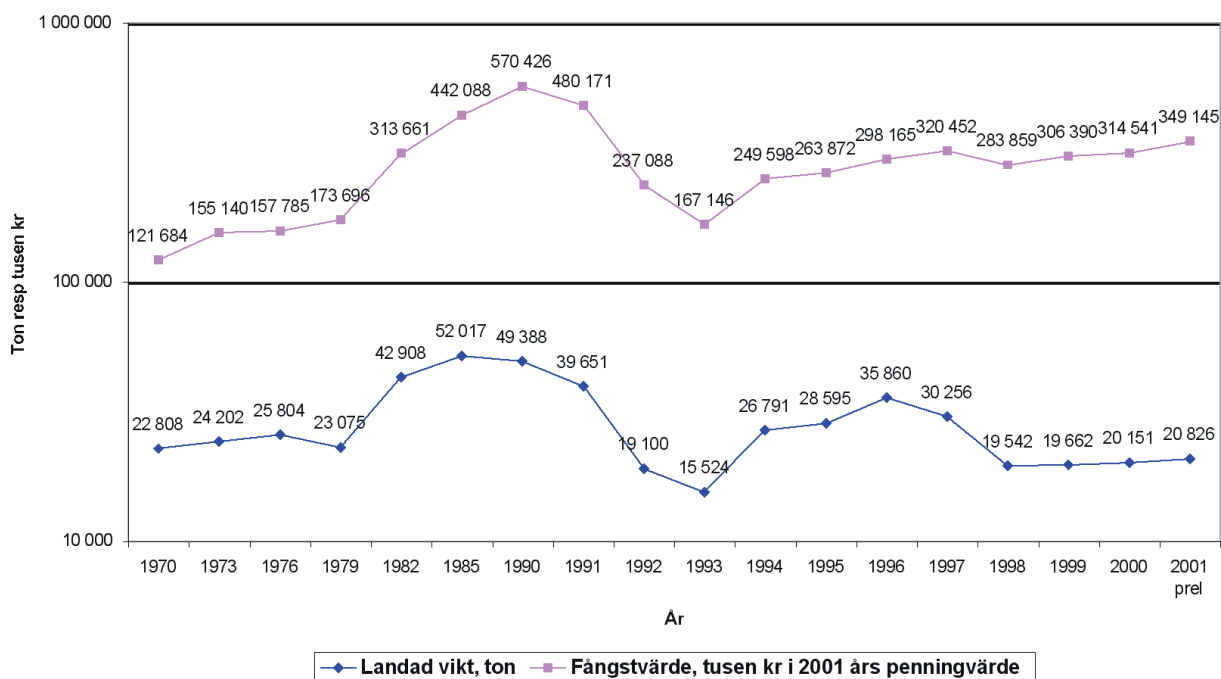
Fig. 27. Det svenska saltjöfiskets fångster och värden 1915–2001, indexerade penningvärden

Källa: SCB:s landningsstatistik

Fil: fangster fr o m 1913.xls

Fig. 28. Det svenska torskfiskets fångster och värden 1970–2001, indexerade penningvärden

Källa: SCB:s landningsstatistik

Fil: torsk Sverige vikt o varde fr o m 1970.xls

Fig. 29. Saltsjöfisket, ilandföring av svenskfångad fisk, vikt i ton uppdelat på olika arter

Fiskslag	1990	1993	1995	1997	1998	1999	2000	2001 prel.
Torsk	49 388	15 524	28 595	30 256	19 542	19 662	20 151	20 826
Sill/strömming till konsumtion	86 841	64 483	55 535	44 733	35 667	46 090	56 229	68 009
Räka	1 527	2 171	2 678	2 403	2 283	2 290	2 072	1 916
Havskräfta	1 098	864	909	1 130	1 317	1 262	1 228	1 045
Ål	813	1 016	845	931	533	595	447	425
Makrill	758	3 270	5 181	4 197	4 470	4 985	4 500	4 924
Lax	1 144	883	446	495	498	363	435	321
Foderfisk	88 865	233 301	290 084	252 759	317 016	241 817	234 866	178 279
Övriga arter	90 274	14 229	11 448	12 889	19 619	11 799	12 480	22 679
Totalt	320 708	335 741	395 721	349 793	400 945	328 863	332 408	298 424
Varav landat i utlandet	46 712	168 248	208 118	174 301	141 377	128 754	186 132	174 984

Källa: Fiskeriverkets strukturprogramförslag för år 2000–2006 för uppgifterna åren 1990–1998 samt SCB:s landningsstatistik för åren 1999–2001

2.6.2 • Fångsterna i sydkustfisket

2.6.2.1 • Fångststatistiken

I följande avsnitt presenteras fångsterna i två diagram för respektive art av de för sydkusten viktigaste fiskslagen. Det första diagrammet bygger på landningarna och baseras på uppgifter från fångstmottagarna medan det andra diagrammet bygger på fångstuppgifter ur fiskarnas fiskeloggböcker.

Uppgifterna från fångstmottagarna täcker det totala förvärvsmässiga fisket alltså även fångster av fiskare utan yrkesfiskelicens. Dessa uppgifter publiceras årligen av SCB. I sammanställningarna har det t.o.m. år 2000 varit fångstmottagarnas adresspostanstalt som avgjort till vilken kuststräcka fångsten hänförts. Detta har t.ex. inneburit att fångster från Östersjön som sålts till fångstmottagare på västkusten, redovisats som landade på västkusten. Fr.o.m. 1 januari 2001 är det istället landningshamnens länsstillhörighet som avgör till vilken kuststräcka fångsten hänförs. Detta ger en bättre bild av fiskhanteringen i hamnarna men innebär också t.ex. att fångster av fiskare från andra län som landas i sydkustlänens hamnar hänförs till sydkusten.

Om man önskar studera enbart sydkustfiskets fångster d.v.s. fångster av fiskare hemmahörande på sydkusten, ger alltså inte statistiken grundad på fångst-

mottagarnas uppgifter en rättvisande bild. Länsstyrelsen har därför också studerat de fångstuppgifter som fiskarna löpande är skyldiga att lämna i de s.k. fiskeloggböckerna. Dessa finns lagrade i Fiskeriverkets databas och används bl.a. för att kontrollera att inte stadgade fångstkvoter överskrids. Genom att granska loggboksuppgifterna från fiskare hemmahörande i Blekinge och Skåne får man en bättre uppfattning om sydkustfiskets fångster. Det är också möjligt att i dessa uppgifter separera Blekinge och Skåne. Det bör dock observeras att uppgifterna, till skillnad från uppgifterna från fångstmottagarna, enbart täcker de licensierade fiskarnas fångster eftersom övriga inte är skyldiga att lämna loggboksuppgifter. Detta fiske torde dock vara marginellt. Möjligen kan det nämnvärt påverka uppgifterna för ålfisket med bottengarn som till viss del bedriva av fiskare utan licens. Trots Fiskeriverkets tillmötesgående har det emellertid visat sig mycket svårt att få fram tillförlitliga uppgifter ur detta material för fisket några år tillbaka i tiden. För Skåne finns dock länssammandrag tillgängliga hos Länsstyrelsen för loggboksuppgifter fr.o.m. år 1990 medan det hos Länsstyrelsen i Blekinge finns uppgifter fr.o.m. 1997.

2.6.2.2 • De totala fångsterna

Baserat på landningsstatistiken uppgick den på sydkusten landade fångsten år 2001 preliminärt till 30 412 ton vilket är ca 10 % av den totala svenska fångstvikten. Fångstens värde i förstahandsledet uppgick till något över 257 miljoner kr vilket är ca 22 % av det totala svenska fångstvärdet.

Baserat på loggboksuppgifterna uppgick sydkustfiskarnas fångster år 2001 till 30 926 ton vilket alltså är något mer än enligt landningsstatistiken. Då är endast de följande särskilt redovisade arterna torsk, sill (inkl. foder), skarpsill (inkl. foder), lax, ål, havsöring, rödspotta, skrubbskädda och piggvar inräknade. Att med loggboksuppgifterna som grund beräkna den totala fångstens värde är ej möjligt eftersom konsumtionssill och skarpsill för konsumtion inte skiljs från foderfisken i loggböckerna. Beträffande övriga arter är detta dock genomförbart och dessa fångstvärden redovisas i följande avsnitt under loggboksuppgifterna för respektive art.

En sammanställning av SCB:s preliminära landningsstatistik för år 2001 ger följande bild av olika fiskarters vikt- och värdeandel av fångsterna i hela riket och på sydkusten (fig. 30). Figuren visar tydligt hur betydelsefull torsken är för fisket på sydkusten.

Ser man mera ingående på värdet av sydkustfisket får man följande siffror för de viktigaste fiskslagen (fig. 31). Figuren visar värdet av *svenska fiskares landningar år 2001 på sydkusten* enligt landningsstatistiken vilket, som tidigare framgått, inte innebär att hela denna fångst är landad av fiskare från sydkusten.

I fig. 32–51 redovisas fångstutvecklingen under de senaste åren för de viktigaste fiskslagen.

2.6.2.3 Torskfångsterna

Fig. 32 visar svenska fiskares totala *landningar* av torsk år 1990–2000 i Sverige, inkl landat i utlandet, samt *landningar* på sydkusten.

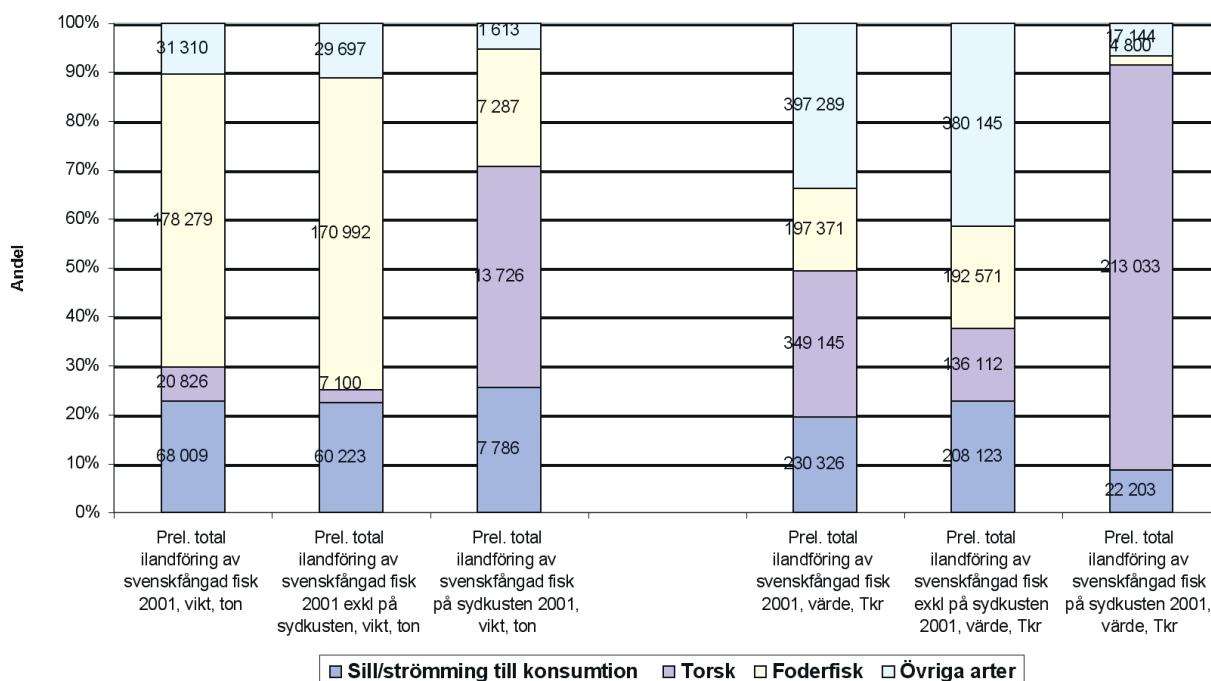
Fig. 33 visar *fångster* av torsk av fiskare hemmahörande på sydkusten enligt uppgifter i fiskeloggböcker.

Samvariationen mellan sydkustfiskarnas fångster och fångstmottagarnas mottagning i diagrammen över torskfisket styrker antagandet att det nästan enbart är sydkustfiskare som lämnar fisk till fångstmottagarna på sydkusten. Huvuddelen av den svenskfångade torsken fångas i Östersjön, men en stor del av denna lämnas till fångstmottagare på västkusten. Av 2001 års siffror jämfört med tidigare års framgår att ca 5 000 ton torsk som landades i sydkustens hamnar inte lämnades till lokala fångstmottagare.

Variationerna i fångsterna följer i stort de olika årsklassernas styrka/upsatt TAC och årsklassen 1994 märks särskilt.

Av fig. 34 framgår åter att beroendet av torskfisket är extremt stort på sydkusten och att det är förutsättningarna för detta fiske som styr utvecklingen av sydkustfisket. Hela 66 % av fiskeföretagen är helt beroende av torskfisket och 84 % har över hälften av sin inkomst från detta fiske. Bland det fåtal fiskeföretag som har ett litet beroende av torsken återfinns sill- och skarpsill-trålfiskare samt vissa lax- och ålfiskare.

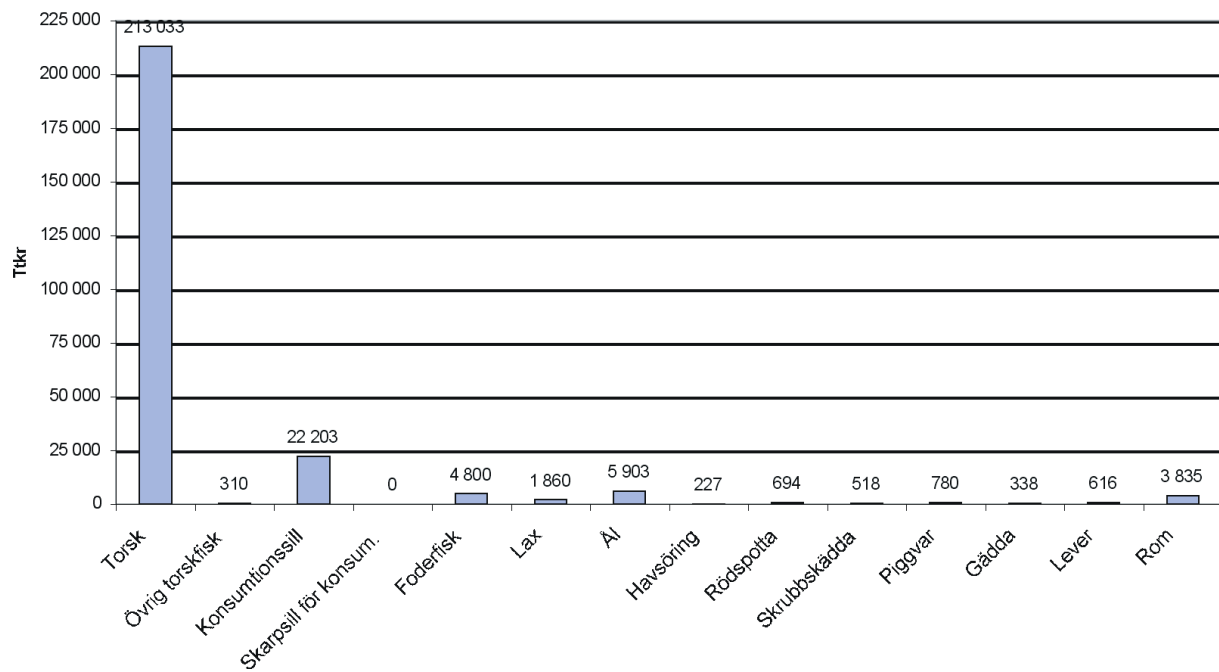
Fig. 30. Sammansättningen av landningar 2001 i vikt och värde, hela riket, hela riket exklusive sydkusten och enbart sydkusten

Källa: SCB:s landningsstatistik

Fil: Vikt o värdeandel.doc

Fig. 31. Fångstvärden av olika fiskarter landade på sydkusten år 2001

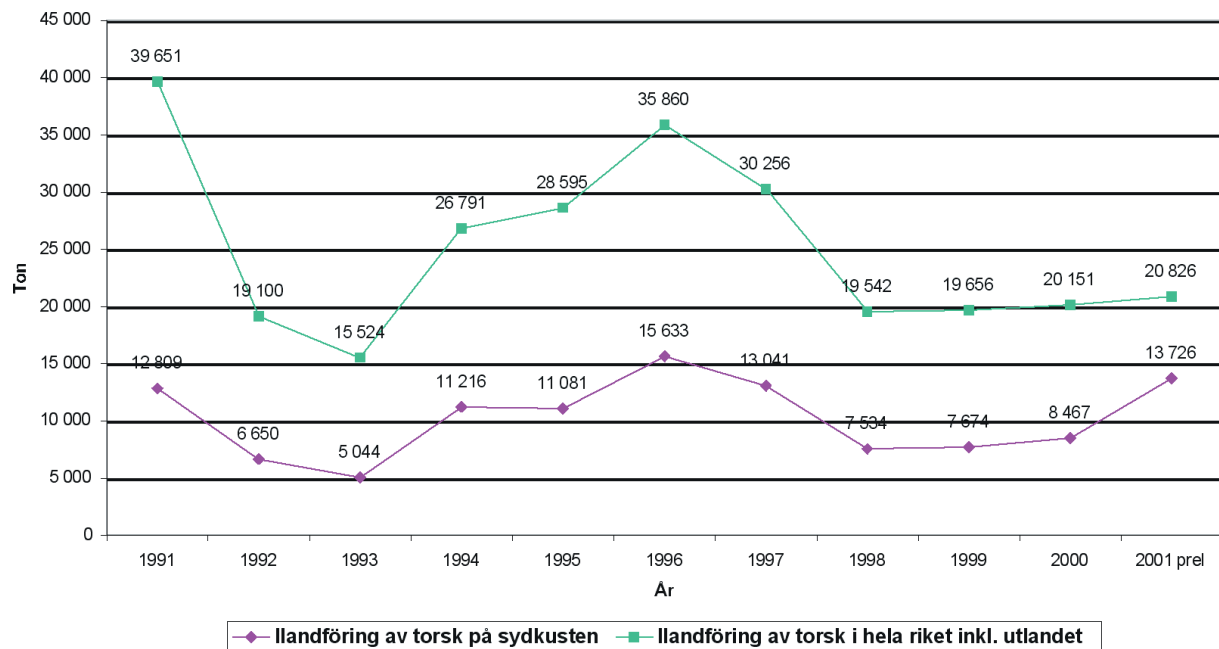

Källa: SCB:s landningsstatistik

Fil: Fångstvärde av olika arter på sydkusten.xls

Figuren bekräftar ytterligare torskens stora dominans i sydkustfisket.

Fig. 32. Ilandföring av torsk enligt uppgifter från fångstmottagare

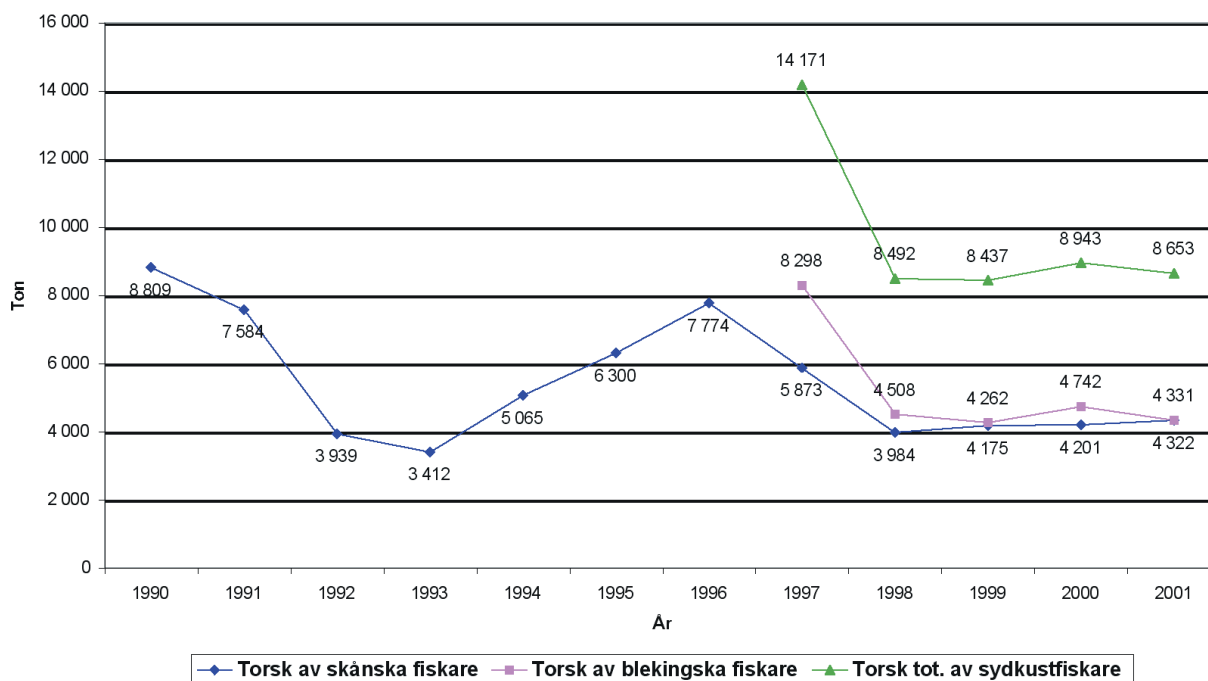

Källa: SCB:s landningsstatistik

Fil: Landningar fr o m 1990.xls

Värdet av den ilandförda torsken på sydkusten uppgår enligt landningsstatistiken år 2001 preliminärt i förstahandsledet till 213 033 Tkr.

Fig. 33. Fångster av torsk av fiskare hemmahörande på sydkusten enligt fiskeloggböcker

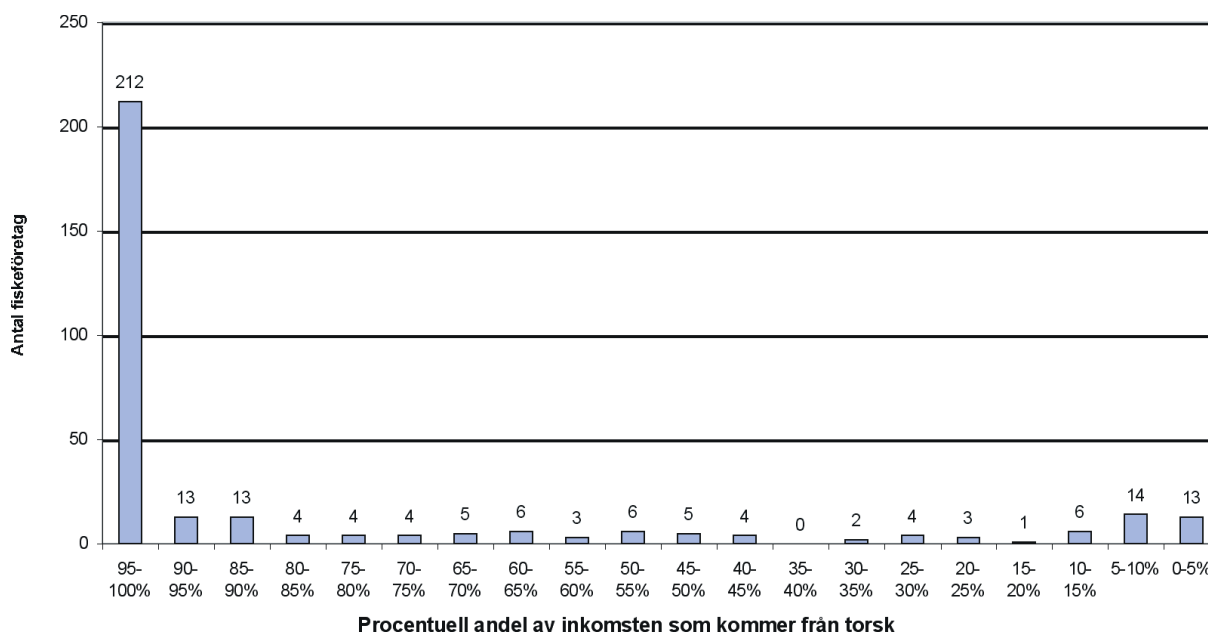

Källa: Fiskeriverkets loggboksuppgifter

Fil: Fiskfångster Skåne o Blek en loggböcker.xls

Värdet av fångster av torsk av fiskare hemmahörande på sydkusten enligt uppgifter i fiskeloggböckerna uppgår, om man använder landningsstatistikens fiskpriser, år 2001 till 134 298 Tkr.

Fig. 34. Fiskeföretagens inkomstberoende av torskfisket

Källa: Fiskeriverkets loggboksuppgifter

Fil: torskberoende på sydkusten.xls

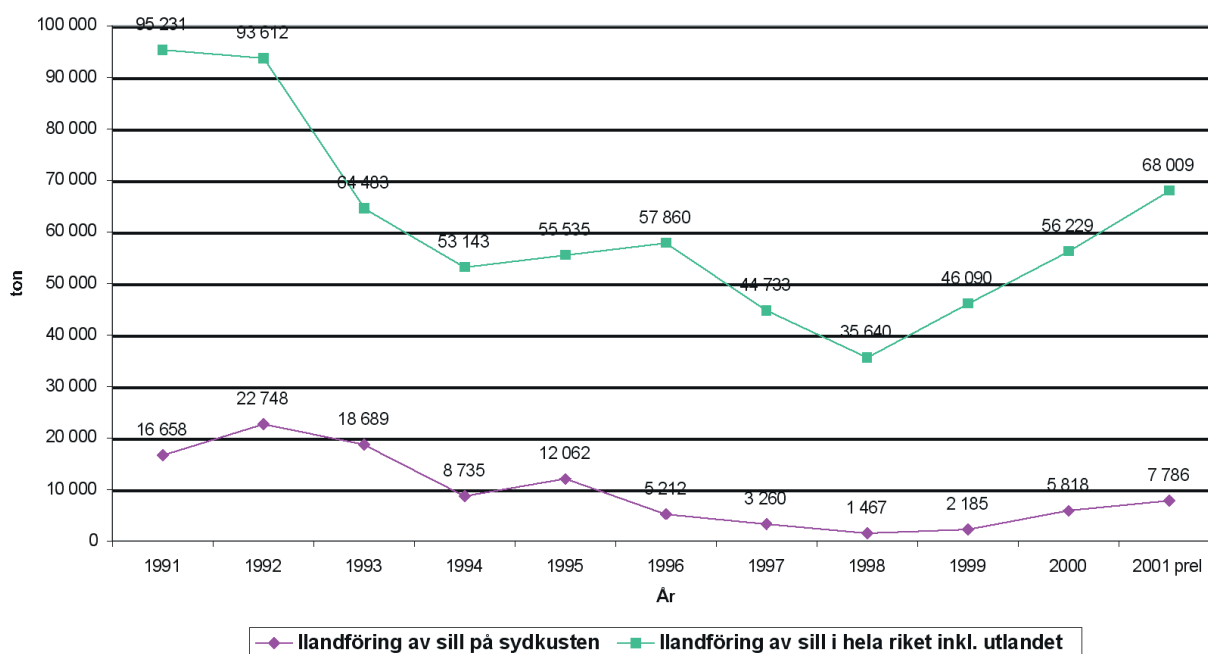
2.6.2.4 • Sillfångsterna

Då prisstödet till sillfisket försvann 1994–95 minskade det riktade fisket efter konsumtionssill. Konsumtionssillen fångades därefter i huvudsak som bifångst vid skarpsillsfisket. Sillens nyttjande till foderändamål innebar en kraftig ökning av uttaget av sill i Östersjön och de höga foderpriserna 1997–99 innebar att mängden sill till konsumtion var mycket låg under denna period. I foderfisket styrs fisket av sill av lokaliseringen av fångstmottagningsanläggningarna. Mottagningsstationen i Västervik innebar en ökad landning av östersjösill. Det är ett mål för såväl fiskare som fångstmottagare att öka andelen sill som säljs till konsumtion, då denna betalas avsevärt bättre. Sedan 2000–2001 har god efterfrågan och höga priser på konsumtionssill också inneburit att fisket efter sill till konsumtion ökat, vilket syns i fig. 35 och 36. Planerade satsningar på ökad fångstmottagning i Simrishamn och Ystad kommer förhoppningsvis att etablera ett långsiktigt fiske efter konsumtionssill på sydkusten.

2.6.2.5 • Skarpsillfångsterna

Under perioden 1994 till 1996 innebar exportmöjligheter till baltstaterna och Ryssland en ökande efterfrågan på skarpsill för konsumtion. På grund av den ryska ekonomiska krisen stagnerade denna marknad 1997 men en prishöjning för foderfisk medförde att skarpsillen från Östersjön blev mycket eftertraktad (se fig. 37 och 38). Prisnivån på foderfisk sjönk 1999–2000 och under de senaste åren har efterfrågan från baltstaterna och Ryssland på skarpsill för konsumtion åter ökat. Det pelagiska fisket på sydkusten har under de två senaste åren dock främst inriktats mot konsumtionssill. Skarpsillen som fiskas på västkusten nyttjas i betydligt större omfattning för mänsklig konsumtion.

Fig. 35. Ilandföring av sill, exklusive foderfisket, enligt uppgifter från fångstmottagare

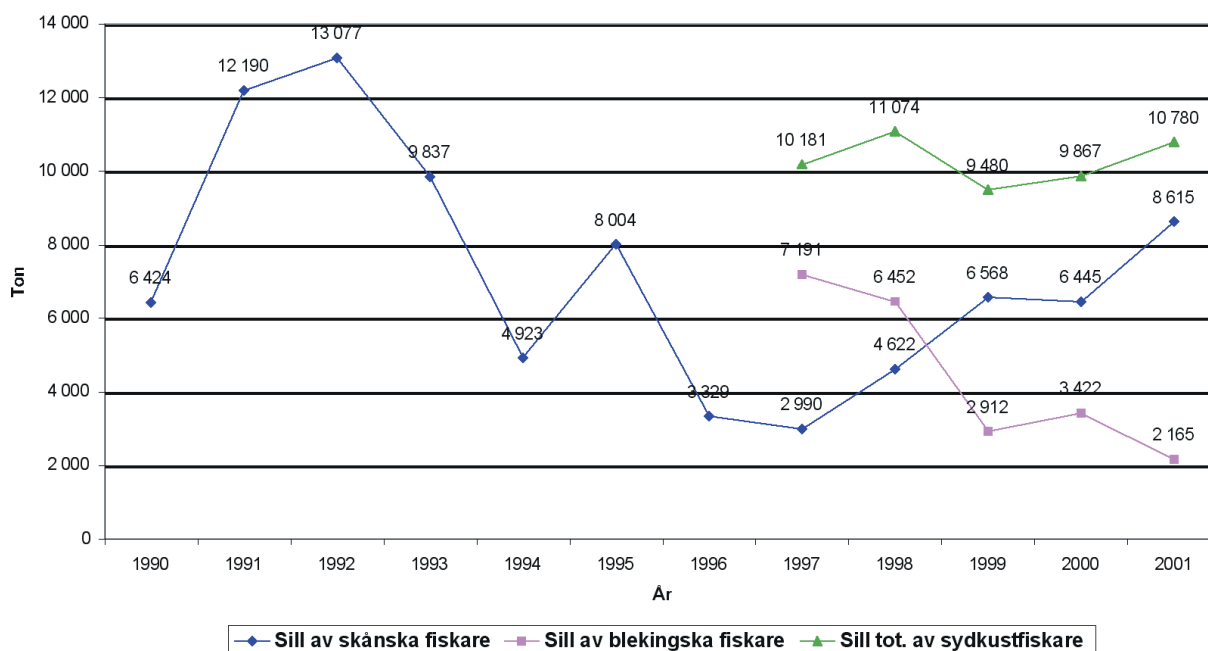

Källa: SCB:s landningsstatistik

Fil: Landningar fr o m 1990.xls

Diagrammet ovan visar svenska fiskares totala landningar av sill åren 1990–2000 i Sverige, inkl landat i utlandet, samt landningar på sydkusten. Värdet av den ilandförda konsumtionssillen på sydkusten uppgår enligt landningsstatistiken för 2001 preliminärt i förstahandsledet till 22 203 Tkr.

Fig. 36. Fångster av sill, inklusive foderfisket, av fiskare hemmahörande på sydkusten enligt fiskeloggböcker

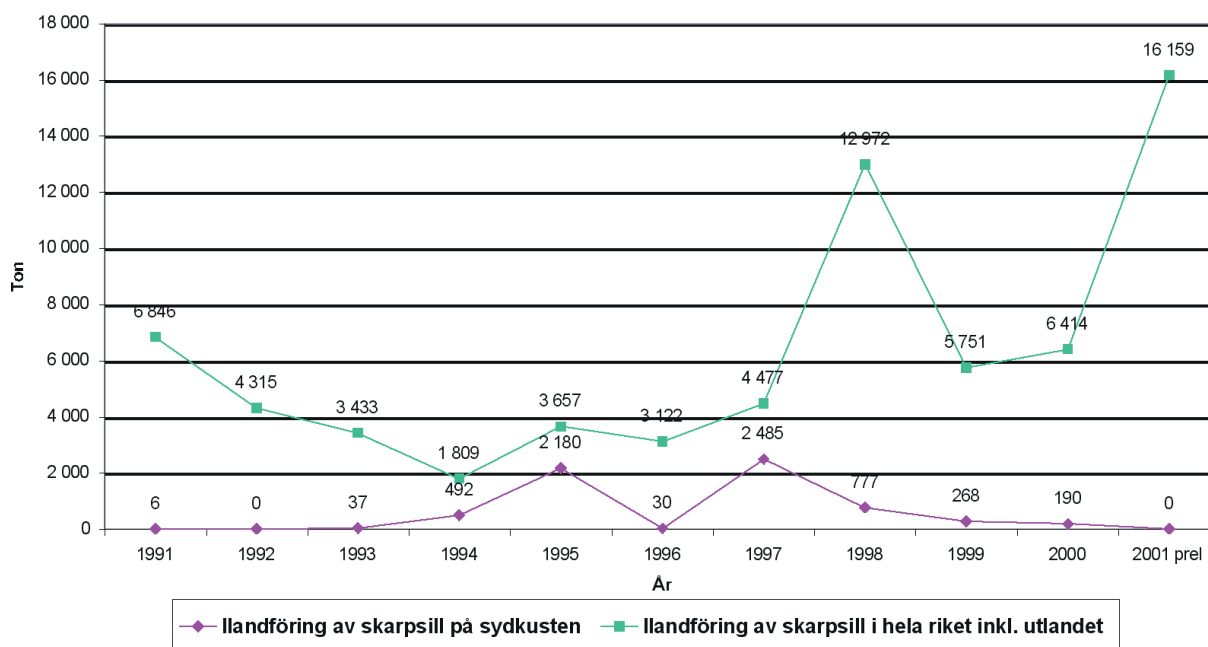

Källa: Fiskeriverkets loggboksuppgifter

Fil: Fiskfångster Skåne o Blek en loggböcker.xls

Diagrammet ovan visar *fångster* av sill av fiskare hemmahörande på sydkusten enligt uppgifter i fiskeloggböcker. I detta upptas sillfångsterna inklusive foderfisket av sill då dessa inte separeras i loggböckerna.

Fig. 37. Ilandföring av skarpsill, exklusive foderfisket, enligt uppgifter från fångstmottagare

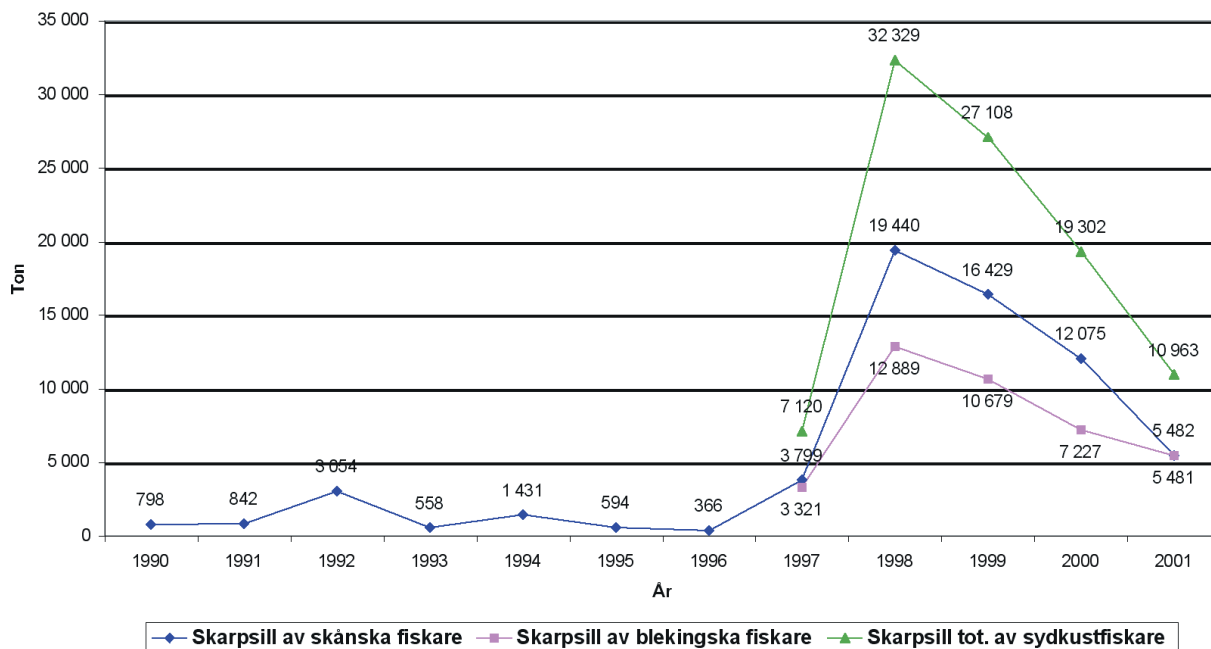
Källa: SCB:s landningsstatistik

Fil: Landningar fr o m 1990.xls

Diagrammet ovan visar svenska fiskares totala *landningar* av skarpsill (ej foder) åren 1990–2000 i Sverige, inkl landat i utlandet, samt *landningar* på sydkusten.

År 2001 har inte noterats några landningar av skarpsill för konsumtion på sydkusten.

Fig. 38. Fångster av skarpsill, inklusive foderfisket, av fiskare hemmahörande på sydkusten enligt fiskeloggböcker

Källa: Fiskeriverkets loggboksuppgifter

Fil: Fiskfångster Skåne o Blek en loggböcker.xls

Diagrammet ovan visar *fångster* av skarpsill av fiskare hemmahörande på sydkusten enligt uppgifter i fiskeloggböcker. I detta upptas skarpsillfångsterna inklusive foderfisket av skarpsill då dessa inte separeras i loggböckerna.

Foto: Pierre Mens

2.6.2.6 • Fångsterna i foderfisket

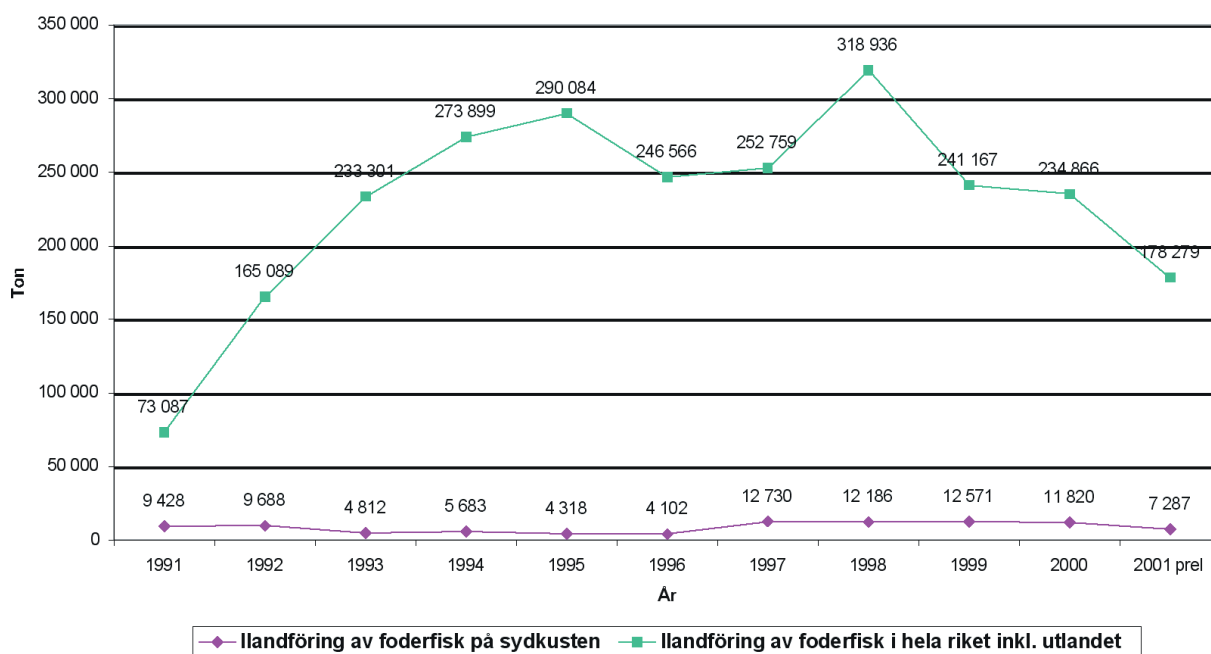
Som framgått urskiljs inte foderfisket i fiskeloggböckerna varför loggboksuppgifterna beträffande detta fiske redovisas tillsammans med konsumtionsfisket efter sill och skarpsill (fig. 36 och 38).

Detta fiske utgörs i huvudsak av fångster av skarpsill och sill. De tillåtna uttagen av skarpsill i Östersjön höjdes från drygt 100 000 ton i slutet på 80-talet till över 500 000 ton i början på 90-talet. Samtidigt var sillkvoterna höga. Sedan 90-talets början har foderfisket expanderat kraftigt (fig. 39). Anledningen till denna utveckling är förutom de ökade kvoterna en god prisbild på foderfisken, låga oljepriser och en allt mer rationell flotta. Fisket har dock sedan slutet på 1999 fått vidkännas problem genom höjda oljepriser och minskande kvoter. Det förekommer också en het debatt om foderfiskets effekter på fiskbestånden och även mot användningen av fisk till djurföda.

2.6.2.7 • Laxfångsterna

En stor del av det svenska laxfisket finns på sydkusten. Omfördelningen av laxkvoten fr.o.m. 1998 har inte fått genomslag i fisket på grund av små fångster i norr. Lättnader i fiskeföreskrifterna i norr som genomförts 2002 kommer dock troligtvis att innebära ett ökat fiske i norr. I relation till övriga fiskslag så landas och försäljs dock en förhållandevis liten andel av laxfångsterna på sydkusten (fig. 40). Laxfiskets omfattning är traditionellt mycket större i Blekinge än i Skåne, vilket framgår av fig. 41. Här skall också erinras om att fångsterna av lax och havsöring inom sport- och husbehovsfisket, enligt enkätundersökningen Fiske 2000, beräknas vara större än inom yrkesfisket.

Fig. 39. Ilandföring av foderfisk enligt uppgifter från fångstmottagare

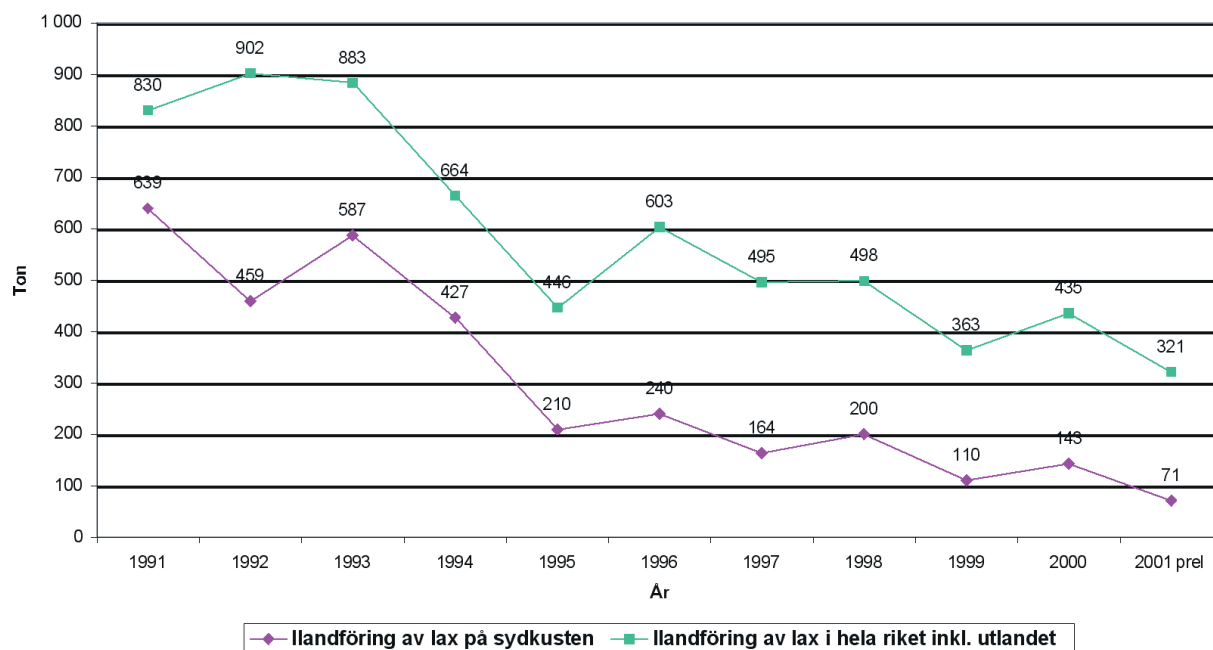

Källa: SCB:s landningsstatistik

Fil: Landningar fr o m 1990.xls

Diagrammet ovan visar svenska fiskares totala *landningar* av foderfisk åren 1990–2000 i Sverige, inkl landat i utlandet, samt *landningar* på sydkusten. Värdet av den ilandförda foderfisken på sydkusten uppgår enligt landningsstatistiken för 2001 preliminärt i förstahandsledet till 4 800 Tkr.

Fig. 40. Ilandföring av lax enligt uppgifter från fångstmottagare

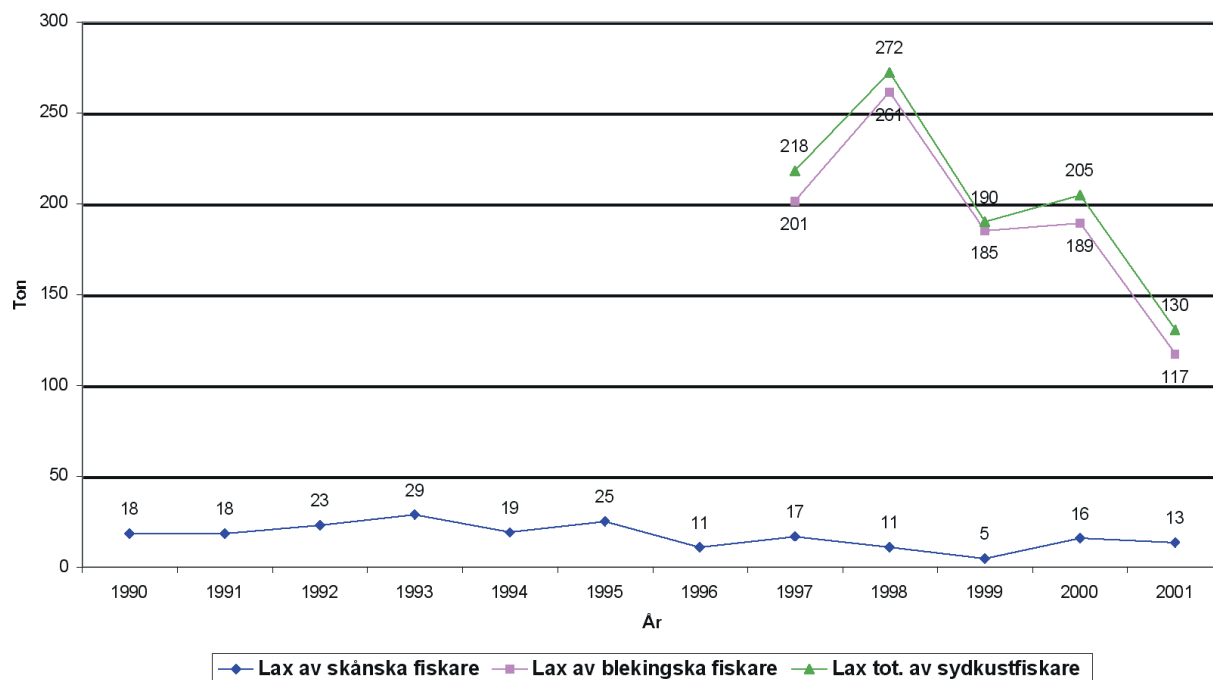

Källa: SCB:s landningsstatistik

Fil: Landningar fr o m 1990.xls

Diagrammet ovan visar svenska fiskares totala *landningar* av lax åren 1990–2000 i Sverige, inkl landat i utlandet, samt *landningar* på sydkusten. Värdet av den ilandförda laxen på sydkusten uppgår enligt landningsstatistiken för 2001 preliminärt i förstahandsledet till 1 860 Tkr.

Fig. 41. Fångster av lax av fiskare hemmahörande på sydkusten enligt fiskeloggböcker

Källa: Fiskeriverkets loggboksuppgifter

Fil: Fiskfångster Skåne o Blek en loggböcker.xls

Diagrammet ovan visar *fångster* av lax av fiskare hemmahörande på sydkusten enligt uppgifter i fiskeloggböcker. Värdet av fångster av lax av fiskare hemmahörande på sydkusten enligt uppgifter i fiskeloggböckerna uppgår, om man använder landningsstatistikens fiskpriser, år 2001 till 3 405 Tkr.

2.6.2.8 • Ålfångsterna

Ålen är den tredje ekonomiskt viktigaste arten för fisket i Sverige och mycket betydande för det småskaliga kustfisket. Ca 30% av de licensierade fiskarna inom det småskaliga kustfisket i Östersjön fiskar bl.a. ål. Det yrkesmässiga kustfiskets landningar av ål i hela Sverige uppgick år 2001 preliminärt till 425 ton med ett värde av ca 22 miljoner kr. Detta var en minskning från 447 ton år 2000 (fig. 42). Motsvarande siffror för det yrkesmässiga sötvattensfisket var år 2000 113 ton respektive 5,5 miljoner kr. Den svenska odlingen av konsumtionsål ökar och producerade år 2000 311 ton till ett värde av 14,5 milj.

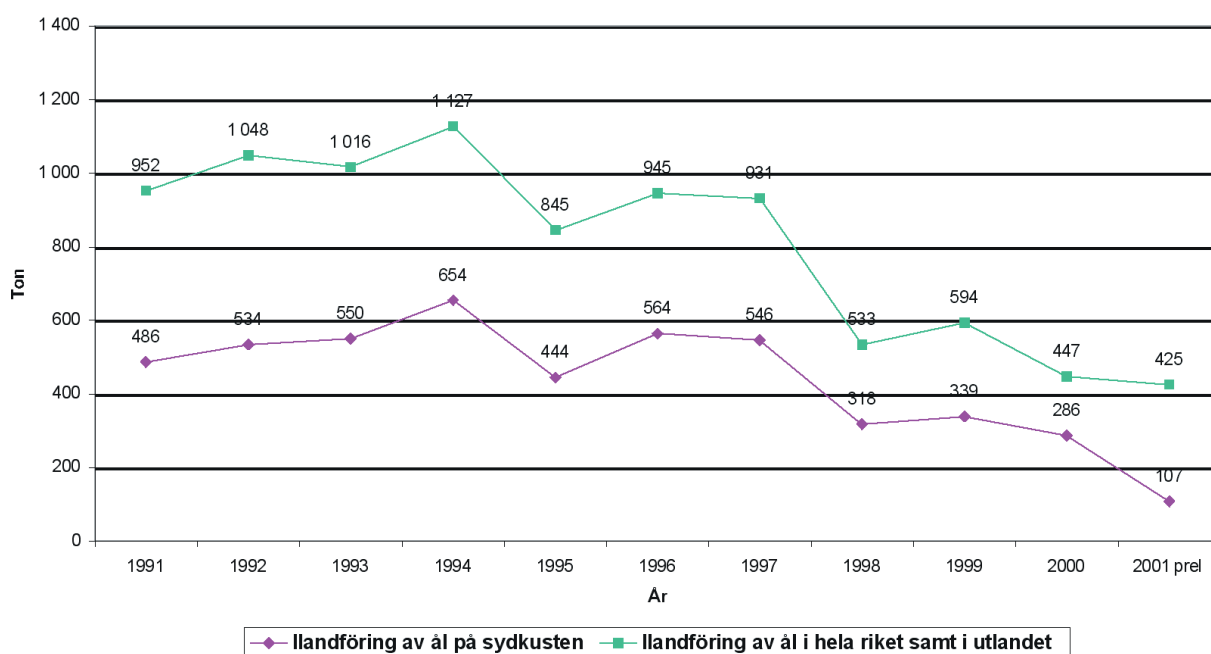
Ålfiskets omfattning är mycket större i Skåne än i Blekinge, vilket framgår av fig. 43. Landningarna på sydkusten 2001 var enligt landningsstatistiken 107 ton till ett värde av ca 6 milj kr. Detta var en minskning med hela 62% jämfört med föregående år vilket dock torde bero på ändrade redovisningsprinciper. Fr.o.m 2001 baseras landningsstatistiken på landningshamnarnas kuststräckettillhörighet i stället för som tidigare på fångstmottagarnas hemvist. Enligt sydkustfiskarnas loggböcker fångades 144 ton år 2001, vilket var en ökning från 123 ton i loggböckerna föregående år.

Anledningen till att landningsstatistiken under tidigare år visat högre siffror för sydkusten än loggböckerna är att det finns många åluppköpare på sydkusten som köper ål från insjöarna och västkusten. Av 2001 års uppgifter framgår att ca en fjärdedel av sydkustfiskarnas ålfångster landas i andra hamnar än sydkustens. Den främsta orsaken till detta är landningen av ål från Öresund till danska uppköpare.

De svenska fångsterna av ål i Östersjön har, som tidigare nämnts, minskat kraftigt sedan 50- och 60-talet. Då fisket i Östersjön i huvudsak sker på vandringsål varierar dock fångsterna kraftig mellan åren, men den minskande trenden är dock tydlig även om en stabilisering på en låg nivå kan skönjas de senaste tio åren. En bidragande orsak till stabiliseringen torde vara utplanteringarna av ål. Det finns undersökningar som tyder på att så mycket som var fjärde ål som vandrar ut ur Östersjön är utplanterad. Samtidigt har medelfångsten per redskap och vittjning på västkusten varit oförändrad under de senaste 20 åren.

Här skall, liksom beträffande laxfisket, erinras om att fångsterna av ål inom sport- och husbehovsfisket enligt enkätundersökningen Fiske 2000 beräknas vara minst lika stora som inom yrkesfisket.

Fig. 42. Ilandföring av ål enligt uppgifter från fångstmottagare

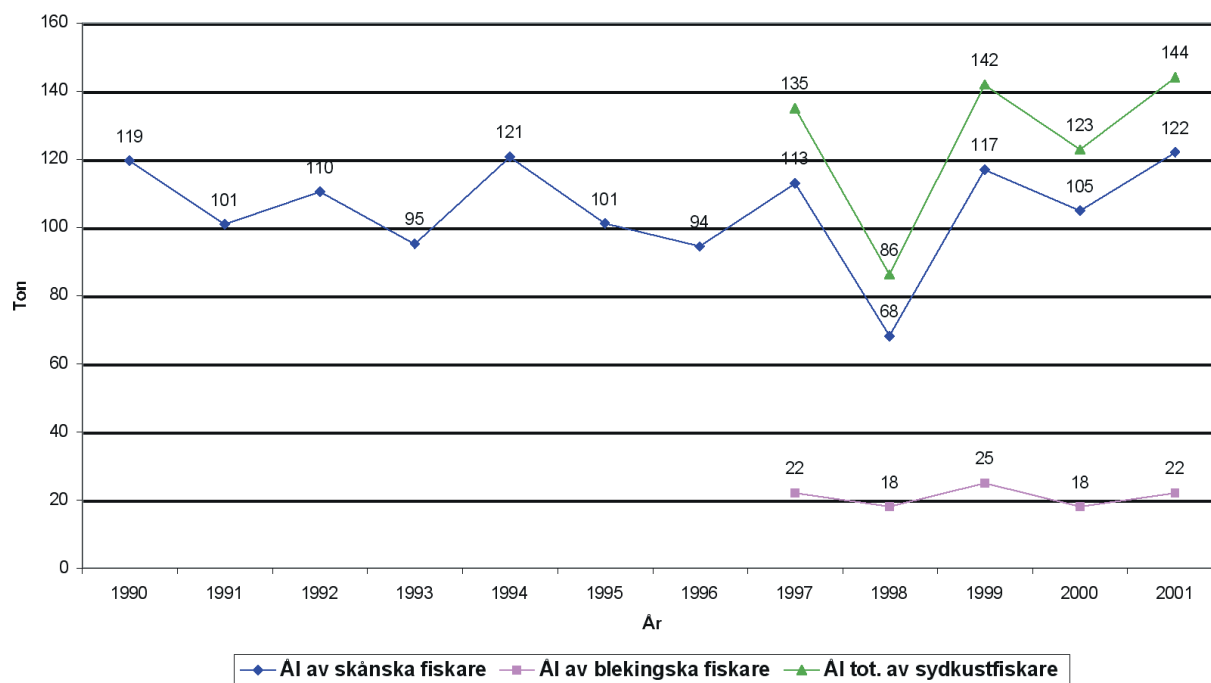

Källa: SCB:s landningsstatistik

Fil: Landningar fr o m 1990.xls

Diagrammet ovan visar svenska fiskares totala landningar av ål åren 1990–2000 i Sverige, inkl landat i utlandet, samt landningar på sydkusten. Värdet av den ilandförda ålen på sydkusten uppgår enligt landningsstatistiken för 2001 preliminärt i förstahandsledet till 5 903 Tkr.

Fig. 43. Fångster av ål av fiskare hemmahörande på sydkusten enligt fiskeloggböcker

Källa: Fiskeriverkets loggboksuppgifter

Fil: Fiskfångster Skåne o Blek en loggböcker.xls

Diagrammet ovan visar *fångster* av ål av fiskare hemmahörande på sydkusten enligt uppgifter i fiskeloggböcker. Värdet av fångster av ål av fiskare hemmahörande på sydkusten enligt uppgifter i fiskeloggböckerna uppgår, om man använder landningsstatistikens fiskpriser, år 2001 till 7 944 Tkr.

Foto: Pierre Mens

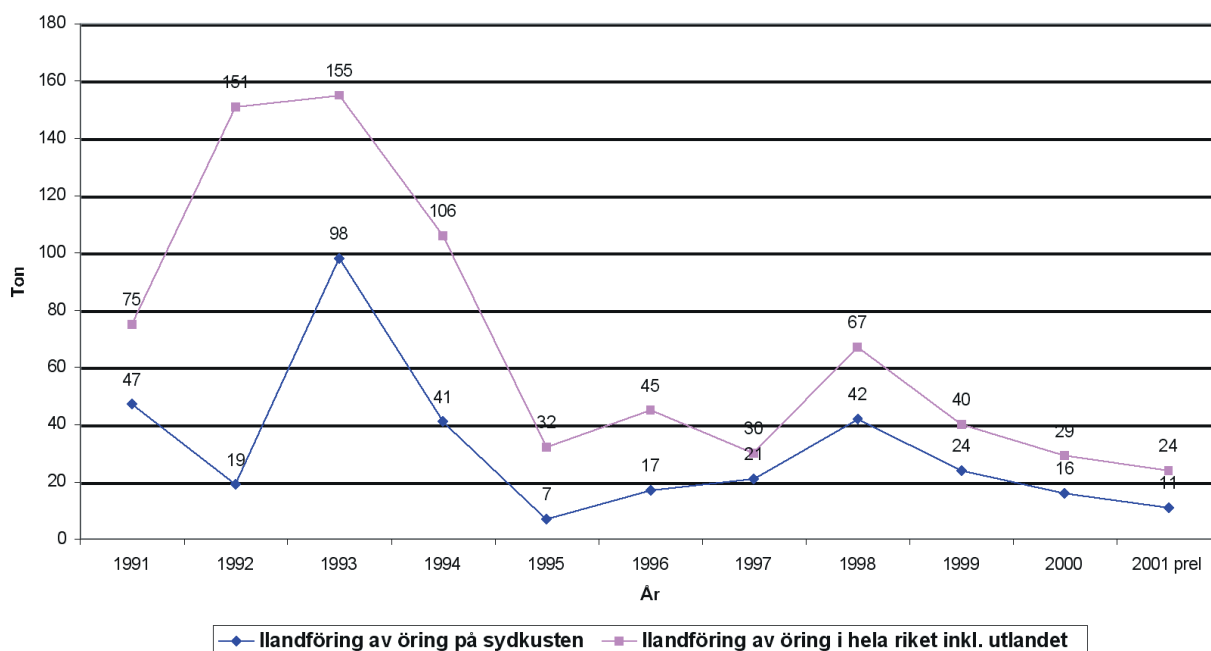
2.6.2.9 • Fångsterna av övriga arter

Fångsterna av havsöring

Yrkesfiskets fångst av havsöring sker i huvudsak vid drivgarnsfiske. Det kustnära garnfisket bedrivs av allt färre yrkesfiskare då öringen är i dålig kondition efter leken när den uppehåller sig nära land. Under perioden

maj till september förekommer dock ett visst kustnära öringfiske som komplement till bl.a. ålfisket. Orsaken till de stora fluktuationerna i fångstuppgifterna kan vara att lax felaktigt rapporterats som havsöring för att spara på laxkvoten.

Fig. 44. Ilandföring av havsöring enligt uppgifter från fångstmottagare

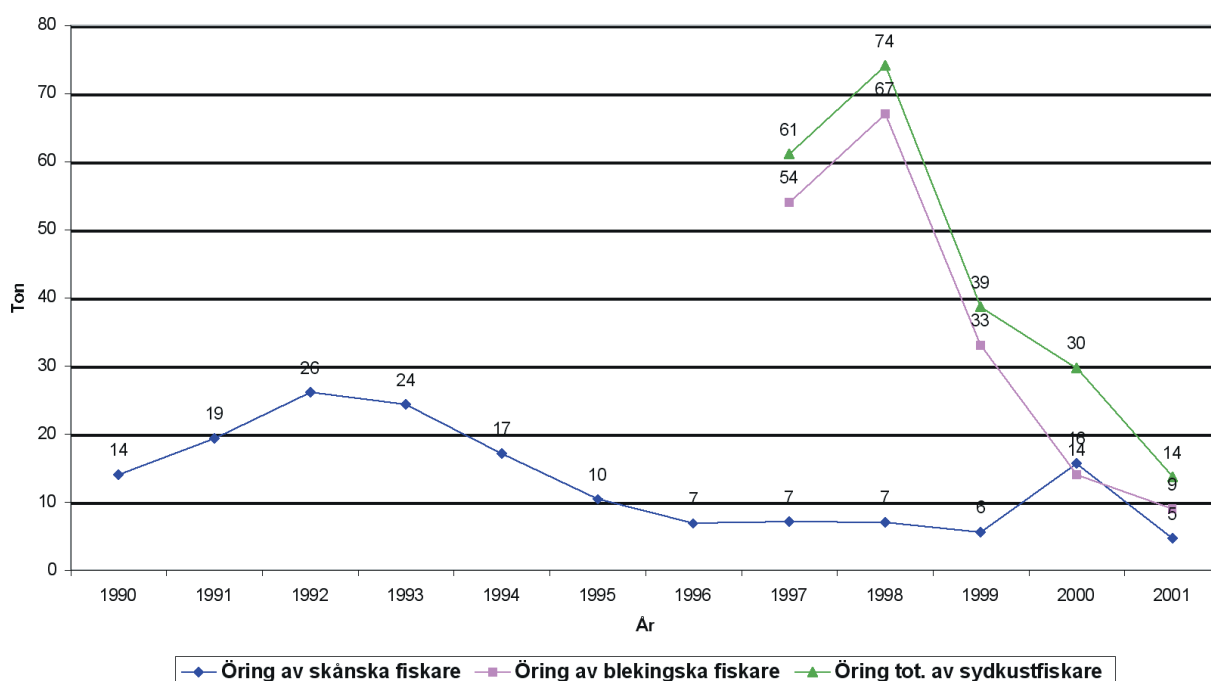

Källa: SCB:s landningsstatistik

Fil: Landningar fr o m 1990.xls

Diagrammet ovan visar svenska fiskares totala *landningar* av havsöring åren 1990–2000 i Sverige, inkl landat i utlandet, samt *landningar* på sydkusten. Värdet av den ilandförda havsöringen på sydkusten uppgår enligt landningsstatistiken för 2001 preliminärt i förstahandsledet till 227 Tkr.

Fig. 45. Fångster av havsöring av fiskare hemmahörande på sydkusten enligt fiskeloggböcker

Källa: Fiskeriverkets loggboksuppgifter

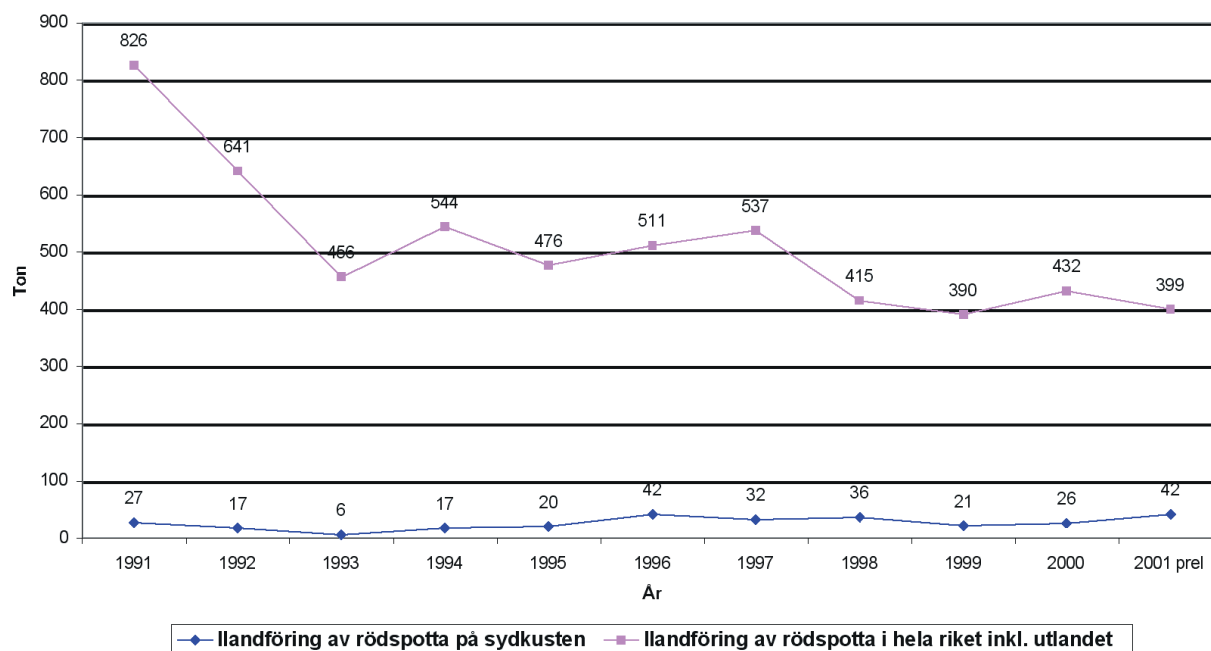
Fil: Fiskfångster Skåne o Blek en loggböcker.xls

Diagrammet ovan visar *fångster* av havsöring av fiskare hemmahörande på sydkusten enligt uppgifter i fiskeloggböcker. Värdet av fångster av havsöring av fiskare hemmahörande på sydkusten enligt uppgifter i fiskeloggböckerna uppgår, om man använder landningsstatistikens fiskpriser, år 2001 till 299 Tkr.

Fångsterna av rödspotta

Sydskustfiskets fångster av rödspotta hänför sig huvudsakligen till Öresund och Kattegatt.

Fig. 46. Ilandföring av rödspotta enligt uppgifter från fångstmottagare

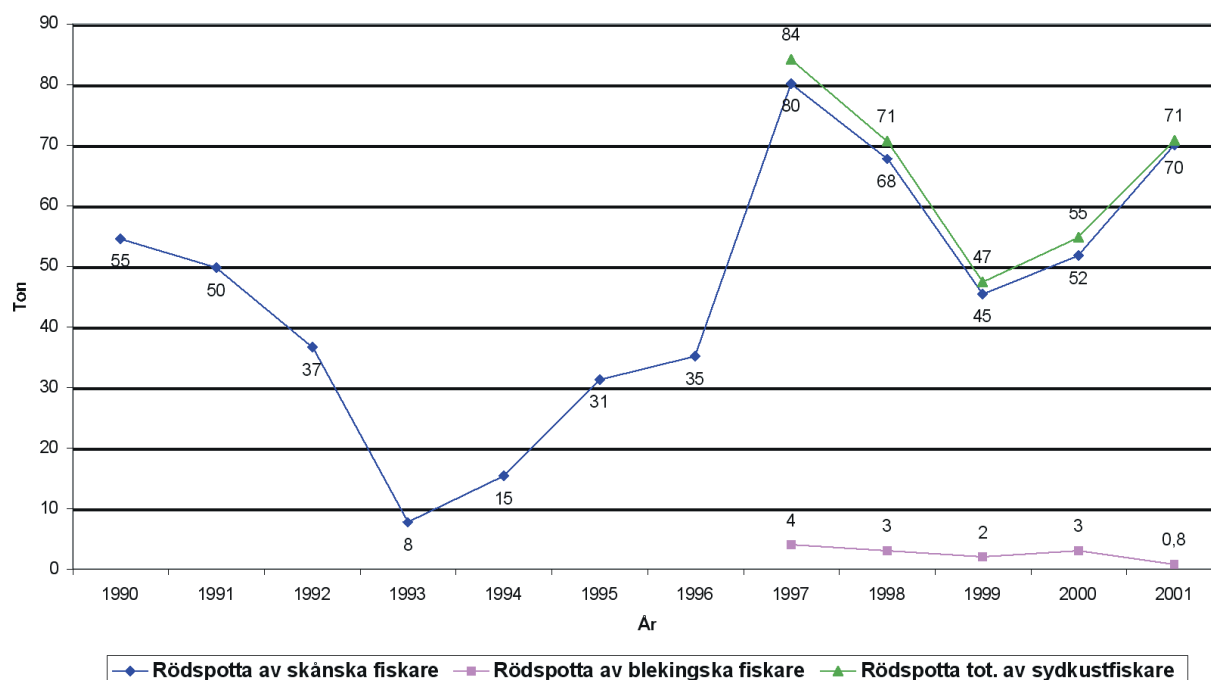

Källa: SCB:s landningsstatistik

Fil: Landningar fr o m 1990.xls

Diagrammet ovan visar svenska fiskares totala *landningar* av rödspotta åren 1990–2000 i Sverige, inkl landat i utlandet, samt *landningar* på sydkusten. Värdet av den ilandförda rödspottan på sydkusten uppgår enligt landningsstatistiken för 2001 preliminärt i förstahandsledet till 694 Tkr.

Fig. 47. Fångster av rödspotta av fiskare hemmahörande på sydkusten enligt fiskeloggböcker

Källa: Fiskeriverkets loggboksuppgifter

Fil: Fiskfångster Skåne o Blek en loggböcker.xls

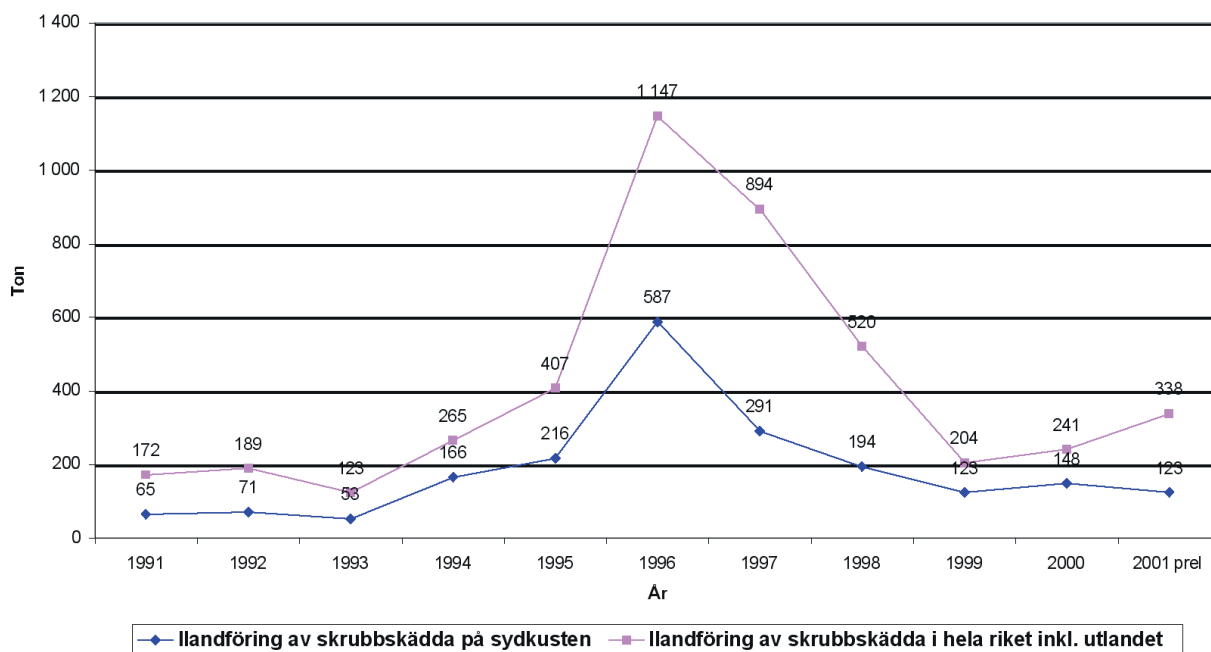
Diagrammet ovan visar *fångster* av rödspotta av fiskare hemmahörande på sydkusten enligt uppgifter i fiskeloggböcker. Värdet av fångster av rödspotta av fiskare hemmahörande på sydkusten enligt uppgifter i fiskeloggböckerna uppgår, om man använder landningsstatistikens fiskpriser, år 2001 till 1 173 Tkr.

Fångsterna av skrubbskädda

Tillgången på skrubbskädda är mycket god i Östersjön. Efterfrågan är dock så låg att priserna inte motiverar fiskaren att landa den stora mängd skrubbskädda man fångar i torskfisket. Fångstutgifterna visar därför

enbart en liten del av den skrubbskädda som fångas. Danska trålare har under 2002 dock visat intresse av att fiska skrubba. En nordisk marknad skall enligt tidningen Yrkesfiskaren vara målet för fisket.

Fig. 48. Ilandföring av skrubbskädda enligt uppgifter från fångstmottagare

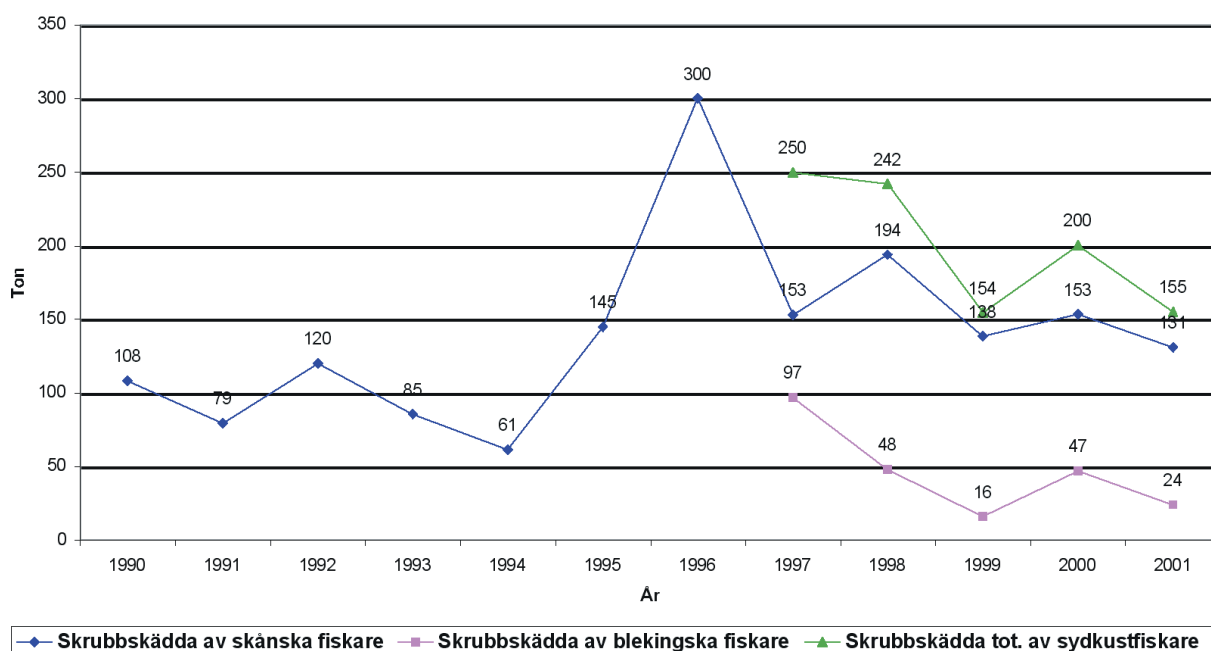

Källa: SCB:s landningsstatistik

Fil: Landningar fr o m 1990.xls

Diagrammet ovan visar svenska fiskares totala *landningar* av skrubbskädda åren 1990–2000 i Sverige, inkl landat i utlandet, samt *landningar* på sydkusten. Värdet av den ilandförda skrubbskäddan på sydkusten uppgår enligt landningsstatistiken för 2001 preliminärt i förstahandsledet till 518 Tkr.

Fig. 49. Fångster av skrubbskädda av fiskare hemmahörande på sydkusten enligt fiskeloggböcker

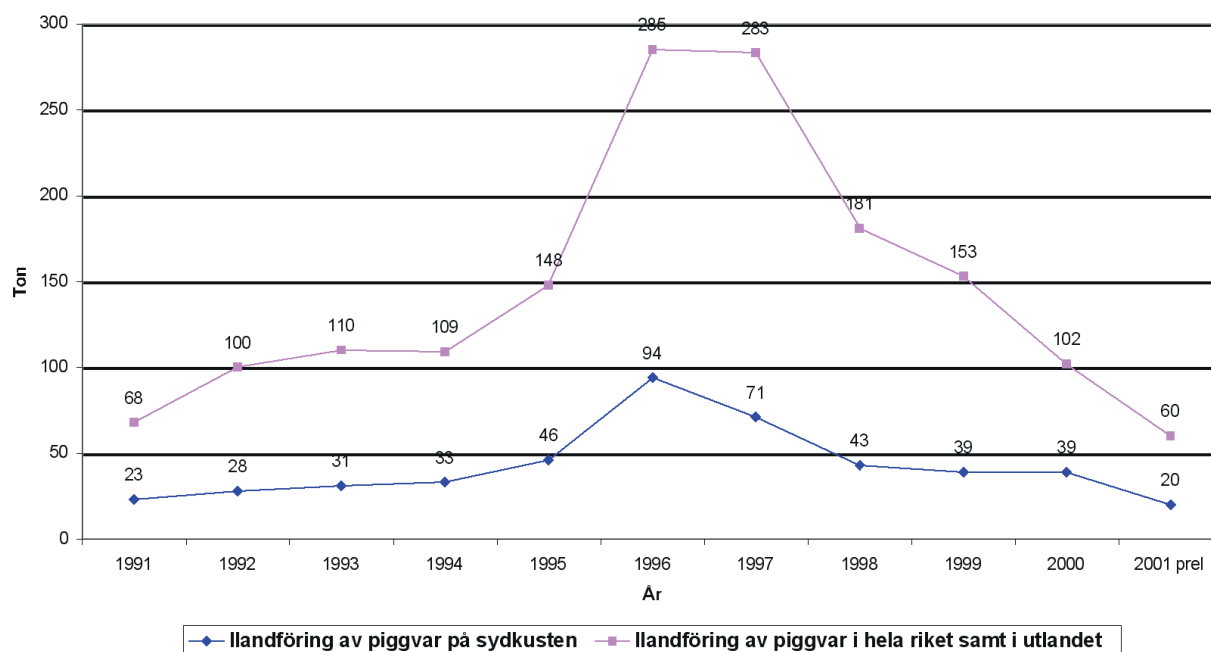
Källa: Fiskeriverkets loggboksuppgifter

Fil: Fiskfångster Skåne o Blek en loggböcker.xls

Diagrammet ovan visar *fångster* av skrubbskädda av fiskare hemmahörande på sydkusten enligt uppgifter i fiskeloggböcker. Värdet av fångster av skrubbskädda av fiskare hemmahörande på sydkusten enligt uppgifter i fiskeloggböckerna uppgår, om man använder landningsstatistikens fiskpriser, år 2001 till 653 Tkr .

Fångsterna av piggvar

Fig. 50. Ilandföring av piggvar enligt uppgifter från fångstmottagare

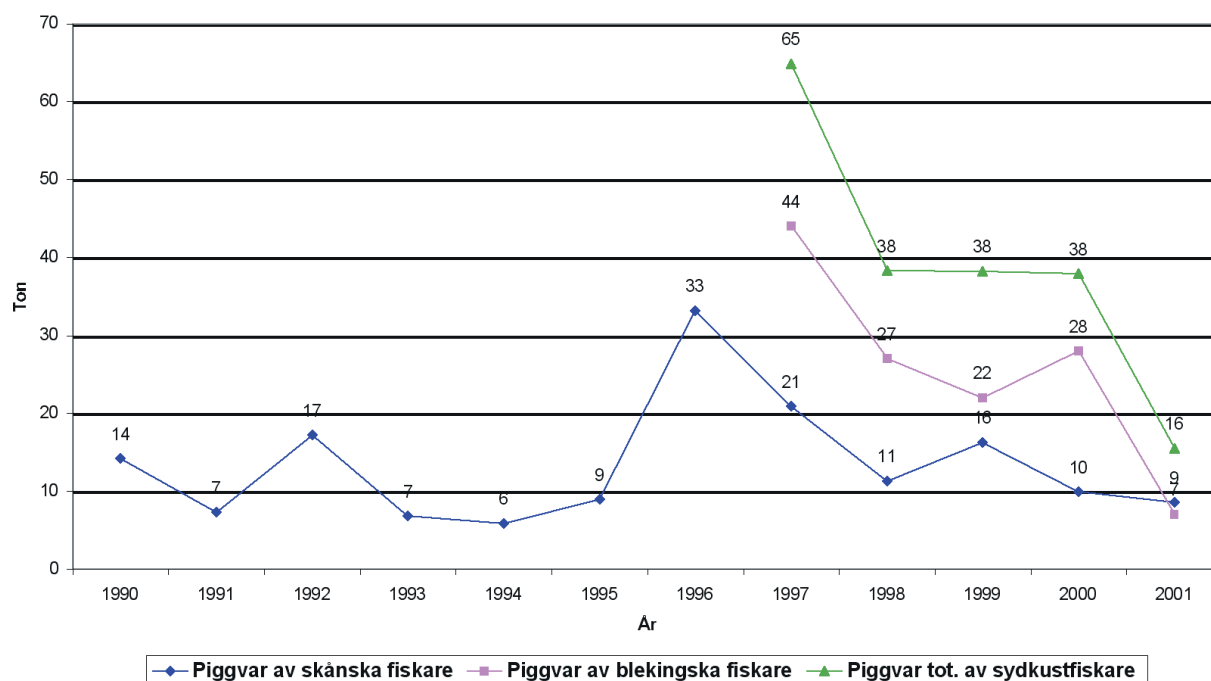

Källa: SCB:s landningsstatistik

Fil: Landningar fr o m 1990.xls

Diagrammet ovan visar svenska fiskares totala *landningar* av piggvar åren 1990–2000 i Sverige, inkl landat i utlandet, samt *landningar* på sydkusten. Värdet av den ilandförda piggvaren på sydkusten uppgår enligt landningsstatistiken för 2001 preliminärt i förstahandsledet till 780 Tkr.

Fig. 51. Fångster av piggvar av fiskare hemmahörande på sydkusten enligt fiskeloggböcker

Källa: Fiskeriverkets loggboksuppgifter

Fil: Fiskfångster Skåne o Blek en loggböcker.xls

Diagrammet ovan visar *fångster* av piggvar av fiskare hemmahörande på sydkusten enligt uppgifter i fiskeloggböcker. Värdet av fångster av piggvar av fiskare hemmahörande på sydkusten enligt uppgifter i fiskeloggböckerna uppgår, om man använder landningsstatistikens fiskpriser, år 2001 till 624 Tkr.

2.6.3 • Fångstmönstret i sydkustfisket

2.6.3.1 • Fiskeinriktningen längs de olika kust-avsnitten

Även om torsken dominerar stort i sydkustens fiske finns det lokala variationer som kan vara värda att notera. Följande uppgifter är hämtade ur de regionala utvecklingsplanerna för småskaligt kustfiske i Skåne och Blekinge län. Planerna har sammanställts av yrkesfiskaren Hans Båge. I redovisningen indelas kuststräckorna i gällande tulldistrikt.

Skånes nordvästra kust/Öresund/Råå (HG)

I HG-distriktet finns ett knappt 50-tal fiskefartyg registrerade. Många av dessa fiskade tidigare i första hand efter torsk. Under senaste året har dock flera båtar sålts och få, om någon, har idag torskgarn som första redskap. Några av distriktets båtar fiskar numera i södra Öresund eller i Östersjön som ett resultat av den drastiskt försämrade beståndssituationen i Kattegatt. Kvarvarande garnbåtar bedriver ett blandfiske på ett flertal arter (hummer, krabba, piggvar, tunga, skrubba, sill, stenbit, kvabb m.fl.) och fångsten säljs till stor del på kaj eller till rökerier och restauranger på grund av de små fångsterna.

Ålfisket har inte påverkats av utfiskningen i Kattegatt och visar en förhållandevis god lönsamhet. Ålfisket bedrivs av ca 15 mindre båtar med bottengarn och ryssjor. Normalt har ålfiskare även en större båt för garnfiske. 7 av de mindre båtar som använder garn som första redskap fiskar också med ålredskap. Sammantaget gör detta att en stor del av fisket i distriktet idag baseras på ålfiske.

Sillfisket som var ryggraden i fisket under 70- och 80-talen har nästan försvunnit, men 16 båtar uppger fortfarande sillgarn som första eller kompletterande redskap.

Av de mindre HG-båtarna är det 6 som bara fiskar med en enda typ av redskap.

Inom distriktet finns endast 2 större båtar, en garnbåt på 13 meter som mest fiskar torsk i Östersjön och en kräfttrålare på 15 meter i Torekov.

Öresund/Landskrona (LA)

Av distriktets 12 mindre båtar har 7 torskgarn som första redskap, men de flesta av dessa båtar fiskar även med andra garn, 2 även efter ål. Endast 1 båt fiskar enbart med torskgarn.

Totalt 5 båtar fiskar efter ål, 3 av dessa med ålredskap som första redskap. Man fiskar ål både med fasta bottengarn och ryssjor.

4 båtar har sillgarn bland övriga redskap

Förutom de småskaliga båtarna finns 2 båtar på 14 respektive 15 meter som fiskar torsk med garn.

Öresund/Malmö (MÖ)

Här dominerar torskfisket. 29 av de 35 mindre båtarna fiskar med torskgarn, varav 20 som första redskap.

Man har hittills lyckats kompensera en viss minskning i bestånden med att sätta mer garn. Man fiskar även flatfisk med garn antingen som första redskap eller som komplement till torskgarn. 14 av båtarna har även sillgarn som komplement.

Ålfisket bedrivs i detta distrikt nästan enbart med ryssjor. 13 mindre båtar fiskar med ryssjor varav 7 som första redskap. 1 båt har ålbottengarn som övrigt redskap.

8 båtar fiskar även ibland med krokredskap; 5 med långrev och 3 med dörj (trolling).

2 större båtar (13 och 14 meter) fiskar torsk med garn som första redskap.

Skånes västra sydkust/Trelleborg (TG)

På syd och ostkusten dominerar torskfisket ännu mer än i Öresund. 11 av TG-distriktets 12 garnbåtar har torskgarn som första redskap, 5 av dessa som enda redskap. Även de båtar som fiskar med ålbottengarn har torskgarn som andra redskap. Man har hittills delvis lyckats kompensera den minskade tillgången på torsk genom att sätta fler garn.

7 båtar fiskar med krok (långrev) som komplement.

Endast 3 båtar har sillgarn som alternativ.

Laxfiskeredskap börjar också användas här; 3 båtar fiskar även med laxdrivgarn.

Distriktet har också 2 torskrålare; 1 mindre på 10 meter och 1 större med 18 meters längd.

Skånes östra sydkust Ystad (YD)

Torskfisket fortsätter att dominera, samtliga 14 garnbåtar har torskgarn som första redskap. Krokfisket ökar också. 12 båtar har krok som alternativt redskap, ibland i kombination med andra garn.

7 av distriktets 19 båtar uppger också att man har sillgarn som alternativt redskap.

Ålfisket har ungefär samma betydelse som i övriga distrikt; 6 båtar fiskar ål varav 5 som första redskap. Alla utom 1 båt använder bottengarn.

2 båtar har piggvargarn som övrigt redskap och 1 har laxgarn.

Skånes ostkust/Simrishamn (SIN)

Simrishamn är Skånes största fiskehamn. 3 garnbåtar, 10 torskrålare och 2 silltrålare över 12 meters längd har hamnen som bas. Förutom dessa skepp finns i distriktet 61 småskaliga fiskebåtar.

40 av de 61 småskaliga båtarna har torskgarn som första redskap och ytterligare 6 använder det som komplement. 8 av torskbåtarna har krok som alternativt redskap medan hela 18 båtar inte har något alternativ till torskgarnen.

Ålfisket sköts mest med bottengarn. 14 har det som första redskap medan 3 använder ryssjor. Ytterligare 4 båtar har ålbottengarn som övrigt redskap.

Laxfisket har här större betydelse än i övriga skånehamnar. 2 båtar har laxgarn som första redskap och ytterligare 22 st har lax eller öringgarn som alternativa redskap. 10 båtar har flundregarn som komplement. Sillfiske med garn förekommer inte alls.

Skånes ostkust/Åhus (ÅS)

Torskgarn, oftast i kombination med krok är det helt dominerande fisket. Av distriktets 20 båtar fiskar 15 efter torsk med garn (1 har dock nyligen bytt till trål), 1 med krok och resterande 4 efter ål med bottengarn eller ryssjor. Ålfisket med bottengarn, som är ett stort traditionellt fiske längs denna kuststräcka, bedrivs med stöd av enskild rätt och enbart de största är licensierade.

Övriga garn som används som komplement är: flundregarn (7 båtar) och laxgarn (5 båtar).

Västra Blekinge/Sölvesborg (SG)

I Blekinges västra distrikt finns sydkustens största fiskeflotta. 108 båtar varav 92 småskaliga. Fisket är också mer varierat här. Torskfisket dominerar dock och 65 av distriktets båtar har torskgarn som första redskap och 19 som komplement. 2 av garnbåtarna har även torsktrål.

Av de storskaliga båtarna fiskar 6 med torskgarn, 3 med laxgarn, 4 med torsktrål och 3 med silltrål som huvudalternativ.

12 båtar har laxgarn som första redskap och ytterligare 33 använder det som komplement.

Ål fiskas av 9 båtar som första fiske och av 20 som komplement.

Övriga redskap som har betydelse som komplement är: torskkrok (21 båtar), skäddegarn (22 båtar) och piggvargarn (8 båtar).

Mellersta Blekinge/Karlshamn (KN)

Torskfisket dominerar helt. 22 av de 25 båtarna (88 %) fiskar torsk som första alternativ. 20 är småskaliga garnbåtar, de flesta med en längd omkring 8–9 meter. 2 trålare, varav en mindre, fiskar också torsk.

3 båtar har torskgarn som komplement, inklusive 1 småskalig torsktrålare. Den enda båt som inte fiskar med torskgarn är en drygt 12 meters torsktrålare.

Övriga redskap som har betydelse som komplement är: torskkrok (5 båtar), laxdrivgarn (9 båtar), skäddegarn (3 båtar), sillgarn (3 båtar) och piggvargarn (3 båtar).

Ål fiskas inte alls.

Östra Blekinge/Karlskrona (KA)

Torskfisket dominerar stort i Karlskronadistriktets fiskeflotta. Av de totalt 63 båtar som uppger torskfiske som huvudinriktning fiskar 57 med garn, 5 med trål och 2 med krok. Totalt har alltså 76 % av flottan torskfiske som första alternativ.

Inom torskfisket är största gruppen mindre garnbåtar omkring 8 meter, men även större båtar fiskar med torskgarn. 6 av dessa är båtar över 12 meters längd.

Ytterligare 13 båtar anger torskgarn som övrigt redskap. Läger man till de båtar som fiskar med torsktrål och krok som komplement betyder det att nästan alla båtar fiskar efter torsk under del av året.

Övriga redskap som har betydelse som komplement är: torskkrok (20 båtar), laxdrivgarn (17 båtar) och skäddegarn (10 båtar).

Ålfisket är av relativt liten betydelse. 5 båtar har ryssjor eller bottengarn som första redskap och ytterligare 8 har det som andra redskap.

Andra redskap som används av ett fåtal båtar som komplement är: gäddnät (3 båtar), sillgarn (7 båtar), siknät (4 båtar), piggvargarn (4 båtar), laxdrivlinor (2 båtar), landvad (5 båtar) och snörpvad (3 båtar).

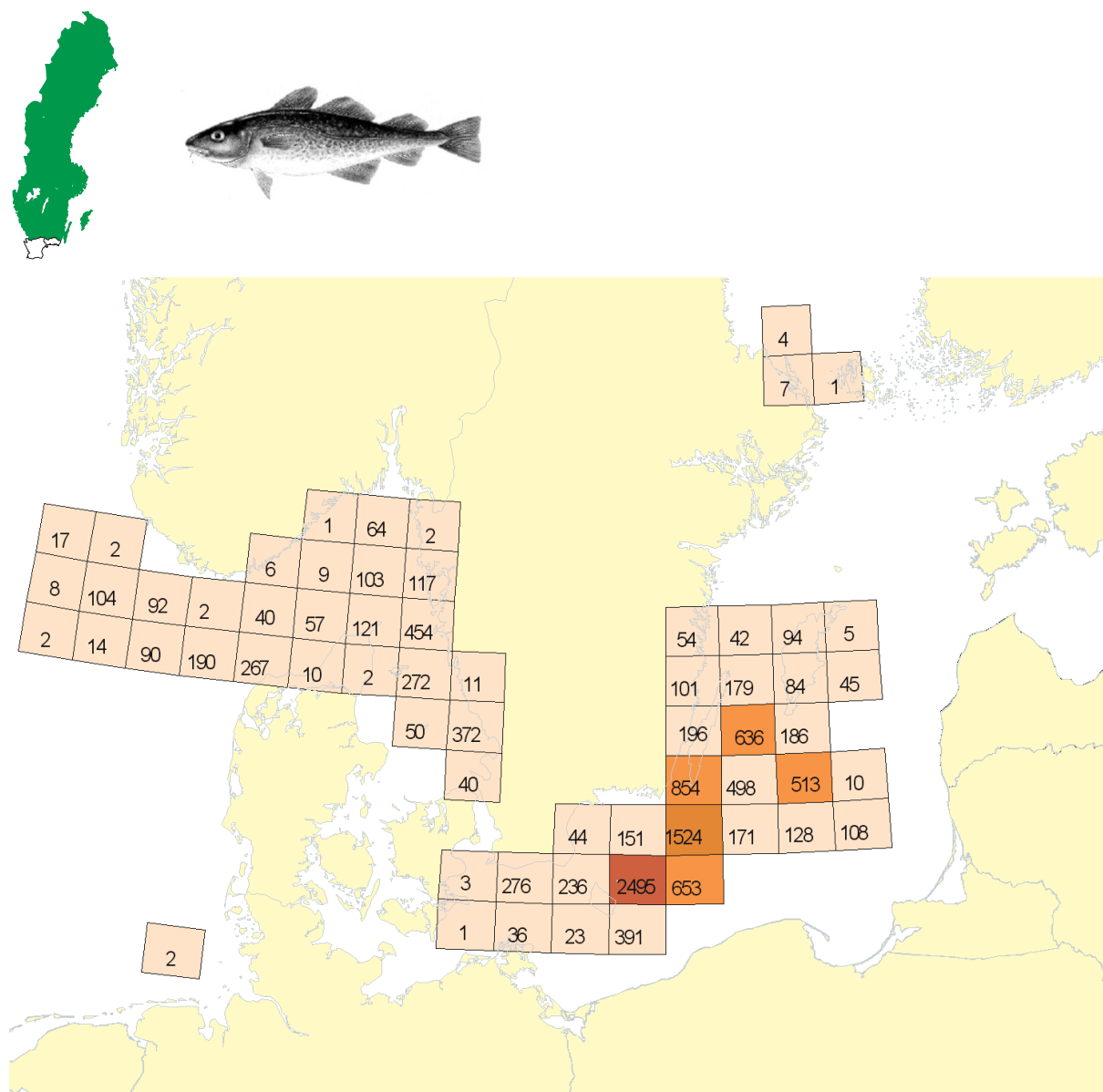
Av torsktrålarna har några sillbottentrål, torskflyttrål och torskgarn som alternativa redskap.

Endast 1 större silltrålare är registrerad i Karlskrona.

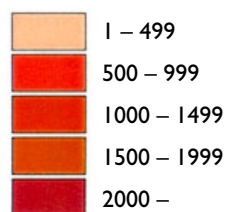
2.6.3.2 • Fångstplatserna

I detta avsnitt visas på vilka fångstpositioner fångsterna av torsk, sill och skarpsill under 2001 redovisats av fiskare från sydkusten respektive från övriga Sverige. Den statistik som presenteras av SCB och Fiskeriverket saknar till stora delar rättvisande regionala aspekter, se avsnitt 2.6.2.1. Detta är otillfredsställande då denna information har stor betydelse för att bedöma fiskets utveckling. För att få en bild av situationen på sydkusten har därför Kerstin Söderlind på Länsstyrelsen i Skåne län gjort en omfattande bearbetning av Fiskeriverkets loggboksdata. Materialet utgår från den position som fiskaren uppgivit i sin loggbok. Fisket i Nordsjön redovisas dock ej fullt ut, då sydkustfiskarna ej bedriver något egentligt fiske där. Fångsterna redovisas i två figurer per art, den ena visar sydkustfiskarnas fångster och den andra visar övriga svenska fiskares fångster. Summan av dessa fångster utgör således den samlade redovisade svenska fångsten av arten inom respektive fångstområde.

Fig. 53. Fångstmönstret av torsk 2001 av övriga svenska fiskare enligt fiskeloggböcker

Torsk, ton

Uppgifterna är baserade på loggboksuppgifter lämnade till fiskeriverket för fiske år 2001. Fiskefunktionen Länsstyrelsen 2002-05-24.

Källa: Fiskeriverkets loggboksuppgifter

Fil: fangstområdeskartor.doc

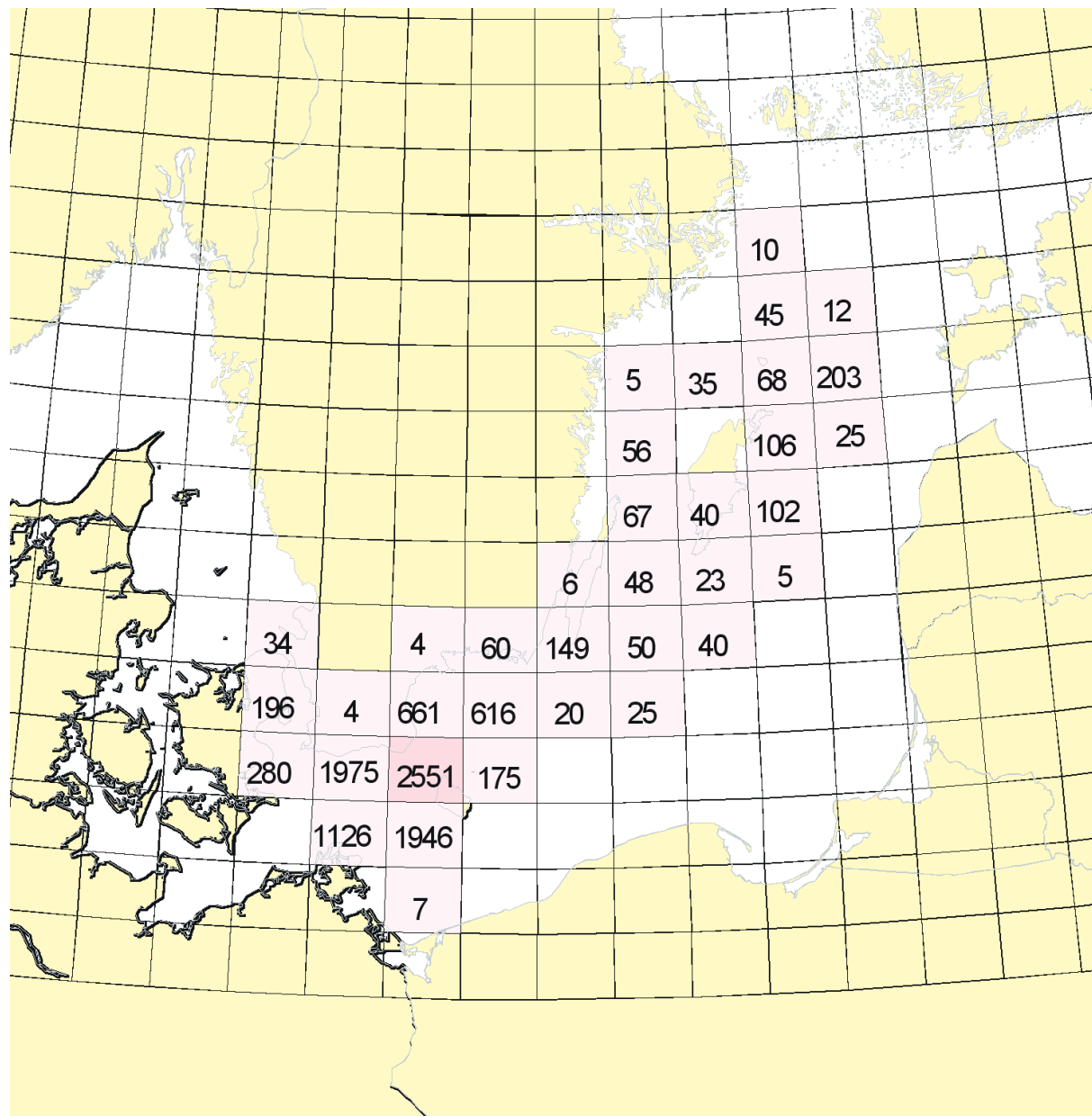
Fig. 52 och 53 visar att huvuddelen av den svenska torskfångsten 2001 fångades i direkt anslutning till sydkusten, med de allra högsta fångsterna i de inre delarna. I Öresund stod de skånska fiskarna för i stort sett hela den svenska torskfångsten, vilket beror på de speciella förhållanden som råder för fisket i området.

Sydskustfiskarnas fångster är koncentrerade till kustområdena och avtar starkt med avståndet ifrån sydkusten. Vad avser övriga fiskares fångster så framgår

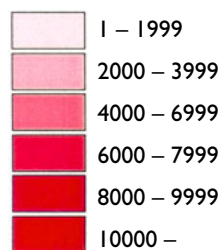
en viss koncentration vid lekområdena vid Bornholm och vid Midsjöbankarna. Fångsterna i de tre rutorna öster om Bornholm kommer nästan uteslutande från flyttrålsfiske som bedrevs efter lektorsk under 2001.

Fångsternas fördelning 2001 liknar i stora delar de föregående åren. Detta gäller särskilt i Öresund där fångstmängderna under de senaste åren varit i stort sett lika stora.

Fig. 54. Fångstmönstret av sill 2001 av fiskare hemmahörande på sydkusten enligt fiskeloggböcker

Sill, ton

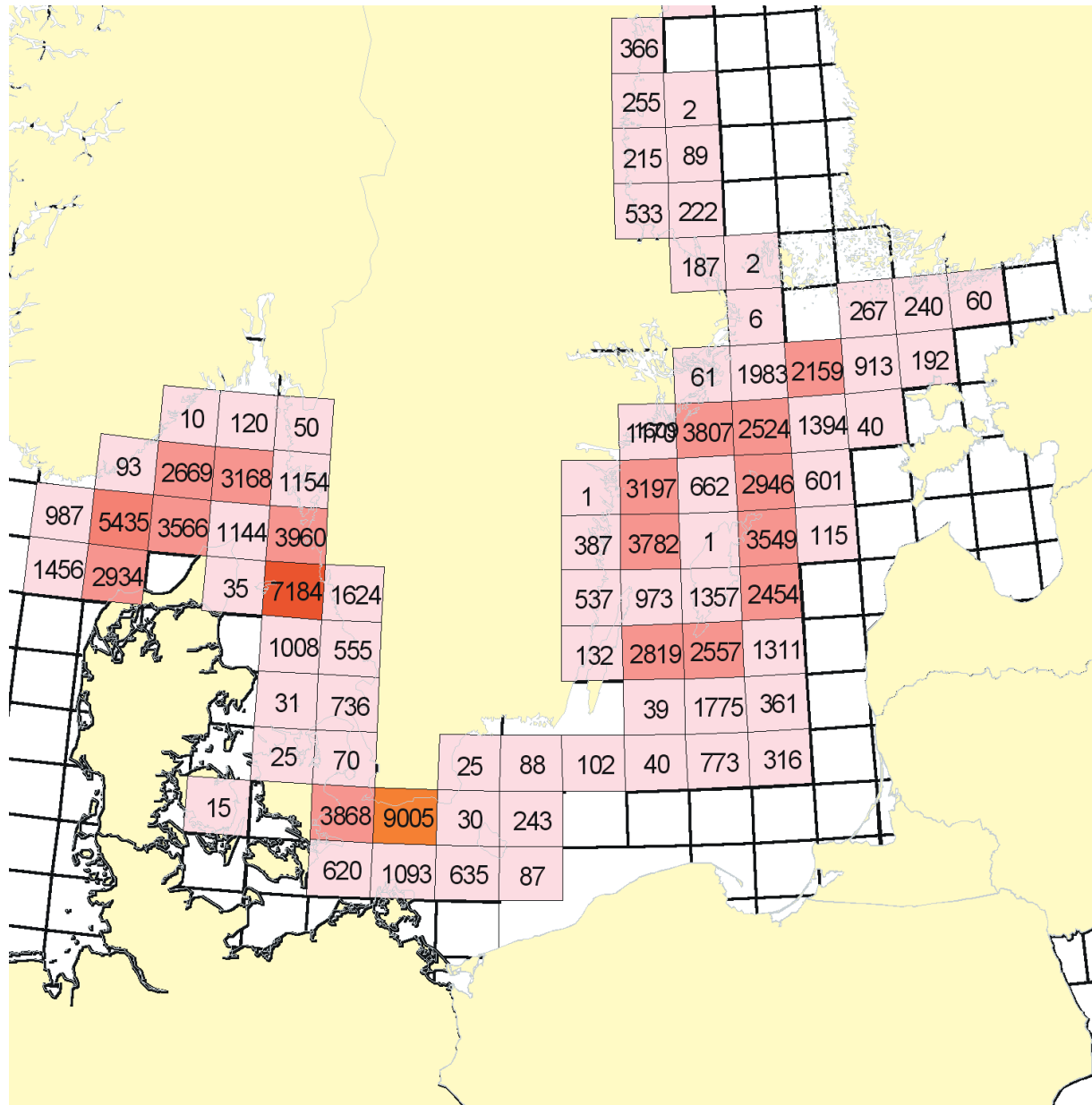
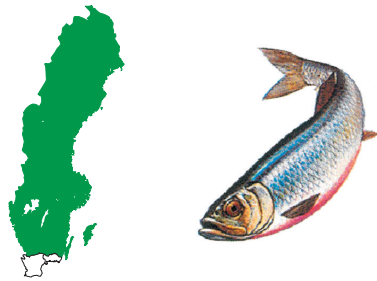

Uppgifterna är baserade på loggboksuppgifter lämnade till fiskeriverket för fiske år 2001. Fiskefunktionen Länsstyrelsen 2002-05-24.

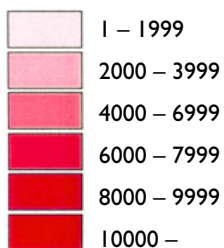
Källa: Fiskeriverkets loggboksuppgifter

Fil: fangstområdeskartor.doc

Fig. 55. Fångstmönstret av sill 2001 av övriga svenska fiskare enligt fiskeloggböcker

Sill, ton

Uppgifterna är baserade på loggboksuppgifter lämnade till fiskeriverket för fiske år 2001. Fiskefunktionen Länsstyrelsen 2002-05-24.

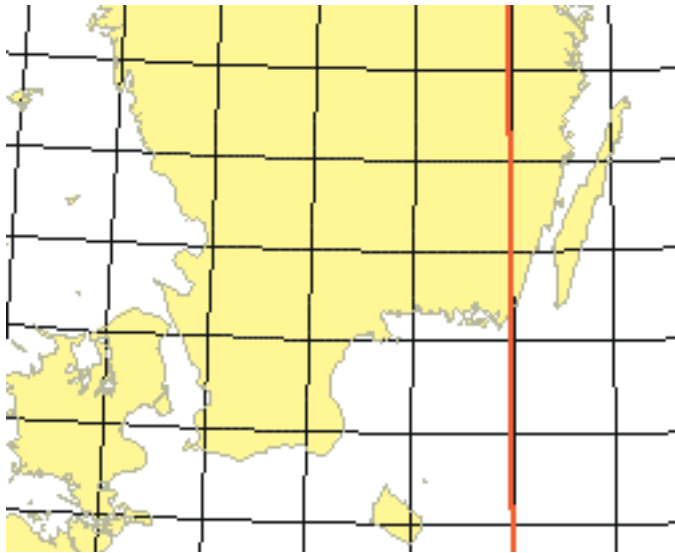
Källa: Fiskeriverkets loggboksuppgifter

Fil: fangstområdeskartor.doc

Av fig. 54 och 55 framgår att liksom torskfisket bedrivs sydkustfiskarnas sillfiske i huvudsak i anslutning till sydkusten. Detta mönster har dock avvikit under de år då sillen landats i hamnar på andra kuststräckor eller i Danmark. Under de två senaste åren har sydkust-

fiskarnas sillfiske nästan uteslutande skett för konsumtionsändamål och bedrivits i direkt anslutning till sydkusten. Riktat foderfiske efter sill är enbart tillåtet väster om 16:e longituden.

16:e longituden

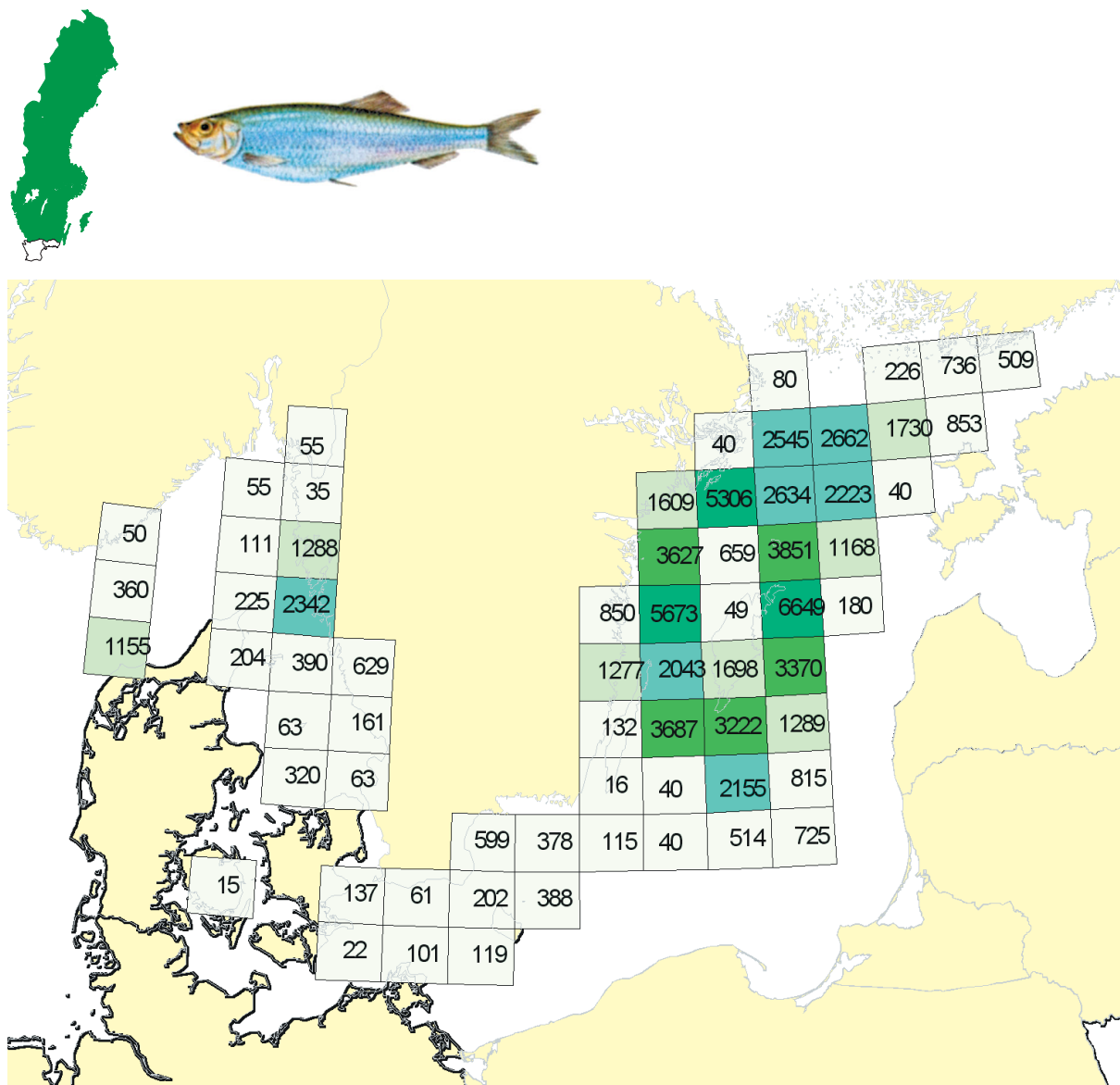

Fil: 16.e breddgraden.bmp

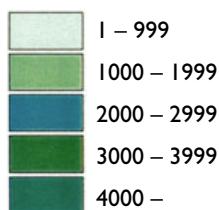
Övriga fiskares sillfångster styrs även dessa till stor del av landningshamnens belägenhet. Stora fångster sker av denna anledning i anslutning till fångstmottagningsstationen i Västervik. Vad som ur fiskesynpunkt framstår som osannolikt är de mycket stora fångsterna i områdena söder om Skåne. I norra Öresund registrerades 2001 drygt 700 ton vilket skall jämföras med 2000 och 1999 års siffror på 13 000 respektive 16 500 ton. Troligtvis ligger felrapporterade fångster av

västerhavssill bakom dessa mycket höga fångstvärden. De skärpta rapporteringskraven i området Kilen i norra Öresund tycks också fått effekt även om redovisningen istället flyttats till området söder om Skåne. Se vidare avsnitt 3.2.7. Den i avsnitt 2.3.1.2 beskrivna felrapportering av skarpsill som sill, innebär att delar av de redovisade sillfångsterna felaktigt utgörs av skarpsill.

Fig. 57. Fångstmönstret av skarpsill 2001 av övriga svenska fiskare enligt fiskeloggböcker

Skarpsill, ton

Uppgifterna är baserade på loggboksuppgifter lämnade till fiskeriverket för fiske år 2001. Fiskefunktionen Länsstyrelsen 2002-05-24.

Källa: Fiskeriverkets loggboksuppgifter

Fil: fangstområdeskartor.doc

Enligt fig. 56 och 57 visar sydkustfiskarnas fiske efter skarpsill stora likheter med sillfisket. Fångsterna sker i anslutning till sydkusten eller till Västervik. Trots att de tillåtna bifångsterna av sill i skarpsillfisket väster om 16:e longituden sänktes till 20 % år 1999 så minskade inte omfattningen av fisket i detta område förrän 2001, se vidare avsnitt 3.2.3.1. Anledningen till detta torde dock vara de förbättrade sillpriserna som har inneburit att sydkustfiskarna i allt större omfattning gått över till fiske efter konsumtionssill.

Övriga fiskares skarpsillfiske i Östersjön under 2001 koncentrerades till området i anslutning till Västervik. Under tidigare år har denna grupp fiskare bedrivit ett betydligt större skarpsillfiske i Hanöbukten. Denna förskjutning av fisket mot centrala Östersjön torde vara positiv för sydkustens sillbestånd och för småtorsken. Ett minskat skarpsillfiske i anslutning till lekområdet utanför Bornholm skulle också kunna vara negativt om skarpsillens konsumtion av torskrom och torskyngel har en påverkan på lekresultatet.

2.7 • FISKEHAMNARNA

I Sverige landas fisk i över 300 hamnar. Dessutom finns ett antal hamnar som inte har någon fångstmottagningskapacitet utan endast fungerar som hemmahamnar för fiskefartygen. De flesta fiskehamnarna är små och de tio största hamnarna svarar för ca 90 % av volymen och ca 80 % av värdet av alla landningar i Sverige.

Några av sydkustens hamnar återfinns på "tio i topp listan" över Sveriges största landningshamnar. Vad avser landad kvantitet år 1999 återfanns Simrishamn på fjärde plats (18 049 ton), Karlskrona Saltö på sjätte plats (12 656 ton) och Nordersund på sjunde plats (8 822 ton). Listan toppades av Ängholmen i Västra Götaland (47 966 ton) och Västervik (45 563 ton) (Källa: Fiskeriverket.)

Ser man till värdet av den landade fångsten 1999 hamnar Karlskrona Saltö på tredje plats (67 miljoner kr), Simrishamn på femte plats (48 miljoner kr),

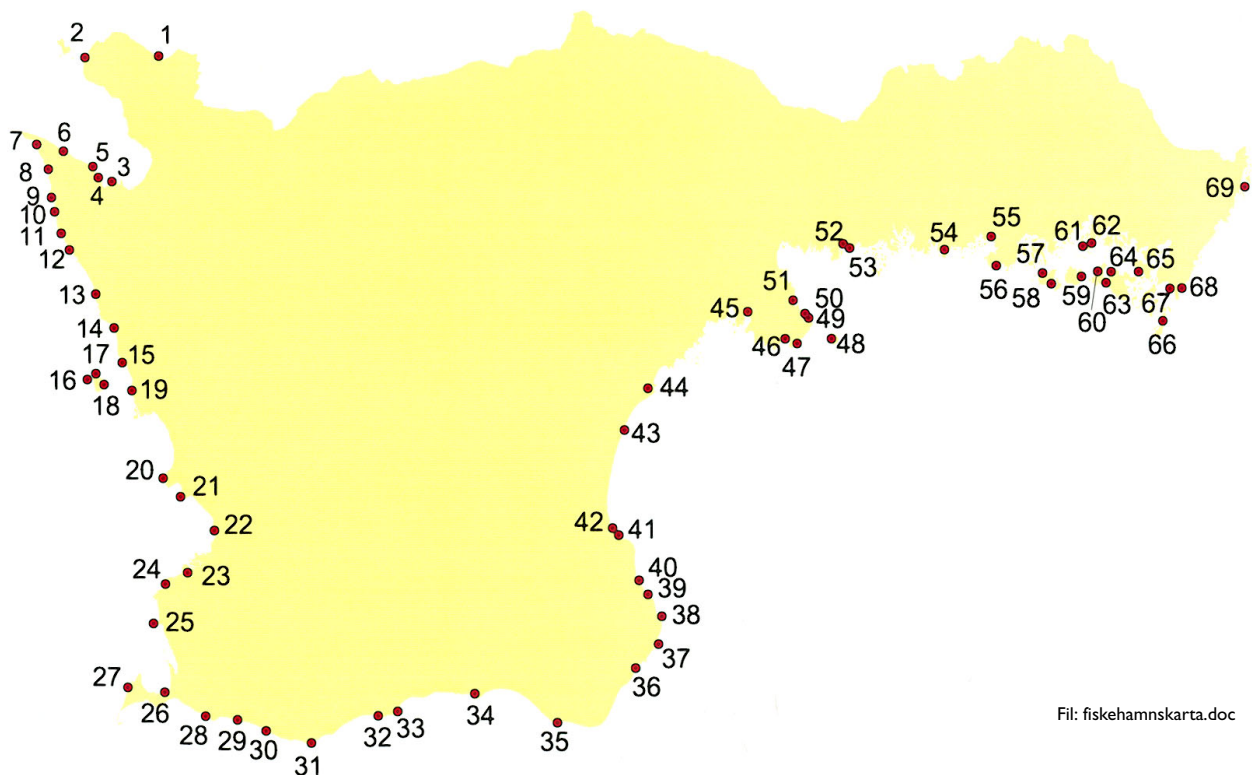
Nordersund på åttonde plats (28 miljoner kr) och Karlskrona på tionde plats (16 miljoner kr). Sveriges värdemässigt överlägset största hamn är Göteborg (186 miljoner kr). (Källa: Fiskeriverket.)

Blekinge och Skåne karaktäriseras av ett förhållandevis stort antal fiskehamnar som ligger jämnt spridda längs kusten. Totalt finns det 69 hamnar varav 47 var landningshamnar år 2001 enligt Fiskeriverkets landningsstatistik. Många av hamnarna är små med endast en eller ett fåtal fiskare.

Det bör påpekas att det säkerligen landas fisk i ytterligare några hamnar än vad som anges i tabellen på sidan 93 eftersom fiskare med fartyg under 10 meters längd endast behöver föra s.k. månadsjournal i vilken landningshamn inte anges.

Sydkustens landningshamnar med mottagningskvantiteter år 2000 på hundra ton och däröver framgår av fig. 59.

Fig. 58. Fiskehamnar på sydkusten

Fil: fiskehamnskarta.doc

SKÅNE:

Nummer på karta	Hamn	Typ av hamn X = landningshamn O = ej med i senaste landningsstatistik avseende år 2001
1	Båstad	X
2	Torekov	X
3	Häljaröd	O
4	Jonstorp	O
5	Svanshall	X
6	Arild	X
7	Mölle	O
8	Nyhamnsläge	O
9	Höganäs	X
10	Lerberget	O
11	Viken	X
12	Domsten	O
13	Helsingborg	O
14	Råå	X
15	Ålabodarna	X
16	Kyrkbacken	O
17	Norrebrog	O
18	Bäckviken	X
19	Borstahusen	X
20	Barsebäck	X
21	Vikhög	X
22	Lomma	X
23	Malmö, museet	O
24	Limhamn	X
25	Klagshamn	X
26	Falsterbokanalen	X
27	Skanör	X
28	Skåre	X
29	Trelleborg	X
30	Gislövs läge	X
31	Smygehamn	X
32	Hörte	O
33	Abbekås	X
34	Ystad	X
35	Kåseberga	X
36	Skillinge	X
37	Brantevik	X
38	Simrishamn	X
39	Baskemölla	X
40	Vik	X
41	Kivik	X
42	Vitemölla	O
43	Yngsjö	O
44	Åhus	X

BLEKINGE:

Nummer på karta	Hamn	Typ av hamn X = landningshamn O = ej med i senaste landningsstatistik avseende år 2001
45	Sölvesborgs hamn	O
46	Hällevik	X
47	Nogersund	X
48	Hanö	O
49	Hörvik	X
50	Krokås	X
51	Djupekås	O
52	Karlshamn	X
53	Karlshamn, Vägga	X
54	Bökevik	X
55	Ronneby	X
56	Gö	O
57	Hasslö, Hallarna	X
58	Hasslö, Garpen	X
59	Aspö	O
60	Tjurkö	O
61	Karlskrona, Saltö	X
62	Karlskrona, Handelshamnen	X
63	Sturkö, Ekenabben	X
64	Sturkö, Sanda	X
65	Senoren	X
66	Ungskär	O
67	Torhamn	O
68	Sandhamn	X
69	Kristianopel	O

Källa: Fiskeriverkets landningsstatistik

Fig. 59. De största landningshamnarna på sydkusten år 2000, landad kvantitet i ton

Hamn	Torsk	Sill	Skarpsill	Summa
Simrishamn	3 281	7 028	9 649	19 958
Karlskrona	4 652	560	2 413	7 625
Nogersund	1 279	1 565	3 723	6 567
Trelleborg	590	659		1 249
Ystad	180	639		819
Sturkö	480	258		738
Hasslö	453			453
Skillinge	184	109	72	365
Sandhamn	288			288
Hörvik	194			194
Karlskrona, Saltö	180			180
Borstahusen	132	29		161
Hällevik	134	15		149
Sturkö, Ekenabben	134	14		148
Lomma	133			133
Senoren	35	67		102
Ronneby	100			100

Källa: Fiskeriverkets loggboksuppgifter

Fil: Landningar hamnar.xls

Foto: Lars Mohlin

En redovisning av sydkustens fiske kräver även att fiskberedningsindustrin behandlas. Det är i detta led som fångsterna förädlas och säljs vidare till andra producenter samt grossister och detaljister för att så småningom nå konsumenten.

I första handelsledet omhändertas fisken av fångstmottagare som säljer fisken vidare till beredningsföretag, grossister, detaljister och konsumenter. Beredningsföretagen fungerar ofta som fångstmottagare och deras möjligheter att omhänderta och bereda fångsterna under skiftande fisktillgång är av största betydelse för yrkesfisket.

Fångstmottagarna är skyldiga att rapportera omhändertagen fisk genom att kopior på avräkningsnotorna för den inhandlade fisken sänds till Fiskeriverket. Fiskeriverket stämmer sedan av notorna mot de fångstuppgifter i fiskeloggböckerna som fiskarna redovisar till Fiskeriverket. Dessa uppgifter ligger till grund för kontrollen av att fastställda fångstkvoter inte överskrids. Sedan 1995 måste fångstmottagarna vara auktoriserade av staten för att kunna bedriva yrkesmässig handel med fisk. På sydkusten finns ett 30-tal auktoriserade fångstmottagare.

I Blekinge och Skåne fanns enligt senaste tillgängliga uppgifter från SCB (avser år 1999) 42 fiskberedningsföretag varav 21 i Blekinge och 21 i Skåne. Företagen i Blekinge hade 194 sysselsatta och en omsättning på ca 329 milj. kr. I Skåne var antalet sysselsatta 77 och omsättningen ca 106 milj. kr.

I den svenska strukturplanen för fiskerinäringen i Sverige för år 2000–2006 har man valt att indela beredningsföretagen i tre kategorier:

A Industriell produktion och handel med lågförädlade fiskprodukter

Dessa företag utför det första förädlingssteget av fiskråvaror i industriell form. En stor del av produkterna säljs vidare som halvfabrikat till andra företag för ytterligare förädling. Företagen har ofta även direktförsäljning av färsk fisk till t.ex. storkök och andra konsumenter. Bland de större företagen i Blekinge och Skåne av denna typ kan nämnas Foodia i Karlskrona, HP och David Nordqvists Fiskexport i Nordersund, Simrishamns Fryshus, Skillinge Fiskimpex och HW Nilssons Efr. i Simrishamn samt Nordhav i Lomma.

B Industriell produktion och marknadsföring av högförädlade fisk- och skaldjursprodukter.

Denna kategori producerar främst hållbarhetsbehandlade produkter såsom hel- och kylkonserver, djupfrysta varor samt slutförpackade produkter för distribution till dagligvaru- och storkökshandeln. En betydande del av produktionen går även på export. Produktionen baseras på obearbetade råvaror eller på halvfabrikat som köps in från andra fiskberedningsföretag. Exempel på stora sådana företag är Abba på västkusten och Svenska Nestlé Findus i skånska Bjuv men det finns även mindre t.ex. Nordqvists i Nordersund som producerar sill-

konserver och Östersjölox i Höör som specialiserat sig på kaviarproduktion. Även Foodia Fisk AB i Karlskrona är på väg att etablera sig inom kategorien.

C Rökerier

Råvarorna till denna verksamhet utgörs av både färsk och fryst fisk. De vanligaste fiskslagen som röks på sydkusten är ål, regnbåge och lax. I Blekinge och Skåne finns ett ganska stort antal rökerier. Bland dessa kan nämnas Hälleviks Rökeri, Hennings Rökeri i Hällevik, Hörviks Rökeri och Kåseberga Fisk men även företagen i kategori A har ofta rökeriverksamhet. Förutom större företag finns även några mindre rökerier där yrkesfiskare bereder främst egenfångad fisk.

Att bereda egenfångad fisk har i vissa fall visat sig vara ett framgångsrikt koncept. Vissa fiskare har vidareutvecklat affärsidén till att även omfatta serverings- och restaurangverksamhet och ålagillen etc. Exempel på sådana företag är Ålcompaniet i Åhus, Fiskboden i Lomma och Borstahusfisk i Landskrona.

Det svenska inträdet i EU har inneburit ökade avsättningsmöjligheter för beredningsföretagen på den gemensamma marknaden. Det tidigare gällande avtalet med EG innebar att svenska beredningsprodukter var belagda med relativt höga tullar, medan införsel från EG var tullfri. Detta resulterade i ökad import och stagnerad export och antalet anställda inom näringen minskade stadigt. Efter inträdet har de anställda ökat med nästan 30% till drygt 2 000 personer fördelade på ca 180 företag. De flesta företagen i Sverige är belägna på västkusten som står för över 70% av den totala omsättningen och 75% av arbetstillfällena i Sverige.

Under 1998 producerade de större företagen i landet ca 85 000 ton fiskprodukter till ett värde av ca 2,5 miljarder kr. Värdet av Sveriges export av fisk och beredda fiskprodukter har mer än fördubblats sedan EU-inträdet och 1999 uppgick exporten till ca 3,5 miljarder kr. Samma år uppgick importen till ca 5,8 miljarder kr. (STRUKTURPLAN FÖR FISKERINÄRINGEN I SVERIGE UTANFÖR MÅL I 2000–2006, JORDBRUKSDEPARTEMENTET, 2000). De största exportprodukterna är sillkonserver samt färsk torsk, lax och sill.

Bland de mindre beredningsföretagen (färre än 10 anställda) har den genomsnittliga omsättningen per företag dock sjunkit från drygt 12,5 miljoner kr 1996 till drygt 9 miljoner kr 1998. Om detta beror på en nedgång i volym eller pris är oklart. De redovisade bruttoresultaten var dock relativt stabila och låg kring 500 000 kr per företag. Man har alltså lyckats minska kostnaderna när omsättningen sjunkit (BERNT JOHNSON, RAPPORT ÖVER LÖNSAMHETEN I DEN MINDRE FISKBEREDNINGSDINDUSTRIN- EN ANALYS FÖR ÅREN 1996–1998, FISKERIVERKET 2000-11-15). Utvecklingen efter 1998 är ännu inte kartlagd.

2.9 • MARKNADEN, INTÄKTS- OCH KOSTNADSUTVECKLINGEN

Den svenska konsumtionen av fisk- och skaldjursprodukter har varit relativt oförändrad under 90-talet och uppgick 1999 till 155 000 ton med ett värde av 9,2 miljarder kr.

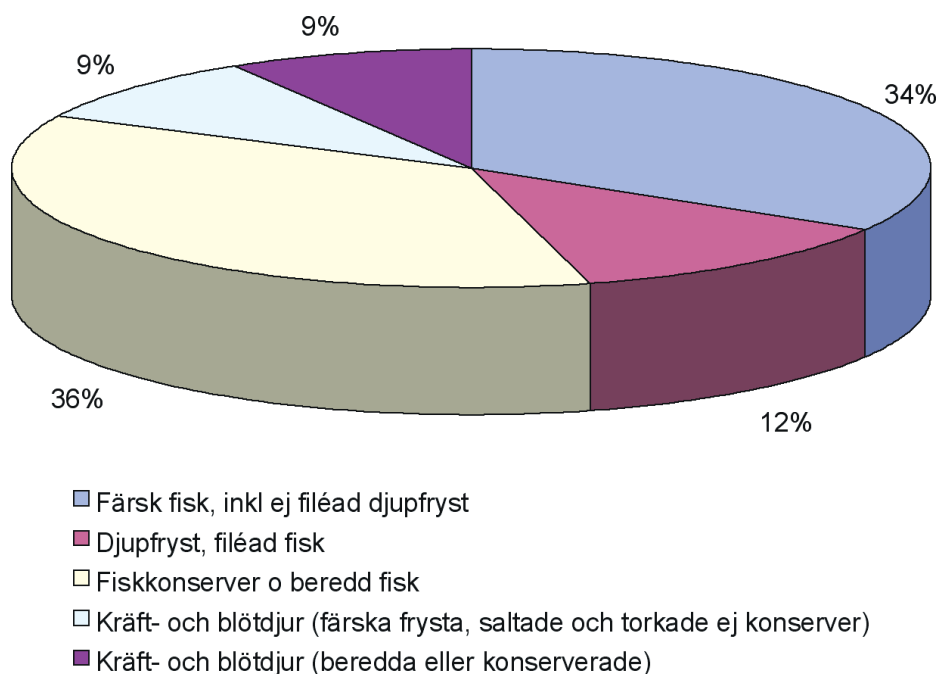
Enligt uppgifter som publicerats av Fiskeriverket konsumerade svensken 1998 i genomsnitt 16,4 kg fisk och skaldjursprodukter fördelade sig på: färsk fisk (häri ingår även djupfrost, ej fileterad, fisk) 5,5 kg, djupfrost fileterad fisk 2,0 kg, fiskkonserver och beredd fisk 6,0 kg, kräft- och blötdjur (färska frysta, saltade och torkade ej konserver) 1,5 kg, kräft- och blötdjur (beredda eller konserverade) 1,4 kg (fig. 60).

Enligt samma uppgifter var fiskkonsumtionen år 1996 per person högre i Sverige än i de flesta andra europeiska länder. Det är nästan bara i de stora fisknationerna Portugal, Spanien, Island och Norge som den var större (fig. 61).

Enligt Europeiska Kommissionens skrift Fakta och siffror om CFP, 2001 var EU-ländernas konsumtion av fiskprodukter år 1997 23,4 kg per person och år vilket var högre än världsgenomsnittet som låg på 16,1 kg per person och år. Mot bakgrund av dessa siffror framstår den svenska konsumtionen, till skillnad mot vad som tidigare framgått, som relativt låg. Detta torde bero på olika beräkningsätt.

Den svenska fiskexporten har, som nämnts, mer än fördubblats sedan EU-inträdet och framtidsutsikterna bedöms av näringen som goda. Det är möjligt att det i flera länder finns förutsättningar för ökad konsumtion och därmed utrymme för ytterligare svensk exportökning. Ett hot mot utvecklingen är dock de av EU beslutade gränsvärdena för dioxin i livsmedel. Marknadsutsikterna diskuteras närmare i avsnitt 3.7.

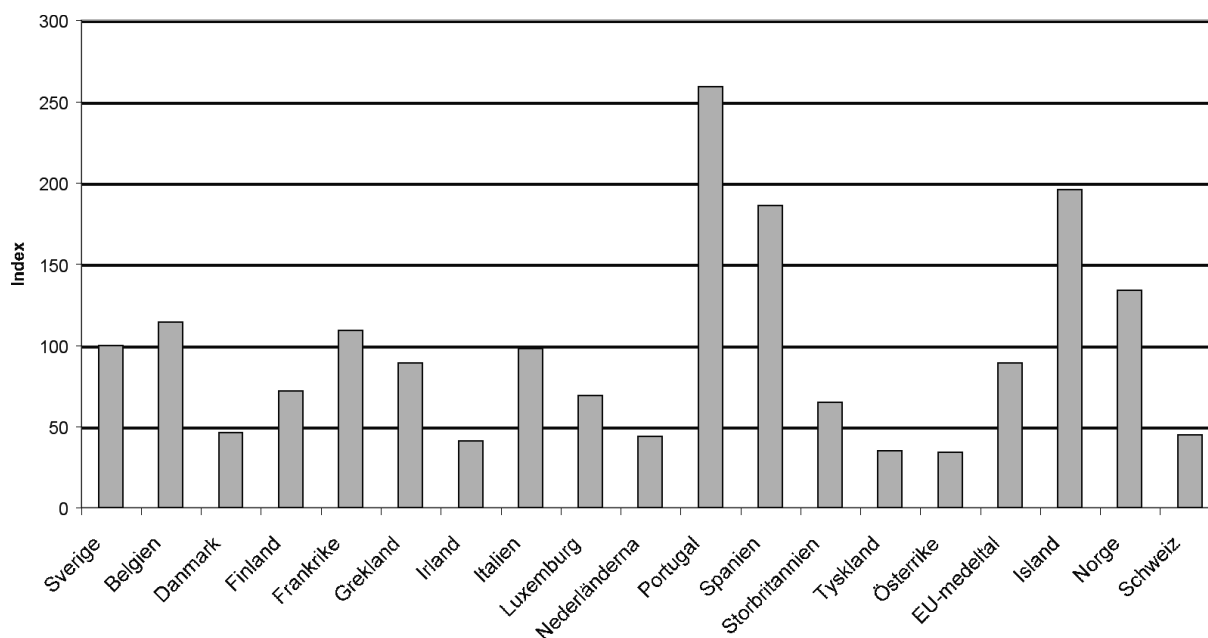
Fig. 60. Svenskens konsumtion av fisk- och skaldjursprodukter 1998, fördelad i procent på olika produkter

Källa: Fiskeriverket

Fil: Fiskkonsumtion olika produkter.xls

Fig. 61. Konsumtion av fisk per invånare i europeiska länder 1996

Källa: Fiskeriverket

Fil: Fiskkonsumtion.xls

Ovanstående indexantal visar hur stora volymer som hushållen år 1996 konsumerade i respektive land i förhållande till motsvarande konsumtion i Sverige.

2.10 • STRUKTURSTÖDET

Det svenska stödet till fiskerinäringen finansieras genom Fonden för Fiskets Utveckling (FFU) samt genom av svenska staten särskilt avsatta medel. FFU är en av EU:s strukturfonder. I vissa fall har också regionala utvecklingsmedel från länsstyrelserna använts. Huvudansvarig myndighet i Sverige är Fiskeriverket.

Stödet är främst ett investeringsstöd och utgår i de flesta fall i form av ett bidrag eller ett ränte- och amorteringsfritt avskrivningslån med en avskrivningstid som skall motsvara investeringens ekonomiska livslängd. Normal avskrivningstid är 10 år. För investeringar inom flottan ersätter stödet de tidigare s.k. fiskerilånen som var återbetalningspliktiga krediter med en av staten subventionerad ränta samt de statliga lånegarantierna.

2.10.1 • Programperioden 1995–1999

I detta avsnitt skall kort redogöras för vissa delar av stödet under den gångna programperioden som gällde 1995–1999. Stöd har under denna period i normalfallet utgått med 40% av stödberättigade investeringskostnader varav EU svarat för tre fjärdedelar och svenska staten för resterande fjärdedel. För nybyggen i flottan har stöd utgått med 25%.

Beslut om stöd till beredning, vattenbruk och utrustning i fiskehamnar har fattats av länsstyrelserna efter länsvis fördelning av medel från Fiskeriverket. Beträffande övriga insatsområden har beslut fattats av Fiskeriverket.

Stöd kan utgå till åtgärder inom ett antal olika insatsområden. Inom fiskeflottan kan ges stöd till skrotning, nybyggnad och modernisering. Stöd kan också ges till investeringar inom fiskberedning, vattenbruk (fiskodling), utrustning i fiskehamnar, marknadsföring av fiskprodukter, nyskapande åtgärder och pilotprojekt samt till skydd av akvatiska resurser. I det senaste stödprogrammet upptas bl.a. också stöd till kollektiva åtgärder inom det småskaliga kust- och insjöfisket samt socioekonomiska åtgärder. Förutom investeringar som direkt ökar avkastningen i ett företag stöds även investeringar i miljöförbättrande åtgärder, arbetsmiljö och säkerhet.

2.10.1.1 • Stödet till modernisering och nybyggnation i fiskeflottan

Till detta stödområde avsattes under föregående programperiod 115 miljoner kr från FFU vilket utgjorde en tredjedel av det tillgängliga totala programanslaget. Efterfrågan på medel har överstigit tillgången.

Stödet till nybyggnation har nästan helt tillfallit företag på västkusten. Värdepåslaget har mer än 90% avsett Västra Götalands län medan Hallands län erhållit 4%. Skåne län har fått 2% (2 406 831 kr fördelat på 8 beviljade ansökningar varav dock bara 6 stöd utnyttjats) och Blekinge län har inte haft någon ansökan

som fullföljts. De skånska nybyggena avser mindre båtar för kustnära fiske i Öresund (3) och Simrishamn (1) samt mindre båtar för bottengarnfiske i Åhus (2).

Även stödet till modernisering har dominerats av västkusten. Här har Västra Götaland erhållit 70 %, Hallands län 13 %, Skåne län 7 % (ca 5,8 milj. kr fördelat på 48 beviljade ansökningar) och Blekinge län 5 % (ca 4,4 milj. kr fördelat på 33 beviljade ansökningar), Kalmar län 3 % och övriga län 2 %.

I Skåne och Blekinge har investeringar i förbättrad arbetsmiljö och säkerhet varit mest förekommande.

Värdemässigt har den största andelen av investeringsstödet till flottan beviljats till nybyggnation av skepp (fartyg 12 meter och längre) på västkusten, medan endast 10 % av medlen har gått till båtar (fartyg kortare än 12 meter). Sett till antal projekt överväger dock båtarna med 57 %. Att västkusten dominerar är naturligt med tanke på dess stora andel av flottan men dominansen är proportionellt större än vad andelen motiverar. Stödet har främst varit inriktat på förbättring av fångstkvaliteten genom t.ex. bidrag till kyltankar och på arbetsmiljö- och säkerhetsförbättrande åtgärder. Stödet till flottan har i mycket ringa andel (1 %) gått till fångstselektiva åtgärder.

2.10.1.2 • Stödet till anpassning av fiskeansträngningen

Som tidigare nämnts är den svenska fiskeflottans storlek sedan EU-inträdet reglerad i det s.k. fleråriga utvecklingsprogrammet för flottan (FUP). För att minska överkapaciteten har det därför givits möjlighet att erhålla bidrag då fartyg skrotats eller tagits ur flottan. Det är i första hand tonnage över 12 meter som måste minskas men även mindre fartyg har kunnat erhålla bidrag. Det sistnämnda har motiverats med behovet av förnyelse av den ålderstigna flottan. Bidrag har givits med mellan 8 000 kr och 12 000 kr per bruttoton. För mindre fartyg har dessutom tillkommit ett fast bidrag på 30 000 kr.

Som framgått har antalet fiskefartyg längs samtliga kuststräckor minskat under 90-talet. På sydkusten har 197 fartyg, motsvarande 29 % av sydkustflottan försvunnit under åren 1995-1999. Endast 29 st. av dessa har tagits ur flottan med hjälp av stöd. I Skåne har stöd till anpassning av fiskeansträngningen beviljats med 6 976 000 kr fördelat på 17 beviljade ansökningar och i Blekinge 5 104 000 kr fördelat på 12 beviljade ansökningar. Det är således endast för ganska få av de fartyg som tagits ur flottan som bidrag erhållits. Detta beror bl.a. på den tidigare relaterade handeln med fartygston där priserna periodvis överstigit skrotningsbidraget. Flera mindre fartyg har också försvunnit i samband med att de i periodens början beviljade avvecklingslicenserna upphört att gälla.

Kravet på den svenska flottan var att minska kapaciteten med 3 000 bruttoton under perioden 1995-1999. Detta mål överträffades genom en minskning på 4 000 bruttoton.

2.10.1.3 • Stödet till fiskehamnarna

Målet med stödet till fiskehamnarna har varit att förbättra mottagning och service. För att gynna övergången från foder- till konsumtionsfiske har särskilt satsats på kvalitetshöjande åtgärder som t.ex. kylanläggningar.

För att stöd skall kunna beviljas ur FFU krävs att en viss del av investeringen finansieras med offentliga medel, s.k. nationell offentlig medfinansiering. I insatsområdet Fiskehamnar har, till skillnad från inom de andra insatsområdena, inte avsatts några statliga medel för detta ändamål. Beträffande kommunägda hamnar har kommunernas egen insats räknats som nationell medfinansiering. Vad gäller de privatägda hamnarna har det däremot varit svårare att ordna den offentliga medfinansieringen. Vissa kommuner har på grund av begränsade resurser saknat möjlighet att bidra. I Skåne och Blekinge har länsstyrelserna därför avsatt regionala utvecklingsmedel för detta ändamål. I Skåne avsattes under den föregående programperioden 1 250 000 kr för nationell medfinansiering. I denna summa ingick då även medfinansiering till vissa andra ändamål. I Blekinge avsattes 185 000 kr till nationell medfinansiering av hamnar.

Behovet av investeringar i de många hamnarna på sydkusten har varit stort. I Skåne har stöd från FFU och Länsstyrelsen uppgående till 3 354 700 kr fördelats på 22 beviljade ansökningar avseende 14 olika hamnar. I Blekinge har stöd från FFU och Länsstyrelsen uppgående till 1 069 472 kr fördelats på 6 beviljade ansökningar avseende 5 olika hamnar.

I Skåne har stödet fördelats ganska jämnt längs kusten. Många mindre hamnar i f.d. Malmöhus län har erhållit stöd och i Åhus har givits stöd till en stor ombyggnad av fiskehamnen. Tyngdpunkten har dock varit förlagd till Simrishamn där ett antal större investeringar genomförts. I Simrishamn var det också aktuellt med uppförande av en större fångstmottagningsanläggning för främst skarpsill och sill. Projektet blev dock inte av då det aktuella företaget, Simrishamns Fryshus, i sista stund tvingades skrinlägga investeringen på grund av försämrade marknadsförutsättningar. Dessa planer har dock åter aktualiserats i Simrishamn under år 2002.

I Blekinge kan särskilt noteras kylanläggning och utbyggnad av kajen i Ronneby hamn. Även i Karlskrona har det funnits planer på en större fångstmottagningsanläggning men dessa planer har inte realiserats.

2.10.1.4 • Stödet till fiskberedningsindustrin

Investeringsviljan inom insatsområdet har varit stor sedan EU-inträdet. Till länsstyrelserna har under perioden 1995-1999 i hela riket inkommit ca 400 ansökningar om stöd på totalt 480 miljoner kr. Med den då gällande stödsatsen på 40 % motsvarar detta investeringar på ca 1,2 miljarder kr. Ansökningarna har överstigit tillgängliga medel och totalt har knappt en tredje

del av investeringarna kunnat beviljas stöd. Den största andelen (49%) av de beviljade medlen har tillfallit Västra Götalands län.

Till Skåne har stöd från FFU, Fiskeriverket och Länsstyrelsen uppgående till 15 523 365 kr (ca 11% av tillgängliga medel) fördelats på 48 beviljade ansökningar. I Blekinge har stöd uppgående till 7 767 031 kr (ca 5% av tillgängliga medel) fördelats på 22 beviljade ansökningar. Att även länsstyrelserna beviljat medel beror på att staten i början av programperioden endast finansierade en del av den erforderliga nationella medfinansieringen med medel från Fiskeriverket. Länsstyrelserna har till medfinansieringen, liksom beträffande hamnarna, använt olika regionala utvecklingsmedel.

Investeringarna har främst syftat till att uppfylla EG:s hygienbestämmelser. Särskilt mot slutet av programperioden stod flera mindre sydkustföretag inför ultimatum att antingen investera i EU-godkända lokaler eller lägga ned verksamheten. Några få lades ned men många valde att utföra de erforderliga investeringarna. Företagen har också investerat i nya maskiner och förpackningsutrustningar. Detta har medfört att

många av företagen idag står väl rustade med moderna anläggningar.

I Skåne har också några nyetableringar, nybyggen och stora utökningar genomförts. Som exempel kan nämnas: Mölle Fiskrökeri, Höganäs (nybygge/utökning), Kryddans Rökeri, Landskrona (nybygge/utökning), Borstahusfisk, Landskrona (nyetablering), Östersjölax, Höör (nybygge/utökning), Nordhav i Lomma, Lomma (nybygge/utökning), Fiskboden i Lomma, Lomma (nybygge/nyetablering), Sven Englund's Laxrökeri, Malmö (nybygge/utökning), Skanörs Fiskrökeri, Skanör (nybygge/nyetablering), Kåseberga Fisk, Kåseberga (nybygge/utökning), Skillinge Fisk Impex, Simrishamn (nybygge/utökning), HW Nilssons Eftr., Simrishamn (nybygge/utökning), Buhres Fisk, Kivik (nybygge/utökning).

I Blekinge har bland andra Hörviks Rökeri, Hörvik (arbetsmiljö och maskiner), Nordqvists Fiskexport, Nordersund (kylanläggning och kylrum), Foodia Fisk, Karlskrona (maskiner m.m.) och Karlskrona Fryshus, Karlskrona (anpassning till EU-standard samt inköp av laxfilémaskin), beviljats stöd.

2.10.2 • Programperioden 2000–2006

Det tidigare stödprogrammet ersattes först under år 2001 av ett nytt med giltighet år 2000–2006. Ansökningar inkomna under år 2000 behandlades därför först under 2001. De stödberättigade åtgärderna i det nya programmet överensstämmer till stora delar med det gamla, men ett par nya stödformer har tillkommit och någon har försvunnit. I det nya programmet upptas bl.a. också stöd till kollektiva åtgärder inom det småskaliga kust- och insjöfisket samt socioekonomiska åtgärder.

Stödsatserna till privata investeringar är nu minskade från 40 till 20%. Stödet utgår i högre grad än

tidigare i form av bidrag istället för avskrivningslån. Liksom tidigare svarar EU för tre fjärdedelar av stödet och svenska staten för resterande fjärdedel. Totalt finns ca 120 miljoner kr per år disponibla under den nya perioden vilket är något mer än under föregående strukturprogram.

I det nya programmet beslutar Fiskeriverket även om stöd till fiskehamnar. Länsstyrelserna beslutar som tidigare om stöd till fiskberedning och vattenbruk samt om de nya insatsområdena småskaligt kustfiske och insjöfiske. Se vidare angående det nya stödet i avsnitt 3.8.

DISKUSSION, MÅL OCH FÖRSLAG TILL ÅTGÄRDER

3.1 • ALLMÄNT

I föregående kapitel har redogjorts för fiskerinäringens nuvarande situation och bakgrund. Ambitionen har varit att redovisa det rådande faktiska läget inom främst sydkustfisket. I följande kapitel är avsikten mera att fritt diskutera utvecklingen och de bakomliggande orsakerna till denna samt belysa de problem och möjligheter som finns i näringen. Vidare föreslås konkreta åtgärder som bedöms kunna påverka utvecklingen av i första hand sydkustfisket i önskvärd riktning. Betonas skall att åtgärder kring torskfisket prioriteras i diskussionen då det, som tidigare framgått, är utveck-

lingen i detta fiske som främst kommer att avgöra framtiden för fisket på sydkusten.

Diskussionen följer i görligaste mån den ordningsföljd och indelning som använts i kapitel 2. Det är dock oundvikligt att diskussionen ibland samtidigt spänner över flera områden då de olika frågeställningarna oftast hänger samman och griper in i varandra.

Som underlag för åtgärdsförslagen används de mål som är fastställda för fiskeripolitiken i Sverige och inom EU.

3.1.1 • Fiskeripolitisk referensram

EU:s fiskeripolitik, *CFP (Common Fishery Policy), Den gemensamma fiskeripolitiken*, som utgör grunden för den nationella fiskeripolitiken i Sverige, fastställs i *artikel 38 i Romfördraget*. Enligt denna skall målen för politiken vara att:

- Höja produktiviteten.
- Tillförsäkra utövarna en skälig levnadsstandard.
- Stabilisera marknaden.
- Trygga försörjningen.
- Tillförsäkra konsumenterna tillgång till varor till skäliga priser.

Grundförordningen, (EEG) nr 3760/1992, anger de allmänna målen för Den gemensamma fiskeripolitiken. Målen är att skydda och bevara de levande marina akvatiska resurser som är tillgängliga och får utnyttjas. Dessa resurser skall långsiktigt utnyttjas på ett ändamålsenligt och ansvarsfullt sätt under de ekonomiska och sociala förhållandena som passar sektorn, varvid hänsyn skall tas till följderna för det marina ekosystemet och särskilt till producenternas och konsumenternas behov. I detta syfte införs därför ett gemenskapssystem för styrning av utnyttjandet som skall göra en varaktig balans mellan resurser och utnyttjandet av dem möjlig inom de olika fiskeområdena.

Målsättningen för verksamhetsområdet fiske i den svenska *Budgetpropositionen 2000/01:1* har utifrån målen i Den gemensamma fiskeripolitiken formulerats enligt följande:

Att på ett långsiktigt hållbart sätt verka för en ansvarsfull hushållning med fiskeresurserna så att:

- De ger en god långsiktig avkastning.
- Den biologiska mångfalden säkerställs.
- Konkurrenskraftiga företag utvecklas.
- Tillgången på fisk av god kvalitet till fördel för konsumenterna säkras.

I *Sveriges strukturplan för fiskerinäringen 2000–2006* har följande strukturpolitiska mål formulerats:

- Långsiktigt och effektivt resursutnyttjande.
- Miljöanpassning av fiskerinäringen.
- Regional balans, (avser att via insatser påverka utvecklingen på syd- och ostkusten, som under föregående programperiod inte förmått utnyttja strukturstöden i den omfattning som varit önskvärd).
- Utveckling av kust- och insjöfisket, (avser insatser för att bibehålla och utveckla ett kustfiske längs samtliga kuststräckor och i insjöarna).
- Förstärkning av konsumentperspektivet.

Utöver de fiskeripolitiska målen berörs fisket även av de av riksdagen i april 1999 fastställda *nationella miljö-kvalitetsmålen (Prop. 1997/98:145, MJU 1998/99:06, rsk 183)*. *Fiskeriverket* har som sektorsmyndighet sedan satt upp *särskilda sektorsmål* som avser fisket. De för fiskerinäringen viktigaste är följande:

- Fisket och vattenbruket skall bedrivas på ett selektivt sätt med hänsyn till miljön och den biologiska mångfalden.
- Fisket skall bedrivas med hänsyn till vattnets långsiktiga produktionsförmåga.
- Utsättning av fisk, blötdjur och kräftdjur skall ske på ett ansvarsfullt sätt.
- Fiskesektorns verksamhet skall bedrivas utan betydande negativ påverkan på miljön.
- Hotade arter och stammar skall skyddas och bevaras för framtida generationer.

Fiskeriverkets instruktion har under 2001 utvidgats så att verket även skall medverka i genomförandet av politiken för regional utveckling.

Som framgått saknas det inte fastställda målsättningar för fiskeripolitiken. Den följande diskussionen avser att visa om man är på väg att uppnå dessa mål eller om det t.o.m. kan vara så att utvecklingen inom t.ex. resurshushållningen och den regionala balansen istället fjärmats dessa mål.

3.2 • DEN BIOLOGISKA FISKERESURSEN OCH FISKET

I Sverige finns en allt mer utbredd skepsis över nuvarande förvaltningssystem för fiskbestånden i våra kringliggande hav. Erfarenhetsmässigt har förvaltningssystemet också visat sig ha påtagliga svagheter när det gäller att skapa en långsiktigt hållbar förvaltning. Svagheter i systemet är dels svårigheterna med att få med alla berörda länder på en långsiktig politik och dels att de föreskrifter som införs är så vaga att de ger möjligheter till olika tolkningar samt till stora delar är nära nog omöjliga att övervaka efterlevnaden av. Låga påföljder för brott mot föreskrifterna har givetvis inte stimulerat efterlevnaden, utan istället gjort fiskaren mer benägen att bryta mot dessa.

Vad gäller tekniska regleringar så är det tveksamt om nuvarande förvaltningssystem är det optimala. Sofistikerade föreskrifter med olika relativt avancerade tekniska regleringar förefaller vara effektiva men ger, om de inte efterlevs, bara ett sken av en genomtänkt fungerande förvaltning. De begränsade möjligheterna att kontrollera dessa, alla möjligheter som finns att kringgå dem och de många tolkningarna som görs av dessa innebär att det i praktiken är flera föreskrifter som inte får genomslag i fisket. Om man istället reglerar fisket ur perspektivet att det skall vara lätt att bevaka efterlevnaden, så finns mycket att vinna både vad avser beståndsvård och kostnader. Genom att exempelvis införa fiskeförbud i stora områden av Östersjön samt bibehålla den mest grundläggande regleringen kring fiskeredskap och fångstuttag så bör fiskbestånden få ett betydligt bättre skydd och dessutom kan kostnaderna för kontrollen minskas.

Sofistikerade system går givetvis att nyttja om tillsynen fungerar och efterlevnaden är god. Idag fungerar inte tillsynen och efterlevnaden är bristfällig. Man måste också inse att de förtjänstmöjligheter som finns inom fisket för fiskare från låginkomstländer som baltstaterna, Ryssland och Polen innebär att lockelsen är stor att fånga lite mer fisk än vad som ryms inom kvoterna. En pressad ekonomisk situation för fiskarna medför givetvis ytterligare skäl att försöka kringgå föreskrifterna.

Möjligheterna att uppnå en samsyn om en långsiktig fiskeripolitik mellan de berörda länderna i Östersjön bör ha förutsättningar att förbättras vid en utvidgning av EU till att omfatta alla östersjöländer utom Ryssland. Det finns dock även inom EU mycket olika uppfattningar om situationen för fiskbestånden och vilka åtgärder som bör vidtas. Benägenheten att ta till sig den biologiska rådgivningen varierar starkt mellan länderna och här spelar givetvis näringens inflytande på respektive lands fiskeripolitik en viktig roll. Näringens företrädare har ofta ett kortare perspektiv, med stort hänsynstagande till nuvarande aktiva fiskare, än den politiska ledningen. Ju större inflytande från näringen desto mer kortsiktig tenderar politiken att bli

och desto större risker är man benägen att ta. Det måste framhållas att Sveriges fiskare i detta sammanhang till stora delar skiljer sig från många andra länders fiskare. Här finns ett stöd för kraftiga åtgärder för att uppnå ett långsiktigt fiske och merparten av de förslag till åtgärder för ett långsiktigt fiske som EU-kommissionen presenterar i grönboken för den framtida fiskeripolitiken stöds av fiskarna i Sverige.

Sveriges regering har under de senaste årens förhandlingar framfört förslag om starka restriktioner i östersjöfisket. Den svenska jordbruksministern har dock uttalat att alltför radikala förslag från Sverige innebär risk för att de svenska åsikterna över huvudet inte beaktas. Trots detta har förslag förts fram i den pågående debatten om att Sverige genom ensidiga fiskestopp skall övertyga övriga länder att gå med på en åtstramning för att uppnå ett uthålligt fiske. En sådan åtgärd kan i värsta fall medföra en utslagning av den svenska fiskeflottan, medan övriga länders flottor kan fiska vidare. Finns det en uppenbar risk för en beståndskollaps så torde det dock bara vara en tidsfråga innan även de övriga nationernas fiskeflottor slås ut. För att en ensidig åtgärd överhuvudtaget skall få en verkan måste emellertid först systemet med kvotfördelning ses över så att inte outnyttjade kvoter omfördelas till övriga länder. Likaså måste stöd från bl.a. strukturfonden för fiskets utveckling avsättas för att stödja ett stillaliggande av den svenska flottan. Ett sådant stöd kräver EU-kommissionens godkännande och kommissionen tvingas därmed ta ställning till om beståndssituationen är sådan att ensidiga nationella fiskestopp är önskvärda och om denna metod är lämplig för att nå målen. Ett svenskt ensidigt stopp utan dessa förutsättningar innebär ingen vinst för fiskeresursen men ett oåterkalleligt avbräck för den svenska fiskerinäringen.

Beträffande reglerna för fiskets bedrivande så är informationen till fiskarna om föreskrifterna och om bakgrunden till dessa ofta bristfällig. För att öka förståelsen och därmed efterlevnaden måste detta förbättras.

De åtgärdsförslag som presenteras i detta avsnitt riktar sig generellt mot allt fiske oavsett nationalitet. Åtgärderna kan dock i flera fall i första skedet genomföras i Sverige utan allvarliga negativa effekter för vårt fiske.

3.2.1 • Torsken

3.2.1.1 • Förvaltningen av torskbeståndet

Under större delen av den period som Östersjöns torskbestånd har förvaltats av Baltiska Fiskerikommissionen har överfiske och misshushållning pågått. Torsken i Östersjön beskattas sedan lång tid så hårt att avkastningen av fisket blir väsentligt sämre än den skulle blivit med ett lägre fisketryck. Större delen av fångsterna utgörs idag av torsk som väger ca ett halvt kg eller mindre och som inte hunnit att leka. Fisket efter torsken inleds när den blivit två till tre år gammal. Därefter är fisket så omfattande att individer äldre än fyra år numera är sällsynta i torskbeståndet. De regler för fisket som successivt har införts under 90-talet för att minska fisketrycket har haft ingen eller mycket liten inverkan på beståndet.

Östersjöns torskbestånd har under det senaste decenniet trängts tillbaka till sydligaste Östersjön genom sjunkande salthalter och återkommande syrebrist i bottenvattnet. Samtidigt har torskbeståndet överfiskats sedan slutet av 80-talet. I stort sett samtliga bestånd av torsk i norra Europa och i Nordatlanten är, eller har i perioder varit, överfiskade. Norge införde i början av 90-talet tillfälliga stopp i sitt Lofotenfiske. Kanada stoppade torskfisket utanför Newfoundland 1993. Fisket där har ännu inte kunnat återupptas. Gemensamt för samtliga områden med torskfiske är att de inblandade parterna har mycket svårt att komma överens om hur bestånden skall vårdas och nyttjas vilket även gäller förvaltningen av Östersjöns torskbestånd.

För att långsiktigt bygga upp och bevara en tillräcklig lekbiomassa krävs en långsiktig planering. I planeringen ingår bl.a. att fiskeflottans kapacitet och fiskeansträngning anpassas till beståndens förutsättningar, d.v.s. att försiktighetsprincipen tillämpas. Syftet är att fisket skall kunna bedrivas på en nivå som är långsiktigt hållbar. Torskbeståndet måste då tillåtas vara så stort att uttaget kan vara relativt jämnt över åren. Goda årsklasser skall kunna kompensera dåliga. En kraftig sänkning av TAC:n i Östersjön till ca 40 000 ton skulle innebära att det småskaliga fisket skulle kunna överleva samtidigt som beståndet gavs en chans till återhämtning.

Vidare måste selektiva fiskemetoder påbjudas som selekterar ut torsk som är mindre än ett biologiskt anpassat minimimått. Nivån på den tillåtna bifångsten av torsk som inte håller föreskrivet minimimått vid torskfiske skall minimeras. Att helt förbjuda bifångst av undermålig torsk ger ingen biologisk vinst då även de mest selektiva trålarna fångar en liten andel undermålig torsk. Denna torsk överlever ej en återutsättning. Genom att hålla minimimåttet betydligt lägre än den fisk som kan smita ur den godkända maskstorleken så kan i och för sig bifångst undvikas. Detta förfaringssätt, vilket är det som gäller under 2002, skapar dock inci-

tament för att manipulera redskapen så att färre torskar strax över minimimåttet smiter ut. Den minskade bifångsten blir då enbart skenbar genom att all torsk under minimimåttet dumpas död i havet.

Inom Baltiska Fiskerikommissionen pågår för närvarande ett arbete med att ta fram en aktionsplan för torskbestånden i Östersjön. Som ett första steg beslutade kommissionen i mars 2001 om att en nyutvecklad selektiv trålmodell skulle börja nyttjas i fisket i januari 2002. Införandet sköts senare upp till april 2002.

Yrkesfiskare på sydkusten har sedan början på 90-talet medverkat i omfattande försök för att ta fram bra selektionsmodeller för torsktrålar. I inledningsskedet gjordes försök av bland andra fiskaren Vilnis Ulups i Simrishamn vars trålmodell visat sig ha mycket gemensamt med den nu av Fiskerikommissionen fastställda. Det har hela tiden funnits ett stort engagemang hos sydkustfiskarna för försöken, som under de senaste åren bedrivits av Havsfiskelaboratoriet inom ramen för EU-projektet Bacoma. Dessa försök har i Sverige drivits som ett samarbetsprojekt mellan fiskare och forskare som ur internationell synpunkt är unikt. Fiskarnas medverkan har också starkt bidragit till projektets lyckade resultat.

Den trålmodell som infördes den 1 april 2002 har en 120 mm:s fyrkantmaska i taket på trälens bakre del. Denna är anpassad för ett minimimått på 40 cm, vilket med tanke på fiskbeståndets storlekssammansättning är en dramatisk förändring. Tyvärr så resulterade förhandlingarna 2001 i att även ett alternativ till denna trålmodell tilläts, men eventuellt kommer dock denna möjlighet enbart att vara tillåten i EU-vatten under 2002. Detta alternativ utgörs av en traditionell trål med 130 mm:s diagonalmaska i förlängningsstycket och kalven. Trålen med 130 mm:s diagonalmaska fångar, trots sitt större mått, flera av de mindre torskarna än trålen med 120 mm:s fyrkantmaska och denna modell är därför den som i allmänhet nyttjas. Genom att nyttja ett stelt nätmaterial som håller ihop maskan kan selektionen ytterligare försämrats. Sveriges önskan om en höjning av minimimåttet på torsk från 35 cm till 40 cm uppfylldes inte utan istället förväntas de nya redskapsreglerna tillse att fångsten av torsk under 40 cm blir marginell. Möjligheterna att behålla bifångster av torsk under minimimåttet slopades men av någon anledning har detta inte införts i EU:s författningar.

Även reglerna för torskfisket med garn ändrades av Fiskerikommissionen genom att minsta nätmaska i garnen höjdes till 110 mm, antalet garn begränsades till 12 resp. 24 km för fartyg under respektive över 12 meter och dessutom infördes ett krav på vittjning inom 48 timmar. Höjningen av maskstorleken och kravet på att garnen skall vittjas inom 48 timmar är åtgärder som gynnar torsken även om efterlevnaden av

det sistnämnda är mycket svår att kontrollera. En tidsbegränsning för utestående garn innebär dock att garn som av olika anledningar lämnats kvar ute i havet kan bärgas av kustbevakningen redan efter två dygn. Detta var ej möjligt tidigare vilket innebar att garnen kunde bli stående flera månader. Gränsen för garnmängden är däremot så högt satt att den inte medför någon direkt begränsning.

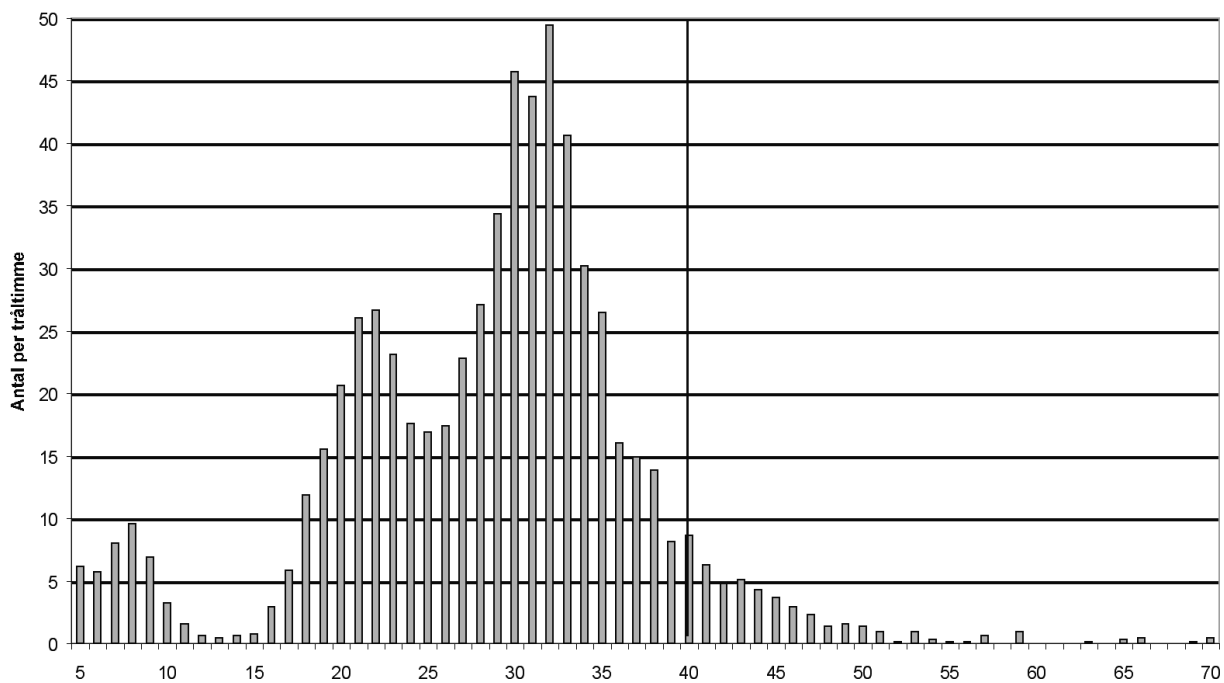
Fiskestoppet för torsk utökades till att gälla fr.o.m. den 1 juni t.o.m. den 31 augusti, medan fredningsområdet vid Bornholmdjupet kvarstår oförändrat under 2002. Fiskestoppet och fredningsområdet är tänkta att fungera som skydd för torsken under leken. Ett ökat fredningsområde som innefattar större delen av lekområdet för torsk och som är fredat för allt fiske under hela torskens lekperiod hade varit ett bättre skydd för torsken. Sommarstoppet innebär också en nackdel för det småskaliga fisket då torskfisket koncentreras till en kortare period. Detta medför att veckoransonerna blir högre vilket innebär att det storskaliga fisket inom flottan i ökad utsträckning fiskar torsk. Den tillåtna bifångsten på 200 kg medger visserligen

ett visst fiske för den småskaliga flottan under stoppet, men denna metod att möjliggöra fiske är i många delar tveksam. Istället bör Sverige verka för att Fiskerikommissionen uttryckligen tillåter det småskaliga fisket att, i samma omfattning som de svenska bifångstreglerna idag medger, bedriva ett småskaligt fiske efter torsk under sommarstoppet.

En mycket positiv åtgärd som tidigare begärts av länsstyrelserna i Skåne och Blekinge var att den tillåtna bifångsten av torsk vid trålning efter sill och skarpsill minskades från 10 % av den totala fångsten till 3 %. Länsstyrelserna begärde också att en maximal fångstmängd för torsk skulle införas vilket dock inte skedde.

Att förvaltningen av torsken nu tycks vara på väg mot ett genombrott är något som välkomnas av fiskerinäringen på sydkusten och det skapar förhoppningar om ett livskraftigt fiske på sydkusten även i framtiden. Medaljens baksida är dock att beståndssituationen tyvärr inte medger en smärtfri övergång till de nya fiskereglerna. Följande diagram visar fångstsammansättningen av torsk i de senaste trålningarna med Fiskeriverkets undersökningsfartyg Argos.

Fig. 62. Fångstsammansättning Argos november 2000

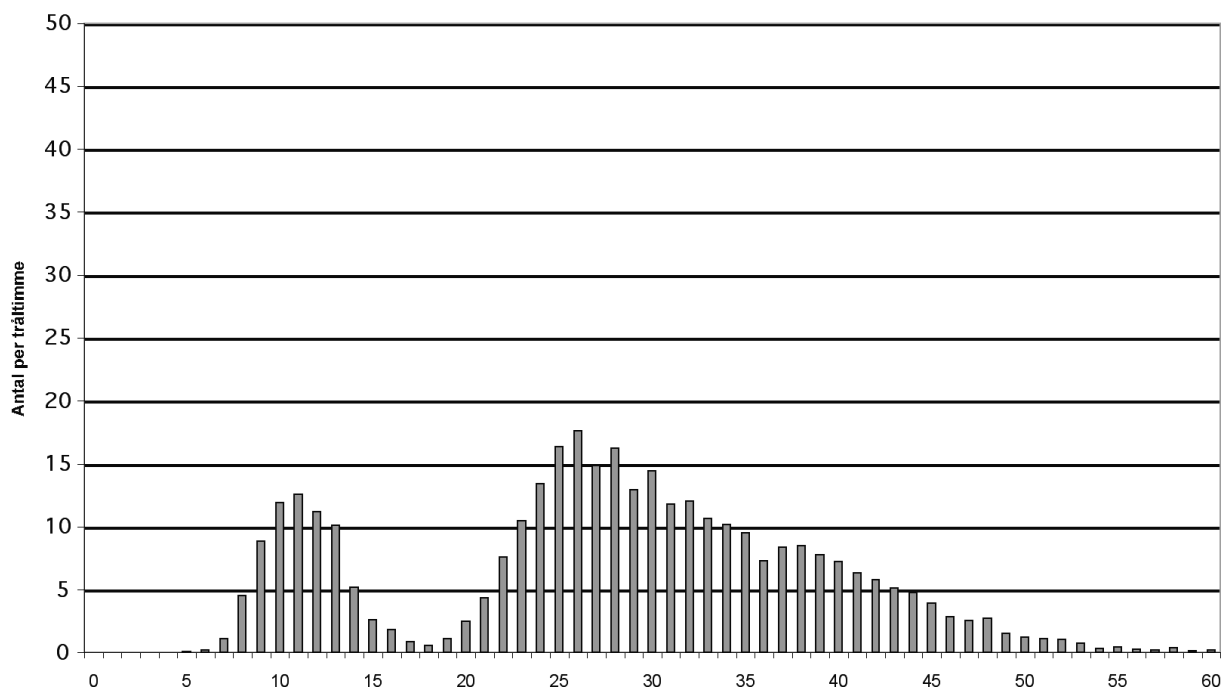

Källa: Fiskeriverket

File: Argos nov 2000.xls

Vid trålningen i november 2000 ser man tre toppar i längdfördelningen. Från vänster är det torsk födda 2000, 1999 och 1998. Enbart enstaka äldre torskar fångades.

Fig. 63. Fångstsammansättning Argos mars 2001

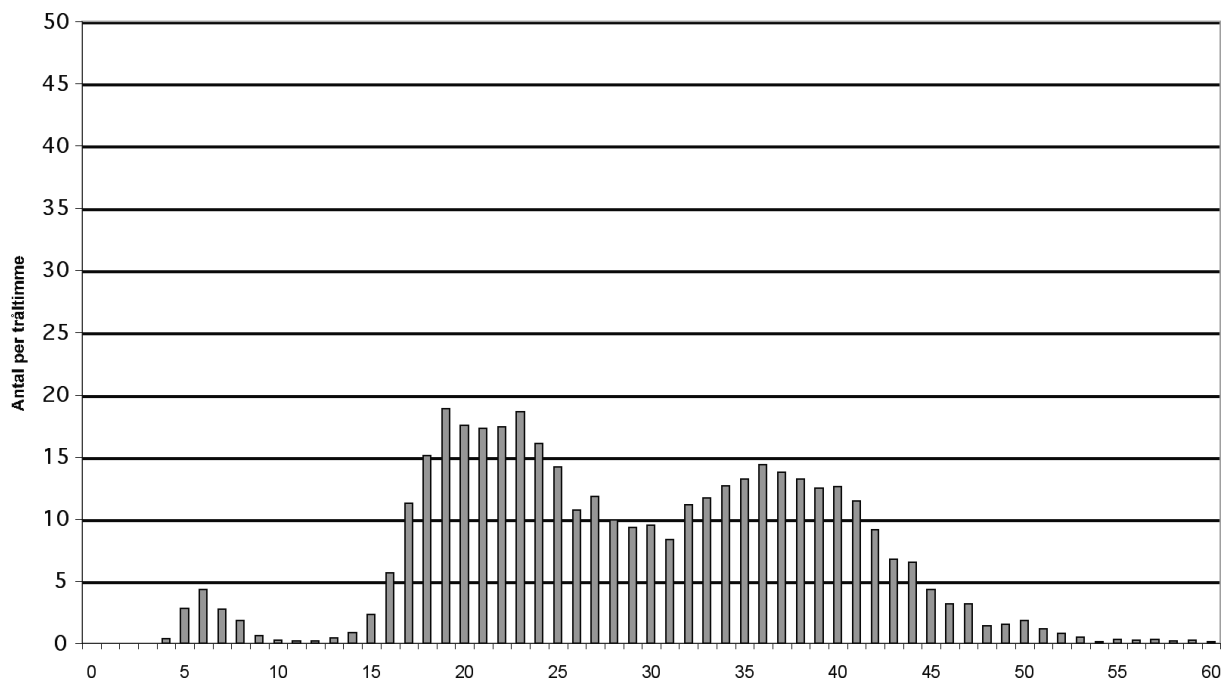

Källa: Fiskeriverket

Fil: Argos mars 2001.xls

Motsvarande trålning i mars 2001 visar att årsklassen 1998 fiskats ner kraftigt. Vidare framgår även vid denna expedition klart att det enbart finns få större torskar.

Fig. 64. Fångstsammansättning Argos november 2001

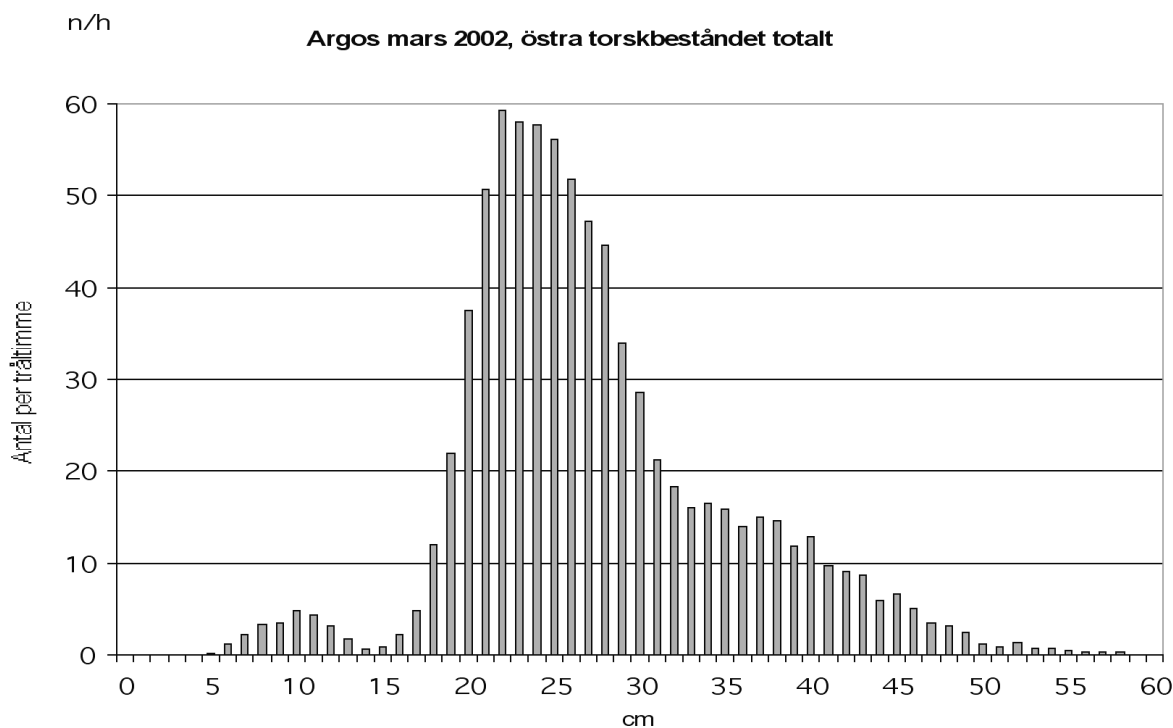

Källa: Fiskeriverket

Fil: Argos nov 2001.xls

Vid tolkningen av resultatet från denna expedition skall beaktas att det nyttjades en ny trål som ej ger samma resultat som tidigare trål. Denna gav enligt expeditionsledningen en stor underskattning av 2000-årsklassen. Årsklass 1999 återfinns i ett spann mellan ca 25–35 cm och årsklass 1998 utgör en liten del av toppen till höger.

Fig. 65. Fångstammansättning Argos mars 2002

Källa: Fiskeriverket

Fil: Argos mars 2002.xls

Fångsten av torsk födda 2001 indikerar en genomsnittlig årsklass, vilket pekar mot att den stora årsklassen 2000 (15–26 cm) sannolikt inte är ett trendbrott. Årsklassen 2001 dominerar stort i antal och bedöms vara dubbelt så stor som årsklassen 1998 som betraktades som relativt stor. Av äldre torskar går inga årsklasser att urskilja på grund av det intensiva fisket.

Fångsten av torsk födda 2001 indikerar en genomsnittlig årsklass, vilket pekar mot att den stora årsklassen 2000 (15–26 cm) sannolikt inte är ett trendbrott. Årsklassen 2001 dominerar stort i antal och bedöms vara dubbelt så stor som årsklassen 1998 som betraktades som relativt stor. Av äldre torskar går inga årsklasser att urskilja på grund av det intensiva fisket.

Denna beståndssituation skulle även med tidigare maskstorlekar och minimimått innebära ett svagt torskfiske under hösten 2002. Effekten av att Fiskerikommissionen i detta skede inför redskap som släpper ut torsk kring 40 cm medför att torskrälfisket riskerar att bli olönsamt under senare delen av 2002. Situationen kommer inte att förbättras förrän årsklassen 2000 uppnår den storlek då den kan börja fångas. Med den nu föreskrivna selektiva 120 mm:s trålen så kommer detta sannolikt inte att ske förrän våren 2003. Av denna anledning har flertalet fiskare valt att nyttja 130 mm:s diagonalmaska istället vilket inneburit att lönsamheten ej minskat i samma omfattning. Priset för detta är dock en ökad fångst av undermålig torsk.

För flertalet trålfiskare på sydkusten saknas alternativ till torskfisket att tillgå. Ligga stilla är inget alternativ annat än under sommarstoppet, eftersom arbetslöshetsersättning inte kan utgå vid stillaliggande på grund av bristande lönsamhet i fisket. Fartygsersättning från staten och EU vid stillaliggande är möjligt om den

är kopplad till genomförandet av en förvaltningsplan eller vid beslut om tekniska restriktioner och tillräckliga medel finns tillgängliga. Möjligheterna till ersättning eller andra åtgärder måste utredas för att underlätta övergången till ett långsiktigt hållbart torskrälfiske. Detta gäller särskilt om alternativet till den selektiva 120 mm:s trålen förbjuds 2003. Länsstyrelsen i Skåne framförde detta till Jordbruksdepartementet i yttrandet över utredningen om det småskaliga kustfisket i december 2001. I det fall man vidtar åtgärder för att hjälpa fisket på syd- och ostkusten att överleva så torde de beslutade åtgärderna innebära en start på den sedan länge efterfrågade långsiktigheten i torskfiskevärden.

I det fall inga åtgärder vidtas så finns en avsevärd risk för att den redan kraftigt bantade flottan på sydkusten tappar ytterligare trålfiskefartyg. Blir det så kommer torskfisket att i än större grad beskattas av det storskaliga rörliga fisket. Ytterligare minskningar av kapaciteten på sydkusten kommer också att ge kännbara effekter på såväl service som fångstmottagning.

Det bibehållna minimimåttet på 35 cm och den pressade ekonomiska situationen innebär vidare att det föreligger risk för manipulation av trålarna med bl.a. ihopdragna maskor. Att med hjälp av kontroll förhindra detta är nära nog omöjligt då metoder finns som är mycket svåra att upptäcka och beivra. Fångstammansättningen i trålfisket kommer dock att ge en

bild av hur efterlevnaden av de nya föreskrifterna blir varför det finns all anledning att följa denna och vid behov intensifiera tillsynen.

Fisket med torsktrålar där den bakre delen av trålen, trålkalven, bytts ut mot en finmaskig kalv avsedd för sill- eller skarpsillsfiske har, enligt uppgifter från ett flertal fiskare, fått en allt större omfattning. Detta fiske klassas som ett sill- eller skarpsillsfiske. Sänkningen av den tillåtna bifångsten av torsk i sill- och skarpsillsfisket från 10 till 3 %, av vilken 5 % får vara under minimimåttet, innebär att trålfisket efter sill och skarpsill inte på samma vis som tidigare kan inriktats på bifångster av torsk. Med tanke på de omfattande selektionskraven på torsktrålarna bör, inte minst av solidariska skäl, bifångst av torsk i finmaskiga trålar minimeras. Då lastningskapaciteten hos de i Östersjön aktiva skarpsilltrålarna ofta överstiger 500 ton kunde tidigare, inom ramen för de då tillåtna bifångsterna på 10 %, över 50 ton torsk hållas ombord och landas. Den från 2002 tillåtna bifångstandelen på 3 % innebär att denna möjlighet blir mindre intressant och om föreskrifterna kompletteras med en maximal mängd torsk per landning på 500 kg så torde detta fiske upphöra.

Garnfisket efter torsk i Östersjön ökade kraftigt i samband med det goda torskfisket under 80-talet. I takt med att fångsterna sedan dess har minskat har garnfiskarna successivt ökat antalet garn som används under en fiskedag och som en följd av detta får garnen även stå ute längre tid mellan vittjningarna. Under senare år har också många garnfiskare börjat att använda garn med allt mindre maskstorlekar. De nya föreskrifterna för garnfisket om vittjningsintervall, maxlängd och ökad maskstorlek innebär att dessa problem nu lyfts fram. Den tillåtna garnmängden är dock alltför generös och kommer inte att råda bot på att fiskaren nyttjar mer garn än vad som hinner vittjas inom ett dygn. Längre vittjningsintervall innebär ofta att vissa delar av fångsten måste kasseras eller får låg kvalitet.

Ett problem som fått en ökande omfattning i samband med det expanderande garnfisket är garnlänkar som förloras och blir stående kvar i havet. Störst är risken att förlora garnen då fisket sker i områden där både trål- och garnfiske förekommer. För att undersöka effekten av förlorade garn har EU genomfört det s.k. FANTARED-projektet som avslutades 2001. Antalet förlorade garn bedöms där som relativt få inom det svenska fisket, men de helsyntetiska redskapen kan på djup över 20 meter stå upp och fånga fisk i över ett år innan de tyngs ner. Fångsteffektiviteten kan också vara anmärkningsvärt hög. Det är därför av stor vikt att antalet förlorade garn minskas och de som förlorats draggas upp. Projektet kommer förhoppningsvis att utmynna i ett åtgärdsprogram. Under 2001 och 2002 gjorde Havsfiskelaboratoriet försök med att rensa vissa utvalda havsområden med hjälp av trålare från Sydkusten.

Krokfiske efter torsk är ett skonsamt och selektivt sätt att skatta beståndet på och ger fisk av mycket hög kvalitet. Krokfiske var mycket vanligt fram till 80-talet, då många fiskare gick över till det då allt lönsammare fisket med garn. Under senare år har det dock visat sig att när torskfångsterna minskar kan krokfisket åter hävda sig som fiskemetod. Idag fiskar ett ökande antal båtar i Skåne och Blekinge med krok efter torsk. En utveckling av krokfisket efter torsk i Östersjön kan ge bättre möjligheter till ett långsiktigt hållbart nyttjande av beståndet. Installation av kroksystem bör därför vara en prioriterad åtgärd för strukturstöd.

3.2.1.2 • Fördelningen av torskkvoten

Det är det småskaliga, regionala fisket som först drabbas när ett bestånd är på väg att fiskas ut. Det rör sig om fiskare som ofta är beroende av fiske efter en eller ett fåtal fiskarter inom ett begränsat havsområde. I Skåne och Blekinge är, som tidigare redovisats, det stora flertalet fiskare beroende av ett sådant närfiske efter torsk. Ett lönsamt torskfiske i Östersjön är därför en grundförutsättning för en fiskeflotta på sydkusten.

EU:s intentioner beträffande småskaligt kustfiske är mycket tydliga. Småskaligt fiske bör positivt särbehandlas eftersom det främjar både sysselsättning och hållbara fiskuttag.

I det danska torskfisket i Östersjön tillämpas sedan ett antal år en ordning med individuella icke överförbara torskkvoter för det mindre tonnaget. Syftet med detta är att fiskare som är beroende av ett lokalt fiske efter en viss art skall kunna fortsätta med fisket även när annat fiske efter arten måste stoppas. Rent praktiskt går detta till på så sätt att de individuella kvoterna först fördelas till alla som anmält intresse. Kvotens storlek kan baseras på båtens storlek eller på redovisat fiske från föregående år. Övriga fiskefartyg får fiska på den del av kvoten som återstår. Under året görs sedan ett antal avstämningar då fiskare med individuella kvoter som inte fiskat upp tillräckligt stor del av sin kvot får överlämna delar av denna till den fria kvoten. På så sätt kan den nationella kvoten nyttjas fullt ut. Vad beträffar kontrollaspekten kan personliga kvoter öka risken för att fiskaren inte får upp fångsterna i loggboken. Anledningen till detta är att fiskaren på så vis kan få sin kvot att räcka längre. Vid gott fiske kan dessutom de storlekar på torsk som betalas sämst kastas i havet för att öka värdet av den personliga kvoten. Det finns anledning att studera de danska erfarenheterna av personliga kvoter och utreda om ett system med individuella årskvoter för småskaligt fiske efter torsk i Östersjön är något som även bör genomföras i Sverige.

En annan modell för att tillse att det mindre tonnaget garanteras en viss andel av den totala kvoten är att avsätta en andel av kvoten till detta segment i fiskeflottan. En sådan "kustfiskekvots" storlek skulle då styra omfattningen av det småskaliga kustfisket.

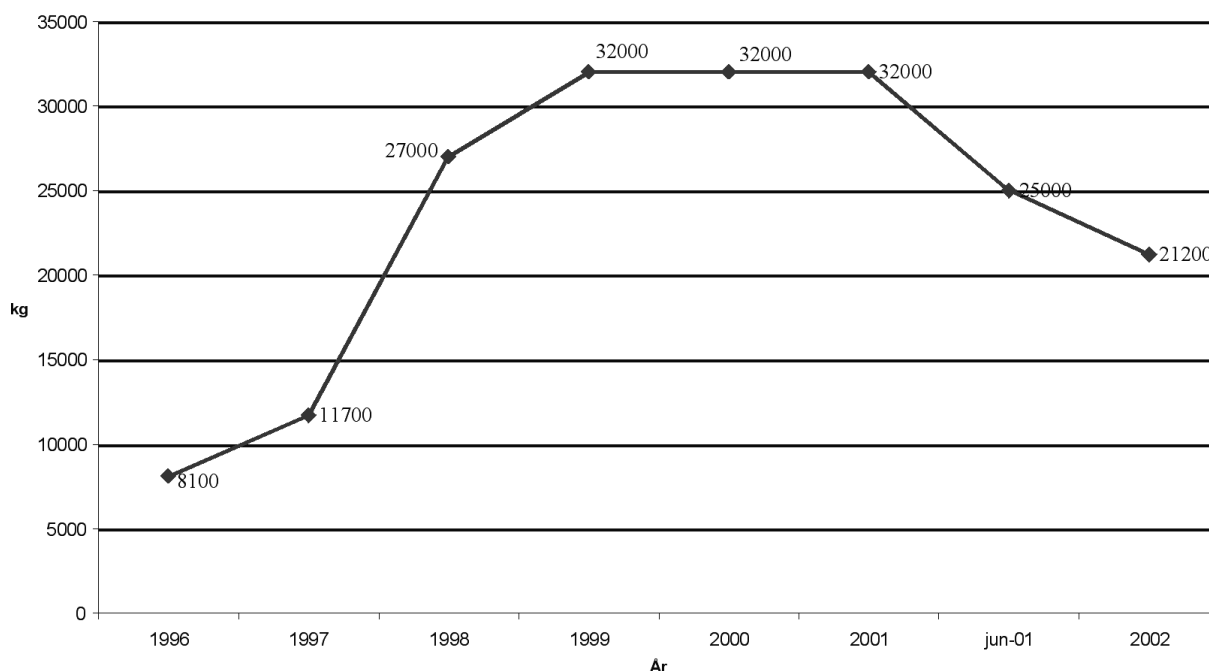
Under de närmaste åren måste torskkvoterna hållas på en låg nivå för att bestånden skall återhämta sig. Detta medför förhoppningsvis att fisket kommer att bli bättre, men också att riskerna för fiskestopp ökar. Genom individuella årskvoter kommer de fiskare som är helt beroende av ett lokalt fiske att få ökade möjligheter att kunna fiska året runt. Systemet löser dock inte det problem som uppstår om den tillgängliga kvoten inte räcker till för att ge alla en skälig årskvot. I en sådan situation måste dock det lokala fisket som saknar alternativa fiskemöjligheter prioriteras.

I Danmark har man för övrigt även tagit fram ett vetenskapligt underlag för en politisk diskussion om individuella överförbara kvoter, d.v.s. personliga kvoter

som kan säljas fiskare emellan. Införandet av ett sådant system i Sverige saknar idag anhängare, men det finns all anledning att följa debatten i Danmark.

De ransoneringsystem för torsk som varit i bruk i Sverige sedan 1996 för att minska risken för fiskestopp och sprida ut fisket under året innebär att veckoransoner fastställs för olika fartygsstorlekar. Dessa ransoner har varierat mellan åren och för exempelvis de största fartygen över 161 bruttoton har ransonererna varierat mellan 8,1 ton 1996 och 32 ton 1999–2001. Dessutom fanns under perioden 1 januari 2000 – 1 juni 2001 en möjlighet att hålla två veckoransoner ombord.

Fig. 66. Veckoransoner för torskfångster, fartyg över 161 bruttoton

Källa: Fiskeriverket

Fil: Torskransoner diagram.doc

Denna ökning kan ge en illusion av ett förbättrat torskfiske som medger allt större ransoner. Så är dock inte fallet. Det är istället den allt sämre tillgången på torsk som medfört svårigheter för det svenska fisket att fiska upp hela den svenska kvoten. För att öka fångsterna höjs ransonererna och allt fler och större fartyg kan få lönsamhet i att fiska torsk. Ransonererna utgör sedan 1997 ingen som helst begränsning för något segment inom flottan. Följden är ett rekordhøgt fisketryck speciellt under perioder då den svaga torskstammen ansamlas inför leken, vilket är oroande. År 2001 fångade det storskaliga flytträlsfisket efter lek-torsk inom fångstområde 25, 3 800 ton torsk, vilket skall jämföras med den genomsnittliga årsfångsten 1994–1999 på 770 ton. Denna torsk såldes i huvud-

sak på västkusten eller utomlands då enbart 390 av dessa 3 800 ton fångades av fiskare från sydkusten.

Flytträlsfisket under torskleken torde som fiskemetod inte utgöra något hot mot beståndet, om den fastställda torskkvoten garanterar att torskfångsterna inte är högre än vad bestånden långsiktigt tål. Beståndsutvecklingen under den långa period då TAC fastställdes för torsken visar dock att så alltid inte är fallet, vilket nu också bekräftas i EU-kommissionens grönbok. Förvaltningen av bestånd utom biologiskt säkra gränser kräver också en särskild försiktighet vad gäller fiske under perioder då fisken ansamlas för lek. Strävan efter att fiska upp den tilldelade kvoten får ej medföra att denna försiktighet åsidosätts. Att en allt större andel av torsken kommer från fisket på lekområdena

visar att TAC:n är för högt satt i förhållande till torskbeståndet, men också att en allt större del av vår fiskekapacitet finns i det storskaliga fisket.

Torskkvoten reducerades med 31 % år 2002 vilket normalt skulle innebära att ransonerna minskas i motsvarande grad för att medge ett torskfiske under hela året. Den ökade selektiviteten i redskapen, den utökade fredningsperioden och den dåliga tillgången på torsk kommer troligtvis att medföra så små fångster 2002 att Fiskeriverket valt att enbart minska ransonerna med ca 15 %. Som nämnts togs dock möjligheten att ombord behålla två veckoransoner bort den 1 juni 2001. Ransonerna bedöms vara så stora att ett storskaligt flyttrålsfiske på torskens lekplatser blir lönsamt även 2002. Fiskeriverkets beslut om att förbjuda skarpsillfisket efter 15 april för fartyg över 24 m, styr indirekt också över fisket mot lektorsken. Ett omfattande fiske på lekområdena vore olyckligt, med tanke på torskbeståndets situation.

Fisket på lekande torsk bedrivs dock inte enbart av Sverige utan huvuddelen av fisket sker av fiskare från andra länder. Såväl Polen som baltstaterna har enligt uppgift från fiskare en stor mängd fartyg i detta fiske. Fisket på lektorsk måste därför, liksom övriga delar av

förvaltningen av torsken, lösas genom internationella överenskommelser, förslagsvis genom ett fredningsområde som innefattar större delen av lekområdet för torsk och som är fredat för allt fiske under hela torskens lekperiod. Sveriges möjligheter att medverka till att Fiskerikommisionen inför ett sådant fredat område torde dock minska om vi själva tillåter ett storskaligt fiske på lekplatserna. För att begränsa fisket under torskleken är det därför viktigt att ransonerna sätts så att de får en påtagligt begränsande verkan. Därför bör nuvarande ransoner minskas med minst 50 %.

En återuppbyggnad av torskbestånden i Östersjön kommer att kräva minskade uttag under de kommande åren. Sverige måste därför verka för ett minskat uttag av torsk i Östersjön. Om detta kan uppnås är det viktigt att ransonerna sätts så att de stora pelagiska fiskefartygen inom flottan ej inriktar sitt fiske mot torsk, utan att detta förbehålls det småskaliga fisket som inte har alternativa fiskemöjligheter. I detta sammanhang skall beaktas att de fiskare som tidigare fiskat sill, skarpsill, strömming och lax i ökande utsträckning kan komma att hänvisas till torskfisket, beroende på effekterna av gränsvärdet för dioxin i livsmedel.

3.2.1.3 • Förslag till åtgärder

- En långsiktig hållbar förvaltningsplan för Östersjöns torskbestånd måste införas snarast. Mest angeläget är att minska uttaget och höja minimimåttet.
- Alternativet till den selektiva 120 mm:s trålen i form av en trål med diagonalmaska måste slopas. Maskmåttet i den selektiva trålen bör utvärderas och eventuellt sänkas något.
- Ersättning för stillaliggande bör snarast utredas som ett medel för att underlätta genomförandet av de nu införda selektiva torsktrålarna.
- I syfte att bevaka efterlevnaden av de nya föreskrifterna för trålfisket bör storlekssammansättningen av den trålfångade torsken följas och jämföras med den förväntade. Vid avvikelser bör tillsynen intensifieras mot aktuellt fartyg.
- Ransoneringsystemet för torsk bör anpassas så att det medger ett fiske under hela året som gynnar det småskaliga fisket. Ransonernas storlek bör halveras för att minska det största rörliga tonnageets fiske ute på torskens lekområden.
- Fiskeriverket bör få i uppdrag att, i samråd med fiskets organisationer, utreda effekterna av och ta fram ett förslag till regler för individuella ej överlåtbara torskkvoter i Östersjön. Är slutsatserna positiva bör ett sådant system snarast införas på försök i Sverige. En särskild kustfiskekvot för det småskaliga fisket bör också utredas.

- Mängden tillåtna redskap i garnfisket bör minskas ytterligare.
- Det bör snarast utredas vilka åtgärder som måste vidtagas för att minska antalet i havet kvarstående förlorade garn. En upprensning av förlorade garn bör snarast genomföras på de viktigaste fiskeplatserna.
- Stöd från strukturfonderna till installation av krokmaskiner för fiske efter torsk i Östersjön bör prioriteras.
- Den tillåtna bifångsten av torsk under minimimåttet bör minimeras. Höjs ej minimimåttet så skall den slopas helt.
- Den tillåtna bifångsten av torsk i trålfisket efter sill och skarpsill bör maximeras till högst 500 kg per landning så att fisket inte inriktas mot att erhålla bifångster av torsk.
- Fredningsområdet för torsk bör utökas så att det innefattar större delen av lekområdet för torsk och fredas för allt fiske under hela torskens lekperiod.
- Det småskaliga fisket bör tillförsäkras en möjlighet att bedriva ett begränsat riktat torskfiske även under sommarfredningen.

3.2.2 • Sillen

Fisket efter sill i Östersjön har från att ha varit ett av två ben för fisket på sydkusten blivit av mer begränsad betydelse. Fram till mitten på 90-talet bedrev många sydkusttrålare ett riktat fiske efter sill (fiske med sill-trålar som har 32 mm:s diagonalmått på trålmaskan). En minskad förekomst av större sill samt det slopade prisstödet medförde dock att detta fiske minskade och under den senare delen av 90-talet fångades merparten av sillen som bifångst i fisket efter skarpsill. Under de senare åren har dock det riktade sillfisket åter ökat, tack vare högre priser och något ökad förekomst av större sill. Detta fiske sker i huvudsak med flyttrål. Garnfisket efter sill i Östersjön upphörde långt tidigare och bedrivs idag enbart i mindre omfattning i Öresund efter Rügensillen som vandrar genom sundet.

Med tanke på att ett omfattande fiske bedrivs efter sillens och skarpsillens predatorer, torsken och laxen, så är det viktigt att en beskattning även sker av sill och skarpsill. Att ej beskatta dessa arter kan sannolikt få konsekvenser för exempelvis torsk i de tidigaste livsstadier. Fisket efter sill och skarpsill måste dock ske med hänsyn till det uppväxande torskbeståndet och till de olika sillbeståndens populationsstyrka. Biologiskt sett har inte fångstens användning någon betydelse, men naturligtvis bör fisket i första hand nyttjas för mänsklig konsumtion om sådan efterfrågan finns. I dagsläget nyttjas övervägande delen av såväl sillen som skarpsillen till foderändamål.

Viktiga faktorer som påverkar sillfisket är att:

- Sillen inte beskattas efter de olika beståndens bärkraft utan via en gemensam kvot för hela södra Östersjön.
- Sillfångstens sammansättning har under de senaste 10 åren förändrats mot mer småvuxen sill och är därmed mer olämplig som råvara till konsumtion.
- Tillväxten hos sillen i Östersjön har minskat.
- Priset på sill har varit lågt under en lång tidsperiod, men har höjts under de två senaste åren.
- Att EU infört ett gränsvärde för dioxin i fisk som skall nyttjas för livsmedel och foder.

Prisstödets avveckling, en vikande marknad och ett internationellt överskott på sill har varit bidragande orsaker till ett lågt pris på sill. De låga priserna och den dåliga tillgången på större sill innebar att lönsamheten i det riktade fisket efter konsumtionssill var svag under perioden 1994–2000. Begränsade mängder som kan säljas på färskmarknaden har dock kunnat erhålla ett högre pris. Avsättningen till denna marknad kräver en kontinuitet i leveranserna som sydkustfisket tidigare har haft svårt att prestera. Istället har dansk sill till stor del varit den råvara som regionens beredningsindustri nyttjat.

Under de senaste åren har priserna ökat tack vare

ökad efterfrågan och minskade kvoter. Är denna prisbild varaktig så är förutsättningarna för fisket efter konsumtionssill goda framöver. Satsningar genomförs nu också på sydkusten för att öka kapaciteten inom fångstmottagningen vilket tillsammans med den förbättrade prisbilden bör öka omfattningen av fisket efter konsumtionssill.

Den tidigare dåliga lönsamheten medförde att bottentrålning av sill minskade dramatiskt och för de få som idag bedriver detta fiske utgör ofta bifångsten av torsk en betydande del av fångstvärdet. Detta medför att trålen ofta sätts relativt hårt mot botten då detta ökar fångsten av torsk. Denna bifångst har dock visat sig innehålla förhållandevis stor andel undermålig torsk d.v.s. torsk under minimimåttet. I en av länsstyrelserna i Skåne och Blekinge finansierad undersökning 1994 konstaterade Fiskeriverkets Östersjölaboratorium bifångster av torsk på upp till 15% av totalfångsten. Detta är också väl känt hos fiskarna. Undersökningen visade också att bifångstens storlek påtagligt kan påverkas av hur trålningen utförs. Under en period då landning av torsk var förbjuden var bifångsterna av torsk liten för att öka kraftigt då landning åter tilläts. I en situation då torskfisket föreskrivs allt mer selektiva redskap är det inte hållbart att bedriva bottentrålning efter sill med inriktning att fånga torsk som bifångst. Den sänkta tillåtna nivån på bifångsterna av torsk vid sillfiske till 3% kommer att innebära en minskad möjlighet att inrikta fisket efter torsk, men för att lösa problemet bör selektiva sillbottentrålar införas och bifångsten även begränsas till högst 500 kg per dygn.

Sillens minskade medelstorlek och sämre tillväxt är centrala problem för fisket i Östersjön. Orsaken till detta kan vara en ökad andel av sill från småvuxna bestånd i fångsten samt att småsillen i allt mindre grad utsätts för torskpredation. En ensidig skattning av bestånden i södra Östersjön kan dessutom innebära att småvuxen sill från norra Östersjön breder ut sig söder ut och utgör en ökande andel av fångsten. Brister i kunskapen kring de olika sillbestånden och avsaknad av metoder för uppskattning av statusen hos dessa, innebär att orsaken till förändringarna är svåra att spåra. Naturliga variationer i sillbestånden har alltid förekommit och fisket måste anpassas till dessa.

Sillbestånden i södra Östersjön beskattas idag efter en gemensam kvot. Fisket sker i huvudsak på uppväxtområdena ute i havet där olika sillbestånd samlas. Ett exempel på denna beskattningsmodells svaghet är att i teorin kan hela sillkvoten i egentliga Östersjön fiskas på ett mindre antal eftertraktade sillbestånd. TAC:n innebär därmed inget skydd för överbeskattning av enskilda sillbestånd. Om man studerar det senaste årets sillfiske så kan man konstatera att det sker relativt koncentrerat på ett par områden, se fig. 54 och 55. Valet av fiskeplats styrs i stor grad av närhe-

ten till landningshamnarna för att maximera fisketiden till havs. Detta innebär att fisketrycket på många sillbestånd med värdefulla egenskaper avseende tillväxt och storlek torde vara alltför högt. Flera tecken tyder också på detta bl.a. att mängden leksill hos de i Hanöbukten lekande bestånden minskat kraftigt under 90-talet. I Blekinge förekommer sedan mycket lång tid tillbaka ett snörpvadsfiske i skärgården på leksill. Detta fiske har på grund av minskade fångster till stora delar upphört. Om dessa bestånd skall stärkas så krävs troligtvis begränsningar i fisket på just dessa sillbestånd. Det enda riktade fisket på dessa bestånd är det begränsade kustnära fisket som sker efter leksillen. Detta fiske kan dock inte vara orsaken till nedgången i beståndet då det förekommit sedan mycket lång tid tillbaka. Det är däremot mycket sannolikt att den kraftiga expansionen i skarpsillfisket under 90-talet på sillens uppväxtområden har haft en påverkan på sillbestånden på sydkusten. Någon närmare kunskap kring denna påverkan saknas dock.

Innebörden av de regler som infördes i skarpsillfisket år 1999 var en stor förändring i riktning mot ett minskat pelagiskt fiske i Hanöbukten. De tillåtna bifångsterna av sill vid skarpsillsfiske med 16 mm:s maska begränsades då till 20% vid fiske väster om 16:e longituden. Därmed minskades möjligheten till fångst av sill, men också möjligheten att överhuvudtaget bedriva fiske efter skarpsill. Dessutom infördes ett förbud 1999 att nyttja sill som fångats i detta område för foderändamål, vilket innebär att all sill ombord måste hanteras så att den kan nyttjas för mänsklig konsumtion. Tidigare fick ”oundvikliga bifångster av sill behållas ombord och landas”, vilket i praktiken inte innebar någon begränsning alls.

I området öster om 16:e longituden får bifångsten av sill i skarpsillfisket vara högst 45%. Sillen i denna del av Östersjön får med stöd av Rådets förordning (EG) nr 1434/98 nyttjas för andra ändamål än mänsklig konsumtion. Foderfiske efter sill var sedan 1977 förbjudet inom EG, men tilläts åter 1999 i Östersjön. I samband med medlemskapsförhandlingarna med EU fick Sverige ett undantag från EU:s förbud för foderfiske av sill fram till 1999. Anledningen till att man beslutade att tillåta foderfiske efter sill 1999 framgår av följande ingress till rådsförordning 1434/98. ”Bestånden av sill i Östersjön, Bälten och Öresund är för närvarande inte hotade. Förbättrat ekonomiskt utbyte av dessa bestånd gör det möjligt att fiska dem i andra syften än för att konsumera direkt. Det krävs inte några begränsningar av den industriella användningen av landningar från dessa bestånd.” Med anledning vad som tidigare nämnts om att sillbestånden beskattas i en gemensam kvot och inte efter de individuella beståndens styrka samt att kunskap saknas kring de olika sillbeståndens status synes det tveksamt om det verkligen går att dra dessa slutsatser. Vidare finns tecken på att mängden leksill minskat i vissa

områden. Även om inte ändamålet med fisket har någon biologisk betydelse för sillbeståndet, så skapas förutsättningar för ett betydligt mer omfattande sillfiske genom att tillåta sillfiske för foderändamål. Ett foderfiske efter sill i Östersjön ställer därför än större krav på att fisket styrs så att det bedrivs efter de olika beståndens styrka. Likaså måste foderfiske på de sillbestånd som har goda tillväxtegenskaper undvikas.

Ett riktat fiske efter sill för konsumtion bedöms i framtiden kunna få en större omfattning och en god lönsamhet om förekomsten av större sill ökar. Ett sådant fiske bör, med tanke på risken för bifångst av mindre torsk, ske med flyttrålar. Möjligheten att nyttja bottenrålar skulle dock kunna bli värdefull, som det traditionella komplementet det utgör till torskrålning, men då bör först detta fiske utvecklas så att den mindre torsken kan selekteras ut. Detta borde med tanke på arternas olika beteenden kunna ske med en rist eller genom ett särskilt utformat underställ i silltrålen. Undersökningar för att utveckla sådana metoder har diskuterats hos Havsfiskelaboratoriet, men om och när de kan genomföras är osäkert.

Det finns undersökningar gjorda beträffande överlevnaden hos sill som selekterats ut vid trålning. Vid trålningen skavs ofta stora mängder fjäll av då sillen faller tillbaka i trålen och suggs fast av vattentrycket som uppstår då vattnet strömmar ur trålen. Detta sker då sillen inte längre orkar simma lika fort som trålen dras fram och i en normal trålfångst av sill kan konstateras att fjällförlusterna är omfattande hos den fångade sillen. För att bedöma överlevnaden av de ur trålarna utsorterade sillarna samlades dessa upp och sattes tillsammans med pilkade sillar i en sump. De pilkade sillarna överlevde förvaringen väl till skillnad från de trålade sillarna som hade en mycket hög dödlighet. Från fiskarehåll finns dock en stor skepsis kring detta resultat då få tecken på någon dödlighet finns från det omfattande trålfiske som bedrivits efter sill. Man kan dock antaga att det dröjer ett antal dagar innan sillen dör vilket innebär att det är svårt att upptäcka eventuell död sill. Är dessa rön riktiga så skulle de innebära, om man ser det ur sillbeståndens perspektiv, att sillfisket likaväl kunde bedrivas med 16 mm:s maska. En stor mängd död utsorterad sill i havet efter silltrålarna är skadligt för såväl bestånden som miljön. Man måste dock i det fallet även se hur minskade trålmaskor i sillfisket påverkar annan fisk, exempelvis torsk.

Införandet av gränsvärden för dioxin kan komma att påverka sillen och sillfisket mycket påtagligt. Ett minskat foderfiske efter sill kan innebära en förskjutning av sillfisket mot sydligaste delen av Östersjön. Samma effekt uppkommer troligtvis också av att dioxinhalterna är över gränsvärdet för konsumtion i strömmingen (prover från sydost Gotland och Landsort) och under gränsvärdet i sillen i sydligaste Östersjön. I detta sammanhang skall nämnas att en ny fångst- och mottagningsstation för konsumtionssill planeras i

Ystad som beräknas ta emot ca 10 000 ton per år. Samtidigt pågår en utbyggnad av fångstmottagningskapaciteten i Simrishamn. Detta kan leda till en alltför hög belastning på de sydliga sillbestånden vilket kan skada såväl bestånden som lönsamheten för sydkustens

sillfiskare. Detta samt andra konsekvenser måste, som nämnts i inledningen, utredas och åtgärder måste vidtagas som medger ett långsiktigt konsumtionsfiske på sydkusten.

3.2.2.1 • Förslag till åtgärder

- En långsiktig förvaltningsplan för Östersjöns sillbestånd måste tas fram och fastställas. Till dess att kunskapen kring Östersjöns sillbestånd förbättrats så att skattningen kan ske i förhållande till de olika beståndens styrka, måste försiktighetsprincipen tillämpas i förvaltningen.
- Fisket efter konsumtionssill måste prioriteras genom att ransoner sätts så att beredningsindustrin får en tillgång på sill under hela året och att foderfisket efter skarpsill ej tillåts väster om longituden 16 00 O.
- Fiskeriverket bör styra foderfisket efter sill till områden där man kan förvänta sig att fiska på de sillbestånd som är starka och småväxta och där risken för bifångst av torsk är minimal.

- Den tillåtna bifångsten av torsk i trålfisket efter sill och skarpsill bör maximeras till högst 500 kg per landning, så att fisket inte inriktas mot att erhalla bifångster av torsk.
- Trålning med 32 mm:s silltrålar måste dels undersökas vad avser överlevnaden av utsorterad småsill och dels utvecklas vad avser selektionen av småtorsk.
- Om sill från vissa områden i Östersjön, på grund av för höga dioxinhalter inte kommer att få saluföras, så måste förvaltningsåtgärder vidtagas för att undvika ett överfiske på de sillbestånd som har godkända halter.

3.2.3 • Skarpsillen

Bestånden av skarpsill har sedan torskens tillbakagång under senare delen av 80-talet expanderat i Östersjön. Innan dess var skarpsillbestånden i Östersjön hårt ansatta av torsken och förekomsten var inte så omfattande som idag. Något förbud mot fiske efter skarpsill med 16 mm:s maska i trålen har inte funnits i Östersjön, men lönsamheten har tidigare varit låg i detta fiske. Skarpsillfisket, som det bedrivs idag med stora rationella enheter, ökade kraftigt i omfattning i början på 90-talet, se fig. 26 och 39. Bakom denna ökning låg en rationalisering av flottan, ökande bestånd av skarpsill och sill i Östersjön samt en marknad för foderfisk. Skarpsillfisket bedrivs idag av Östersjöns största fiskeskepp i huvudsak med parflyttrålar med 16 mm:s diagonalmaska. Dessa fiskar skarpsill för leverans till Västervik, Simrishamn, Köge, Ängholm, Skagen samt i allt större omfattning till Ryssland och Baltikum. Skarpsillen nyttjas huvudsakligen för foderframställning. Det finns dock även en marknad för skarpsill till konsumtion. Avsättningsmöjligheterna till denna styrs dock mycket av det ekonomiska läget i Ryssland, Baltikum och övriga Östeuropa där skarpsill är en vanlig råvara till fiskkonserver. För att kunna nyttja skarpsillen till konsumtion krävs en stor kylkapacitet och en rationell sorteringsanläggning.

Under 1997–99 förelåg en period av internationell brist på foderfisk varvid priserna t.o.m. fördubblades på skarpsillen. Detta fick till följd att mycket stora delar av fiskeflottan, även mindre fiskeskepp, bedrev fiske efter skarpsill. Under denna period nyttjades i stor omfattning även bottentrålar med 16 mm:s maskor i

detta fiske. Fisket efter skarpsill bedrevs under denna tid till stora delar i Hanöbukten av såväl sydkustflottan som av fartyg från andra kuststräckor. Detta trots att man konstaterade störst bifångster av torsk inom just detta område. Orsaken var att lastkapaciteten var liten hos många fartyg och att man önskade minsta möjliga gångtid för att öka förtjänsten. Torskbifångsten bidrog också till att höja lönsamheten i fisket, men tyvärr konstaterades vid landningskontrollen att bifångsterna tidvis bestod av mycket torsk under minimummättet, speciellt i bottentrålsfisket. Idag är priserna på foderfisk åter normala och fisket efter skarpsill bedrivs enbart av de större fartygen varav ett mindre antal är stationerade på sydkusten. Fisket sker i huvudsak med flyttrålar, men bottentrålsfiske förekommer fortfarande.

De av EU införda gränsvärdena för dioxin i fisk som skall nyttjas för foderframställning kommer att påverka fisket efter skarpsill, men sannolikt kommer det att kunna bedrivas även framledes. Marknaden för foder till pälsdjur finns kvar, viss möjlighet finns att rena fiskoljan från dioxin och dessutom finns exportmöjligheter till länder utanför EU som lämnat sitt samtycke till import.

3.2.3.1 • Bifångsterna av sill i skarpsillfisket

Skarpsillfisket väster om longituden 16 00 O

För att ett fiske med 16 mm:s maska skall definieras som skarpsillfiske krävs att skarpsill utgör mer än 50 % av fångsten. Är exempelvis andelen sill 50 % eller mer så klassas fisket som ett sillfiske med olaglig maskstorlek.

Följande tre regler har sedan 1999 gjort förutsättningarna för skarpsillfisket väster om longituden 16 00 O mycket komplicerade: (Angående 16:e longituden, se karta avsnitt 2.6.3.2.)

- Förbudet att fånga mer än 20 % sill vid skarpsillfiske väster om longitud 16 00 O.
- Kravet på att hanteringen av fångsten skall ske på sådant sätt att bifångsterna av sill kan nyttjas till mänsklig konsumtion.
- Det svenska förbudet att dumpa tillbaka sill i havet.

Avsikten med att minska de tillåtna bifångsterna av sill i skarpsillfisket är att skydda uppväxande sillbestånd, vilket är viktigt då fisket efter konsumtionssill ökar i betydelse. Begränsningen innebär också indirekt att omfattningen av skarpsillfisket minskar i området väster om 16:e longituden, vilket är önskvärt med tanke på att huvuddelen av Östersjöns uppväxande torskbestånd liksom många värdefulla sillbestånd uppehåller sig inom detta havsområdet. Bifångster i ett omfattande skarpsillfiske kan ha en stor negativ påverkan på dessa bestånd.

Fiskaren måste således kunna förutspå en inblandning av sill i fångsten på mindre än 20 % för att kunna bedriva ett lagligt fiske med skarpsilltrål väster om longituden 16 00 O. Möjligheten att bedöma sillinblandningen innan fångsten lossats är mycket liten. Den enda möjligheten är därför att göra ett mindre provhal i området. Visar det sig att fångsten i trålen består av mer än 20 % sill så har i och för sig fiskaren utfört en olaglig handling, men kan då flytta till ett annat område i hopp om att inblandningen av sill där är lägre. Detta förfaringsätt praktiseras dock inte av fiskarna på grund av att det medför svårigheter att uppfylla föreskrifterna angående konsumtionskvalitet på fångsten och att lönsamheten försämras.

Dumpningsförbudet innebär samtidigt att ett tråldrag med för stor andel sill inte får dumpas tillbaka i havet. Detta förbud är inte föreskrivet av EU vilket förklarar hur de av EU fastställda bifångstreglerna kan efterföljas. Det sker genom att fångster med för stora bifångster dumpas dött i havet! Ett förfaringsätt som måste betraktas som mycket anmärkningsvärt med tanke på såväl miljö, beståndsvård och ett klokt resursutnyttjande.

De för svenska fiskare gällande reglerna är så motsägelsefulla att det är svårt att avgöra om skarpsillfiske väster om 16:e longituden överhuvudtaget går att bedriva utan att bryta mot gällande föreskrifter. Dessa oklarheter torde vara orsaken till att bifångstbegränsningen inte fått någon direkt påverkan på fisket med skarpsilltrålar väster om 16:e longituden. Skarpsillfisket i detta område har, med undantag för under 2001 bedrivits i liknande omfattning efter som före reglernas införande 1999. Orsaken till det minskade fisket 2001 torde vara den ökade lönsamheten i sillfisket. Andelen sill i det skånska skarpsillfisket i denna

del av Hanöbukten utgjorde enligt tillgänglig fångststatistik, före begränsningens införande i genomsnitt 14 % för flyttrål och 50 % för bottentrål. Fångstuppgifterna från fisket 1999 och 2000 visar vidare att de redovisade bifångsterna av sill i skarpsillfisket överlag har minskat till ca 20 %. Det förefaller troligt att dessa uppgifter ej överensstämmer med verkligheten då möjligheten att påverka bifångstmängden är liten. Det har förekommit redovisade bifångster av sill på upp till 80 % i loggboksstatistiken.

Skarpsillfisket öster om longituden 16 00 O

Gränsen för tillåten bifångst av sill är i detta område 45 %. Detta medför att skarpsillfisket i öster i större utsträckning kan beskatta sillbestånden. Avsaknaden av krav på att sillen skall nyttjas för konsumtion innebär också att sillen kan hanteras så att den vid landning inte går att nyttja till annat än foder. Anledningen till de mer generösa bifångstreglerna torde vara att sillbestånden i denna del av Östersjön bedöms vara starkare och/eller mindre skyddsvärda. Risken för bifångster av torsk är också mindre i detta område än längre väster ut vilket också har en stor betydelse.

Effekten av dessa bifångster av sill, som i Fiskeriverkets undersökning 1994 i genomsnitt uppgick till 17,8 %, är osäkra då man saknar kunskap om vilka bestånd detta fiske belastar. Sannolikt utgörs delar av sillfångsterna, även i detta område, av sill från bestånd som har goda tillväxtegenskaper och/eller en pressad beståndssituation. I genomsnitt är sillinblandningen i skarpsillfisket 30 % i Östersjön. Av undersökningen framgår också det omöjliga i att förutsäga sillinblandningen i fångsten.

3.2.3.2 • Bifångsterna av torsk i skarpsillfisket

Vad beträffar skarpsillfiskets bifångster av torsk så har diskussionerna varit såväl heta som yviga under de senaste 10 åren. Det var till stor del av denna anledning som länsstyrelserna finansierade undersökningen om bifångsterna i sill- och skarpsillfisket 1994. Resultatet från undersökningen visade på mycket små bifångster av torsk i den östra delen av södra Östersjön, mindre än en torsk per ton fångst. En bidragande orsak till denna låga bifångst var troligtvis att det förekom mycket lite torsk i denna del av Östersjön vid provtagningstillfället. Trålningarna med Fiskeriverkets undersökningsfartyg "Argos" har också visat på låga förekomster av torsk öster om 16:e longituden de senaste åren.

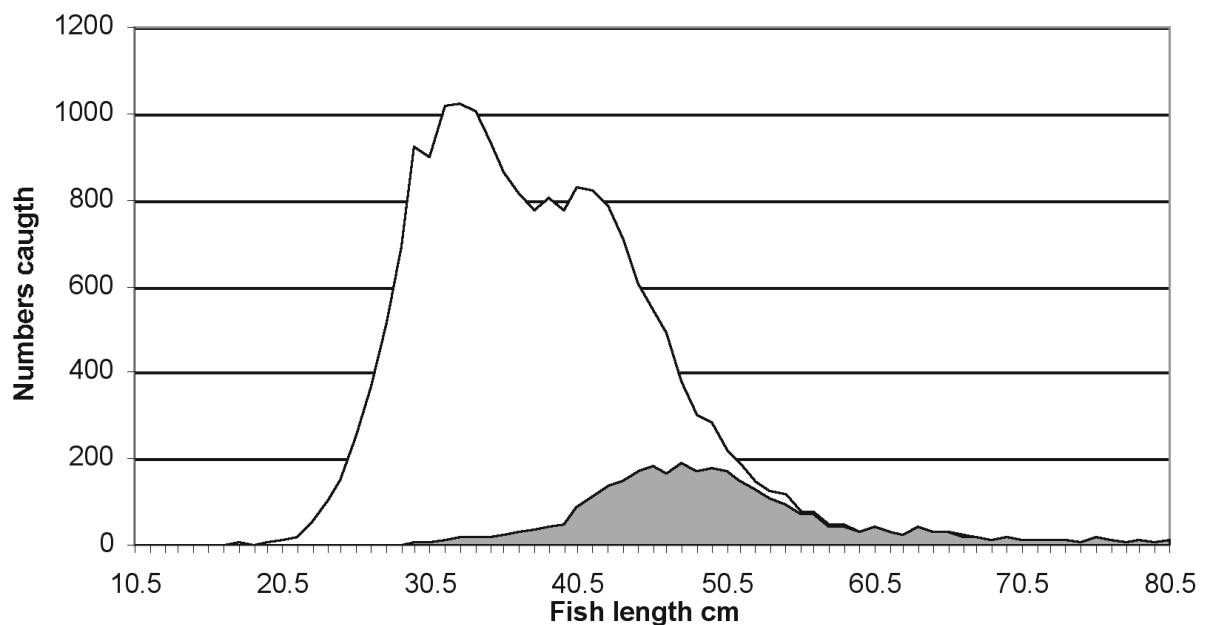
Väster om 16:e longituden var antalet genomförda tråldrag i undersökningen så få, 9 av totalt 116 tråldrag, att några egentliga slutsatser inte gick att dra. Orsaken till att inte fler drag genomfördes var att de anlidade fiskarna under denna period ansåg att fisket var lönsammare längre öster ut och därför inte bedrev något fiske i området väster om 16:e longituden. De drag som genomfördes hade dock en markant högre

bifångst av torsk, ca 45 torskar per ton fångst, vilket tyder på att det finns starka skäl att ytterligare undersöka bifångsterna i detta område.

Särskilda försöksfisken på torskens lekområden vid Bornholmsdjupet under juni 2000 visade på förekomst av småtorsk. Då fångades en relativt stor mängd torsk under minimimåttet. Se nedanstående fig. Detta tyder på att småtorsken liksom lektorsken uppehåller sig i frivattnet trots att den inte är könsmogen. Kunskap

saknas om hur mycket småtorsk som uppehåller sig i området, varför de uppehåller sig där och under vilka perioder. Här föreligger således brister i det kunskapsunderlag som är viktigt för att bedöma riskerna för bifångster av småtorsk vid flyttrålsfiske i denna del av Östersjön. Vidare visar det på betydelsen av att selektionen fungerar i de torsktrålar som nyttjas vid flyttrålfisket på lekplatserna.

Fig. 67. Fångst sammansättning vid provfisken med flyttrål i Östersjön vid Bornholmsdjupet juni 2000

Källa: Fiskeriverket och EU-projektet (EU-study contract 98/001) "Improving and estimating the selectivity of codends for the pelagic Baltic cod fishery".

Fil: Torsk på lekplatserna.doc

Bilden visar:

- Det ljusa fältet: fångsten i det småmaskiga 'cover'-nätet (40 mm:s helmaska).
- Det mörka fältet: kvarstående fångsten i lyftet (det som normalt lyfts ombord).

Vid fisket användes tre trålmodeller:

1. Trad. diagonalmaska på nom. 136 mm.
2. Dansk fönsterpanel (med förlängda flyktpaneler) nom. 125 mm.
3. Bacoma 125 mm.

Fram till 2001 gällande bestämmelser för bifångsterna av torsk i skarpsillfisket var samma som gällde för torsk-bifångster i sillfisket, d.v.s. maximalt 10 viktprocent och att maximalt 5 viktprocent av denna bifångst fick vara under minimimåttet. För sill- och skarpsillfisket utgjorde inte dessa regler någon begränsning då de

stora fångsterna medgav stora torsklandningar. Däremot kunde andelen undermålig torsk i bifångsten vara för stor, speciellt då bottentrålar nyttjades eller fisket bedrevs kustnära. Under leken har torsken ett beteende som innebär att den står relativt orörlig i lekstimmen. Detta medför att lekande torsk lätt kan fångas med vanliga sill- och skarpsilltrålar vilket är tillåtet om andelen torsk i varje enskilt tråldrag ryms inom tillåtna bifångstmängder. Detta innebär dock att kontrollen måste ske innan fångsten blandas med sill- och skarpsillfångsten ombord.

De nya skärpta föreskrifterna innebär att lönsamheten i att rikta in sill- och skarpsillfisket mot torsk har minskat. Med tanke på den lastningskapacitet som dessa stora fartyg har kan dock även en bifångst på 3% utgöra en avsevärd mängd torsk, därför bör även en maximal fångstmängd på 500 kg per landning införas.

3.2.3.3 • Slutsatser

Efterlevnaden av de sedan 1999 gällande bifångstreglerna för sill i skarpsillfisket har som nämnts varit dålig. I det fall dessa regler respekteras så innebär det att skarpsillfiske enbart kan bedrivas i områden med liten inblandning av sill väster om 16:e longituden. I det fall efterlevnaden av dessa bifångstregler är fortsatt låg och fisket sker i samma omfattning som de senaste åren torde detta fiske allvarligt kunna påverka såväl uppväxande torskungar som Hanöbukens sillbestånd. Detta gäller särskilt om bottentrålar nyttjas i detta fiske. I så fall väger värdet av att bibehålla ett

kustnära fiske efter skarpsill till konsumtion inte upp de risker som man utsätter de uppväxande sill- och torskbestånden för. Ett förbud mot fiske med 16 mm:s maska väster om 16:e longituden bör därför övervägas i en sådan situation.

Även i övriga delar av Östersjön bör en översyn av skarpsillfisket göras med tanke på osäkerheten kring effekterna på sillbeståndet. Då risk för bifångster av småtorsk idag även föreligger inom kustområdet på södra ostkusten, bör samma inskränkningar göras i detta område som i området väster om longitud 16 00 O.

3.2.3.4 • Förslag till åtgärder

- En förvaltningsplan bör upprättas för skarpsillen i vilken särskilt skall beaktas skarpsillens predation av fiskyngel samt dess betydelse som föda åt torsken.
- En miljökonsekvensbeskrivning av industrifisket bör genomföras varvid omfattningen och effekterna av bifångsterna av torsk och sill i skarpsillfisket särskilt bör belysas. I detta sammanhang är det särskilt viktigt att ytterligare utreda hur stor förekomsten är av småtorsk i centrala Östersjön.
- Fiskeriverket bör, till dess effekterna av skarpsillfisket är klarlagda, styra fisket med skarpsilltrålar till områden med starka bestånd av småvuxen sill samt undvika områden med uppväxande torsk.

- Ett klagörande av reglerna för skarpsillfisket måste ske av Fiskeriverket och föras ut till fiskare och kustbevakning. Fiskerikontrollen måste dessutom intensifieras för att tillse att gällande bifångstregler för sill i skarpsillfisket följs. Ett totalförbud för trålning med 16 mm:s maska väster om 16:e longituden bör övervägas om inte nuvarande begränsningar ger någon effekt.
- Bottentrålning med skarpsilltrålar bör ej vara tillåten med anledning av riskerna för bifångst av småtorsk.
- Den tillåtna bifångsten av torsk i trålfisket efter sill och skarpsill bör maximeras till högst 500 kg per landning, så att fisket inte inriktas mot att er hålla bifångster av torsk.

3.2.4 • Laxen

De flesta av de vilda laxbestånden i Bottniska viken är, eller har varit, akut utrottningshotade. Under åren har andelen lax som har sitt ursprung i en fiskodling ökat till totalt ca 90% av all lax i Östersjön. Ett omfattande fiske på laxens uppväxtområden i södra Östersjön har resulterat i att alltför få vilda laxar återvänt till sina födelseälvar för att leka. Om nuvarande förhållanden med en hög andel odlad lax bibehålls innebär detta en utarmning av det genetiska materialet och en minskad biologisk mångfald. På sikt kan för arten livsviktiga egenskaper gå förlorade.

Begränsningarna i laxfisket under andra halvan av 90-talet har varit framgångsrika på så sätt att fler laxar har nått älvarna i Bottniska viken. Andelen vildlax i fångsterna har också ökat något.

Fiske efter lax är ett viktigt komplement för fiskare som bedriver ett småskaligt, kustnära fiske i Skåne och Blekinge. Att långsiktigt kunna säkra och utveckla detta fiske är viktigt för att trygga sysselsättningen för många fiskare. Sedan 1998 har det svenska laxfisket omfördelats så att en större andel av fisket i dag bedrivs längs Norrlandskusten. Hitintills har de norrländska fiskarna, på grund av omfattande fiskerestriktioner, dock inte kunnat fånga de 50% av laxkvoten som avsatts till dem, utan denna har omfördelats till södra

Östersjön. Det finns dock anledning att tro att så inte kommer ske framöver och då kommer konsekvenserna av beslutet för sydkustfiskarna att bli tydliga.

I utredningen "Lax i sikte" från 1996, var avsikten att det sydsvenska laxfisket skulle kompenseras för förlorat fiske med s.k. fördröjd utsättning av odlad lax i kustnära vatten. Resultatet blev att laxfisket omfördelades, men att kompensationen uteblev. Det är inte rimligt att yrkesfiskarna i en region ensidigt drabbas av effekterna av ett administrativt beslut om nyttjandet av laxbeståndet. Fiskeriverket bör därför få i uppdrag att göra en konsekvensbeskrivning som beskriver de sociala effekterna av denna omfördelning. Av beskrivningen bör det även framgå hur man avser att kompensera fiskare som gått miste om inkomster genom omfördelningen av laxfisket.

Laxfiskets fördelning över året styrs av föreskrifterna i "Fiskeriverkets föreskrifter (FIFS 2001:52) om fiske efter lax i Östersjön under år 2002". I denna delas den svenska laxkvoten upp i tre fiskeperioder för att möjliggöra ett fiske under hela året. Trots denna uppdelning så har det under tidigare år inträffat en rad fiskestopp under olika fiskeperioder. Detta har medfört att den mest lönsamma försäljningen av lax, den till färskvarumarknaden, har stoppats. Orsaken till detta är ett intensivt fiske under

perioder med god tillgång på lax. Priserna på lax under dessa perioder sjunker kraftigt på grund av den mättade marknaden och priserna är anmärkningsvärt låga. På så vis blir värdet av den svenska laxkvoten betydligt lägre än den kunde varit med ett mer marknadsanpassat fiske. Om laxfångsterna i norra Östersjön ökar kommer risken för fiskestopp att öka på sydkusten.

För de laxfiskare som bedriver ett småskaligt fiske är det av stor betydelse att inga fiskestopp för lax införs. Detta är också viktigt för att förhindra att en marknad för lax fångad med handredskap uppstår under fiskestoppen.

3.2.5 • Ålen

Ålfångsterna har som tidigare nämnts gått kraftigt tillbaka sedan 50-talet. Nedgången har varit betydligt större i Östersjön än på Västkusten även om en nedgång också skett där. Ålfisket har dock i viss omfattning kunnat leva kvar längs ostkusten ända upp till Stockholm. En bidragande orsak till detta är ett rationellare fiske, de utsättningar som skett av ålyngel och småål samt en gynnsam prisbild på ål fram till 1998. Under 1999 sjönk priset på ål kraftigt på grund av överskott på marknaden (se vidare avsnitt 3.7 om marknaden). Under de senaste åren har dock marknaden stabiliserat sig, men priserna har inte kommit upp i 1998 års nivå och förväntas inte heller göra det. Istället bedöms det vara odlingskostnaderna för ålen som kommer att sätta priset framöver. Införandet av ett gränsvärde för dioxin i livsmedel kommer sannolikt att innebära en negativ effekt på ålpriset, även om den första mätningen innebär att ålen i Östersjön klarar gränsvärdena.

De försämrade ålfångsterna har medfört en stadig minskning av antalet ålfiskare på sydkusten sedan 70-talet. Denna utveckling har påskyndats sedan möjligheten till stormskadeförsäkring av ålfiskeredskapen försvann 1996. De relativt stora investeringskostnaderna inom ålfisket och de stora riskerna för stormskador på sydkusten innebär att allt färre fiskare investerar i nya redskap. För att vända denna utveckling krävs antingen höjda priser eller ökad tillgång på ål. Inträffar inte detta kommer sannolikt flera ålfiskare på sydkusten att tvingas upphöra med fisket.

3.2.5.1 • Förslag till åtgärder

- Arbetet med en förvaltningsplan för ål måste avslutas och vara internationellt förankrad. Den grundläggande åtgärden för att stärka ålbeståndet måste vara att via ökade utsättningar av glasål och sättål utnyttja de omfattande uppväxtområden som finns i bl.a. Sverige. Den traditionella ålfiskekulturen på sydkusten måste beaktas vid utformningen av planen.
- Utsättningarna av ål i de svenska vattnen bör fortsätta då dessa bedöms, av såväl fiskare som forskare, ha en mycket stor betydelse för ålfisket. Formerna för

3.2.4.1 • Förslag till åtgärder

- Då omfördelningen av laxfisket i Östersjön fått genomslag bör Fiskeriverket ta initiativ till en konsekvensutredning. Av utredningen bör det även framgå hur fiskare i södra Sverige, som förlorat inkomster genom omfördelningen av laxfisket, kan kompenseras.
- Föreskrifterna för laxfisket bör ses över i syfte att undvika fiskestopp under året och öka värdet på den svenska laxkvoten.

De aktiva ålfiskarna bör med anledning av vad som nämnts ges stöd för att utveckla sitt fiske. Detta kan ske genom redskapsutveckling, hjälpmedel i fisket, egen vidareförädling m.m. Strukturstöden kan därvidlag nyttjas för att stödja investeringar i fisket.

Tillgången på ål bör ökas genom dels fortsatta utplanteringar och dels åtgärder för att öka den naturliga produktionen av ål. En analys av effekterna av införandet av gränsvärden för dioxin i livsmedel bör dock göras innan ytterligare medel avsätts för ändamålet. I första hand bör ålyngel nyttjas för utplantering, men så länge den mindre ålen på västkusten fångas och säljs som sättål till ålodlingar så bör denna ål också kunna nyttjas. Sjukdomsaspekten måste dock beaktas då sättål nyttjas.

Ålens förutsättningar för utvandring ur många vattensystem måste också ses över. Idag dör en stor del av ålen i kraftverksturbinerna då den passerar kraftverken vid sin utvandring. Anledningen till detta är att många kraftverk saknar fingrindor framför vattenintaget och att annan öppning förbi kraftverket saknas. Därför bör inte naturligt invandrande ålyngel flyttas upp förbi kraftverk om uppväxtområden finns nedströms. Anledningen till detta är att naturligt invandrande ål har ett högre biologiskt värde än importerad glasål. All ål som sätts ut uppströms kraftverk för att möjliggöra ett fortsatt ålfiske, utan att utvandringsmöjligheter finns, skall vara importerade ålyngel.

utsättningarna måste dock utvärderas löpande så att en fortsatt utsättning av sättål och ålyngel kan ske på ett optimalt vis. En analys av effekterna av införandet av gränsvärden för dioxin i livsmedel bör göras och beaktas i detta sammanhang.

- Stöd bör ges till ökad lokal förädling av ål samt till redskapsutveckling inom ålfisket för att minska redskapskostnaderna. Dessa åtgärder kan eventuellt diskuteras inom ramen för strukturstödområdet *Kollektiva åtgärder inom det småskaliga kust- och insjöfisket*.

3.2.6 • Havsöringen

Öringfisket har gamla anor på sydkusten vilket t.ex. går att finna i de fasta hoppfisker, s.k. öradekar, som bl.a. finns i Verkeån och Julebodaån. Allt eftersom vattendragen förorenades och fördämningar hindrade fisken från att nå sina lekområden minskade dock bestånden av havsöring kraftigt. Det skulle sedan dröja till mitten på 80-talet innan bestånden stärktes. Det var främst insatser för att minska föroreningarna i vattendragen, byggande av fiskvägar förbi fördämningarna och skärpta fiskeföreskrifter som bidrog till denna utveckling. Öringbestånden på sydkusten är i dagsläget bland de starkaste sedan början av 1900-talet.

Fisket efter havsöring är i stort av marginell betydelse för sydkustfisket, men utgör ett viktigt komplement för vissa kustfiskare. Garnfisket efter öring utövas i huvudsak under perioden maj–september, men några få fiskare fiskar även tidigare på året. Havsöringen är vidare en fisk som uppskattas mycket av såväl sport- som fritidsfiskare och i dag bedrivs ett omfattande sport- och fritidsfiske efter öring med handredskap och garn.

De starka bestånden av havsöring på sydkusten innebär att nuvarande fisketryck inte utgör något hot mot ett långsiktigt bevarande av arten. Tvärtom skulle fisketrycket kunna öka på många bestånd utan att detta skulle utgöra någon fara. Däremot föreligger det en omfattande misshushållning på det sätt som resursen beskattas. Denna misshushållning orsakas av att en övervägande del av öringfångsten sker under våren, då

merparten av öringen är så utmärkt efter leken att den ej är duglig till konsumtion.

Havsöringen fiskas i huvudsak med två fiskemetoder. Den ena är handredskapsfiske, inklusive trolling med handredskap och den andra är fiske med flytande eller bottensatta garn. Dessa fiskemetoder skiljer sig på en rad punkter vad avser fångsteffektivitet, fångstselektivitet och möjlighet att returnera för liten fisk eller fisk i dålig kondition. Vad beträffar fiske med garn så är denna fiskemetod effektiv och antalet utövarer har ökat allt eftersom havsöringsstammen stärkts. Andelen utlekt fisk i det strandnära garnfisket under januari – maj är stor då mycket utlekt öring uppehåller sig där efter att den vandrat ut ur det vattendrag där den lekt. Möjligheten att återutsätta fisk är liten, då fisken antingen kvävs i garnet eller skadas så svårt att den inte överlever. Detta fiske innebär att stora delar av den värdefulla resurs som öringen kan utgöra kasseras i onödan. Får fisken gå kvar i havet så återfår den konditionen under försommaren och kan då utgöra en tillgång för samtliga kategorier fiskare. Handredskapsfisket är mindre fångsteffektivt men mera selektivt och möjligheten att returnera undermålig fiske är större.

3.2.6.1 • Förslag till åtgärder

- Garnfiske efter havsöring på grundområdena ut till 3 meters djup bör begränsas så att fångst av utlekt fisk minimeras.

3.2.7 • Tillsynen och kontrollen

En fungerande kontroll är av mycket stor vikt för att förvaltningen av fiskbestånden skall fungera. I Östersjön förekommer ett omfattande överfiske i form av icke rapporterade fångster. Omfattningen av det icke rapporterade torskfisket bedömdes 2001 vara så stor som mellan 15–20% av TAC:n. Orsaken till detta är en bristande kontroll av många länders fiske. Att stävja detta torde vara den enskilt viktigaste förvaltningsåtgärden och något som svenskt fiske enbart har att tjäna på. Ett förslag som förts fram är att inrätta särskilda s.k. checkpoints ute till havs där alla fiskande måste anmäla och visa upp sina fångster då de avslutar fisket. Detta har visat sig vara effektivt då det tillämpats i andra havsområden, men innebär vissa olägenheter för fiskaren.

Vid diskussioner med fiskarna på sydkusten förekommer många synpunkter på kontrollen av yrkesfisket. Vissa fiskare anser att de är alltför hårt granskade och andra fiskare anser att ett omfattande olagligt fiske sker utan att Kustbevakningen ingriper. Det förekommer också synpunkter på kontrollens inriktning som många menar huvudsakligen borde inriktas mot det större tonnaget och inte mot det småskaliga kustnära fisket. Samtidigt finns insikten om svårigheterna att övervaka efterlevnaden av fiskeföreskrifterna.

Under 2000 har åttiosju överträdelse begångna av yrkesfiskare upptäckts och rapporterats enligt uppgifter från Fiskeriverket. Förseelserna fördelar sig enligt följande:

- Fem rör brott mot gällande minimimått.
- Tjugotvå rör fiske i ett fredat område eller under fredad tid.
- Tre rör fiske efter eller förvaring av fisk som är fredad.
- Två rör förbjudna fiskeredskap eller manipulation av selektiviteten.
- Tjugo rör avsaknad av giltiga tillstånd för fiske, t.ex. giltig licens.
- Sex rör felaktigt ifyllda dokument vid fisket, t.ex. loggböcker.
- Fyra rör underlåtenhet att fjärrrapportera fartygets rörelser och fångst ombord.
- Arton rör fiskare från tredje land som ej följt tillämpliga kontrollföreskrifter.
- Sju rör landning av fiskeprodukter som bryter mot EU:s bestämmelser om kontroll och genomförande.

Vid ett tjugotal fall lades anmälan ner. Påföljderna för de brott där dom fallit var överlag böter på 1 000–5 000 kr. Vid ett fall av fiske i ett fredat område utdömdes dock ett bötesbelopp på 23 500 kr.

Fiskeriverket har på regeringens uppdrag lagt fram förslag beträffande påföljder som skall tillämpas vid brott mot fiskebestämmelserna. I förslaget upptas skärpta fängelsestraff, högre böter och administrativa åtgärder i form av indragning av yrkesfiskelicens och fartygstillstånd samt införande av landningsavgifter för fisk som landats trots förbud. Förslaget är i skrivande stund ute på remiss hos berörda myndigheter och organisationer. I förslaget redovisas också mer utförligt de senaste årens erfarenheter av fiskerikontrollen.

Kustbevakningen har idag som mål att kontrollera 10% av den landade mängden fisk. Tidigare var målet 10% av fisketillfällena vilket innebar att de mindre fartygen drabbades av en i förhållande till fångsten relativt större kontroll. Idag är kontrollen således mer inriktad mot fiskeskeppen med stor fångstkapacitet. Vilka fartyg som skall kontrolleras avgörs av en slumpgenerator. För kontroll av fångstsammansättning skall stickprov på 100 kg göras i fångsten. Vid stora landningar tas flera stickprov.

Att uppskatta den exakta mängden fisk som fångats ute till havs är vanskligt på de fartyg där man förvarar fisken i tankar. Med stöd av artikel 5 i EU-förordningen 2807/83 tolereras därför i detta fiske en felmarginal på 20% i uppgifterna som förs in i loggböckerna till havs. Dessa uppgifter gäller per art och skall korrigeras i samband med landningen och den korrekta inblandningen av andra arter skall noteras i loggboken. Denna möjlighet innebär dock inte att några avsteg från bifångstreglerna accepteras. Med tanke på att det inte är möjligt att exakt skatta fångstsammansättningen till havs borde det alltid finnas skillnader mellan landningsdeklarationerna och loggboksuppgifterna. Trots det så överensstämmer uppgifterna i loggböckerna ofta med de i landningsdeklarationerna. Detta kan enbart tyda på en bristfällig kontroll av de landade fångsterna. Kontrollen är viktig för att bevaka efterlevnaden av bifångstreglerna och för en korrekt kvotavräkning. Bifångsterna i det omfattande skarpsillfisket väster om longitud 16 O tyder också på brister i kontrollen av fångstsammansättningen. Antalet rapporterade överträdelse av bifångstreglerna i Östersjön är också osannolikt få. Endast fem överträdelse rapporterades för Östersjön år 2000.

Fiskeriverkets dokumentationsenhet kontrollerar löpande att loggbok, landningsdeklaration och avräkningsnotor överensstämmer och anmäler om avvikelser finns mellan dessa dokument som ej ryms inom gällande lagstiftning. Det kan t.ex. vara att avräkningsnotan uppger mer fisk än vad som framgår av landningsdeklarationen. En kontroll skall även ske av att de rapporterade fångsterna ryms inom tillåtna

bifångster. Fiskeriverkets loggboksstatistik visar att bifångsterna ofta överskrider gällande bifångstregler.

Vid landning av fisk som förvarats i RSW-tankar räknas 20% av på vikten med anledning av att fisken under förvaringen tar åt sig vatten och blir tyngre. Detta förfarande är inte förankrat i någon lagstiftning utan är en praxis som tillämpas. Undersökningar tyder på att denna siffra är högt satt.

Ett problem som diskuterats under en lång tid är den s.k. Kilen i Norra Öresund. Fångsterna i detta område, som räknas till Östersjön, avräknas på östersjökvoterna. För att ”spara” på de kvoter som avsatts i Skagerrak/Kattegatt har stora mängder av fisk fångad i dessa havsområden rapporterats från Kilen. Detta framgår också klart av tidigare års fångster. Det är framför allt sill och torsk som bokförts i området.

Den 1 oktober 2000 införde Fiskeriverket anmälningsplikt för skepp över 24 meter vid passage in och ut ur Kilen samt krav på att satellitsändaren fungerar. Dessa restriktioner bedöms av Kustbevakningen ha fått en god effekt. Det finns dock indikationer på att fångster från Västerhavet i ökad utsträckning istället redovisas på fångstområdena söder om Öresund. Detta tyder t.ex. 2001 års redovisade sillfångster på, se fig. 54 och 55. Nya regler fr.o.m. år 2002, innebärande att fiskaren under samma tvåveckorsperiod inte får fiska sill i mer än ett havsområde, torde dock slutligen stävja detta.

Sverige är det enda land som i egentlig mening har någon kontroll ute till havs. Kontrollen av fiskeredskapen sker dock nära nog uteslutande i hamnarna. Därför sker kontrollen av utländska fiskares redskap, som bedrivit fiske i svensk fiskezon, till stor del i fartygens hemmahamn av respektive lands fiskerikontroll. Det är som tidigare nämnts särskilt viktigt att tillsynen av att de under 2002 införda föreskrifterna för torsktrålarerna efterlevs. Särskilda insatser bör därför inriktas mot denna del och insatserna för kontroll ute till havs måste ökas. Fångstsammansättningen i trålfisket kommer att indikera huruvida de nya föreskrifterna följs.

I det fredningsområde som lagts ut på torskens lekområde öster om Bornholm sker, enligt många fiskare, ett omfattande olagligt fiske. Ansvar för tillsynen ligger på det land till vilket havsområdet hör. Tillsynen över fredningsområdet ligger således i huvudsak på den danska fiskerikontrollen och i liten omfattning på den svenska. Danmark har dock enbart ett litet fartyg på Bornholm för ändamålet. Detta fartyg har utöver denna uppgift omfattande uppdrag i övriga delar av havsområdet. Bevakningen av fredningsområdet är därför väldigt begränsad. Från svensk sida sker kontrollen av den svenska delen av fredningsområdet främst från flygplan men även med bevakningsfartyg. Observation med flygplan är dock ofta inte tillräckligt för att säkerställa bevis utan kustbevakningens fartyg måste tillkallas. Då området är litet hinner fiskaren normalt lämna detta innan kustbevakningsfartyget hinner fram. Av de överträdelse

som rapporterades år 2000 är inga rapporterade från detta fredningsområde. Den svenska kustbevakningen gör inga ingripanden i danskt område.

I den mån olagliga fiskemetoder eller fiske på fredade områden inte beivras ökar snabbt detta fiske i omfattning. En dålig lönsamhet i fisket innebär dessutom att fiskaren i större omfattning är beredd att ta de risker ett olagligt fiske medför. De kollegor som inte

är beredda att bryta mot föreskrifterna straffas av denna illojala konkurrens genom sämre lönsamhet, skador på fiskbestånden och att risken för fiskestopp ökar. I sammanhanget måste dock betonas att man vid utfärdandet av föreskrifter i alldeles för liten grad beaktar möjligheten att bevaka efterlevnaden. Detta måste förbättras om tillsynen skall kunna hålla jämna steg med de som bryter mot fiskereglerna.

3.2.7.1 • Förslag till åtgärder

- De regler som tas fram för fisket måste var enkla att tyda och övervaka.
- Alternativa lättkontrollerade förvaltningsformer som t.ex. stora områden med fiskestopp bör prioriteras i den framtida förvaltningen.
- Åtgärder för att stoppa överuttag av fisk bör prioriteras. Systemet med checkpoints bör övervägas.
- Förslagen i Fiskeriverkets rapport 2001-12-17 om den svenska användningen av sanktioner i ärenden om överträdelse av fiskebestämmelser, innebärande mer kännbara påföljder för brott mot fiskerilagstiftningen, bör snarast genomföras.

- Information om aktuella fiskeregler, deras bakgrund och syfte, måste föras ut till fiskarna för att öka förståelsen och efterlevnaden.
- Samordning av tillsynen och en ökad dansk insats måste ske på fredningsområdet för torsk i Östersjön.
- En lösning av det sedan länge pågående olagliga trålfisket i Öresund måste komma till stånd.
- Under 2003 måste särskild uppmärksamhet ägnas åt trålfisket efter torsk, se avsnitt 3.2.1.

3.3 • FISKEFLOTTAN

3.3.1 • Flottans modernisering och krisen i början på 1990-talet

Som tidigare nämnts moderniserades sydkustens fiskeflotta i stor omfattning i mitten på 80-talet. Flottan var då ålderstigen och staten propagerade för en modernisering och beviljade ekonomiskt stöd för att stimulera förnyelse. Merparten av fiskarna investerade då i bättre begagnade fartyg, men även nybyggnationer förekom. Många ståltrålare tillfördes då sydkustflottan vilka klarade svårare isförhållanden bättre än träfartygen. Moderniseringen skedde i en situation då lönsamheten i fisket varit god en mycket lång period, vilket bidrog till relativt höga fartygspriser. Kalkylerna vid fartygsköpen grundade sig på tidigare års resultat, vilket dock skulle visa sig vara för optimistiskt.

Torskkrisen på 90-talets början och slopandet av prisstödet på fisk 1994 innebar att lönsamheten i fisket rasade och svårigheter uppstod för de många fiskare

som då var högt belånade. En period av utförsäljningar, konkurser, anstånd med räntor och amorteringar samt ackordsuppställningar blev resultatet. Det var i första hand de högt belånade modernare skeppen som i detta skede försvann ur flottan via försäljning. Krisen innebar att antalet fiskeskepp på sydkusten 1995 minskat med 34% sedan början på 90-talet. Den då gällande statliga skrotningssättningen var i detta läge inte något alternativ då premien endast var mellan 2 500 och 3 500 kr per bruttoton beroende på fartygets ålder.

I samband med EU-medlemskapet ökades skrotningsskrotbidraget till 12 000 kr per bruttoton. Det fanns då ett uppdämt behov hos många av att kunna avveckla sitt fiske utan kvarvarande skulder. Flera, framför allt äldre skepp, högs därför upp på sydkusten.

3.3.2 • Anpassningen av fiskeflottan

3.3.2.1 • Utvecklingsprogrammet för flottan

EU-medlemskapet innebar vidare att ett flerårigt utvecklingsprogram för flottan fastställdes (FUP). Detta innebär att Sveriges, liksom övriga EU-länders, fiskeflottor måste bantas. Vid inträdet fasades Sverige in i FUP III vilken, som tidigare beskrivits, delade upp flottan i olika segment. Varje segment fick ett av EU fastställt bantningskrav grundat på beståndssituationen

hos de fiskbestånd som segmentets fartyg fiskade på. Dessa bantningskrav skulle uppnås före 1996 års utgång. För perioden 1997–2001 gällde FUP IV och innehållet framgår av fig. 7 i kapitel 2 avsnitt 2.4.3. FUP V som skulle börjat gälla 2002 kommer att inbegripas i översynen av den gemensamma fiskeripolitiken 2003. Till dess har FUP IV förlängts med motsvarande bantningskrav. Varje FUP har föranlett en omfattande

diskussion då kommissionens bantningskrav varit större än de som ministerrådet har kunnat acceptera. Det råder också en allmän skepsis kring huruvida denna metod att anpassa flottan till resursen verkligen kan lyckas med att uppnå en balans mellan fiskekapaciteten och fiskeresurserna. Denna grundar sig dels på att sanktionerna för de länder som inte följer FUP:n är otillräckliga och dels på att ingen egentlig kontroll av fiskeflottans fiskeansträngning (hur många dagar fartygen fiskar) finns. Likaså finns det faktorer som innebär ökade fångstmöjligheter, men som inte inkluderas i detta system. Exempel på detta är utveckling av effektivare sonarer, ekolod och trålmodeller.

Anledningen till att Sverige liksom andra länder valt att dela upp flottan i olika segment i FUP:n, är att det totala nedskärningskravet blir mindre om bantningskraven riktas mot de segment i flottan som är för stora. Möjligheterna att byta segment, se nedan, innebär dock att detta till stor del varit en skenbar uppdelning. Sveriges inställning sedan vi blev medlemmar i EU har varit att vår fiskeflotta i stort är i balans med resursen. Denna uppfattning är dock svår att motivera med tanke på att vi sedan början av 90-talet haft stora problem med lönsamheten i det svenska fisket. Planerade stopp i Östersjön under sommaren, veckoransoner och ett allt mer utfiskat torskbestånd talar för att resursen inte räcker till för att ge alla fiskeföretagen en tillräcklig lönsamhet. Argumentet att vi inte lyckats fiska upp vår torskkvot under något år beror inte på avsaknad av fiskekapacitet utan på att tillgången på torsk varit alltför svag. Detta gäller även övriga fisken – finns det en lönsamhet i fisket så saknas inte fiskekapacitet. Fördelen med att hålla en alltför stor flotta är en kortsiktigt större sysselsättningseffekt. Priset för detta är att flottan tvingas ligga stilla under dels planerade stopp och dels kvotstopp med en stor belastning på arbetslöshetskassan som följd.

3.3.2.2 • Fartygstillstånden och skrotningsbidragen

Medlen för att reglera flottans storlek i FUP:n är dels de i september 1994 införda kraven på fartygstillstånd för fiskefartyg och dels skrotningsbidragen. Fartygstillstånden kan inskränkas avseende giltighetsperiod, fångstområden, fångstätt, redskap och fiskarter. Fiskeriverket har regeringens uppdrag att meddela föreskrifterna för fartygstillstånden. Fiskeriverket valde vid införandet av fartygstillstånden, att enbart införa begränsningar i form av giltighetstid i de fartygstillstånd som utfärdades. Därmed infördes inga begränsningar för vilket fiske som fartygen får bedriva och således ej heller några hinder mot flyttning mellan de olika segmenten. Vilket segment ett fartyg tillhör bestäms istället av den dominerande fångsten, räknat i vikt, under föregående år. Vid försäljning under året eller vid nybyggnation/införsel bestäms segmenttillhörigheten av vad köparen uppger för

fiskeinriktning i sin ansökan om fartygstillstånd. Denna möjlighet medför att segmentens storlek varierar mellan åren och försvårar arbetet med att följa gällande FUP.

Vid prövning av nya tillstånd skall enligt Fiskeriverkets föreskrifter tillgången på fisk och målen med omstruktureringen av fiskeflottan beaktas. Detta gäller dock inte vid omprövning av tidigare givna tillstånd då giltighetstiden löpt ut eller ägareförhållandena förändrats.

Tack vare bl.a. goda priser på sill och foderfisk samt lågt oljepris var intresset på delar av västkusten mycket stort 1997–99 för att bygga till befintliga skepp eller nyinvestera i större. Framförallt så satsades det på att installera kyltankar och att öka lastkapaciteten hos många av de större fartygen. Inte heller vid besluten om fartygstillstånden inför dessa investeringar infördes några andra begränsningar än beträffande giltighetsperiod. Enligt Fiskeriverkets föreskrifter skall tillgången på fisk beaktas ”när en fråga om fartygstillstånd prövas för första gången”. Denna prövning medförde dock inga restriktioner vid dessa utbyggnader och ej heller då ett äldre skepp byttes ut mot ett större nybyggt. Trots att dessa fartyg byggdes med en huvudsaklig inriktning på ett pelagiskt fiske i Nordsjön och Östersjön, så är de därmed inte på något vis begränsade till detta fiske. Detta innebär att denna expansion även indirekt berör bl.a. torskfisket. För att klara denna expansion av pelagiska fartyg fick Sverige i juni 1999 ett medgivande från EU att höja nivån i FUP:n för segmentet med pelagiska fiskefartyg. Höjningen, som var 4 000 bruttoton, gällde under förutsättning att nivån för bottentrålsegmentet sänktes i motsvarande grad. Skälet som Sverige framförde för denna ändring var att investeringar i kvalitetshöjande åtgärder krävde omfattande nyinvesteringar och ombyggnationer. Resultatet av denna ändring blev att målet för den svenska flottans sammansättning ändrades mot en större andel av det samlade tonnaget i storskaliga pelagiska fartyg på bekostnad av bottentrålare.

Kravet i FUP:n på minskningar av den totala fångstkapaciteten i flottan innebar vidare att den nämnda expansionen krävde motsvarande minskningar i flottan. Fiskaren som utökade sitt tonnage var alltså tvungen att föra ut motsvarande ton ur flottan. Följden blev att det 1997 uppstod en handel med fartygston vilket är detsamma som handel med rättigheten att fiska med ett fartyg och som betalas per bruttoton. Denna handel hanterades fiskarna emellan, men förankrades först hos Fiskeriverket. Som högst var priset på ett bruttoton från det pelagiska segmentet uppe i ca 18 000 kr och i bottentrålsegmentet ca 16 000 kr. Efter hand som investeringstrycket minskade sänktes priserna till att under år 2000 hamna i nivå med skrotningspremien. Denna premie hade redan 1997 sänkts till 8 000 kr per bruttoton för att inte trissa upp priserna på de begagnade fartygens lägsta värde. Den önskade effekten av denna ändring uteblev dock då

priserna på fiskerättigheterna var betydligt högre. En annan effekt av denna handel var att fiskekapaciteten inte längre minskades genom skrotning utan istället ökades genom att fiskekapacitet flyttades från fartyg som i många fall fiskade 4–5 dagar i veckan med äldre utrustning till fartyg som fiskade dygnet runt med dubbel besättning och toppmodern utrustning. Förskjutningen av fiskekapaciteten mot västra Sverige accentuerades också då minskningen på sydkusten medförde motsvarande ökning på västkusten, se fig. 9–17.

Från början var det möjligt att köpa fiskerättigheter från alla segment, utom kustsegmentet, när man ville expandera i det pelagiska segmentet. Detta innebär att torsktrålare på sydkusten erhöll ett högt pris för fiskerättigheterna, trots att lönsamheten i detta segment var dålig. I flera fall såldes fartyg till västkusten för stora belopp och i vissa fall återköptes fartyget sedan utan fartygstillsstånd för en symbolisk summa. Den 1 april 1998 förbjöd Fiskeriverket flyttning av ton i i det pelagiska segmentet vid nyinvestering. Anledningen var att tonnaget inom detta segment var för stort i förhållande till målen i FUP:n. Förbudet innebär ett något minskat intresse för att köpa fartygston från bottenrålsegmentet. Under perioden juni–oktober 2001 höjdes skrotningensbidraget tillfälligt till 18 000 kr för samtliga segment utom för fartyg under 12 meter som fiskar med passiva redskap (garn etc.). Anledningen till höjningen var att flottan måste bantas ytterligare för att rymmas inom FUP:n. Från sydkusten var det 23 fiskare som sökte detta bidrag, från västkusten 22 och från ostkusten 9 st. Bidragets storlek var trots höjningen alltför lågt för att locka det större tonnaget att skrota. Av de 64 sökande var enbart 2 från segment 3 d.v.s. fartyg som fiskar efter pelagiska arter, medan 16 var bottenrålare. Effekten blev således en ökad dominans för det större tonnaget.

Förslag om att låsa tonhandeln till att enbart få ske inom respektive region diskuterades bl.a. inom Sveriges Fiskares Riksförbund under 1999. En sådan regel skulle dock enbart åtgärda symptomen och inte orsaken bakom den stora utflyttningen av fiskefartyg från sydkusten. Vad som behövs för att ändra på denna utveckling måste vara att skapa framtidstro och investeringsvilja på sydkusten. Om detta kan ske så bör det istället finnas möjlighet att föra ton *till* sydkusten. Att permanenta en sned fördelning av fångstkapacitet vore ur ett sådant perspektiv olyckligt. Regeln skulle dessutom lätt kunna kringgås genom att fiskaren först ändrar hemort och därefter säljer sitt fartyg.

Vad beträffar garnfiskefartyg under 12 meter har föreslagits att ej längre tillåta att dessa ändrar sin inriktning genom att förse fartyget med trål. Anledningen till detta är att det finns outnyttjat utrymme i detta segment som kan nyttjas vid nybygge av garnbåtar. Fördes dessa med trål så hamnar dock båten i ett segment med bantningskrav utan att någon utförsel av bruttoton från detta segment sker. Ett förbud skulle innebära att fis-

karen blir tvungen att köpa fiskerättigheter i bottenrål eller det pelagiska segmentet för att få ändra fångstinriktning från garn till trål oavsett storlek på fartyget.

Den ovan beskrivna utvecklingen mot större kombinationsfartyg och skrotning/utförsäljning av mindre torskfiskefartyg innebär att den svenska fiskeflottan i dagsläget har en mycket stor andel av sin fiskekapacitet knuten till storskaliga fiskefartyg. Fiskeriverkets beslut att inte begränsa fartygstillsstånden till vissa specifika inriktningar innebär vidare att den svenska flottan har en stor flexibilitet, men också att fisketrycket efter torsk inte minskat trots att många torsktrålare slutat fiska. Orsaken till detta är att större delen av den samlade fiskekapaciteten har möjligheter och förutsättningar att rikta fisket mot torsk om detta fiske erbjuder den bästa lönsamheten. Expansionen av det storskaliga flyttrålsfisket under torskens lekperiod visar också på en sådan utveckling. I samband med investeringarna i nya fiskefartyg har kalkylerna också baserats på att fartygen får användas på detta flexibla sätt. Av den anledningen får det betraktas som osannolikt att Fiskeriverket i framtiden kommer att begränsa vilka fiskeinriktningar som fartygen får nyttjas till. Om så blir fallet kommer sannolikt krav på kompensation att föras fram.

Ökade bantningskrav kommer att ställas på flottan även i framtiden varför handeln med fiskerättigheter kommer att fortsätta. Priserna på fiskerättigheterna i respektive segment kommer att påverkas enligt följande:

- Om segmentuppdelningen slopas eller inga hinder mot att byta fångstinriktning införs, kommer priserna på fiskerättigheter att ligga jämnt på samtliga fartyg. Prisnivån kommer att bli högre ju bättre lönsamheten är i det svenska fisket.
- Om fasta segment utan möjlighet att byta fiskeinriktning/segment införs kommer priserna på fiskerättigheterna att variera starkt mellan segmenten beroende på lönsamheten och utrymmet i respektive segment. Denna utveckling kräver som sagt att Fiskeriverket begränsar flottans rörlighet i fartygstillsstånden så att denna överensstämmer med FUP:n.

Lönsamheten kommer, som inom andra branscher med etableringsbegränsningar, således att styra priset på fiskerättigheterna. I båda fallen kommer priset att begränsas nedåt av skrotningenspremien, under förutsättning att det finns nedskärningsbehov. Ett införande av fasta segment medför större möjligheter att reglera fisketrycket och skulle också i viss mån motverka utförsäljningen av fiskekapacitet från sydkusten.

Under större delen av perioden 1997–2000 har dock äldre fartygs substansvärde d.v.s. värdet på skrov, maskin, utrustning, instrument, m.m. understigit det pris man kan få för fiskerättigheterna. Skrotningensbidraget bedöms i nuvarande nivå endast överstiga värdet på riktigt ålderstigna fartyg. Följden av detta är att handeln med fiskerättigheter har haft en prishöj-

ande effekt på de äldre fartygen. Att låna pengar för att köpa ett fartyg vars pris överstiger fartygets substansvärde kräver också normalt att extra säkerheter för finansieringen måste ställas då värdet på skrotningspremien eller fiskerättigheterna kan förändras. Detta är en faktor som motverkar förnyringen i framför allt trålfiskeflottan. Möjligheten att lägga de högsta buden för fiskerättigheterna torde i framtiden den ha som bedriver det lönsammaste (mest flexibla) fisket.

För att motverka en fortsatt utarmning av den småskaliga flottan på sydkusten krävs dels att utförsel från denna del av flottan inte kan nyttjas för att expandera i det storskaliga fisket och dels att en andel av torskkvoten förbehålls det småskaliga fisket.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att åtgärderna som vidtagits för att styra flottans utveckling sedan EU-inträdet har medfört att vi fått en i vissa delar allt mer fångsteffektiv och storskalig fiskeflotta och en i andra delar allt mer utarmad småskalig fiskeflotta. Någon ändring som ger anledning till att tro att utvecklingen kommer att förändras framöver synes inte.

3.3.3 • Fiskeinriktningar

För att tydliggöra effekten av en utveckling med få nyrekryteringar bland framför allt trålfiskarna på sydkusten är det viktigt att presentera de viktigaste skillnaderna mellan de två typer av fiskeinriktningar som sydkustflottan sedan lång tid tillbaka byggts upp av. För att lättare bedöma de olika inriktningarna görs här en uppställning av de viktigaste för- och nackdelarna med respektive fiskeinriktning.

3.3.3.1 • Garnfiske

Fördelar

- Fiske med passiva redskap är mindre bränslekrävande än fiske med aktiva redskap.
- Möjligt att öka fiskeansträngningen, med en begränsad ökning av kostnaderna, vid dålig fisktillgång.
- Normalt en god selektion av fisk under minimimått.
- Ett garnfiske efter exempelvis torsk kan kombineras med fiske efter andra arter eller med krok- och ryssjefiske, som ger fisk av mycket god kvalitet.
- Kräver oftast en lägre kapitalinvestering än trålfisket och går att bedriva som ensamfiske, vilket varit avgörande för att klara sig genom perioderna med dåligt fiske.
- Den lägre kapitalkostnaden i garnfisket innebär i dagsläget att en större andel av torskfångstens värde i detta fiske nyttjas för ersättning till arbetskraft än i trålfisket.

Den storskaliga/pelagiska flottans dominans har ökat med anledning av att:

- Skrotningsbidragen har varit så låga att de inte kommit upp i nivåer som är intressanta för de pelagiska fartygen.
- Fiskeriverket har medgivit att fartyg i andra segment (framförallt torskbottentrålare) förts ut för att kompensera utbyggnaden av den pelagiska flottan.
- Sverige fick igenom sin begäran att föra över 4 000 bruttoton från bottenrulssegmentet 1999 till det pelagiska segmentet.
- Fartygstillstånden för dessa fartyg inte begränsades vid införandet av fartygstillstånden. Ej heller vid nybyggnad eller ombyggnad. Detta gynnar ensidigt de fartyg som bedriver ett rörligt fiske på bekostnad av det småskaliga fisket.

Nackdelar

- Väderkänsligt vilket innebär risk för att garnen oftast ej kan vittjas som planerat vid dåligt väder. Är känsligt för isvintrar.
- Stor olycksrisk. Såväl riskerna för att olyckor skall inträffa samt för att dessa får svåra följder har ökat, främst på grund av ökat ensamfiske och ökande garnmängder.
- Hård arbetsmiljö och fysiskt hårt ansträngande arbete ger ofta arbetsskador.
- Vid dålig fisktillgång nyttjas ofta så mycket garn att vittjning ej kan ske tillräckligt ofta. Detta medför stor spridning på kvaliteten dels för att fisken suttit död i garnet länge och dels för att hanteringen av den stora redskapsmängden kan innebära att det dröjer lång tid innan fisken blir urtagen och isad. Följden blir att fisk kasseras eller håller en låg kvalitet. Fler-talet garnfiskefartyg har i dagsläget ej is på fartyget.
- Vid god tillgång på fisk finns en lägre fångstkapacitet i garnfisket än i trålfisket.
- Vid uppvällning av syrefattigt bottenvatten kan fisken dö i garnen och bli otjänlig som människoföda.
- Stor risk för skador från säl i områden där dessa förekommer.
- Förlorade redskap kan delvis fortsätta att fiska i över ett år.

3.3.3.2 • Trålfiske

Fördelar

- Ger en jämn och god kvalitet på fisken tack vare kort tid mellan fångst och uttagning/isning.
- Enda fiskemetoden som kan bedrivas med lönsamhet efter sill och skarpsill i Östersjön.
- Kan ske även under svårare isförhållanden.
- Hög fångstkapacitet vid god fisktillgång, varvid också lönsamheten blir god.
- Bättre arbetsmiljö än garnfisket.
- Hög flexibilitet och rörlighet på kort tid.

Nackdelar

- Vid liten fisktillgång är bränsleåtgången per fångad fisk stor.
- Begränsade möjligheter att vid dålig fisktillgång öka fiskeansträngningen, utan att det medför stora extra-kostnader.
- Risk för oönskade bifångster vid vissa fiskeinriktningar eller olämpligt utformade trålar.
- Svårt att utforma selektionsmetoder som ej starkt påverkas av fartygstyp, motorstyrka, m.m.
- Selektionsförmågan i en trål kan försämrans genom olika former av manipulation.
- Bottentrålning kan ha en negativ påverkan på bottenbiotopen.
- Kräver i relation till garnfisket en stor kapitalinsats, vilket innebär att en mindre andel av torskfångstens värde nyttjas för ersättning till arbetskraft.

Inom båda inriktningarna finns således problem som behöver åtgärdas, samtidigt finns det möjligheter att med olika insatser minska nackdelarna. I många delar kompletterar de olika fiskena varandra och det finns därför många starka skäl för att arbeta för att bibehålla en fiskeflotta som innehåller såväl trålare som garnfiskefartyg. Utvecklingen på sydkusten under 90-talet har som tidigare nämnts inneburit en större procentuell minskning i trålfiskeflottan än i garnfiskeflottan. Orsaken till detta är att garnfiskaren tack vare lägre kapitalkostnader och en ökning av garnmängden lyckats bibehålla en viss lönsamhet även under perioder med liten fisktillgång. Många garnfiskare har dock tvingats att bli ensamfiskare då inkomsterna inte varit tillräckliga för två man. Detta medför ökad olycksrisk då utsattheten blir större när ingen kan assistera vid olyckstillfällena och garnen ofta reds i samband med sättningen istället för att detta görs mellan vittjning och sättning. Att reda garnen i samband med sättning är riskabelt då fiskaren står bland de redskap som löper ut i havet och hela tiden reder garnen för hand. Fastnar fiskaren i de utgående garnen är risken stor för att falla överbord. Att få lönsamhet i ett garnfiske från ett fartyg med tvåmansbesättning är dock svårt. För

detta krävs en ökning av garnlängden med ca 5 km utöver de ca 7 km som normalt används idag (kan t.o.m. vara 10 km). Så mycket garn ger långa arbetsdagar samt är svårt att hantera och förvara.

Torskfiskets tillbakagång, priserna på fiskerättigheter och ett stigande oljepris har redan medfört att flera fiskare med mellanstora trålare på sydkusten har bytt till trålare av mindre storlek. Vinsten med bytet är att bränsleförbrukningen minskar och att manskapet kan minskas med 1–2 personer. Dessutom har ersättningen för de frigjorda fiskerättigheterna minskat belåningen.

Mycket talar för att denna utveckling kommer att fortsätta och att de större trålare som kommer att finnas kvar är stora enheter som har möjlighet att bedriva ett rationellt fiske efter sill och skarpsill. En sådan utveckling kommer att medföra att fångstkapaciteten minskar på sydkusten. I en situation med ett svagt torskbestånd torde denna utveckling vara en sund anpassning till rådande förhållanden. Den sämre säkerheten och i viss mån arbetsmiljön på mindre fartyg samt minskat antal sysselsatta är dock kännbara konsekvenser.

Det småskaliga trålfisket efter torsk kan dock vara ett möjligt alternativ för de garnfiskare som önskar gå över till trålare, men i dagsläget inte kan finna tillräcklig lönsamhet för att köpa de ton som krävs för ett större skepp. Att partråla med två garnfartyg är en annan metod att ändra fiskeinriktning som i dagsläget prövas av vissa garnfiskare. Denna möjlighet kommer sannolikt att stoppas då det innebär att ett segment med bantningskrav ökar. I detta sammanhang måste man också beakta om fartygen har den stabilitet och motorstyrka som krävs för ett säkert och effektivt fiske.

För att bedöma effekten av olika utvecklingsvägar för flottan bör för- och nackdelar med ett storskaligt respektive småskaligt fiske studeras. I Fiskeriverkets analys av det småskaliga yrkesfisket har detta ej utretts. Analysen bör ske med national-, regional- och företags-ekonomiska perspektiv på frågeställningen.

Fisket efter sill och skarpsill i Östersjön kräver uppenbart en viss storskalighet för att uppnå lönsamhet. Vad gäller torskfisket så är det inte så att det storskaliga fisket alltid är lönsammare än det småskaliga. Det gäller troligen enbart då tätheten av torsk i havet är relativt stor. Denna situation föreligger t.ex. när bestånden är starka eller då torsken ansamlas vid lekplatserna. Under andra förutsättningar kan ett mer småskaligt torskfiske, tack vare mindre investeringar och möjligheten att öka fiskeansträngningarna, klara av att få en högre lönsamhet.

En skattning av fiskeresursen med stora fartyg innebär som nämnts också generellt sett att en större del av fångstvärdet används för kapitalkostnader istället för till arbetskraft. Denna utveckling mot ökad kapitalintensitet delar fisket med andra näringar, men effekten blir allt färre sysselsatta inom fisket vilket motverkar det regionalpolitiska målet med en livskraftig fiske-

flotta längs hela Sveriges kust. Strukturstödet har delvis medverkat till att denna utveckling påskyndats. Storskaligheten har också inneburit att fångsten i mindre omfattning försäljs i anslutning till fångstplatsen utan detta sker på andra oftast större marknadsplatser. Detta medför att sysselsättningen också på land påverkas av flottans utveckling.

Sammantaget kan man konstatera att flottans utveckling under de senaste åren har varit kraftigt nedåtgående på sydkusten. Genom den ökade förskjutningen av fiskekapaciteten mot det stora tonnaget från västkusten har underlaget för ett livskraftigt fiske på sydkusten minskat. Effekten har blivit svårigheter att vidmakthålla god fångstmottagning, nödvändig service etc. och därmed har också sysselsättningen i sydkustfiskets kringnäringar minskat. En sådan utveckling är svår att vända då den fiskekapacitet som förts ut bundits upp i fartyg som bedriver ett mer rörligt och inkomstbringande fiske.

Att modernisera fiskeflottan, uppnå en regional balans och att utveckla konkurrenskraftiga fiskeföretag

är ett mål för den svenska fiskeripolitiken. Ett annat mål är att slå vakt om ett småskaligt fiske och att verka för ett livskraftigt fiske längs hela den svenska kusten. Dessa mål innebär att det finns ett starkt stöd för åtgärder som syftar till att stärka fisket på sydkusten. Dessa åtgärder måste anpassas till de specifika förutsättningar som gäller för fisket i denna region. De viktigaste bedöms vara följande:

- En begränsad rörlighet hos flottan på sydkusten.
- Ett mycket stort beroende av torskfisket i Östersjön.
- En potentiellt stor fiskekapacitet efter torsk i Östersjön i förhållande till de tillgängliga resurserna. En stor del av kapaciteten återfinns på västkusten.
- Ett litet lekbestand av torsk och därav fortsatt låga tillgängliga fångstuttag av torsk under de kommande åren.
- En stor variation i torskens reproduktionsresultat.

Utifrån ovanstående problembild ställs följande förslag till åtgärder:

3.3.4 • Förslag till åtgärder

- Fiskeriverket bör i samråd med länsstyrelserna och fiskets organisationer:

1. Utvärdera gällande riktlinjer för bedömning och beviljande av fartygstillstånd.
2. Undersöka om fartygstillstånden kan begränsas till att avse de fiskeinriktningar som har utrymme för expansion vid nybyggnation eller utbyggnad av större skepp. En översyn bör även göras av möjligheten att begränsa nuvarande tillstånd vad avser fiskeinriktning och fiskeområde.
3. Utredda hur bantningen av fiskeflottans kapacitet kan ske så att det inte ensidigt riktas mot det mindre tonnaget.
4. Analysera för- och nackdelar med ett storskaligt respektive småskaligt torskfiske.
5. Utvärdera hur den fria rörligheten hos fiskeflottan påverkat det småskaliga, lokala fisket.
6. Utvärdera effekterna av stödet till anpassning av fiskeflottan. Skrotningpremien bör ej överstiga en nivå så att den innebär ett önskat hinder för inköp av äldre begagnade fartyg.
7. Ta fram och stödja åtgärder för att förbättra kvaliteten på den garnfångade fisken.
8. Prioritera stöd till åtgärder för ökad säkerhet och arbetsmiljö på fiskefartygen. I synnerhet åtgärder som minskar riskerna vid ensamfiske.

- Lämpligheten att bedriva ett småskaligt trålfiske med garnfartyg bör granskas. Detta avser såväl säkerhet som tekniska förutsättningar.

- På grund av sydkustflottans stora torskberoende bör åtgärder som kan öka rörligheten och diversifieringen inom den östersjöbaserade flottan utredas t.ex. ändrad fiskeinriktning, praktik och utbildning inom alternativa fiskeinriktningar och fångstområden samt redskapsanskaffning. I detta sammanhang spelar de regionala utvecklingsplanerna för kustfisket en stor roll (se avsnitt 3.8.2).

- Möjligheten att, eventuellt med strukturstöd, ta fram konstruktionsritningar på ett mindre kombinationsfartyg med följande krav bör prövas:

1. *Max 13-15 m långt och ca 30 bruttoton.*
2. *Ståhöjd i lastrum.*
3. *Hög verkningsgrad på maskin och propeller.*
4. *Låg bränsleförbrukning.*
5. *En konstruktion som medger säker trålning.*
6. *En prisvärd konstruktion och tillverkning.*

3.4 • FISKAREKÅREN

Fiskarekåren på sydkusten har, som tidigare redovisas, minskat kraftigt och medelåldern har stigit under de senaste åren. Detta är en konsekvens av att framtidstron och därmed nyrekryteringen inom fisket på sydkusten är låg.

Den främsta orsaken till minskningen av antalet fiskare är den minskande lönsamheten och den ökade fångstansträngning som numera krävs för att vidmakthålla en ekonomi i fisket. En inte så uppmärksammas orsak kan också vara det ekologiskt ohållbara sättet på vilket fisket idag ofta sker. Att bedriva fiske på ett icke långsiktigt hållbart sätt för att överleva kortsiktigt ekonomiskt innebär att fiskaren tvingas säga av den gren han sitter på. I dagsläget måste minsta möjliga garnmaska nyttjas för att få lönsamhet i garnfisket och i trålfisket nyttjas den minst selektiva metoden för att inte mista någon fångst. Vid fiske efter sill kan bifångsten av torsk avgöra lönsamheten i fisket. Följden av detta blir en ständig psykisk stress hos många fiskare, inte minst på sydkusten under de senaste 10 åren. Denna stress kan minskas genom att fiskaren får en bättre möjlighet att planera framtiden samt en tillförsikt i att gällande föreskrifter följs av alla fiskare och att en långsiktigt hållbar förvaltning av fiskbestånden sker.

Från yrkesfiskarnas sida uttrycker man ofta ett starkt missnöje med att de har ytterst små möjligheter att göra sin röst hörd och påverka fiskefrågorna. Man menar att besluten tas i Bryssel, Warszawa, Stockholm

och Göteborg med mycket litet inflytande från de fiskare som är beroende av det lokala fisket för sin utkomst. Bristen på inflytande och uppfattningen att de beslutande ofta saknar förmåga att lösa de lokala och regionala fiskets problem är med stor säkerhet också en bidragande orsak till den låga investeringsviljan och sviktande nyrekryteringen bland yrkesfiskarna i sydkustregionen. En regional förankring och beslut i nära samråd med de berörda är viktiga instrument för att nå ett långsiktigt hållbart fiske.

Effekten av att färre ägnar sig åt yrkesfiske är, som beskrivits tidigare, att underlaget för att vidmakthålla nödvändig service och övriga faciliteter blir otillräckligt i många hamnar. Denna trend torde enbart kunna vändas genom att åtgärder tas fram för att lösa de problem som beskrivs i denna studie. Det klart största problemet bedöms vara osäkerheterna inom det framtida torskfisket i Östersjön. En faktor som tyder på det är att denna negativa utveckling inte på samma sätt kan ses i fisklägena i Öresund. Den något mer stabila fångstsituationen i sundet innebär att nya och ofta yngre fiskare i ökad utsträckning vågat satsa på yrkesfisket. Av fig. 52–55 framgår också att det svenska fisket i detta område nästan uteslutande bedrivs av skånska kustfiskare. I Öresund råder trålfiskeförbud och där är svärfiskat för den som inte har lokal kännedom om strömförhållanden, fartygstrafik, etc.

3.4.1 • Yrkesfiskelicens

En bidragande orsak till den negativa trenden är även svårigheterna att nyetablera sig som fiskare. Möjligheterna att etablera sig genom att vara lottkarl på ett fiskefartyg och efter ett par års arbete erhålla licens och skaffa eget fartyg har minskat under de senaste åren. Detta beror dels på det ökade ensamfisket och dels på minskningen av antalet trålare. Nuvarande lagtillämpning vid beviljande av yrkesfiskelicens medger nära nog enbart nyetablering i de fall sökanden har minst ett par års inkomster från fisket. Dessutom gäller att licens enbart skall beviljas om det finns utrymme för ett ökat fångstuttag inom den planerade fångstinriktningen. Denna restriktiva inställning grundar sig på att fiskelagen föreskriver att tillgången på fisk skall beaktas när en fråga om licens prövas för första gången.

Detta medför i dagsläget nästan ett totalstopp för nya licenser då få fiskeföretag på sydkusten kan bli lönsamma utan ett fiske efter torsk. För att möjliggöra en förnyring införde dock Fiskeriverket 1997 en föreskrift om att särskild vikt skall läggas vid angelägenheten av en fortlöpande förnyring av fiskarekåren. Detta innebär att yngre fiskare med någon form av anknytning till fisket lättare kan erhålla en yrkes-

fiskelicens. Under 2002 genomför Fiskeriverket en översyn av hur man kan väga in mera regionalpolitiska hänsyn vid prövningen av licenser.

Med tanke på torskbeståndets situation och fiskestoppet under sommaren finns det givetvis skäl att vara restriktiv med etableringen av ytterligare torskfiskare, men i denna bedömning måste också behovet av förnyring av fiskarekåren på sydkusten vägas in. Likaså motiverar den proportionellt stora minskning som skett på sydkusten en mer generös inställning till nyetablering på denna kuststräcka.

Licensen innebär vidare inte någon rättighet att skaffa fiskefartyg, utan detta prövas särskilt via fartygstillståndet. Skall den nyetablerade fiskaren köpa ett fartyg som innehar fartygstillstånd så innebär nyetableringen ingen expansion alls. Vad beträffar garnfiskefartyg under 12 meter finns inte heller några nedskärningskrav och för närvarande finns även outnyttjat utrymme för nybyggnation inom segmentet. Detta faktum motiverar ytterligare en mer generös policy vad beträffar nyetablering i det småskaliga kustfisket.

Många yrkesfiskare på sydkusten har startat sin fiskarekarriär med en mindre garnbåt och fram till

1994 kunde detta ske helt utan några som helst tillstånd. Redskapsbegränsningarna och yrkesfiskelicensens införande 1994 har i princip stängt denna väg in i yrket. Traditionellt sett bedöms denna rekryteringsväg ha varit den dominerande till det småskaliga kustfisket. Den återstående vägen, att få anställning som lottkarl, har som nämnts, försvårats på grund av det ökande ensamfisket och det minskande antalet fartyg.

Lagtillämpningen borde av ovan nämnda skäl ändras så att man vid beslut om yrkesfiskelicens för en nyetablerad fiskare istället ser till effekten av ökningen av fångstkapaciteten. Vid en sådan bedömning är effekten av en garnfiskares fångstkapacitet av en mer begränsad betydelse. En årsfångst för en garnfiskare i Skåne har under år 2000 varierat från 15 till 30 ton torsk. En trälare med ett tonnage på ca 150 bruttoton behöver fånga upp emot 250 ton per år för att få lönsamhet i fisket. Vid storskaligt flyttrålfiske i lekområdena har under 2001 förekommit veckofångster på upp till 25 ton. Veckoransonerna per fartyg, större än 161 bruttoton, sänktes 2001 från 32 ton till 25 ton. Som tidigare nämnts har ej heller ransonerna haft någon egentlig begränsande verkan för något segment inom flottan sedan 1997. Anledningen till detta är att fiskeflottan på grund av den dåliga torsktillgången haft svårigheter att fiska upp den svenska kvoten. Således har det under de fem senaste åren inte funnits någon konkurrens om torskkvoten inom den svenska fiskeflottan och därmed har också formellt funnits utrymme inom givna torskkvoter för nyetablerade fiskare.

Sänkt torsk-TAC, försämrat sill- och skarpillsfiske och starkare torskbestånd är faktorer som kan komma att förändra denna situationen framöver. I en sådan situation bör det lokala fisket prioriteras som saknar alternativa fiskemöjligheter. Skall nyetableringen av småskaliga fiskare ej tillåtas så länge den storskaliga flottans fiskekapacitet är tillräcklig för att fiska upp den svenska torskkvoten så kommer ingen återhämtning

3.4.2 • Utbildning

Ett modernt yrkesfiske ställer allt större krav på ökad kompetens hos yrkesfiskaren. Idag skall alla fiskare ha genomgått en sjösäkerhetsutbildning och för att få föra ett fiskefartyg krävs en allt mer omfattande nautisk kompetens. Hantering av fångsten, fartygets tekniska utrustning och maskin är andra områden som fiskaren måste behärska. För att kunna sköta ett företag krävs också kunskaper inom företagsekonomi, juridik, m.m.

Det är därför viktigt för fiskets framtid att det finns möjligheter till en yrkesutbildning för fiskare. Bristande möjligheter till utbildning bedöms dock inte vara orsaken till den negativa utveckling av fiskeflottan på sydkusten. I Simrishamn finns sedan lång tid tillbaka en fiskelinje som ger en lämplig grund för yrkesfiskare. Antalet elever är dock få då den låga

att ske i det småskaliga fisket längs östersjökusten. Risken för att ytterligare nyetableringar inom det småskaliga fisket tvingar fram en utslagning i det storskaliga tonnaget är begränsad med tanke på relationerna i fångstmängderna. En av målsättningarna inom fiskeripolitiken är ju också att stärka det småskaliga fisket vilket givetvis inte kan göras utan att i viss mån öka konkurrensen om resurserna.

Då inga begränsningar i fartygstillstånden införts inom den svenska fiskeflottan är inget fiskefartyg förhindrat att bedriva torskfiske i Östersjön. Med tanken på den kapacitet som finns inom flottan framstår effekten av en liten utökning av det småskaliga kustfisket som än mer marginell för såväl fisket som torskbeståndet. Genom kombinationen av en restriktiv linje för licens till nyetablering av fiskare på sydkusten och den generösa rörligheten av flottan så sker en omfördelning av torskresursen från det småskaliga kustfisket till den storskaliga och rörliga fiskeflottan.

Länsstyrelserna förespråkar inte ett införande av s.k. B-licenser för fritidsfiskare (en licens som ger rätt att fiska med ett något större antal redskap än vad nuvarande redskapsbegränsningar för olicensierade fiskare medger) men menar att inkomstkraven måste bedömas efter fiskets omfattning. Att ställa lägre infiskningskrav på binäringsfiskare är ett sätt att öppna för nyetableringar inom fiskarkåren. Ett ökat binäringsfiske skulle otvetydigt medföra att de mindre hamnarna i regionen fick ett bättre underlag för att vidmakthålla servicen gentemot yrkesfisket och underlätta rekryteringen av yrkesfiskare. En generösare behandling av licensansökningar får dock inte innebära att man gör avkall på de nödvändiga kunskaperna och erfarenheterna som krävs för att kunna bedriva ett säkert och lönsamt fiske. Någon form av lärlingssystem där intresserade ges en möjlighet att följa med på ett fiskefartyg skulle öka möjligheten att skaffa nödvändig praktisk erfarenhet.

framtidstron inom fiskerinäringen inte lockar många att bli fiskare. Många av de yngre fiskarna i regionen har dock gått denna linje. En genomgången utbildning väger också tungt vid ansökan om licens. Med tanke på det svaga intresset för utbildningen så förekommer dock diskussioner om huruvida utbildningen skall finnas kvar i framtiden. En motsvarande utbildning fanns tidigare även i Karlskrona men denna lades ned i mitten av 90-talet.

Som nämnts har Sveriges Fiskares Riksförbund och Fiskbranschens Riksförbund föreslagit en etablering av ett gemensamt utbildnings- och utvecklingscentrum för de olika delarna inom fiskbranschen. Detta avses att etableras på västkusten.

3.4.3 • Förslag till åtgärder

- Fiskeriverket bör i samråd med länsstyrelserna och fiskets organisationer genomföra en översyn av gällande riktlinjer för bedömning och beviljande av yrkesfiskelicens.
- Licensansökningar som avser nyetablering av yrkesfiskare på sydkusten bör få en mer positiv behandling. Behovet av förnyring och nyetablering, tidigare minskningar i flottan samt effekten av bedömt fångstuttag av torsk skall vägas in i bedömningen.

- Fiskeriverket bör undersöka möjligheten att med strukturstöd eller arbetsmarknadsmedel stödja ett lärlingssystem för yrkesfiskare och/eller yrkesfiskeutbildningar.
- Forum för diskussioner på det lokala planet kring frågeställningar som är viktiga för yrkesfiskarna bör bildas. Detta bör t.ex. kunna ske i inom ramen för strukturstödområdet *Kollektiva åtgärder inom det småskaliga kust- och insjöfisket*.

3.5 • FISKEHAMNARNA

Som framgått i kapitel 2 kännetecknas sydkusten av ett stort antal oftast mindre fiskehamnar vilket ger fiskeflottan en stor spridning. Det större tonnaget är dock koncentrerat till Simrishamn, Sölvesborg och Karlskrona. Att det finns många hamnar innebär både för- och nackdelar. Korta gångavstånd och transporter till havs är fördelaktigt. Negativt är att många hamnar med små mottagningskvantiteter inte kan erbjuda tillräcklig service till fiskarna och uppfylla de kvalitetskrav som numera måste ställas, t ex i form av en obruten kylkedja. De mindre hamnarna är också ofta belägna långt från fångstmottagarna vilket medför längre landtransporter med större kostnader och risk för sämre kvalitet som följd. På sydkusten ligger emellertid också några av landets största hamnar. Dessa uppfyller till stora delar de krav som idag ställs på mottagning och service.

Även om vissa hamnar är välutrustade finns det allmänt sett ett stort behov av förbättringsåtgärder. Många hamnar byggdes på 30-talet och är i behov av upprustning. Åtgärderna är ofta kostnadskrävande och svåra att bära även om stöd beviljas. En upprustning kräver alltså stora insatser från kommuner och/eller privata ägare och finansärer. Särskilt bland de mindre hamnarna finns det också behov av åtgärder som inte stöds inom strukturstödsprogrammet, t.ex. muddring, underhåll av pirar och nybyggnation av kajer. Som nämnts har sydkustens hamnar erhållit omkring 4,5 miljoner kr i strukturstöd fördelat på 20 olika hamnar under föregående strukturstödperiod.

Situationen försvåras också av att samtidigt som många hamnar behöver förbättras har antalet yrkesfiskare i hamnarna minskat. Även många binärings- och husbehovsfiskare har försvunnit, bl.a. som en följd av reglerna om redskapsbegränsningar och krav på yrkesfiskelicens som infördes 1994. Särskilt en del av de mindre hamnarna har drabbats hårt av dessa bestämmelser.

Det stora behovet av upprustning, investeringarnas ofta höga kostnader, det minskande antalet fiskare och de ökande kraven på rationell och hygienisk hantering av fångsterna kommer säkerligen att framtvinga en utveckling mot ett fåtal större landningshamnar.

Sydkustlänens mycket långa kuststräcka nödvändiggör visserligen många landningshamnar men en utveckling mot färre hamnar än vad som finns idag är förmodligen oundviklig. Regeringen har i 2002 års regleringsbrev givit Fiskeriverket i uppdrag att analysera vilka hamnar som kan anses viktigast. Denna analys skall sedan nyttjas för prioriteringar vid fördelningen av strukturstöd. Därmed riskerar en del hamnar att ej klara de grundläggande kraven som fiskehamnar med de negativa konsekvenser för kustområdena som detta innebär. Ur näringsekonomisk synpunkt torde denna utveckling vara nödvändig, men olycklig ur flera aspekter, som tidigare framförts i denna studie. Att söka mildra dess effekter och samtidigt beakta näringens behov är därför en viktig men svår uppgift.

I diskussionen kring fiskehamnarna skall beaktas att sydkustens läge är det mest strategiska vad avser närheten till Sveriges fiskeresurser. Detta innebär, eftersom det är mest rationellt att landa fisk i så nära anslutning till fiskeplatsen som möjligt, att det finns förutsättningar för att öka landningarna av fisk i regionen. Med ökade landningar skapas resurser för att förbättra hamnarna för fiskmottagning. Som tidigare redovisats har det svenska fisket under vissa år landat mer fisk i utlandet än i Sverige och stora delar av östersjöfischen levereras till fångstmottagare på västkusten.

Skälen till att inte all fisk som fångas i Östersjön av den svenska fiskeflottan landas på östersjökusten är många. De viktigaste torde vara vilket pris som erbjuds för fisken, traditioner, trohet till en specifik fångstmottagare samt den osäkerhet som det innebär att sälja fisken på en ny plats och till en ny mottagare. Dessutom föreligger ett visst motstånd från de etablerade fiskarna i hamnarna att bjuda in fiskare från andra områden och länder. Misstanke om exempelvis ökad konkurrens om hamnplatser och avsättning av fisken bidrar till detta.

Att öka landningarna i sydkustens hamnar torde dock vara en av de enskilt viktigaste och mest effektfulla åtgärderna för att bevara fisket i regionen. För att lyckas med detta krävs en satsning där samtliga aktörer är med. De viktigaste är fiskare, fångstmottagare och hamnägare. Verkstäder, trålbinderier, varv, länsstyrelser,

Fiskeriverket, Kustbevakningen och eventuellt även Livsmedelsverket måste också involveras.

Att skapa en attraktiv fiskehamn är fördelaktigt för samtliga aktörer i hamnen. Med ökade landningar kan landningsavgifterna sänkas, servicen förbättras samt marknaden för fisk och sysselsättningen inom beredningsindustrin ökas.

I många hamnar samsas yrkesfisket med båtliv och andra aktiviteter och det är vid investeringar ofta en förutsättning, för att erforderlig finansiering från kommun eller privat ägare skall erhållas, att nyttan av åtgärden även tillkommer övriga intressenter i hamnen. För att öka möjligheten till investeringar i de mindre hamnarna bör därför en generös tolkning av stödkriterierna medges under nuvarande programperiod. EU-stöd skall kunna beviljas även om åtgärden inte är till nytta enbart för yrkesfisket.

Inom ramen för stödet till det småskaliga kustfisket kommer det att finnas möjligheter att stödja de mindre hamnarna. Medelstillgången inom detta stödområde medger dock inte något mer omfattande stöd till fysiska investeringar i hamnar.

EU-stödet till fisket innehåller inte några kulturbidrag på samma sätt som EU-stödet till lantbruket där stora summor avsatts till detta ändamål. Möjligheten att med kulturpengar stödja de mindre hamnarna skulle gynna det småskaliga fisket samtidigt som kulturvärden bevaras. Visserligen anges som mål i strukturplanen att stödja det kustnära fisket och därmed indirekt dessa hamnmiljöer, men frågan är om detta räcker när t.ex. det riktade hamnstödet i framtiden måste förbehållas vissa strategiskt viktiga (d.v.s. främst stora) fiskehamnar. Man kan nog å andra sidan antaga att framtidens fiskestöd, liksom i viss mån redan lantbrukets, kommer att vara mera inriktat på bevarandeåtgärder än på effektivitets och produktionsökande insatser. Det bör i sammanhanget nämnas att det redan idag finns möjlighet att stödja kulturhistoriskt viktiga hamnar inom ramen för länsstyrelsernas kulturanslag, dessa medel är dock mycket begränsade. Målet att bevara hamnmiljöerna finns också med i regionaliseringen av det nationella miljömålet *Levande kust och skärgård*.

3.5.1 • Förslag till åtgärder

I den svenska strukturplanen för fiskerinäringen anges att stöd skall kunna utgå till investeringar som underlättar hanteringen och servicen i hamnarna. En obruten kylkedja skall kunna garanteras och miljö-, säkerhets- och arbetsmiljöförbättrande åtgärder skall prioriteras. Även investeringar för elektronisk handel bör enligt planen kunna få stöd.

För sydkustens del bör ytterligare några viktiga åtgärder/ställningstaganden framhållas.

- Vid beviljande av strukturstöd måste de strategiskt viktigaste hamnarna som har förutsättningar att vidareutvecklas prioriteras. I denna bedömning bör dock även regionalpolitisk hänsyn tas. I Fiskeriverkets kommande analys och stödgivning förutsätter länsstyrelserna att berörda intresseorganisationer och länsstyrelser ges tillfälle att bistå verket med information och synpunkter om hamnarna i regionen. Eventuellt kan detta också behandlas inom ramen för stödområdet *Kollektiva åtgärder inom det småskaliga kust- och insjöfisket*.
- Ägarna och fiskarna samt övriga intressenter i respektive fiskehamn bör ta initiativ till överläggning kring utvecklingsmöjligheterna för hamnen i fråga. Detta bör ske i anslutning till Fiskeriverkets analys.

- Som underlag för prioriteringen av strukturstöden och diskussioner kring utvecklingsmöjligheterna bör en studie av fiskehamnarna i länen genomföras.
- För de hamnar som inte anses strategiskt viktiga men som har ett kulturhistoriskt värde bör möjligheterna att erhålla medel från annat håll undersökas t.ex. ur anslag för bibehållande av viktiga kulturmiljöer. Likaså bör möjligheterna till införande av kulturbidrag inom ramen för EU-stödet till fisket diskuteras.
- För att öka möjligheten till investeringar i de mindre hamnarna bör en generös tolkning av stödkriterierna medges. EU-stöd skall kunna beviljas även om åtgärden inte är till nytta enbart för yrkesfisket.
- Vid myndigheternas fördelning av EU-stöd på sydkusten skall åtgärder som utökar fångstmottagningskapaciteten för osorterade fångster av sill och skarp-sill vara ett fortsatt gynnat område.
- För att motverka att för fisket och många kustsamhällen viktiga hamnar försvinner bör gällande regler beträffande inkomstkraven för att erhålla yrkesfiske-licens ses över, se avsnitt 3.4.

De svenska beredningsföretagen har gynnats av det svenska inträdet i EU genom ökade avsättningsmöjligheter på den gemensamma marknaden och näringen har efter en tidigare nedgång expanderat de senaste åren.

Ett problem för beredningsföretagen är dock bristen och den ojämna tillgången på råvara som medför att nyttjandegraden i anläggningarna periodvis är låg. Det småskaliga sydkustfisket är starkt väderberoende. Det är också enligt vissa beredningsföretag svårt att få tag i torsk på måndagarna då efterfrågan är som störst. Sydkustfiskarna bedriver normalt inte något fiske under helgerna. Fisket är dessutom underkastat både naturliga variationer i fiskbestånden och myndigheternas fiskestopp. Enligt vissa företag är fiskestoppen dock inga problem bara man känner till dem i förhand och kan planera för dem. Inom beredningsföretagen förekommer såväl fast anställd personal som timanställd.

Bristen och den ojämna tillgången på fisk framtvingar kompensation genom import. Importbehovet kan ofta inte tillgodoses inom EU utan import sker i hög grad även från länder utanför EU, främst från Norge. Som exempel på det stora importberoendet kan nämnas David Nordqvists Fiskexport AB i Nordersund, som importerar ca 50–70 % av den färska fisken från t.ex. Danmark och Norge och 100 % av den frysta. Man importerar också östersjölox från Polen.

Ett annat problem för beredningsföretagen är att kvaliteten på den mottagna fisken är ojämn. På sydkusten har det ökade ensamfisket och den minskade torsktillgången medfört att garnen ofta står ute längre tid med försämrad kvalitet som följd. De mindre båtar som går ut för att vittja garnen på morgonen har sällan is ombord varför fångsten inte kyls förrän båtarna kommit iland på eftermiddagen. De fartyg med is som ligger ute upp till flera dagar kan därför ofta ha en bättre kvalitet på fisken. Problemet med den skiftande kvaliteten på torsken torde minska om en större hänsyn togs till detta vid prissättningen. I dagsläget får fiskaren, med undantag för fisk av påtagligt låg kvalitet s.k. B-fisk, i stora drag samma pris för all torsk man landar. Om toppkvalitet betalades bättre så skulle intresset för att uppnå denna nivå öka. En stor efterfrågan och konkurrensen mellan fångstmottagarna om fiskarnas landningar innebär dock att all fisk tas emot oavsett kvalitet. Trots detta så är det ändå fiskarna som i slutändan drabbas av det lägre pris som en skiftande kvalitet på fisken medför. Ett auktionsbaserat system skulle öka värdet av den landade fisken, se vidare nästa avsnitt. Ökade värden kan också antagas leda till ökad landning och försäljning av fisk på sydkusten, vilket i sin tur skapar goda förutsättningar för beredningsindustrin.

Kvaliteten varierar också beroende på var fisken är fångad. Östersjösilan duger ej till vissa sillinläggningar men är bra till färskmarknaden eftersom den är ganska mager. Även östersjötorsken passar bra till färskmark-

naden då den är mager och fast i köttet. Östersjöloxen kan inte konkurrera med den odlade laxen då den sistnämnda håller jämnare kvalitet och beredningsindustrin får de storlekar och mängder man vill ha.

Det är svårt för svensk fisk att komma in på öststatsmarknaden då den svenska fisken är förhållandevis dyr, men den billigare danska och norska fisken har bättre förutsättningar. Sill och skarpsill har dock stora exportmöjligheter till Ryssland och Baltikum. För att öka andelen av sill och skarpsill som nyttjas för konsumtion måste investeringar i rationella mottagningsmöjligheter för sill och skarpsill stödjas. En obruten kylkedja och åtgärder för att uppnå en hög kvalitet är särskilt viktiga för att öka möjligheten att sälja fisken för mänsklig konsumtion.

Förutom av den varierande kvaliteten och tillgången på råvara kompliceras beredningsverksamheten av en starkt säsongberoende efterfrågan. Under de stora helgerna som påsk, midsommar och jul är efterfrågan betydligt större än under övriga året. Detta medför också en periodvis låg nyttjandegrad i beredningsanläggningarna.

Den svenska fiskberedningsindustrins produkter har generellt sett en låg förädlingsgrad jämfört med den övriga livsmedelsindustrins. Ett mål i strukturplanen för EU-stöden är därför att höja förädlingsgraden. I Blekinge och Skåne finns som nämnts ett par företag inom färdigmatsektorn men de flesta beredningsföretagen processar endast fisken i låg utsträckning. Företagen fungerar ofta även som fångstmottagare och levererar främst till färskmarknaden. Enligt dessa företag är det dock tveksamt om en satsning på höggradig förädling skulle vara ekonomiskt lönsam. Man har moderna fileteringsanläggningar och menar att de stora investeringar som ytterligare förädling medför förmodligen inte skulle betala sig eftersom priset inte kan höjas i motsvarande grad. För de mindre företagen är färskmarknaden oftast mera lönsam och en satsning på att öka denna därför mera motiverad. Vissa företag har därför satsat på anläggningar för atmosfäris förpackning.

Trots ovan relaterade svårigheter tycks näringen ha goda framtidsutsikter då främst exportmarknaden kan förväntas öka. Särskilt positiv är prognosen beträffande sillprodukter. Företagen håller en hög teknisk standard och är anpassade till EU:s hygienkrav (se avsnitt 2.10.1.4 angående strukturstödet). En satsning på ökad förädlingsgrad och miljömärkning kan förväntas. De tidigare nämnda nya gränsvärdena för dioxin i fisk är dock en stor osäkerhetsfaktor (se avsnitt 3.7 angående marknaden).

I mitten på 90-talet genomfördes i Simrishamn ett projekt kring utveckling av sillmassa. Projektet gick vid detta tillfälle inte att realisera på grund av brist på konsumtionssill och konkurrens från mycket låga köttpriser. Dessa förutsättningar har till viss del ändrats idag och det

ökade intresset för alternativ till kött stärker ytterligare möjligheterna att kunna introducera produkten på marknaden. Marknadsförutsättningarna måste dock först undersökas. En vidareutveckling av en sådan produkt ligger också väl i linje med EU:s strukturstöd.

Som nämnts har en del fiskare startat beredning av egenfångad fisk, ibland även i kombination med serveringsverksamhet i hamnarna. Särskilt under sommaren

är detta uppskattat av turister och andra besökare. En jämförelse med t.ex. hamnarna på den danska Öresundskusten och på Bornholm, med sitt rika utbud av fiskprodukter, ger anledning att antaga att det finns en marknad för fler sådana företag även i sydkusthamnarna. Det bör påpekas att samma livsmedelshygieniska krav givetvis måste ställas på dessa företag som på övriga företag som bereder fisk.

3.6.1 • Förslag till åtgärder

I den svenska strukturplanen för fiskerinäringen föreslås en lång rad åtgärder för att stärka beredningsindustrin. Bl.a. föreslås satsningar på förbättrad kvalitet, ny teknik, ökad förädlingsgrad, miljömärkning, minimerad miljöbelastning, avsättningsfrämjande åtgärder etc. I nedanstående förslag fokuseras främst på åtgärder som mera direkt påverkar avsättningsmöjligheterna för yrkesfisket på sydkusten.

- Stöd till åtgärder som främjar en ökad färskmarknad för fisk bör prioriteras. Detta skulle gynna de mindre beredningsföretagen på sydkusten och därmed också det småskaliga yrkesfisket. Särskilt åtgärder som ökar tillgängligheten på färsk fisk bör stödjas då denna har stor betydelse för efterfrågan.
- För att minska importberoendet och för att möjliggöra en fortsatt landning av sill och skarpsill på sydkusten bör fångstmottagningskapaciteten för osorterade fångster av dessa arter vara en fortsatt prioriterad åtgärd för strukturstöd. Särskilt viktigt är att utveckla möjligheterna att hålla en hög kvalitet på fångsten samt att öka andelen som går till konsumtion.
- För att undvika plötsliga fiskestopp och bättre utnyttja industrins produktionskapacitet bör Fiskeri-

verket införa ett veckoransoneringssystem som effektivare än hittills anpassar fångsterna till efterfrågan från marknaden. Införande av fiskestopp måste kunna undvikas under de tider då beredningsindustrin är i stort behov av råvara t.ex. inför de stora helgerna.

- Beredningsföretagen bör främja ökad kvalitet och behovsanpassade fiskleveranser genom mera kvalitets- och efterfrågerelaterade priser till fiskarna. I detta sammanhang bör effekten av den pågående utvecklingen av internhandel med fisk utredas.
- Möjligheterna att återuppta det i Simrishamn tidigare påbörjade projektet kring utveckling av sillmassa bör undersökas.
- EU-stöd bör prioriteras till fiskare som vill kombinera fiske med beredning av egen fångst. Detta ger ökade inkomstmöjligheter samtidigt som det kan bidra till en levande kustbygd. I detta sammanhang är det viktigt att poängtera de livsmedelshygieniska krav som ställs för att få förädla och sälja fisk.
- Effekterna för fiskberedningsindustrin av de nyligen beslutade gränsvärdena för dioxin i livsmedel bör snarast utredas.

3.7 • MARKNADEN, INTÄKTS- OCH KOSTNADSUTVECKLINGEN

Avgörande för fiskets framtidsutsikter är förutom råvarutillgången hur efterfrågan på dess produkter kan förväntas utvecklas under de närmaste åren.

Förhållandena avseende resurstillgången i Östersjön har redovisats tidigare. Som framgått finns det anledning till oro om inte kraftfulla resursbevarande åtgärder vidtas.

Marknaden

Det kan antagas att marknaden för fiskprodukter har en god tillväxtpotential i Europa. I många länder är konsumtionen relativt låg. Den svenska produktionen har ökat men en fortsatt expansion förutsätter att näringen anpassar sig till utvecklingen inom övriga livsmedelssektorer vad avser ökad förädling, kvalitet, tillgänglighet, marknadsföring och miljötanke.

Den stressade nutidsmänniskan har ofta inte tid eller kunskap att tillaga fiskrätter utan föredrar färdig-

lagade rätter eller halvfabrikat. Som nämnts finns endast ett par företag med sådan produktion i sydkustlänen. I takt med stigande fiskpriser har konsumtionen av särskilt färsk fisk tenderat att betraktas som mera exklusiv. De rikligt förekommande matlagningsprogrammen i TV, ofta med olika kändiskockar som medverkande, har förmodligen också bidragit till denna utveckling. Om detta innebär att fisken enbart blir betraktad som festmat är utvecklingen inte till fördel för näringen. Ett lyckat exempel på satsningar som söker främja fiskkonsumtionen utan att anspela på exklusivitet är matlagningsboken *Fisk är inga konstigheter* utgiven av Svensk Fisk och Fiskeriverket.

När det skrivs eller talas om fisk i nyhetsmedia är det dock oftast de negativa sidorna t.ex. halterna av miljögifter som uppmärksammas. De gränsvärden för dioxin i fisk, som gäller fr.o.m. första juli 2002, kan som tidigare

nämnts slå hårt mot det svenska fisket i allmänhet och mot sydkustfisket i synnerhet (se avsnitt 2.3.2.2).

Det finns emellertid positiva sidor av fiskkonsumtion som sällan framkommer i media såsom det höga näringsvärdet och de nyttiga fetterna. I sammanhanget bör också nämnas det nya begreppet *functional food*, d.v.s. livsmedel som även sägs ha en medicinsk positiv effekt. Inom denna nisch borde även fiskets produkter ha en framtid.

Behovet av satsningar på förbättrad kvalitet och livsmedelshygien är också stort om fisket skall hävda sig i konkurrensen med andra livsmedelsproducenter. Som tidigare redovisats har sådana investeringar i stor utsträckning genomförts inom sydkustens beredningsindustri. Förädlingsgraden är dock fortfarande relativt låg.

I fångstmottagningsledet torde ett system för internethandel med färsk fisk kunna få stor effekt på fiskhandeln. Detta finns redan i några europeiska länder och försök har påbörjats i Sverige. Internethandeln, som är att jämföra med ett auktionssystem, torde vara positiv ur kvalitets synpunkt då fiskens kvalitet prissätts på ett annat sätt än vad som sker idag. Landningarna på sydkusten kan också tänkas öka om det finns en fungerande internethandel i landningshamnarna. Initiativtagare till en sådan handel kan med fördel vara de fångstmottagare som är aktiva idag. Tas inget initiativ från sydkustregionen är risken stor att handeln kommer att ske från andra orter.

Många konsumenter ifrågasätter det moderna jordbrukets produktionsmetoder och debatten kring djurhanteringen har tagit ny fart sedan flera fall av BSE (galna kosjukan) och mul- och klövsjuka, under senare år konstaterats i Europa. Det är också tänkbart att sjukdomsutbrotten orsakar minskad konkurrens från utlandet och ökade omkostnader för kontroller som kommer att resultera i prishöjningar på svenskt nötkött. Situationen har resulterat i en stigande efterfrågan på alternativ till nötkött, särskilt fågel men även fisk. Inom alla grenar av livsmedelsproduktionen ställer dock konsumenterna idag krav på att produktion och uppfödning sker på ett etiskt riktigt och långsiktigt hållbart sätt. Konsumenternas växande miljö- och kvalitetsmedvetande innebär också krav på ett mera selektivt och beståndsvärdande fiske. Detta har under våren 2002 bl.a. yttrat sig i en av Världsnaturfonden initierad köpbojkott mot fisk från överfiskade bestånd i Östersjön. Målet för näringen bör vara att konsumenterna skall få information om att fisken man köper har fångats och distribuerats på ett sätt som är skonsamt och långsiktigt hållbart i förhållande till fiskbestånden och miljön. Detta medför behov av miljömärkning och certifiering med investeringar i miljö- och resursanpassad fångstteknik som följd. Ett nordiskt samarbete har inletts för att skapa en miljömärkning av fisk. Likaså har den ekonomiska föreningen KRAV erhållit ekonomiskt stöd för att utveckla kriterier och kontroll för miljömärkning av vildfångad fisk och skaldjur. Kontrollerad vildfångad fisk från ohotade bestånd

borde tilltala de konsumenter som vänder sig mot djurfabriker och plågsamma djurtransporter.

Trots många problem kan det alltså finnas förutsättningar att genom olika åtgärder öka konsumtionen av fisk och vinna ökade marknadsandelar. I marknadsföringen är det ur yrkesfiskets perspektiv då givetvis viktigt att den vildfångade fiskens fördelar framhålls. För sydkustens del vore det en vinst om det stora beroendet av torsken minskade. Man bör därför söka skapa en ökad marknad för andra fiskslag och fiskprodukter. Ansvar för detta åvilar i första hand marknadens aktörer och EU-stöden kan nyttjas för finansiering av olika projekt.

I den svenska strukturplanen för fiskerinäringen finns möjligheter att inom insatsområdet *Avsättningsfrämjande åtgärder* söka stöd till insatser som kan förväntas öka konsumtionen av färska och beredda fiskprodukter. Som exempel på åtgärder som kan beviljas stöd nämns informationskampanjer, gemensamma kostnader för deltagande i mässor, konsument- och marknadsundersökningar etc. Ett konkret exempel på en lyckad insats inom detta område på sydkusten är projektet *Sillens Dag* som ursprungligen genomfördes på initiativ av Länsstyrelsen i Malmöhus län. Evenemanget är numera årligen återkommande på flera platser.

Inom insatsområdena *Åtgärder som genomförs av branschen och Nyskapande åtgärder och pilotprojekt* kan ges stöd för organisation av elektronisk handel, miljömärkning, bildande av producentorganisationer, kvalitetsutveckling, metoder för beräkning av miljöbelastning m.m.. Inom samtliga nämnda insatsområden gäller att stöd i första hand utgår till kollektiva åtgärder.

Intäkter och kostnader

Minskande fiskbestånd har medfört att fångstansträngningen per fångad fisk har ökat under de senaste åren. För många arter krävs numera ett större antal garn, antal tråltimmar etc. för att uppnå samma fångstmängd som tidigare. Detta har dock i viss mån hittills kompenseras genom stigande fiskpriser.

Ett allvarligt hinder mot nyrekrytering och lönsamhet i fisket är de ökade kostnaderna för att etablera sig som yrkesfiskare. Särskilt allvarligt är de tidigare nämnda höga priserna på fartygston som hotar att nästan omöjliggöra för särskilt yngre fiskare att utveckla sitt fiske. Ett välkommet initiativ i detta sammanhang är att det enligt det gällande nya strukturprogrammet för EU-stöden ges en viss möjlighet för yngre fiskare att få stöd till förvärv av begagnade fartyg. Tidigare har endast stöd utgått till köp av nybyggda fartyg.

För sydkustfiskets del har konkurrensen från vattenbruket tidigare främst märkts på laxmarknaden där den odlade fisken ofta föredras av både konsumenter och beredningsindustri. Denna konkurrens synliggjordes dock även på ålmarknaden 1999. Tills dess var priserna på ål höga vilket i viss mån kompenserade de låga fångsterna inom ålfisket. Detta förhållande förändrades drastiskt 1999 då det uppstod överskott på

de holländska och japanska marknaderna med halverade priser som följd. Överskottet på småål innebar att ålen gick kvar i odlingarna och växte. Odlingar som tidigare inte producerat större ål började nu konkurrera på den svenska och tyska marknaden som traditionellt efterfrågar stor ål. De nya aktörerna kom in på marknaden i en period då vildfångsterna av ål var relativt stora och tillsammans skapade dessa ålproducenter ett stort överskott med fallande priser som följd. Den svåra marknadssituationen 1999 fick till följd att ål-odlingarna valde att minska sin produktion av ål. Produktionsminskningen av ål i Europa tycks också ha fått effekt på priserna då en trend till höjda priser har märkts sedan 2000. Även om överskottet på ål minskar och en viss balans uppnås mellan tillgång och efterfrågan, så kommer troligtvis inte tidigare höga prisbild på ål att återkomma. De odlare som nu lyckats odla vidare en viss del av produktionen till större ål kommer med all sannolikhet att fortsätta med denna produktion även framledes. Detta kommer att innebära en ökad konkurrens och ett större utbud på marknaden för stor ål.

Skattelättnad i form av ett s.k. yrkesfiskareavdrag har föreslagits i ett betänkande av "Utredningen om yrkesfiskets konkurrenssituationen för det svenska yrkesfisket" SOU 1999:3. Detta skulle bidra till mera likvärdiga villkor för svenska fiskare jämfört med fiskare från övriga EU-länder och Norge som omfattas av EES-avtalet. Förslaget har dock fortfarande inte resulterat i några konkreta åtgärder.

Den höga fastighetsskatten på kustnära hus drabbar många yrkesfiskare. Detta bidrar inte till att uppfylla de mål om levande skärgård och kustbygd som statsmakterna uttalat i andra sammanhang.

Fisketurismen är en ännu ganska oexploaterad inkomstkälla för fiskerinäringen. T.ex. skulle turba-

fiske kunna ge kompletterande sysselsättning för en del kustnära yrkesfiskare under vissa perioder av året.

Den förskjutning mot foderfiske som tidigare skett ger en sämre avkastning av de tillgängliga sill- och skarpsillbestånden då foderfisken har en lägre prisbild. Det finns därför goda skäl för fiskerinäringen att kontinuerligt arbeta med att finna avsättning på konsumtionsmarknaden.

Ett hinder för utvecklingen av färskmarknaden för fisk är den korta hållbarheten som medför stora kostnader för att bevara kvaliteten under transport och försäljning. Emballagekostnaderna är nästan dubbelt så stora som för övrig livsmedelsindustri.

De satsningar i fångstmottagningsanläggningar som nu sker på sydkusten bör öka lönsamheten i fisket efter konsumtionssill och minska importberoende och tullkostnader för beredningsindustrin.

Ett skymtande hot från fjärran mot den svenska beredningsindustrin är den ökande lågprisimporten av beredda fiskprodukter från Kina som sänker priserna. Trots de långa transportererna kan dessa produkter säljas på den europeiska marknaden till priser som svensk industri har svårt att konkurrera med.

Som framgått ovan är det en lång rad faktorer som påverkar framtidsutsikterna för den svenska fiskerinäringen. Sammanfattningsvis kan dock antagas att en rätt förvaltningsfiskeresurs och en till konsumenternas ökande krav väl anpassad beredningsindustri, skulle medföra goda förutsättningar för ett svenskt fiske i Östersjön och för den svenska fiskerinäringen även i framtiden.

Nedan föreslås några konkreta åtgärder som skulle kunna förbättra marknaden för fiskerinäringen särskilt på sydkusten.

3.7.1 • Förslag till åtgärder

- En snar etablering av internhandel för fisk på sydkusten bör ske. Denna skulle kunna ge ökade landningar i regionen, även från t.ex. danska fiskare och belöna kvalitet vilket ger marknadsfördelar.
- För att minska sydkustens stora beroende av torskfisket bör åtgärder vidtagas som stimulerar konsumtionen av andra fiskslag t.ex. sill och ål, kring vilka det finns en lång och rik kulturtradition i regionen. Stöd till marknadsföring kan sökas inom struktur-

stödområdet *Avsättningsfrämjande åtgärder*. Dessa åtgärder kan eventuellt i första skedet också diskuteras inom ramen för stödområdet *Kollektiva åtgärder inom det småskaliga kust- och insjöfisket*.

- Möjligheterna för yrkesfiskare att komplettera fisket med inkomster från fisketurism t.ex. turba-

3.8.1 • Allmänt

Utfallet av den föregående periodens strukturstöd till fiskerinäringen och innehållet i den nya strukturplanen har redovisats i kapitel 2 avsnitt 2.10. Under innevarande stödperiod, år 2000–2006, har stöd-satserna till vinstgivande investeringar i företag t.ex. investeringar inom fiskeflottan, vattenbruket och beredningsindustrin minskats från tidigare 40 % av investeringskostnaden till 20 %.

Hur de minskade stöd-satserna kommer att påverka investeringsviljan återstår att se. Det kan antagas att de medför ökad risk för att vissa investeringar inte realiserar på grund av större svårigheter att erhålla erforderlig finansiering från banker och andra kreditinstitut. Särskilt åtgärder som inte sker av rena lönsamhetsskäl blir svårare att få genomförda vid en stöd-sats om endast 20 %. Även om stödets totala storlek för sektorn är oförändrad kan det därför bli färre åtgärder och en mindre strukturell effekt än tidigare.

Som framgått har hittillsvarande stöd i hög grad tillfallit företag på västkusten. I den nya strukturplanen anges bl.a. målsättningen att bibehålla ett fiske längs samtliga kuststräckor. Det är viktigt att denna målsättning verkligen beaktas under programperioden. Detta kan ske genom att Fiskeriverket vid fördelningen av medel prioriterar ansökningar om stöd till investeringar från de regioner där fisket drabbats hårdast av nedgången.

En i detta sammanhang betydelsefull positiv skillnad gentemot tidigare är att stöden nu i högre grad kommer att utgå i form av bidrag i stället för avskrivningslån. Under föregående programperiod var gränsen 50 000 kr för avskrivningslån och 150 000 kr för ställande av säkerhet i form av pantbrev eller dylikt. Säkerheten skulle dessutom ställas ”med för den aktuella investeringen bästa rätt” d.v.s. statens säkerhet skulle ligga före eventuell medfinansierande banks. Ett bibehållande av dessa regler under kommande programperiod hade med de lägre stöd-satserna riskerat att allvarligt försvåra utnyttjandet av stöden. En annan invändning mot tidigare tillämpning är också att stödets främsta syfte är att åstadkomma investeringar som tjänar näringen i stort, strukturellt och inte privata företagsekonomiska intressen. I många fall är det t.ex. investeringar i arbetsmiljö, säkerhets-, eller miljöförbättrande åtgärder som bör ges stöd. Det finns inte heller något ekonomiskt vinstsyfte bakom stöden och avsikten är inte att de skall återbetalas. Efter påpekanden från bland andra länsstyrelserna har därför nu gränsen för avskrivningslån och ställande av säkerhet höjts till att endast omfatta stöd överstigande 400 000 kr d.v.s. vid investeringar på mer än 2 miljoner kr. Kraven på den säkerhet som fortfarande skall ställas vid större investeringar har dessutom minskats. Ändringen torde särskilt gynna åtgärder i det ofta ekonomiskt osäkra småskaliga fisket.

3.8.2 • Kollektiva åtgärder inom det småskaliga kust- och insjöfisket.

Ur sydkustperspektiv förtjänar det nya insatsområdet *Kollektiva åtgärder inom det småskaliga kust- och insjöfisket* särskilt att nämnas. Insatser inom denna typ av fiske ger ofta relativt sett stor effekt på sysselsättningen inom fiskesektorn och bidrar även till bevarandet av specifika fiskesamhällen och kulturmiljöer. Här är målsättningen att genom kollektiva åtgärder skapa ett ekologiskt hållbart och ekonomiskt bärkraftigt fiske längs samtliga kuststräckor och verka för bättre utbildningsmöjligheter. Insatserna omfattar inte fiske med fartyg överstigande 12 meter.

Detta sätt att arbeta innebär att man tvingas ta ett samlat regionalt grepp om näringen. Det innebär en ökad fokusering på det strukturella inslaget i strukturfonderna, något som länsstyrelserna tidigare efterlyst beträffande hela strukturprogrammet. Strukturfondens syfte är ju som sagt i första hand att åtgärda strukturella problem inom näringen inte att, efter hand som ansökningar inkommer, vara en generell bidragsgivare till alla de investeringar som görs. I arbetet med planerna bör man inte låsa sig till länsgränser utan avgörande för

den geografiska omfattningen bör vara de regionala förutsättningarna för fisket. Insatsområdet förefaller i vissa delar överensstämma med det tidigare gemenskapsinitiativet Pesca. Intresset för att starta projekt inom Pesca har dock varit lågt i Sverige. Troligtvis är det projektformen som varit avskräckande.

Under januari–februari 2002 utarbetades regionala utvecklingsplaner för Skåne och Blekinge. Dessa utformades genom samarbete mellan företrädare för stödmottagare och regionala och lokala myndigheter. Utifrån planerna skall stödinsatser utformas och stödmedel fördelas. Beslut om stöd tas av länsstyrelserna efter fördelning från Fiskeriverket. I Blekinge och Skåne är det av största vikt att utvecklingsplanerna utarbetats enligt intentionerna i strukturprogrammet. För Blekinges och Skånes del har arbetet med denna studie kunnat bidra med underlag för åtgärder. Som framgått i de tidigare redovisade åtgärdsförslagen kan flera av de åtgärder som föreslås i denna studie lämpligen diskuteras inom ramen för en regional plan för kollektiva åtgärder.

3.8.3 • Anpassning av fiskeansträngningen, skrotningsbidragen

Dessa bidrags främsta syfte är att reducera fiskeflottans överkapacitet i enlighet med det fleråriga utvecklingsprogrammet för flottan (FUP). Som nämnts är det särskilt syd- och ostkustflottan som minskat kraftigt under senare år. Bidraget har dock inte inneburit någon minskning av det modernare tonnaget utan bantningen baseras på äldre fartyg. För att minska fiskekapaciteten inom det modernare tonnaget krävs avsevärt högre skrotningspremier eller att fartygen säljs ut på grund av bristande lönsamhet.

Den eftersträlvade minskningen av fångstkapaciteten har motverkats av att äldre tonnage köpts upp för att i många fall ersättas av nytt tonnage med högre fångstkapacitet. Gamla ton har ersatts av nya mer fångst-effektiva. Den låga lönsamheten inom segment 4 i Östersjön d.v.s. huvudsakligen torsktrålare, innebär att bantningen i detta segment förmodligen, liksom tidigare, till stor del kommer att ske på syd- och ostkusten. Försvinner ytterligare delar av detta fartygssegment från dessa kuststräckor kommer, även under perioder med ett förhållandevis bra torskfiske, fångsten i än mindre grad att landas av den östersjöbaserade flottan. Den i sammanhanget diskuterade möjligheten att låsa fartygstonnage till respektive kuststräcka är, som här tidigare konstaterats, inte någon lämplig lösning av problemet. En sådan, mycket svåröverbakad, reglering medför endast att nuvarande obalans per-

manentas samtidigt som omstruktureringen inom fiskeflottan försvåras.

Vid anpassningen av fiskeansträngningen bör därför i högre grad än tidigare beaktas andra möjligheter än skrotning. Skrotningsbidraget bör också riktas mot det tonnage där den beståndsvårdande effekten av tonnageminskningen blir störst. Inom insatsområdet anpassning av fiskeansträngningen finns möjlighet att ge stöd till förbättrad selektivitet. Hittills har dock endast 1 % av stödet gått till sådana åtgärder. Det är också sannolikt att resursbevarande åtgärder även inom andra områden kan minska reduktionsbehovet av fiskeflottan. S.k. effortbegränsningar är en del av utvecklingsprogrammet för flottan och begränsningar i fartygstillstånden, fredade havsområden och fiskefria dagar kan minska fiskeansträngningen. Fiskeföreskrifter rörande redskap, minimimått och förbättrad selektivitet bidrar också till att minska fisketrycket.

Mot att i ökad utsträckning försöka anpassa fiskeansträngningen genom andra medel än skrotning kan invändas att man därmed kanske bara bidrar till att ytterligare en tid hålla liv i en flotta med överkapacitet. Sett ur sydkustens och det småskaliga fiskets perspektiv är det dock också frågan om möjligheten för detta fiske att överleva tills dess att förhoppningsvis målen med fiskeripolitiken d.v.s. ett fiske i balans med resursen, uppnåtts.

3.8.4 • Förslag till åtgärder

Förslag på EU-stödets användning beträffande de olika insatsområdena som kan stärka fisket på sydkusten har tidigare framförts under respektive delområde. Dessa skall därför inte åter redovisas. Dock kan ett par ytterligare insatser och allmänna prioriteringar som berör strukturstödet nämnas här.

- Möjligheterna att omfördela ytterligare medel till stödområdet *Kollektiva åtgärder inom det småskaliga kust- och insjöfisket* bör undersökas. Detta skulle sannolikt öka den strukturella effekten av strukturstödet och öka möjligheten att uppnå målet med ett livskraftigt småskaligt fiske.

- Fiskeriverket bör särskilt uppmärksamma möjligheten att använda strukturmedel för att ersätta fiskare som avstår från fiske på överfiskade bestånd under det att fiskestopp eller beståndsvårdande åtgärder genomförs.
- Stödgivningen som syftar till anpassning av fiskeansträngningen bör omformas med anledning av att den nästan enbart haft effekt på det småskaliga tonnaget. Sker ej detta kommer effekten av stödet att bli en omstrukturering av fiskeflottan mot en storskalig inriktning.

DIAGRAM- OCH TABELLFÖRTECKNING

Fig. 1. Antal yrkesfiskare i Blekinge och Skåne 1876–1960, avsnitt 1.1.3

Fig. 2. Antal binäringsfiskare i Blekinge och Skåne 1876–1960, avsnitt 1.1.3

Fig. 3. TAC och landningar av torsk i Östersjön, avsnitt 2.3.1.1

Fig. 4. TAC och landningar av sill i Östersjön, avsnitt 2.3.1.2

Fig. 5. TAC och landningar av skarpsill i Östersjön, avsnitt 2.3.1.3

Fig. 6. Det yrkesmässiga saltsjöfiskets landningar i Sverige exklusive foderfisket samt fritidsfiskets fångster i havet 1999, avsnitt 2.3.2.5

Fig. 7. Den svenska fiskeflottans segmentindelning och nedskärningskrav enligt FUP IV enligt EU-kommissionens beslut om ändring 1999-06-14, avsnitt 2.4.3

Fig. 8. Antal fiskefartyg hemmahörande på sydkusten fördelade på tulldistrikt per den 31 dec. 2000, avsnitt 2.5.1.2

Fig. 9. Antal fartyg (båtar och skepp) 1979-31 dec. 2000 fördelade på olika kuststräckor, avsnitt 2.5.1.2

Fig. 10. Förändring av antal fartyg under 12 meter, avsnitt 2.5.1.2

Fig. 11. Förändring av antal fartyg 12 meter och längre, avsnitt 2.5.1.2

Fig. 12. Procentuell förändring per tidsintervall av antal fartyg under 12 meter, avsnitt 2.5.1.2

Fig. 13. Procentuell förändring per tidsintervall av antal fartyg 12 meter och längre, avsnitt 2.5.1.2

Fig. 14. Antal fartygstillstånd i Blekinge och Skåne 1995–2001, avsnitt 2.5.1.2

Fig. 15. Bruttotonnage skepp 1985-31 dec. 2000 fördelade på olika kuststräckor, avsnitt 2.5.1.3

Fig. 16. Förändring av bruttotonnage fartyg 12 m och längre, avsnitt 2.5.1.3

Fig. 17. Procentuell förändring per tidsintervall av bruttotonnage fartyg 12 m och längre, avsnitt 2.5.1.3

Fig. 18. Den svenska fiskeflottans medelålder fördelad på kuststräckor och längdklasser per den 31 dec. 2000 (medianvärde), avsnitt 2.5.1.4

Fig. 19. Medelålder för fiskefartyg hemmahörande på sydkusten fördelade på tulldistrikt per den 31 dec. 2000 (medianvärde), avsnitt 2.5.1.4

Fig. 20. Totala antalet yrkesfiskare på de olika kuststräckorna 1965 - 31 dec. 2000, avsnitt 2.5.2.1

Fig. 21. Antalet licensierade yrkesfiskare i Blekinge och Skåne 1984–2001, avsnitt 2.5.2.1

Fig. 22. Åldersfördelning licensierade yrkesfiskare i Blekinge och Skåne län, feb. 2001, avsnitt 2.5.2.2

Fig. 23. Saltsjöfiskets fångstvikter per yrkesfiskare år 1965–2000, avsnitt 2.5.2.4

Fig. 24. Saltsjöfiskets fångstvärden per yrkesfiskare år 1965–2000, ej indexerade penningvärden, avsnitt 2.5.2.4

Fig. 25. Saltsjöfiskets fångstvärden per yrkesfiskare år 1965–2000, indexerade penningvärden, avsnitt 2.5.2.4

Fig. 26. Fångsterna i det svenska saltsjöfisket 1913–2001, avsnitt 2.6.1

Fig. 27. Det svenska saltsjöfiskets fångster och värden 1915–2001, indexerade penningvärden, avsnitt 2.6.1

Fig. 28. Det svenska torskfiskets fångster och värden 1970–2001, indexerade penningvärden, avsnitt 2.6.1

Fig. 29. Saltsjöfisket, ilandföring av svenskfångad fisk, vikt i ton uppdelat på olika arter, avsnitt 2.6.1

Fig. 30. Sammansättningen av landningar 2001 i vikt och värde, hela riket, hela riket exklusive sydkusten och enbart sydkusten, avsnitt 2.6.2.2

Fig. 31. Fångstvärden av olika fiskarter landade på sydkusten år 2001, avsnitt 2.6.2.2

Fig. 32. Ilandföring av torsk enligt uppgifter från fångstmottagare, avsnitt 2.6.2.3

Fig. 33. Fångster av torsk av fiskare hemmahörande på sydkusten enligt fiskeloggböcker, avsnitt 2.6.2.3

Fig. 34. Fiskeföretagens inkomstberoende av torskfisket, avsnitt 2.6.2.3

Fig. 35. Ilandföring av sill, *exklusive foderfisket*, enligt uppgifter från fångstmottagare, avsnitt 2.6.2.4

Fig. 36. Fångster av sill, *inklusive foderfisket*, av fiskare hemmahörande på sydkusten enligt fiskeloggböcker, avsnitt 2.6.2.4

Fig. 37. Ilandföring av skarpsill, *exklusive foderfisket*, enligt uppgifter från fångstmottagare, avsnitt 2.6.2.5

Fig. 38. Fångster av skarpsill, *inklusive foderfisket*, av fiskare hemmahörande på sydkusten enligt fiskeloggböcker, avsnitt 2.6.2.5

Fig. 39. Ilandföring av foderfisk enligt uppgifter från fångstmottagare, avsnitt 2.6.2.6

Fig. 40. Ilandföring av lax enligt uppgifter från fångstmottagare, avsnitt 2.6.2.7

Fig. 41. Fångster av lax av fiskare hemmahörande på sydkusten enligt fiskeloggböcker, avsnitt 2.6.2.7

Fig. 42. Ilandföring av ål enligt uppgifter från fångstmottagare, avsnitt 2.6.2.8

Fig. 43. Fångster av ål av fiskare hemmahörande på sydkusten enligt fiskeloggböcker, avsnitt 2.6.2.8

Fig. 44. Ilandföring av havsöring enligt uppgifter från fångstmottagare, avsnitt 2.6.2.9

Fig. 45. Fångster av havsöring av fiskare hemmahörande på sydkusten enligt fiskeloggböcker, avsnitt 2.6.2.9

Fig. 46. Ilandföring av rödspotta enligt uppgifter från fångstmottagare, avsnitt 2.6.2.9

Fig. 47. Fångster av rödspotta av fiskare hemmahörande på sydkusten enligt fiskeloggböcker, avsnitt 2.6.2.9

Fig. 48. Ilandföring av skrubbskädda enligt uppgifter från fångstmottagare, avsnitt 2.6.2.9

Fig. 49. Fångster av skrubbskädda av fiskare hemmahörande på sydkusten enligt fiskeloggböcker, avsnitt 2.6.2.9

Fig. 50. Ilandföring av piggyvar enligt uppgifter från fångstmottagare, avsnitt 2.6.2.9

Fig. 51. Fångster av piggyvar av fiskare hemmahörande på sydkusten enligt fiskeloggböcker, avsnitt 2.6.2.9

Fig. 52. Fångstmönstret av torsk av fiskare hemmahörande på sydkusten enligt fiskeloggböcker, avsnitt 2.6.3.2

Fig. 53. Fångstmönstret av torsk av övriga svenska fiskare enligt fiskeloggböcker, avsnitt 2.6.3.2

Fig. 54. Fångstmönstret av sill av fiskare hemmahörande på sydkusten enligt fiskeloggböcker, avsnitt 2.6.3.2

Fig. 55. Fångstmönstret av sill av övriga svenska fiskare enligt fiskeloggböcker, avsnitt 2.6.3.2

Fig. 56. Fångstmönstret av skarpsill av fiskare hemmahörande på sydkusten enligt fiskeloggböcker, avsnitt 2.6.3.2

Fig. 57. Fångstmönstret av skarpsill av övriga svenska fiskare enligt fiskeloggböcker, avsnitt 2.6.3.2

Fig. 58. Fiskehamnar på sydkusten, avsnitt 2.7

Fig. 59. De största landningshamnarna på sydkusten år 2000, landad kvantitet i ton, avsnitt 2.7

Fig. 60. Svenskens konsumtion av fisk- och skaldjursprodukter 1998, fördelad i procent på olika produkter, avsnitt 2.9

Fig. 61. Konsumtion av fisk per invånare i europeiska länder 1996, avsnitt 2.9

Fig. 62. Fångstsammansättning Argos november 2000, avsnitt 3.2.1.1

Fig. 63. Fångstsammansättning Argos mars 2001, avsnitt 3.2.1.1

Fig. 64. Fångstsammansättning Argos november 2001, avsnitt 3.2.1.1

Fig. 65. Fångstsammansättning Argos mars 2002, avsnitt 3.2.1.1

Fig. 66. Veckoransoner för torskfångster, fartyg över 161 bruttoton, avsnitt 3.2.1.2

Fig. 67. Fångstsammansättning vid provfisken med flyttrål i Östersjön vid Bornholmsdjupet juni 2000, avsnitt 3.2.3.2

LITTERATUR, KÄLLOR

- Andersson, K A, *Fiskar och fiske i Norden*, Stockholm, Natur och kultur, 1942
- Bérzins Bruno, *Södra Sveriges Fiskeriförening, Årsskrift 1958*, Carl Bloms Boktryckeri AB, 1958
- Bohlin & Strömberg Företagskonsult AB, *Svenskt fiske och fiskerivårdning, EU-stöd 1995–1999, Oberoende utvärdering i halvtid 1997, 1997*
- Bunte, Arne, *Fiskesamhällen i Sydsvrige 1876–1960*, Lund, CWK Gleerups, 1977
- Davidsson, Jan, *Fiske och sjöfart i det gamla Råå*, 1968
- Departementsserien (Ds) Jo, 1984:6, *Bättre yrkesfiske: betänkande av utredningen för vissa fiskefrågor*
- Departementsserien (Ds) Jo, 1992:70, *Enklare fiskebestämmelser*
- Departementsserien (Ds) Fi, 1997:81, ESO Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi, Hultkrantz, Lars m fl, *Fisk och fusk. Mål, medel och makt i fiskeripolitiken*
- Europeiska kommissionen, generaldirektoratet för fiskefrågor, *Den nya gemensamma fiskeripolitiken*, 1994
- Europeiska kommissionen, generaldirektoratet för fiskefrågor, *Strukturpolitiken för fiske och vattenbruk*, 1995
- Europeiska kommissionen, *Grönboken Den gemensamma fiskeripolitiken efter år 2002*, 2001
- Europeiska kommissionen *Fakta och siffror om CFP*, 2001
- Fiskeristyrelsen, *Fiske i Sverige*, 1972
- Fiskeristyrelsen, *Långsiktplan för yrkesfisket 1980, -81, -82 m fl*, 1980 m fl
- Fiskeristyrelsen, *Fiskets omfattning och intresseområden*, 1980
- Fiskeristyrelsen, *Fiskeplan 1981/82:rapport (även 1980/81)*, 1980 m fl
- Fiskeristyrelsen, *Verkspromemoria angående det svenska yrkesfisket*, 1984
- Fiskeristyrelsen, *Kort om svenskt yrkesfiske och vattenbruk 1987, -88, -89 m fl*
- Fiskeriverket, *Svenskt fiske och EG*, 1993
- Fiskeriverket, *Aktionsplan för biologisk mångfald*, 1995
- Fiskeriverket, *Utvärdering av gemenskapsprogrammet för mål 5a utanför mål 6-regioner-Fiske*, 1996
- Fiskeriverket, *Fiskeriverket 1948–1998, Jubileumsskrift om fiskets situation, betydelse och framtidsmöjligheter*, 1998
- Fiskeriverket, Gustavsson, Tore, *Regional socioeconomics studies on employment and the level of dependency on fishing*, 1999
- Fiskeriverket, Gustavsson, Tore, Johnsson, Bernt, *Ekonomisk redogörelse över det svenska fisket*, 1999
- Fiskeriverket, *Gemenskapens strukturåtgärder inom fiskerisektorn 2000–2006 Sverige*, 2001
- Fiskeriverket PM 2000-06-14, *Analys av situationen för det svenska ålbståndet och möjliga åtgärder för att skydda beståndet*, 2000
- Fiskeriverket 2000-11-15, dnr 223-2021-00, Johnsson, Bernt, *Ekonomisk redogörelse över det svenska fisket*, 2000
- Fiskeriverket 2000-11-15, dnr 223-2025-00, Johnsson, Bernt, *Rapport över lönsamheten i den mindre fiskberedningsindustrin*, 2000
- Fiskeriverket m fl, *Economic performance of selected European fishing fleets, Annual report 2000*, 2000
- Fiskeriverket, *Småskaligt kustfiske och insjöfiske – en analys*, 2001
- Fiskeriverket information 1997:1, *Utvecklingsmöjligheter för det svenska Östersjöfisket*, 1997
- Fiskeriverket information 1997:3, *Resurs och miljööversikt – kustfisk och fiske*, 1997
- Fiskeriverket information 1997:4, *Swedish fishery in 1996*, 1997
- Fiskeriverket information 1998:1, *Kustfisk och fiske vid svenska Östersjökusten*, 1998
- Fiskeriverket information 1998:2, *Har det nordiska sillfisket varit periodiskt?*, 1998
- Fiskeriverket information 1998:5, *Anteckningar om äldre svenska marina fiskerivetenskapliga undersökningar*, 1998
- Fiskeriverket information 1998:6, *Resurs 99 del I, Sammanställning över fiskbeståndens tillstånd i våra omgivande hav*, 1998
- Fiskeriverket information 1998:7, Gustavsson, Tore, *Swedish fishery in 1997*, 1998
- Fiskeriverket information 1998:10, *Kustfisk och fiske – resurs- och miljööversikt 1998*, 1998
- Fiskeriverket information 1999:5, *Fisketurism – en naturlig näring*, 1999
- Fiskeriverket information 1999:7, *Fiskeriverkets sektormål för ekologiskt hållbar utveckling*, 1999
- Fiskeriverket information 1999:6, *Resurs 2000 del I, Sammanställning över fiskbeståndens tillstånd i våra omgivande hav*, 1999
- Fiskeriverket information 2000:1, *Fiske 2000, En undersökning om svenskarnas sport- och husbehovsfiske*, 2000
- Fiskeriverket info 2000:4, Bengtsson, Ingela, Brantäng, Gun, *Fiskarkårens struktur samt fiskeflottans storlek och sammansättning 1999, Statistik över antal yrkesfiskare och fiskefartyg i den svenska fiskeflottan den 31 december 1999*, 2000
- Fiskeriverket info 2000:27, Fiskeriverket Marknads- och strukturavdelningen, *Fiskarkårens struktur samt fiskeflottans storlek och sammansättning 2000, Statistik över antal yrkesfiskare och fiskefartyg i den svenska fiskeflottan den 31 december 2000*, 2001
- Fiskeriverket rapport 4/10-95, *Östersjölaxen 1995*, 1995
- Fiskeriverket rapport 2/5-96, *Lax i sikte*, 1996
- Fiskeriverket rapport 1998:1, Engström, Henri, *Mellanskarvens ekologi och effekter på fisk och fiske*, 1998
- Fiskeriverket rapport 2000:1, Sandström, Olof, Gustavsson, Tore, Johnsson, Bernt, *Fisk och fiske i svenska kustvatten/Kustfiskebefolkningens ekonomi*, 2000
- Fiskeriverket rapport 2000:2, Neuman, Erik, Piriz, Laura, *Svenskt småskaligt kustfiske – problem och möjligheter och Sandström, Olof, Kvicksilver i kustfisk*, 2000
- Fiskeriverket rapport 2000:3, Westerberg, Håkan, Fjelling, Arne, Martinsson, Anders, *Sålskador i det svenska fisket*, 2000
- Fiskeriverket rapport 2001-12-17, *Den svenska användningen av sanktioner i ärenden om överträdelser av fiskebestämmelser*, 2001
- Fiskeriverkets laxarbetsgrupp, Göteborg 31/8-98, *Förslag till svenskt åtgärdsprogram med anledning av IBSFC:s SAP 1997–2010*, 1998
- Fiskeriverket Havsfiskelaboratoriet, *Information 1992 nr 1, Resurs 93 del I*, 1992
- Fiskeriverket Havsfiskelaboratoriet, *Information 1995 nr 4, Fisktillgångar och fiske i Östersjön och Västerhavet, En naturöversikt*, 1995
- Fiskeriverket Havsfiskelaboratoriet information 1995 nr 4, *Fisktillgångar och fiske i Östersjön och västerhavet. En naturresursöversikt*, 1995
- Fiskeriverket Kustlaboratoriet, Thörnquist, Stig, *Inventering av fisket i sju utvalda kustområden 1995–1997*, 1998
- Gjörtler, Birgitta, *Ålfiske och åldrätter – en studie i utvecklingen av ålfisket längs den skånska ostkusten ur historiskt, juridiskt och ekonomiskt perspektiv från medeltid till nutid*, artikel i Ale, Historisk tidskrift för Skåne, Halland och Blekinge 1996:3, s 1–16, Lund, De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening och Landsarkivet i Lund, 1997
- Gyllin, Yngve, *Limhamnsfiskare*, Malmö, Tryckeri AB Framtiden, 1958
- Göransson, Gösta, *Fisket och dess utövare i Trelleborg med angränsande fiskelägen*, Skärhamn, Båtdokgruppen AB, 1995
- Göteborgs universitet, *Rapport från ekonomisk-historiska institutionen, Swedish and International Fisheries, Papers presented at the conference in Göteborg 1998-11-20 – 22*, Göteborg, 1999

- International Council for Exploration of the Sea, ICES CM 2000/ACFM:12, *Report of the Baltic salmon and trout assessment working group*, April 2000
- International Council for Exploration of the Sea, ICES, *Report of the ICES Advisory committee on fishery management*, 2000
- Jordbruksdepartementet, *EG:s strukturfonder, Sverige, Mål 5a utanför mål 6-regioner – Fiske, (enhetsprogramdokument), 1995–1999*, 1995
- Jordbruksdepartementet, *Strukturplan för fiskerinäringen i Sverige utanför mål 1, 2000–2006*, 2001
- Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien, *Svenska fiskets framtid och samhällsnytta*, Kungl. Skogs- och Lantbruksakademiens tidskrift nr 10 år 2001,
- Lindquist, Armin & Melin, Lars, *Fiskets historia och ekonomiska betydelse*, Konferens Kungliga Lantbruksakademien 2001-04-03, 2001
- Ljungstål, Herbert, *Blekingefiskarna, Etnologisk studie av saltsjöfiskarna i Blekinge 1670–1985*, Stockholm, Blekinge Läns Museum, 1988
- Länsstyrelsen i Blekinge län, *Blekinge Skärgård i utveckling Länsstyrelsens skärgårdsutredning 1994*, 1994
- Länsstyrelsen i Blekinge län, *Mer liv i skärgården – Regionalt miljö- och hushållningsprogram för Blekinge skärgård*, 1999
- Länsstyrelsen i Blekinge län, Carlsson, Johan, *Enkätundersökningen Fisket och miljön i Blekinges kustvatten*, 2001
- Länsstyrelsen i Hallands län, *Fisket i Hallands län*, 1990
- Länsstyrelsen i Malmöhus län, *Yrkesfisket, En inventering av yrkesfisket – fiskare, fångster, och fiskehamnar i Malmöhus län*, 1984
- Länsstyrelsen i Malmöhus län, *Fiskehamnar i Malmöhus län*, 1995
- Länsstyrelsen i Malmöhus län, *Fisket i Öresund, Konferens i Malmö den 5 april 1995*, 1995
- Länsstyrelsen i Malmöhus län, Öresundskomiteen, Fredriksborgs Amt, *Fiskeriet i Öresund*, 1995
- Malm, Ulf, *Det moderna fiskets utveckling i Blekinge*, artikel i *Blekingeboken* 1983, s 29–44, 1983
- Mavak, *Simrishamns kommun hamnanläggningar Åtgärdsutredning*, 1994
- Naturvårdsverket, *Fiske och vattenbruk, ekologiska aspekter*, rapport 4247, 1996
- Norman, Peter, *Sjöfart och fiske, De kustbundna näringarnas lämningar*, Stockholm, Riksantikvarieämbetet, 1995
- Persson, Lars-Eric, *Fiskerinäringen i Simrishamns kommun, historik och framtidsaspekter*, 1986
- Piriz, Laura, *Women in Fisheries: The Swedish Case, Report Prepared for the European Commission (Fisheries)*, Göteborg 2001
- Proposition 1984/85:143, *Om vissa frågor på fiskets område*
- Proposition. 1992/93:232, *Om fiskelag m.m.*
- Proposition 1993/94:158 *Vissa fiskeripolitiska frågor*
- Proposition 1995/96:8 *Ändringar i fiskelagen, m.m.*
- Romberg, Carl, Thulin, Gösta G, *Fiskelag och vattengräns*, Stockholm, P.A. Norstedt & Söners Förlag, 1955
- Rosén, Margaretha, *En studie av Blekingefiskets utveckling*, artikel i *Blekingeboken* 1983, s 7–28, 1983
- Rosén, Nils, *Vår fiskerinäring*, Stockholm, 1947
- Statens Offentliga Utredningar (SOU) 1941:19, *Betänkande angående fiskarens ekonomiska organisation och reglering av fiskmarknaden*
- Statens Offentliga Utredningar (SOU) 1947:2, *Betänkande angående fiskerinäringens efterkrigsproblem samt den prisreglerande verksamheten på fiskets område*
- Statens Offentliga Utredningar (SOU) 1947:63, *Betänkande med förslag till byggande av fiskehamnar*
- Statens Offentliga Utredningar (SOU) 1947:8, *Betänkande med förslag angående fiskets administration m.m.*
- Statens Offentliga Utredningar (SOU) 1977:74, *Fiskerinäringen i framtiden*
- Statens Offentliga Utredningar (SOU) 1989:56, *Fiskprisregleringen och fiskeriadministrationen*
- Statens Offentliga Utredningar (SOU) 1992:136, *Svenskt fiske, nuläge och utvecklingsmöjligheter*
- Statens Offentliga Utredningar (SOU) 1993:103, *Svenskt Fiske, slutbetänkande*
- Statens Offentliga Utredningar (SOU) 1998:24, *Fiskeriadministrationen i ett EU-perspektiv, översyn av fiskeriadministrationen*
- Statens Offentliga Utredningar (SOU) 1999:3, *Yrkesfiskets konkurrenssituation*
- Statistiska centralbyrån (SCB) J 54 SM 8601, *Fiskeriräkningen den 1 januari 1985*
- Statistiska centralbyrån (SCB) J 54 SM 9002, *Fiskeriräkningen den 1 januari 1990*
- Statistiska centralbyrån (SCB) J 54 SM 9502, *Fiskeriräkningen den 1 januari 1995*
- Statistiska Centralbyrån Statistiska meddelanden (SM), serie JO, *Saltsjöfiskets fångster, årligen utkommande statistik per kalenderår*
- Swanstein, Bert, *Återblickar på blekingst yrkesfiske upprättade med anledning av Sydkustfiskarens 50-årsjubileum 1994*, Karlskrona, 1994
- Sveriges Fiskares Riksförbund, *1948–1998, 50 år, jubileumsskrift*, 1998
- Sveriges lantbruksuniversitet, *An economic appraisal of Sweden's Baltic Sea cod fishery*, 1996

Länsstyrelsen i Skåne län

Östra Boulevarden 62A, 291 86 Kristianstad
Kungsgatan 13, 205 15 Malmö
Tel 044/040-25 20 00, Fax 044/040-25 21 10
E-post: lansstyrelsen@m.lst.se
www.m.lst.se

Länsstyrelsen Blekinge län

Ronnebygatan 22, 371 86 Karlskrona
Tel 0455-87 000, Fax 0455-875 45
E-post: lansstyrelsen@k.lst.se
www.k.lst.se

EUROPEISKA UNIONEN
Fonden för fiskets utveckling